

Bibl. Ind. I. 26

BIBLIOTHECA INDICA;

A

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED UNDER THE SUPERINTENDENCE OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

THE NÁRADA PANCHÁ RÁTRA

IN THE ORIGINAL SANSKRIT

EDITED

BY REV. K. M. BANERJEA,

SECOND PROFESSOR OF BISHOP'S COLLEGE
MEMBER OF THE BOARD OF EXAMINERS, FORT-WILLIAM,
HONORARY MEMBER OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY, LONDON.

श्रीनारद पञ्चरात्रं ॥

Calcutta:

BISHOP'S COLLEGE PRESS.

1865.

INTRODUCTION

TO THE

Narada Pancha Rātra.

THE *Náraṇa-pancha-rátra* is one of the oldest, if not the very first, specimen of Vaishṇava literature in Sanscrit. The only work which can contest the palm of seniority with it is the Bhágavata Puráṇa, commonly known by the name of the *S'rí Bhágavata*. Without stopping to decide this *contest*, we may safely declare that each has in its own way done much to recommend the Vaishṇava doctrine to the Brahmins and give a turn, till then unknown, to the worship of Vishṇu as the supreme ruler of the universe.

Vishṇu is a name not unknown to the Vedas. His divinity is recognized in those ancient writings and he is even styled a great god. But he was not considered supreme. The word *parama* stands in some places as his predicate, but, as shown by Professor Max Muller, not in the sense of supreme.

अग्निर्वै देवानामवभो विष्णुः परमस्तदन्तरेण सर्वा अन्या देवताः ।

“Agni is the *first* among the gods, Vishṇu the *last*, between them stand the other divinities.”

The last, however, became in process of time, *not the least* in the devotional conceptions of the Hindus. Three of the gods had from a remote period been selected as

leading divinities. They represented the three *gunas*, or principles, which Hindu philosophers had at an early period hypothesized in order to explain the various phenomena of the universe. The first of the three selected gods, Brahmá, had the principle of *Rajas*, or passion, allotted to him. His peculiar office was that of creation and required the exercise of *effort*, corresponding to the active principle of *Rajas*. The second, Vishṇu, was the preserver of the universe, and had the conservative principle of *Sattwa* as his distinguishing attribute. The third, or Siva, was the destroyer, and fitly represented the principle of darkness, or *tamas*.

Of the three select divinities, the first, however, had never become an object of especial adoration, having been guilty of an incestuous attempt on his own daughter. The incident is thus accounted for in the work now presented to the public.

"Hearing his father's (Brahmá's) words the Muni Nárada became angry. He immediately cursed his father saying, Thou shalt be unadored in the world. Thou shalt have no votaries. Thou shalt be a prey to unlawful lusts."

Brahmá being thus incapacitated for receiving worship, the other two, Vishṇu and Siva, have shared among themselves the adoration of the Hindus. It would appear from certain legends recorded in the Itiháses and Puráṇas that S'iva was the god of the aboriginal inhabitants of the country. He was worshipped by Daityas and Rákshases who are represented as mortal enemies of the Áryas, or Brahmins, and all their institutions. It is not said that the Brahmins bore any hostility to S'iva, but their enemies, the Daityas, whom I take to have been the aborigines of the country, were decidedly opposed to the

worship of Vishṇu, held in reverence by the Brahmins. Kansa, Hiranya Kasipu, Rávaṇa, and other enemies of the A'ryas were devout worshippers of S'iva, but hostile to Vishṇu. And the description given of S'iva as the Lord of the mountains, the captain of goblins and spirits infesting woods and cemeteries, inclines us to the opinion that he was the god of the original inhabitants whom the Aryan invasion had driven to inaccessible forests and mountain cliffs. We find it expressly said in the Vasistha smṛiti, cited by Prof. Max Muller, that Vishṇu was the god of the Brahmins—Soma, Súrya and others those of Kshetriyas and Vais'yas—while Rudra or S'iva was the god of the S'údras and others.

नारायणं परं ब्रह्म ब्राह्मणानां हि दैवतं ।
सोम सूर्यादयो देवाः चत्रियाणां विश्वामिषि ॥
शूद्रादीनां तु रुद्राद्या अर्चनीयाः प्रयत्नतः ॥

Vishṇu is represented as a god of civilization. He did not like S'iva soil his person with dust and ashes ; he did not take vulgar delight in carrying about and exhibiting human bones and skulls ; he did not indulge in drinking solutions of intoxicating and deleterious drugs ; he did not dance frantically at the head of impure goblins, bedecking himself with snakes and other emblems of savage life. Vishṇu on the contrary clad himself in decent apparel and was the patron of the fine arts. He was distinguished by a suavity of manners which betokened an improved state of society. His conversation was polite. His very vices were those of polished life. Such is his character in S'ástras of an age, post Vedic indeed, but preceding the still later times of the Nárada Pancha-rátra and the S'rí Bhágavata.

The subsequent elevation of Vishṇu as supreme among gods was at the same time both a cause and an effect of the work now published. The work was itself called into existence by the craving felt by the Brahmins for some specific object of devotion, and it contributed largely in its turn to swell the number of Vishṇu's votaries among the Brahmins, whom the prevalence of Buddhism had taught a lesson not to be despised.

The age of the Nárada-pancha-rátra, produced a great change in the opinions of the Brahmins with reference to the worship of Vishṇu. He was then held up as the supreme divinity in the form of Kṛishṇa. The worship of that divinity was considered sufficient in itself for the attainment of eternal felicity. It required no complement, and it admitted no supplement. This was a doctrine unknown to former ages. A voice from heaven revealed it to Nárada :

आराधितो यदि हरिस्तपसा ततः किं
नाराधितो यदि हरिस्तपसा ततः किं ।
अन्तर्वह्नि यदि हरिस्तपसा ततः किं
नान्तर्वह्नि यदि हरिस्तपसा ततः किं ॥
विरम विरम ब्रह्मन् किं तपस्यासु वत्स
ब्रज ब्रज द्विज शीघ्रं शङ्करं ज्ञानसिन्धुं ।
लभ लभ हरिभक्तिं वैष्णवोक्तां सुपकां
भवनिगडनिवन्धच्छेदनीं कर्त्तनीच्च ॥

" If Hari (that is to say Kṛishṇa) is propitiated what is the use of austerities ? If Hari is not propitiated what is the use of austerities ? If Hari is within and without, what is the use of austerities ? If Hari is *not* within and without, what is the use of austerities ? Desist, desist, O Brahmin,—what has thou O child to do with austere

devotions? Haste, haste, thou Brahmin to S'ankara the ocean of knowledge. Obtain perfect faith in Hari, as set forth by Vaishnavas, the same which divides and cuts asunder the chains of the world."

It is remarkable that S'ankara, or S'iva, should be impressed to inculcate the supremacy of his rival Vishṇu, or Kṛishṇa, and thereby sign, seal, and sanction his own degradation. The Brahmins knew that there could not be a more effectual method of enforcing the claims of their favourite god, than by the confession of the very divinity under whose banner their old enemies, the Rákshas and Daityas, had marshalled their powers against Vishṇu and the rites and ceremonies of the Vedas. The Brahminical stratagem has completely succeeded. This assignment of divine supremacy to the principal incarnate forms of Vishṇu has been respected all over India—and S'iva has ever since remained a sort of *pensioned* divinity, in full enjoyment of his former titles, acknowledged and worshipped by the Brahmins themselves, but unable to direct or stimulate the sanctimonious devotion of aspirants after transcendental excellencies.

The Mahábhárata relates a curious fact about the same Nárada, here represented as receiving a voice from heaven. The divine sage had seen from the top of Mount Meru the S'weta-dwipa,* or white continent, on the north side of the ocean of milk. Nárada repaired to that fair land, and obtained a vision of Vishṇu such as was never vouchsafed elsewhere—or to any but *ekāntins*, or worshippers of one exclusive God, which the inhabitants of that white land were, and which was a peculiar characteristic of Nárada himself.

* Mahabharat. XII. sections 337-341.

There has been an animated discussion among certain scholars on the geography of this *white land*.—Some have maintained that the anecdote relates to a visit paid by some Brahmins to a Christian country from which was introduced the doctrine of *salvation by faith* in a divine manifestation, such as an incarnation of the supreme Vishṇu was held to be—others protest against the theory of any Brahminical doctrine having been ever suggested from external sources.

It is curious no one has referred to the possibility of the story about the ekāntins, or *unitarians*, having been suggested by the followers of Mahomet in the neighbouring countries of Central Asia. But this is not the place for renewing the above discussion. We cannot however help stating a few facts in connexion with the doctrine of salvation by faith in Vishṇu's divine supremacy.

This doctrine was not inculcated until a recent period in the history of Brahminism and several hundred years after Christ.

The scene of its inculcation was the South of India, and Conjeveram is considered to this day as the original seat of Ramanuja, the first Brahmin who acted on the above doctrine, by instituting a sect professing faith in Vishṇu as the only means of eternal salvation.

Several hundred years before the initiation of this novel doctrine by a *voice from heaven*, Christian communities had been formed in the South of India professing the doctrine of salvation by faith, and contradicting the old theory of sacrificial rites.

The doctrine of Vishṇu opened the door of salvation to all classes of men (Yavans and Mlechhas not excepted) after the fashion of Christianity. The primitive Brahmins

would not allow the right of religious exercises to the Súdras, whose *caste-duty* was servility to the higher orders. The Vaishnavas, however, not only received them as brethren in the faith, but promoted them also to the dignity of spiritual guides and tutors, when any were found worthy of such dignity by reason of learning and zeal. That such spiritual enfranchisement of Súdras was a great innovation on the old system, will appear from a fact related in the Rámáyana. I give it in my own words from another work.

"After Ráma had returned home from his expedition to Lánka, and commenced a happy and prosperous reign in Oudh, a Brahmin came to his door, bitterly complaining of the untimely death of a child, only five years old, and attributing the tragical event to some curse under which the kingdom lay, owing to the king's want of watchfulness. Ráma, listened to the Brahmin's invectives with self reproach, and could not, with such a humiliating fact before him, gainsay the Brahmin's conclusion. Advised by ministers and Rishis, he proceeded, sword in hand, to search out the unknown cause of the national sin. By the side of a tank he discovered a man absorbed in deep and austere devotion. Challenged by the king, the devotee gave his name (Sambuca), and confessed his race (Súdra). For a servile man to seek admission to the society of gods by such religious exercises, was an iniquity, which sufficiently accounted for the national calamity. With one stroke of his sword, the king severed the Súdra's head from his body. Indra and the other gods fell into ecstacies of delight at the promptness with which the son of Dasaratha exterminated such a crying evil, and immediately sent down a perfumed shower of celestial flowers, acknowledging at the same time that the stop, so effectually put to the aspiring Súdra's attempt to obtain a footing in heaven, was a service done to themselves. And Ráma was then assured that the moment the wretched man's head dropped from his neck, life was restored to the Brahmin's son." *Dialogues on the Hindu Philosophy.*

It is for the reader to judge for himself whether the South Indians when they introduced such innovations in doctrine and practice had received no suggestion from their Christian neighbours on the Coromandel and Malabar coasts.

नारदपञ्चरात्रं ॥

प्रथमोऽध्यायः ॥

ओ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

नारायणं नमस्कृत्य नरचैव नरोक्तमं ।
देवौ सरखतीचैव ततो जयमुदीरयेत् ॥

गणेशशेषब्रह्मेशदिनेशप्रमुखाः सुराः ।
कुमाराद्याश्च मुनयः सिद्धाश्च कपिलादयः ॥ १ ॥
खक्षी सरखती दुर्गा सावित्री राधिका पराः ।
भक्त्या नमन्ति यं शश्वत्तं नमामि परात्परं ॥ २ ॥
ध्यायन्ते सन्ततं सन्तो योगिनो वैष्णवाः सदा ।
ज्योतिरभ्यन्तरे रूपमतुलं श्यामसुन्दरं ॥ ३ ॥
ध्याये तं परमं ब्रह्म परमात्मानमीश्वरं ।
निरीहमतिनिर्लिङ्मं निर्गुणं प्रकृतेः परं ॥ ४ ॥
सर्वेशं सर्वरूपच्च सर्वकारणकारणं ।
सत्यं नित्यच्च पुरुषं पुराणं परमव्ययं ॥ ५ ॥
मङ्गल्यं मङ्गलार्हच्च मङ्गलं मङ्गलालयं ।
स्वेच्छामयं परं धाम भगवन्तं सनातनं ॥ ६ ॥

क

रुचन्ति वेदा यं शश्वन्नान्तं जानन्ति यस्य ते ।
 तं स्तौमि परमानन्दं सानन्दं नन्दनन्दनं ॥ ७ ॥
 भक्तप्रियच्च भक्तेशं भक्तानुग्रहविग्रहं ।
 श्रीदं श्रीशं श्रीनिवासं श्रीकृष्णं राधिकेश्वरं ॥ ८ ॥
 ज्ञानामृतं ज्ञानसिन्धोः संप्राप्य शङ्कराङ्गुरोः ।
 परावराच्च परमाद्योगीन्द्राणां गुरोर्गुरोः ॥ ९ ॥
 वेदेभ्यो दधिसिन्धुभ्यश्वतुर्भ्यः सुमनोहरं ।
 तज्ज्ञानमन्थदण्डेन संनिर्मथ्य नवं नवं ॥ १० ॥
 नवनीतं समुद्भृत्य नत्वा शम्भोः पदाम्बुजं ।
 विधिपुच्चो नारदोऽहं पञ्चरात्रं समारभे ॥ ११ ॥

ओ

नारायणाश्वमे पुण्ये पुण्यक्षेचे च भारते ।
 सिंहे नारायणक्षेचे वटमूले सुपुण्यदे ॥ १२ ॥
 कृष्णांशं कृष्णभक्तच्च परं कृष्णपरायणं ।
 श्रीकृष्णचरणाम्भोजध्यानैकतानमानसं ॥ १३ ॥
 जपन्तं परमं ब्रह्म कृष्ण इत्यक्षरद्वयं ।
 सुखासने सुखासीनं कृष्णद्वैपायनं मुनिं ॥ १४ ॥
 पग्रच्छ शुकदेवश्च सर्वज्ञं पितरं मुनिः ।
 कारणच्च पुराणानां पुराणं परमव्ययं ॥ १५ ॥

श्रीशुक उवाच ।

भगवन् सर्वतत्त्वज्ञ वेदवेदाङ्गपारग ।
 यद्यत्प्रकारं ज्ञानच्च निगृहं श्रुतिसम्मतं ॥ १६ ॥

तेषु यत् सारभूतच्चाप्यज्ञानान्धप्रदीपकं ।
 तत्तत् सर्वं समालोच्य मां बोधयितुमर्हसि ॥ १७ ॥
 स पिता ज्ञानदाता यो ज्ञानं तत् कृष्णभक्तिदं ।
 सा भक्तिः परमा शुद्धा कृष्णदास्यप्रदा च या ॥ १८ ॥
 तदेव दास्यं शस्त्रं यत् साक्षाच्चरणसेवनं ।
 नित्यं गोलोकवासच्च पुरतः स्तवनं हरे: ॥ १९ ॥
 शश्वन्निमेषरहितं तत्पादपद्मदर्शनं ।
 शश्वत्तसार्हमालापसेवाकर्मनियोजनं ॥ २० ॥
 तेन सार्हमविच्छेदस्थानं परमशोभनं ।
 भक्तानां वाच्छ्रितं वस्तु सारभूतं श्रुतौ श्रुतं ॥ २१ ॥
 पुच्छं वचनं श्रुत्वा व्यासदेवो जहास सः ।
 विज्ञाय ज्ञानिनं पुच्छं परमाह्नादमाप ह ॥ २२ ॥
 पुच्छं शुभाशिषं कृत्वा सर्वज्ञः सर्वभावनः ।
 यथा प्राप्तं गुरुमुखात् प्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ २३ ॥

श्रीब्राह्म उवाच ॥

शुक धन्योऽसि मान्योऽसि पुरायरूपोऽसि भारते ।
 पुच्छेण भवताऽस्माकं कुलं मुक्तच्च पावनं ॥ २४ ॥
 स पुच्छः कृष्णभक्तो यो भारते सुयशस्करः ।
 पुनाति पुंसां शतकं जन्ममाचेण लीलया ॥ २५ ॥
 मातामहानां शतकं मातरं मातृमातरं ।
 सोदरान् बान्धवांश्चैव भृत्यान् पत्नीं सहात्मजां ॥ २६ ॥
 यत्कन्यां प्रतिगृह्णाति तदादिपुरुषचयं ।

कन्याप्रदाता श्वशुरो जीवन्मुक्तः सभाव्यकः ॥ २७ ॥
 स्वयं विधाता भगवान् परं कृष्णपरायणः ।
 कृष्णभक्तो वशिष्ठस्तु तत्सुतो वैष्णवः स्वयं ॥ २८ ॥
 वैष्णवस्तत्सुतः शक्तिः कृष्णध्यानैकमानसः ।
 पराशरश्च तत्पुच्चः कृष्णपादाङ्गसेवया ॥ २९ ॥
 जीवन्मुक्तो महाज्ञानी योगीन्द्राणां गुरोर्गुरुः ।
 अहं वेदविभक्ता च श्रीकृष्णपादसेवया ॥ ३० ॥
 गुरुर्गुरुर्मै भगवान् साक्षाद्योगीन्द्रो नारदो मुनिः ।
 गुरोर्गुरुर्मै शम्भुश्च योगीन्द्राणां गुरोर्गुरुः ॥ ३१ ॥
 तेषां पुण्येन पुच्छख्वं पुण्यराशिश्च मूर्च्छिमान् ।
 पद्मानां भम पुंसाच्च प्रकाशो भास्करः स्वयं ॥ ३२ ॥
 श्रीकृष्णचरणाभोजं पादाङ्गं नारदेशयोः ।
 सरस्वतीं नमस्कृत्य ज्ञानं वच्ये सनातनं ॥ ३३ ॥
 श्रूयतां पञ्चरात्रच्च वेदसारमभीसितं ।
 पञ्चसंवादमिष्टच्च भक्तानामभिवाच्छ्रितं ॥ ३४ ॥
 प्राणाधिकं प्रियं शुद्धं परं ज्ञानामृतं शुभं ।
 पुरा कृष्णो हि गोलोके शतशृङ्गे च पर्वते ॥ ३५ ॥
 सुपुण्ये विरजातीरे वटमूले मनोहरे ।
 पुरतो राधिकायाच्च ब्रह्माणं कमलोद्धवं ॥ ३६ ॥
 तमुवाच महाभक्तं स्तुवन्तं प्रणतं सुत ।
 पञ्चरात्रमिदं पुण्यं श्रुत्वा च जगतां विधिः ॥ ३७ ॥
 प्रणम्य राधिकां कृष्णं प्रययौ शिवमन्दिरं ।

भक्त्या तं पूजयामास शङ्करः परमादरं ॥ ३८ ॥
 सुखासने समासीनं स्वस्यं भक्तच्च पूजितं ।
 पग्रच्छ वार्तां विनयी विनयेन सुखावहां ॥ ३९ ॥
 सर्वं तं कथयामास पञ्चराचादिकं शुभं ।
 वसन्तं वटमूले च स्वर्गं मन्दाकिनीतटे ॥ ४० ॥
 योगीन्द्रैरपि सिङ्गेन्द्रैर्मुनीन्द्रैश्च स्तुतं प्रभुं ।
 ज्ञानामृतं तमुक्ता स ब्रह्मलोकं जगाम ह ॥ ४१ ॥
 शम्भुश्च कथयामास स्वशिष्यं नारदं मुनिं ।
 नारदः कथयामास पुष्करे सूर्यपर्वणि ॥ ४२ ॥
 मां भक्तमनुरक्तच्च पुण्याहे मुनिसंसदि ।
 पञ्चराचमिदं शुद्धं भ्रमान्धध्वंसदीपकं ॥ ४३ ॥
 राच्च ज्ञानवचनं ज्ञानं पञ्चविधं स्मृतं ।
 तेनेदं पञ्चराच्च प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ ४४ ॥
 ज्ञानं परमतत्त्वच्च जन्ममृत्युजरापहं ।
 ततो मृत्युज्ज्यः शम्भुः संप्राप कृष्णवक्त्रतः ॥ ४५ ॥
 ज्ञानं द्वितीयं परमं मुमुक्षुणाच्च वाच्छ्रितं ।
 परं मुक्तिप्रदं शुद्धं यतो लीनं हरेः पदे ॥ ४६ ॥
 ज्ञानं शुद्धं तृतीयच्च मङ्गलं कृष्णभक्तिदं ।
 तद्वास्यदमभीष्टच्च यतो दास्यं लभेष्टरेः ॥ ४७ ॥
 चतुर्थं योगिकं ज्ञानं सर्वसिद्धिप्रदं परं ।
 सर्वस्वं योगिनां पुच्च सिद्धानाच्च सुखप्रदं ॥ ४८ ॥
 अणिमा लघिमा व्यासिः प्राकाम्यं महिमा तथा ।

ईशित्वच्च वशित्वच्च तथाकामावशायिता ॥ ४८ ॥

सर्वज्ञं दूरश्रवणं परकायप्रवेशनं ।

कायव्यूहं जीवदानं परजीवहरं परं ॥ ५० ॥

सर्गकर्तृत्वशिल्पच्च सर्गसंहारकारणं ।

सिद्धच्च षोडशविधं ज्ञानिनाच्च यतो भवेत् ॥ ५१ ॥

ज्ञानच्च परमं प्रोक्तं तद्वै वैषयिकं नृणां ।

यदीष्टदेवी माया सा परं समोहकारणं ॥ ५२ ॥

विषये बद्धचित्तच्च सर्वमिन्द्रियसेवनं ।

पोषणं स्वकुटम्बानां स्वात्मनश्च निरन्तरं ॥ ५३ ॥

प्रथमं साच्चिकं ज्ञानं द्वितीयच्च तदेव च ।

नैर्गुण्यच्च तृतीयच्च ज्ञानच्च सर्वतः परं ॥ ५४ ॥

चतुर्थच्च राजसिकं भक्तस्तन्नाभिवाच्छति ।

पञ्चमं तामसं ज्ञानं विद्वांस्तन्नाभिवाच्छति ॥ ५५ ॥

ज्ञानं पञ्चविधं प्रोक्तं पञ्चरात्रं विदुर्बुधाः ।

पञ्चरात्रं सप्तविधं ज्ञानिनां ज्ञानदं परं ॥ ५६ ॥

ब्राह्मं शैवच्च कौमारं वासिष्ठं कापिलं परं ।

गौतमीयं नारदीयमिदं सप्तविधं स्मृतं ॥ ५७ ॥

षट् पञ्चरात्रं वेदांश्च पुराणानि च सर्वशः ।

इतिहासं धर्मशास्त्रं शास्त्रच्च सिद्धियोगजं ॥ ५८ ॥

द्वाष्टा सर्वं समालोक्य ज्ञानं संप्राप्य शङ्खरात् ।

ज्ञानासृतं पञ्चरात्रं चकार नारदो मूनिः ॥ ५९ ॥

पुण्यच्च पापविघ्नं भक्तिदास्यप्रदं हरैः ।

सर्वस्वं^१ वैष्णवानाच्च प्रियं प्राणाधिकं सत् ॥ ६० ॥
 सारभूतच्च सर्वेषां वेदानां परमाङ्गुतं ।
 नारदीयं पञ्चरात्रं पुराणेषु सुदुर्लभं ॥ ६१ ॥
 सर्वान्तरात्मा भगवान् ब्रह्मज्योतिः सनातनं ।
 परिपूर्णतमः श्रीमान् यथा कृष्णः सुरेषु च ॥ ६२ ॥
 यथा देवीषु पुज्या सा मूलप्रकृतिरीश्वरी ।
 वैष्णवानाच्च सिद्धानां ज्ञानिनां योगिनां शिवः ॥ ६३ ॥
 विश्वस्तानामिन्द्रियाणां मनश्च श्रीब्रगामिनां ।
 ब्रह्मा च वेदविदुषां पूज्यानाच्च गणेश्वरः ॥ ६४ ॥
 सनकुमारो भगवान् मुनीनां प्रवरो यथा ।
 दृहस्पतिर्बुद्धिमतां सिद्धानां कपिलो यथा^२ ॥ ६५ ॥
 योगीन्द्रानां सतां शुद्ध ऋषिनारायणो यथा ।
 कवीनाच्च यथा शुक्रः पण्डितानां बृहस्पतिः^३ ॥ ६६ ॥
 सरिताच्च यथा गङ्गा समुद्राणां जलार्णवः ।
 दृन्दावनं वनानाच्च वर्षाणां भारतं यथा ॥ ६७ ॥
 पुष्करं तत्र^४ तीर्थानां पूज्यानां वैष्णवो यथा ।
 आत्माकाशो यथास्तानां यथा काशी पुरीषु च ॥ ६८ ॥
 दृक्षाणां कल्पद्रुक्षश्च सुरभी कामधेनुषु ।
 पुष्पाणां पारिजातश्च पञ्चाणां तुलसी यथा ॥ ६९ ॥
 मन्त्राणां कृष्णमन्त्रश्च यथा विद्या धनेष्वपि ।

^१ सर्वच्च MSS. T., and M.

^२ This verse is wanting in T.

^३ सरस्ती MSS. A., T., and M.

^४ तत्पुष्करच्च A., and T.

यथा तेजस्विनां सूर्यो मिष्टानाममृतं यथा ॥ ७० ॥
 आधाराणाच्च स्थूलानां महाविष्णुर्यथा सुत ।
 सूक्ष्माणां परमाणुश्च गुरुणां मन्त्रतन्त्रदः ॥ ७१ ॥
 पुच्छस्ते ह पाचाणां नक्षत्राणां यथा शशी ।
 यथा घृतच्च गव्यानां शस्यानां धान्यमीप्सितं ॥ ७२ ॥
 शस्त्राणाच्च यथा वेदाः साश्रमाणां यथा द्विजः ।
 तैजसानां यथा रत्नं मुक्तामाणिकयहीरकं ॥ ७३ ॥
 यथा छन्दसि गायत्री दुर्गा शक्तिमतीष्वपि ।
 पतिव्रतासु लक्ष्मीश्च क्षमाशीलासु मेदिनी ॥ ७४ ॥
 सौभाग्यासु सुन्दरीषु राधा कृष्णप्रियासु च ।
 हनूमान् वानराणाच्च पक्षिणां गरुडो यथा ॥ ७५ ॥
 वाहनानां बलवतां शङ्करस्य यथा वृषः ।
 शालग्रामश्च यन्त्राणां पूजासु कृष्णपूजनं ॥ ७६ ॥
 एकादशी व्रतानाच्च तपःस्वनशनं यथा ।
 यज्ञानां जपयज्ञश्च सत्यं धर्मेषु पुच्छक ॥ ७७ ॥
 सुशीलच्च गुणानाच्च पुण्येषु कृष्णकीर्तनं ।
 शोभासु सुखदश्येषु प्रभा तेजःसु सर्वतः ॥ ७८ ॥
 पोद्वीणाऽमुपकर्तृणां मित्राणां जननी यथा ।
 लोकानामपि लोकेशः शेषो नागेषु पूजितः ॥ ७९ ॥
 सुदर्शनच्च शस्त्राणां विश्वकर्मा च शिल्पिनां ।

⁵ पोद्वीणां T.

धर्मिष्ठेषु दयावत्सु, देवर्षिषु महत्सुच ॥ ८० ॥
 विष्णुभक्तेषु विज्ञेषु यथैव नारदो मुनिः ।
 एवच्च सर्वशस्त्रेषु पञ्चरात्रच्च पूजितं ॥ ८१ ॥
 यथा निपीय पीयूषं न स्फृहा चान्यवस्तुषु ।
 पञ्चरात्रमभिज्ञाय नान्येषु च स्फृहा सतां ॥ ८२ ॥
 सर्वार्थज्ञानवीजञ्चाप्यज्ञानान्धप्रदीपकं ।
 वेदसारोङ्गुतं तत्त्वं सर्वेषां समभीसितं ॥ ८३ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकराते व्यासदेवशुकदेव
 संवादे यन्त्रप्रशंसनं नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

शुक उवाच ॥

कुच वा पञ्चरात्रच्च नारदाय च धीमते ।
 प्रदत्तं शम्भुना तात तन्मे व्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥
 व्यास उवाच ।

अधीत्य सर्वान् वेदांश्च वेदाङ्गान् पितुरन्तिके ।
 जगाम तीर्थं केदारं सुप्रशस्तच्च भारते ॥ २ ॥
 हिमालयस्य पूर्वे च गङ्गातीरे मनोहरे ।
 सिंहे नारायणक्षेत्रे सर्वेषामभिवाच्छ्रिते ॥ ३ ॥

¹ मलयस्यहि T. M. and Pa.

तपश्चकार स मुनिर्दिव्यं वर्षसहस्रकं ।
 पित्रोक्तेनैव विधिना सततं संयतः शुचिः ॥ ४ ॥
 शुश्रावाकाशवाणीच्च तपसोऽन्ते महामुनिः^२ ।
 स्वल्पाक्षराच्च बहुर्थां परिणामसुखावहां ॥ ५ ॥

अश्वरित्युवाच ॥

आराधितो यदि हरिस्तपसा ततः किं
 नाराधितो यदि हरिस्तपसा ततः किं ।
 अन्तर्वहिर्यदि हरिस्तपसा ततः किं
 नान्तर्वहिर्यदि हरिस्तपसा ततः किं ॥ ६ ॥
 विरम विरम ब्रह्मन् किं तपस्यासु वत्स
 ब्रज ब्रज द्विज शीत्रं शङ्करं ज्ञानसिन्धुं ।
 लभ लभ हरिभक्तिं वैष्णवोक्तां सुपक्तां
 भवनिगडनिबन्धछेदनीं कर्त्तनीच्च ॥ ७ ॥
 इति श्रुत्वा च स मुनिर्विमनाः स्वर्णदीतटे ।
 चकारार्थान्सन्धानं न प्रसन्नच्च तन्मनः ॥ ८ ॥
 रुरोद स्वर्णदीतीरे स्मारं स्मारं हरेः पदं ।
 ददर्श पुरतस्तातं ब्रह्माणं सकुमारकं^३ ॥ ९ ॥
 ननाम सहसा^४ मूर्खा पितरं तं सहोदरं ।
 पाद्यमर्थच्च प्रददौ जवेन सादरं मनिः ॥ १० ॥
 स्त्रोकदयार्थं प्रच्छ कुमारं जगतां विधिं ।

* ततो मुनिः Pa.

^३ सुकुमारकं T.

^४ शिरसा T.

सुखासीनं सुस्थिरच्च सस्थितच्च गतश्रमं ॥ ११ ॥
 स्वात्मारामं पूर्णकामं ज्ञानिनाच्च गुरोर्गुरुं ।
 साश्रुनेचः पुलकितो भक्त्या प्रणतकन्धरः ॥ १२ ॥
 नारदस्य वचः श्रुत्वा हृष्टा तं कातरं विधिः ।
 पुच्छे रुपां सार्हमालोच्य^५ व्याख्यां कर्तुं समारभे ॥ १३ ॥

ब्रह्मोवाच ।

इ वत्स पूर्वश्लोकार्थं निगृहं श्रुतिसम्मतं ।
 वेदार्थं द्विविधं शुद्धं व्याख्यां कुर्वन्ति वैदिकाः ॥ १४ ॥
 आराधितो यदि हरियेन पुंसा स्वभक्तिः ।
 किं तस्य तपसा व्यर्थं तीर्थपूतस्य नारद ॥ १५ ॥
 कृष्णमन्त्रोपासकस्य जीवन्मुक्तस्य भारते ।
 'तपश्चोपहासवीजं यथा चर्वितचर्वणं' ॥ १६ ॥
 मन्त्रग्रहणमाचेण पुरुषाणां शतं सुत ।
 पुनाति स्वस्वभक्तच्च बान्धवांश्वावलीलया ॥ १७ ॥
 न हि धर्मौ न हि तपः ^६श्रीकृष्णसेवनात् परं । ✓
 परिश्रमच्च विफलं तपसा वैष्णवस्य च ॥ १८ ॥
^७कृष्णमन्त्रोपासकस्य तीर्थपूतस्य पुच्छक ।
 तीर्थस्नानमनश्ननं वेदेषु च विडम्बनं ॥ १९ ॥
 पूर्वकर्मानुरोधेन यत्यापं वैष्णवस्य च ।
 मन्त्रग्रहणमाचेण नष्टं वह्नौ यथा दृणं ॥ २० ॥

^५ आलोक्य P. T. M.

^६ तपस्योपहास T.

^७ ग्र A.

^८ कृष्णस्य T.

^९ विष्णु

पवित्रः परमो वह्निः ^{१०} पवित्रं चामलं जलं ।

पवित्रं भारतं वर्षं तीर्थं यत्तुलसीदलं ॥ २१ ॥

पुनाति लीलयैतानि शुद्धः कृष्णपरायणः ।

उपस्पर्शज्ज्ञ भक्तस्याप्येते वाञ्छन्ति सादरं ॥ २२ ॥

भक्तस्य पादरजसा सद्यः पूता वसुन्धरा ।

✓ न हि पूतस्त्रिभुवने श्रीकृष्णसेवकात् परः ॥ २३ ॥

शालग्रामधिलाचक्रे करोति ^{११} कृष्णपूजनं ।

तत्पादोदकनैवेद्यं नित्यं भुक्ते च यः पुमान् ॥ २४ ॥

स वैष्णवो महापूतस्तन्मन्त्रोपासकः शुचिः ।

पुनाति पुंसां शतकं जन्ममाचात् सबान्धवं ॥ २५ ॥

वत्स श्लोकस्यैकपादं व्याख्यातज्ज्ञ यथागमं ।

व्याख्यां करोम्यन्यपादं यथाज्ञानं निश्चामय ॥ २६ ॥

नाराधितो यदि हरियेन पुंसाधमेन च ।

किं तस्य तपसा व्यर्थं निष्फलं तत्परिश्रमं ॥ २७ ॥

ब्रतान्येव हि दानानि तपांस्यनश्नानि च ।

वेदोपयुक्ता यज्ञाश्च कर्माणि च शुभानि च ॥

न निष्पुनात्यभक्तज्ज्ञ सुराकुम्भमिवापगा ॥ २८ ॥

अभक्तस्पर्शमाचेण तीर्थानि कम्पितानि च ।

अभक्तभारदुःखेन कम्पिता सा वसुन्धरा ॥ २९ ॥

श्लोकार्थं कथितं वत्स किञ्चिदेव यथागमं ।

^{१०} सुपवित्रं जलमत्ता Pa.

^{११} विष्णु Pa.

तस्यार्द्धस्यापि व्याख्यानं करोमीति निशामय ॥ ३० ॥

^{१२}वेदसारं क्षणमतं ममापि नहि कल्पना ।
अन्तर्बहिर्यदि हरियेषां पुंसां महात्मनां ॥ ३१ ॥

स्वप्ने जागरणे शश्वत्तपस्तेषां च निषफलं ।
स एव विष्णुतुल्यो हि तदंशो भारते मुने ॥ ३२ ॥

तस्य रक्षानिबन्धेन तदभ्यासे सुदर्शनं ।
ध्यानमाचेण निष्पापः पुनाति भुवनचयं ॥ ३३ ॥

दत्वा चक्रच्च रक्षार्थं न निश्चिन्तो जनार्दनः ।
स्वयं तन्निकटं याति तं द्रष्टुं रक्षणाय च ॥ ३४ ॥

तत्परो हि प्रियो नास्ति क्षणस्य परमात्मनः ।
न हि भक्तात् परश्वात्मा प्राणाश्वावयवादयः ॥

न लक्ष्मी राधिका ^{१३}वाणी स्वयम्भुः शम्भुरेव च ॥ ३५ ॥

भक्तप्राणो हि क्षणश्च क्षणप्राणो हि वैक्षणवाः ।
ध्यायन्ते वैक्षणवाः क्षणं क्षणश्च वैक्षणवांस्तथा ॥ ३६ ॥

व्याख्यातच्च चिपादच्च हे मुनीन्द्र यथागमं ।
शेषपादस्य व्याख्यानं करोमीति निशामय ॥ ३७ ॥

नान्तर्बहिर्यदि हरियेषां पुंसाच्च नारद ।
तेषामपि तपो वर्थमन्तर्मलिनचेतसां ॥ ३८ ॥

किं तज्ज्ञानेन तपसा ब्रतेन नियमेन च ।
तीर्थस्नानेन पुण्येनाप्यभक्तमूढचेतसां ॥ ३९ ॥

^{१२} वेदस्यार्थम् Pa.

^{१३} वाणी T.

कृष्णभक्तिविहीनेभ्यो द्विजेभ्यः पूरुषो महान् ।
 शूकरो मूले च निवहः स्वधर्माचरणेन च ॥ ४० ॥
 स्वधर्महीना विप्राश्वाप्यभक्ष्यभक्षणेन च ।
 नित्यं नित्यं विधर्मेण पतितः पूरुषाधमः ॥ ४१ ॥
 ब्राह्मणानां स्वधर्मश्च सन्ततं कृष्णसेवनं ।
 नित्यं ते भुज्ञते सन्तस्तन्नैवेद्यं पदोदकं ॥ ४२ ॥
 न दत्त्वा हरये यस्तु यदि भुड्क्ते ^{१४}द्विजाधमः ।
 अन्नं विष्टासमं मूच्चसमं तोयं विदुर्बुधाः ॥ ४३ ॥
 भुड्क्ते स्वभक्ष्यं कोलश्च मूले च श्वपचाधमः ।
 विप्रो नित्यमभक्ष्यच्च भुड्क्ते च पतितस्ततः ॥ ४४ ॥
^{१५}स्त्रोकमेकच्च व्याख्यातं यथाज्ञानच्च नारद ।
 सन्निबोध परस्यार्थं व्याख्यानच्च यथोचितं ॥ ४५ ॥
 तपसो विरम ब्रह्मन् व्यर्थं भक्त तपो भ्रुवं ।
 शङ्करच्च गुरुं कृत्वा हरिभक्तिं लभाचिरं ॥ ४६ ॥
 सुपक्षा हरिभक्तिश्च तरणी भवतारणे ।
 गुरुरेव परं ब्रह्मं कर्णधारस्वरूपकः ॥ ४७ ॥
 इत्येवमुक्ता त्वा ^{१६} देवी प्रजगाम सरस्वती ।
 व्याख्यातस्तदभिप्रायः किं भूयः कथयामि ते ^{१७} ॥ ४८ ॥

^{१४} नाराधमः Pa. A.

^{१५} स्त्रोकपादम् Pb. पूर्वस्त्रोकं Pc. इति स्त्रोकच्च M. कृतं स्त्रोकस्य व्याख्यानं T.

^{१६} सा T.

^{१७} ओतुमिष्टि Pa.

ब्रह्मणश्च वचः श्रुत्वा जहास योगिनां गुरुः ।
सनल्कुमारो भगवानुवाच पितरं शुक ॥ ४६ ॥

सनल्कुमार उवाच ॥

पूर्वश्लोकस्य व्याख्यानं न बुद्धं शिशुना मया ।
पुच्चं शिष्यमबोधच्च युक्तं बोधयितुं पुनः ॥ ५० ॥
आराधितो हरियेन तस्य वर्थं तपो यदि ।
नाराधितो हरियेन तस्य वर्थं तपो यदि ॥
तस्यारहितौ तौ द्वौ तपसश्च स्थलं कुतः ॥ ५१ ॥
तपः कुर्वन्ति ये तात त्वं मां^{१८} बोधय बालकं ॥ ५२ ॥
पुच्चस्य वचनं श्रुत्वा सन्दिग्धो जगतां गुरुः ।
दध्यौ कृष्णपदाम्भोजं परं कल्पतरुं शुक ॥ ५३ ॥
क्षणं सञ्चिन्त्य पादाङ्गं प्राप राहान्तमीसितं ।
व्याख्यां कर्तुं समारेभे विधाता जगतामपि ॥ ५४ ॥

ब्रह्मोवाच ॥

धन्योऽहं भवतः पृच्छात् ज्ञानिनाच्च गुरोर्गुरोः ।
^{१९}विष्णुभक्ताच्च धर्मिष्ठात् सत्पृच्छाच्च पिता सुखी ॥ ५५ ॥
धन्योऽसि परिडितोऽसि त्वं हरिभक्तोऽसि पुच्चक ।
ममापि सफलं जन्म जीवनच्च त्वया बुध ॥ ५६ ॥
निबोध पूर्वश्लोकाथं पुनर्व्याख्यां करोमि च ।
तथापि चेन्न सन्तोषो भवान् व्याख्यां करिष्यति ॥ ५७ ॥

^{१८} तन्मे Pa.

^{१९} This and the next two verses are wanting in T.

आशब्दः सम्यग्ये च राधितः प्राप्तवाचकः ।
 संप्राप्तश्च हरियेन वर्यस्तस्य ^{२०}तपःश्रमः ॥ ५८ ॥
 येन सम्यक् प्रकारेण संप्राप्तो ^{२१} हरिरीश्वरः ।
 स्वप्ने ज्ञाने नच ज्ञातस्तेषां वर्यस्तपःश्रमः ॥ ५९ ॥
 श्रीकृष्णविमुखं मूढं द्विजमेव नराधमं ।
 तीर्थं दानं तपः पुण्यं व्रतं नैव पुनाति तं ॥ ६० ॥
 यश्च मूढतमो लोके यश्च भक्तिं परां गतः ।
 तावुभौ सुखमेधेते तपः कुर्वन्ति मध्यमाः ॥ ६१ ॥
 देवानन्यांश्च भजते हरिं जानाति ^{२२}तत्परः ।
 तपः करोति तं प्राप्तुमाकाङ्क्षन्मध्यमो जनः ॥ ६२ ॥
 प्राक्तनादनुरागी ^{२३} च यही संसारसंवृतः ।
 तपःकरोति श्रीकृष्णपादपद्मार्थमीषितं ॥ ६३ ॥
 परं श्रीकृष्णभजनं ध्यानं तन्नामकीर्तनं ।
 तत्पादोदकनैवेद्यभक्षणं सर्ववाच्छ्रितं ॥ ६४ ॥
 अतीव मूढो विप्रश्च प्राक्तनाङ्गुरुदोषतः ।
 तामसो हि न जानाति श्रीकृष्णं चिगुणात् परं ॥ ६५ ॥
 अज्ञानादथ वा ज्ञानात् सत्सङ्गादेव प्राक्तनात् ।
 भुक्तो नैवेद्यमीशस्य कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ६६ ॥
 स च मुक्तो भवेत् पुच्च मुच्यते सर्वपातकात् ।
 स याति दिव्ययानेन गोलोकं लोकमुक्तम् ॥ ६७ ॥

^{१०} परिश्रमम् P.a.

^{२१} प्राप्तो यो M.

^{११} तत्परम् P.b.

^{२२} प्रोक्तवादानुवादी T. M.

शृणु वत्स प्रवच्यामि पूर्वाख्यानं पुरातनं ।
 अतीव सुश्रवं चारु मधुरं मुक्तिदं परं ॥ ६८ ॥
 कान्यकुञ्जः सुचुब्यश्च ब्राह्मणो ग्रामयाजकः ।
 देवलो दृष्टवाहश्च महामूढश्च पातकी ॥ ६९ ॥
 स्वप्ने ज्ञाने न जानाति पुण्यं वा कृष्णपूजनं ।
 कृष्णभक्तसहालापदर्शनस्पर्शनं शुभं ॥ ७० ॥
 बभूव प्राक्तनात्तस्य कृष्णमाचं सुदर्शभं ।
 तेन पुण्येन नैवेद्यं लेभे कृष्णस्य ब्राह्मणः ॥ ७१ ॥
 पितुः पुण्येन पुच्छश्च मार्गे पतितमल्पकं ।
 स्वयं भुक्तावशेषच्च पतितं वैष्णवाज्जनात् ॥ ७२ ॥
 सुस्तिग्धाच्छतजीर्णच्च रजसा मिश्रितं परं ।
 गच्छतस्तत्र विप्रस्य पतितं भक्त्यवस्तु च ॥ ७३ ॥
 नैवेद्योपरि कृष्णस्य त्वरायुक्तस्य पुच्छक ।
 तदस्तु भुक्तं विप्रेण कृष्णनैवेद्यमिश्रितं ॥ ७४ ॥
 सपुच्छेण क्षुधात्तेन भुक्ता तौ यथतुर्गृहं ।
 विप्रोद्विष्टच्च बुभुजे तस्य पत्नी पतिव्रता ॥ ७५ ॥
 परम्परानुसम्बन्धात् पवित्रा सा बभूव ह ।
 जीवन्मुक्तो ब्राह्मणश्च बभूव च सपुच्छकः ॥ ७६ ॥
 कालेन तेन पुण्येन व्याघ्रभुक्तश्च कानने ।
 सार्वच्च व्याघ्रपुच्छाभ्यां गोलकं प्रययौ द्विजः ॥
 पतिव्रता सहस्रता भर्ता सार्वं जगाम सा ॥ ७७ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकरात्रे ब्रह्मसनलुमारसंवादे
 नैवेद्यप्रशंसनं नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

त्रियोऽथायः ॥

सन्तुमार उवाच ॥

अहो तात किमाश्वर्यं कृष्णस्य परमात्मनः ।
परं नैवेद्यमाहात्मं विस्तराद्वद् साम्रतं ॥ १ ॥

ब्रह्मोवाच ।

एकदा ब्राह्मणो हृष्टः प्रफुल्लवदनेक्षणः ।
युच्चेण सार्वं प्रययौ बान्धवस्य गृहं मुदा ॥ २ ॥
निमन्त्रितो विवाहेन महासंभारसंभृतः ।
भुक्ता पीत्वा च तज्जेहे स्वगृहं प्रययौ मुदा ॥ ३ ॥
सपुत्रो ब्राह्मणो मार्गे कृत्पिपासादितः सुतः ।
ददर्श चन्द्रभागां तां नदीमतिमनोहरां ॥ ४ ॥
उवाव पुत्रः पितरं स्त्रात्वा भोक्ष्यामि चेति भोः ।
कृत्पिपासा बलवती वर्षते तात वर्त्मनि ॥ ५ ॥
पुत्रस्य वचनं श्रुत्वा तमुवाच द्विजः स्वयं ।
भयङ्करं वनमिदं समीपं सरितः सुत ॥ ६ ॥
सुशीघ्रं गच्छ ग्रामान्तं पुरो रम्यसरोवरं ।
तत्र स्त्रात्वा च भोक्ष्यावो गच्छ वत्स यथासुखं ॥ ७ ॥
तातस्य वचनं श्रुत्वा जहास च चकोप ह ।
पितरं वक्तुमारेभं रक्तपङ्कजलोचनः ॥ ८ ॥

शिशुरुक्षाच ॥

बालोऽहं दशवर्षीयस्त्वच्च दृढश्च ज्ञानदः ।
 पिता ददाति पुत्राय ज्ञानं सर्वच्च भूतले ॥ ८ ॥
 अहो दुरत्ययः कालो दृष्टो वदति बालवत् ।
 कथं प्राक्तनमुक्त्वा ब्रूहि तात दुरत्ययं ॥ १० ॥
 प्राक्तनात् सुखदुःखच्च रोगं शोकं भयं पितः ।
 सुमृत्युरपमृत्युर्वा चिरायूरल्पजीवनः ॥ ११ ॥
 यच्च काले च यन्मृत्युर्भवनं शुभकर्म च ।
 न्यूनाधिकं स्वर्गं नास्ति निषेकः केन वार्यते ॥ १२ ॥
 यस्य हस्ते च यन्मृत्युर्बिधाचा लिखितः पुरा ।
 न च तं खण्डितं शक्तः स्वयं विष्णुश्च शङ्करः ॥ १३ ॥
 तात व्यर्थमधीतं ते दुर्बुद्धेर्जन्म निषफलं ।
 सुबुद्धेः सफलं जन्म तत्क्षणं जीवनं सुखं ॥ १४ ॥
 येन शुक्लीकृता हंसाः शुकाश्च हरितीकृताः ।
 मयूराश्चिता येन स मे रक्षां करिष्यति ॥ १५ ॥
 येन कृष्णेन विश्वानि चासंख्यानि कृतानि च ।
 चराचरच्च यो रक्षेत् स मे रक्षां करिष्यति ॥ १६ ॥
 घोरारण्ये सुखं शेते यो हि कृष्णेन रक्षितः ।
 निर्बन्धोऽपि स्थितो यस्य मरणं तस्य मन्दिरे ॥ १७ ॥
 यः शेते नागश्चयासु प्राक्तनान्मङ्गलाहितः ।
 यो नागभक्षितो भोगात् स मृतो गरुडान्तिके ॥ १८ ॥
 न समुद्रे च स्थियते नामिराशौ विषानले ।

न शस्त्रेण न चास्त्रेण आयुर्मर्माणि रक्षति ॥ १६ ॥
 नाप्राप्तकालो म्रियते विद्धः शरश्तैरपि ।
 तृणाग्रेणापि संस्पृष्टः प्राप्तकालो न जीवति ॥ २० ॥
 कश्चिन्नभै च म्रियते कश्चिद्भूमिष्ठमाचतः ।
 कश्चिद्दौवनकाले च कश्चिदेव हि वार्षके ॥ २१ ॥
 कश्चिच्चिरायू रोगी चाप्यरोगी चापि कश्चनः ।
 कश्चिद्भनी दरिद्रश्च कश्चिदेव हि कर्मणा ॥ २२ ॥
 कश्चित्कल्पान्तजीवी च चिरजीवी च कश्चनः ।
 प्राक्तनादमरः कश्चिन्निषेको बलवत्तरः ॥ २३ ॥
 कश्चिद्याति च राजेन्द्रो दिव्ययानेन कर्मणा ।
 कश्चित्कीटपतञ्जेषु कश्चित्पश्चादियोनिषु ॥ २४ ॥
 कश्चिदेव हि सन्ध्यासी कश्चिच्च नरघातकः ।
 कश्चिन्नजेन्द्रगामी च पशुयायी च कश्चनः ॥ २५ ॥
 कश्चिद्ददाति रत्नच्च कश्चिद्भिक्षां करोति च ।
 कश्चित्सूक्त्यांशुकाधारी कश्चिज्जीर्णपटी जनः ॥ २६ ॥
 कश्चिन्नमोऽप्यनाहारी सुधाभोजी च कश्चन ।
 कश्चिच्च सुन्दरः श्रीमान् गलत्कुष्ठी च कश्चनः ॥ २७ ॥
 कश्चिकुञ्जश्चाङ्गहीनो बधिरः काण एव च ।
 कश्चिन्दीघो मध्यमश्च कश्चित्खञ्जश्च वामनः ॥ २८ ॥
 कश्चित्कृष्णश्च गौरश्च श्यामलश्च स्वकर्मणा ।
 कश्चिन्नक्त्या च प्राप्नोति कृष्णदास्यं सुदुर्लभं ॥ २९ ॥
 ब्रह्मणः परमं स्थानं जन्ममृत्युजराहरं ।

कश्चित् प्राप्नोति परमं ब्रह्मलोकं निरामयं ॥ ३० ॥
 कश्चित् स्वर्गमिन्द्रपदं शिवलोकं स्वकर्मणा ।
 कश्चित् स्वर्गमिन्द्रलोकं यमलोकच्च कश्चन ॥ ३१ ॥
 कश्चिच्च नरके घोरे प्राप्नोति लोशमुख्यं ।
 ताडितो यमदूतेन कुधितस्तृष्णितः सदा ॥ ३२ ॥
 भुज्ञन्ते विष्मूचकीटं तन्मलं क्षेष्मां गरं वसां ।
 कुरधारे तप्ततैले वहौ श्रीते जले स्थले ॥ ३३ ॥
 प्राप्नोति दारुणं दुःखमाकल्पं पातकी पितः ।
 ततो भोगावशेषे च लब्धा जन्म स्वकर्मणा ॥ ३४ ॥
 व्याधियुक्तः प्रमुच्येत तथा चेदीश्वरेच्छया ।
 यद्ग्नयाद्वाति वातोऽयं सूर्यस्तपति यद्ग्नयात् ॥ ३५ ॥
 वर्षतीन्द्रो दहत्यग्निर्मृत्युश्वरति जन्तुषु ।
 यस्याज्ञया रुष्टिविधौ क्रूर्मैऽनन्तं दधाति च ॥ ३६ ॥
 स च सर्वच्च ब्रह्माण्डं लीलया चेश्वरेच्छया ।
 यस्याज्ञया महाभीता सर्वाधारा वसुन्धरा ॥ ३७ ॥
 धरा सा सर्वसस्याद्वा रत्नवांश्च हिमालयः ।
 स्वयं विधाता भगवान् ध्यायते यमहर्निशं ॥ ३८ ॥
 यं ध्यायते च भजते स्वयं मृत्युज्जयः शिवः ।
 सहस्रवक्त्रो यं स्तौति ध्यायते भजते सदा ॥ ३९ ॥
 स्वयं सरस्वती स्तौति यमीश्वरमभीस्ति ।
 सेवते पादपद्मच्च स्वयं पद्मालया पितः ॥ ४० ॥
 माया भीता च यं स्तौति दुर्गा दुर्गतिनाशिनी ।

स्तुवन्ति वेदाः सततं साविची वेदमातृका ॥ ४१ ॥
 सिङ्गेन्द्राश्च मुनीन्द्राश्च योगीन्द्राः सनकादयः ।
 राजेन्द्राश्चासुरेन्द्राश्च सुरेन्द्रा मनवस्तथा ॥ ४२ ॥
 ध्यायन्ते च भजन्ते च भक्ताः सन्तो हि सन्ततं ।
 केचिद्दद्वन्ति यं ब्रह्म भगवन्तं सनातनं ॥ ४३ ॥
 केचित् प्रधानं सर्वाद्यं केचिच्च ज्योतिरीश्वरं ।
 केचिच्च सर्वरूपच्च सर्वकारणकारणं ॥ ४४ ॥
 केचित् स्वेच्छामयं रूपं भक्तानुग्रहविग्रहं ।
 केचित्सुरुचिरं श्यामसुन्दरं सुमनोहरं ॥ ४५ ॥
 सानन्दं परमानन्दं गीविन्दं नन्दनन्दनं ।
 भज तात परं ब्रह्म स्वर शश्वत् सुरेश्वरं ॥ ४६ ॥
 इत्येवमुक्ता पितरं चन्द्रभागानदीजले ।
 स्त्रात्वा पपौ जलं स्वच्छं बुभुजे मिष्टमोदकं ॥ ४७ ॥
 पिता तद्वचनं श्रुत्वा सानन्दाश्रु मुमोच सः ।
 चुचुम्ब गरुडं पुच्चस्य समाश्लेषणपूर्वकं ॥ ४८ ॥
 पिता स्त्रात्वा समारेभे सन्ध्यां कर्तुच्च पूजनं ।
 सुखातं पितरं दृष्टा पुच्चः स प्रययौ वनं ॥ ४९ ॥
 पच्चं भोजनपाचार्थमाहत्तुं चच्चलः शिशु^१ ।
 चकार चयनं तूर्णं प्रशस्तं पचपच्चकं ॥ ५० ॥
 सुन्दरं कुसुमं वन्यं^२ पूजनार्थं पितुस्तथा ।

^१ चित्तचच्चलः T.

^२ रम्यं M.

ददर्श पुरतो बालः सुपक्षं वदरीफलं ॥ ५१ ॥
 चकार चयनं तानि फलानि शोभनानि च ।
 धात्रीफलं सुपक्षच्च पक्षमाम्ब्रातकं तथा ॥ ५२ ॥
 सुपक्षच्च कदम्बच्च चकार चयनं पुनः ।
 सुपक्षं सुन्दरं रम्यं दाढिम्बं श्रीफलं तथा ॥ ५३ ॥
 रम्यं जम्बुफलं चैव खर्जूरं सुमनोहरं ।
 करञ्जकच्च जाम्बीरं सुन्दरं चिकुरं तथा ॥ ५४ ॥
 तत्सर्वं चयनं छत्वा ददर्श पुरतः सरः ।
 सुनिर्मलं जलं स्वच्छं ध्वेतपद्मं मनोहरं ॥ ५५ ॥
 रुचिरं रक्तकह्नारं प्रस्फुटच्च जलान्तिके ।
 विहाय तानि सर्वाणि सरःशिरसि सुस्थले ॥ ५६ ॥
 पपौ सरःस्वच्छतोयं जहार पद्मभुखनं ।
 किञ्चित्सुरक्तकह्नारं पक्षं पद्मफलं तथा ॥ ५७ ॥
 सर्वमाहरणं कृत्वा पितरं गन्तुमुद्यतः ।
 प्रफुल्लवदनः श्रीमान् सस्मितो हिजबालकः ॥ ५८ ॥
 प्रफुल्लेचम्पकतरुं ददर्श पुरतः शिशुः ।
 मस्तिकामालतीकुन्दयूथिकामाधवीलताः ॥ ५९ ॥
 चकार चयनं स्फीतः पुष्पाणि सुन्दराणि च ।
 पुष्पेण फलपाचेण तस्य भारो बभूव ह ॥ ६० ॥
 बालो वोढुमशक्तश्च ययौ गमनमन्धरः ।

^१ क्षणं स्थित्वा च तत्रासौ T.

न फलं बुभुजे सोऽपि धर्मधर्मभयेन च ॥ ६१ ॥
 पुरो ददर्श स शिशुघोरं व्याघ्रालयं भिया ।
 तात तातेति शब्दच्च चकार हु पुनः पुनः ॥ ६२ ॥
 न ददर्श च तातच्च शार्दूलच्च ददर्श सः ।
 भिया सस्मार गोविन्दपादारविन्दमीसितं ॥ ६३ ॥
 हरिं नरहरिं रामं कृष्णं विष्णुच्च माधवं ।
 दामोदरं हृषीकेशं मुकुन्दं मधुसूदनं ॥ ६४ ॥
 एतानि दश नामानि जपन् विप्रशिशुर्भिया ।
 प्रययौ पुरतः शीत्रं पुनरेव सरोवरं ॥ ६५ ॥
 सरसो निर्मले तीये पुष्पाणि च फलप्तनि च ।
 ददौ भक्त्या भगवते कृष्णाय परमात्मने ॥ ६६ ॥
 श्रीकृष्णपूजां कुर्वन्तं ध्यायमानं पदाम्बुजं ।
 निकटं न ययौ व्याघ्रो दृष्टा बालच्च दूरतः ॥ ६७ ॥
 व्याघ्रं ददर्श बालश्च प्रकटास्यं भयानकं ।
 विकृताकारदशनं विकटाक्षं महोदरं ॥ ६८ ॥
 दृष्टा च दूरतो व्याघ्रमुवास सरसस्ते ।
 दध्यौ कृष्णपदाम्बोजं जन्ममृत्युजराहरं* ॥ ६९ ॥
 मूलाधारं स्वाधिष्ठानं मणिपूरमनाहतं ।
 विशुद्धच्च तथाज्ञात्यं षट्चक्रच्च विभाव्य च ॥ ७० ॥
 कुण्डलिन्या स्वशक्त्या च सहितं परमेश्वरं ।

* जरापहं T.

सहस्रदलपद्मस्थं हृदये स्वात्मनः प्रभुं ॥ ७१ ॥
 ददर्श द्विभुजं क्षणं पीतकौशेयवाससं ।
 सस्मितं सुन्दरं शुद्धं नवीनजलदप्रभं ॥ ७२ ॥
 कोटिकन्दर्पसौन्दर्यलीलाधाममनोहरं ।
 कोटिपार्वणपूण्डुप्रभाजुष्टच्च सुन्दरं ॥ ७३ ॥
 सुखदृश्यं सुरूपच्च भक्तानुग्रहकारकं ।
^५चन्दनोक्षितसर्वाङ्गं रत्नभूषणभूषितं ॥ ७४ ॥
 प्रफुल्लपद्मनयनं राधावक्षःस्थलस्थितं ।
 मालतीमाल्यसम्बद्धचूडाचारुसुशोभनं ॥ ७५ ॥
 धृतरत्नं रत्नपद्मं दक्षिणेन करेण च ।
 वामेन मणिनिर्माणदीप्तदर्पणमुच्चलं ॥ ७६ ॥
 रत्नकुण्डलयुग्मेन गण्डस्थलविराजितं ।
 कौस्तुभेन मणीन्द्रेण चारुवक्षःस्थलोच्चलं ॥ ७७ ॥
 मुक्ताराजिविनिन्दैकदलराजिविराजितं ।
 आजानुमालतीमालावनमालाविभूषितं ॥ ७८ ॥
^६वेदाननसरखत्या स्तुतं ब्रह्मेशवन्दितं ।
 पद्मापद्मालयामायासंसेवितपदाम्बुजं ॥ ७९ ॥
 परिपूर्णतमं ब्रह्म परमात्मानमीश्वरं ।
 निर्लिप्तं साक्षिभूतच्च भगवन्तं सनातनं ॥ ८० ॥
 सर्वेशं सर्वरूपच्च सर्वकारणकारणं ।

^५ चन्दनाङ्गित T.

^६ वेदात्मक P.

पुरुषं परमात्मैकं परेशं ग्रकृतेः परं ॥ ८१ ॥

एवम्भूतं विभुं दृष्ट्वा मनसा प्रणनाम तं ।

दुष्टाव परया भक्त्या तमीशं संपुटाञ्जलिः ॥ ८२ ॥

श्रीसुभद्र उवाच ॥

हे नाथ दर्शनं देहि मां भक्तं शरणागतं ।

श्रीद श्रीश श्रीनिवास श्रीनिधे श्रीनिकेतन ॥ ८३ ॥

श्रिया सेवितपादाङ्ग श्रीसमुत्पत्तिकारण ।

वेदानिर्वचनीयेश निरोह निर्गुणाधिप ॥ ८४ ॥

सर्वाद्य सर्वनिलय सर्ववीज सनातन ।

शान्त सरखतीकान्त नितान्त सर्वकर्मसु^७ ॥ ८५ ॥

सर्वाधार निराधार कामपूर^८ परात्पर ।

दुष्पारासारसंसारकर्णधार नमोऽस्तु ते ॥ ८६ ॥

द्वृत्येवमुक्ता स शिशू रुरोद च पुनः पुनः ।

ध्यानेन तत्पदामोजं शरणाञ्ज चकार सः ॥ ८७ ॥

इति विप्रकृतं स्तोचं चिसन्ध्यं यः पठेन्नरः ।

मुच्यते सर्वपापेभ्यो विष्णुलोकं स गच्छति ॥ ८८ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकरात्रे ब्रह्मसनत्कुमार-
संवादे श्रीकृष्णमहिमोपलभ्ननं नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

^७ सर्वकर्मणः T.

^८ कामरूप T.

चतुर्थोऽध्यायः ॥

ब्रह्मोवाच ॥

ब्राह्मणस्य स्तवं श्रुत्वा पुरितुष्टो जनार्दनः ।
कृपाच्चकार भगवान् भक्तेषो भक्तवत्सलः ॥ १ ॥
एतस्मिन्नन्तरे तच भगवान् ^१नन्दनन्दनः ।
नारायणर्थिः कृपया चाजगाम सरोवरं ॥ २ ॥
ददर्श ब्राह्मणवटुं तमेव मुनिपुङ्गवं^२ ।
तेजसा सुखटश्येन सुन्दरं सुमनोहरं ॥ ३ ॥
पीतवस्त्रपरीधानं नवीनजलदप्रभं ।
चन्दनोच्चितसर्वाङ्गं वनमालाविभूषितं ॥ ४ ॥
प्रसन्नवदनं शुद्धं सस्मितं सर्वपूजितं ।
विभान्तच्च जपन्तच्च शुद्धस्फटिकमालया ॥ ५ ॥
दृष्ट्वा ननाम सहसा शिरसा विप्रपुङ्गवः ।
शुभाशिषं ददौ तस्मै दत्वा शिरसि हस्तकं ॥ ६ ॥
तमुवाच मुनिश्चेष्ठः कृपया दीनवत्सलः ।
हितं तथं नीतिसारं परिणामसुखावहं ॥ ७ ॥

श्रीनारायणर्थिरुचाच ।

अये विप्र महाभाग सफलं जीवनं तव ।

^१ धर्मनन्दनः M. and T.

^२ पुङ्गवः M. and T.

यस्मिन् कुले च जातोऽसि तद्वन्यं सुप्रशंसितं ॥ ८ ॥

भज त्वं परमानन्दं सानन्दं नन्दनन्दनं ।

धुवं यास्यसि गोलोकं परमानन्दमीमितं ॥ ९ ॥

तत्कुलं पावनं ^३धन्यं यशस्यं च निरापदं ।

यस्मिन् स्वयं भवान् जातः पुण्यः कृष्णपरायणः ॥ १० ॥

नैवेद्यं पतितं मार्गे जीर्णे श्वापदभक्षितं ।

भुक्ता तवैषा बुद्धिश्च कृष्णभक्तिर्बभूव च ॥ ११ ॥

कृष्णनैवेद्यमाहात्म्यं को वत्स कथितुं क्षमः ।

यद्वक्तुं न हि शक्ताश्च वेदाश्चत्वार एव च ॥ १२ ॥

वरं दृगुष्व भद्रन्ते सुभद्र द्विजपुङ्गव ।

सर्वं दातुमहं शक्तो यत्ते मनसि वाञ्छितं ॥ १३ ॥

नारायणवचःश्रुत्वा तमुवाच शिशुः स्वयं ।

पुनः कम्पितसर्वाङ्गः साश्रुनेचः पुटाञ्जलिः ॥ १४ ॥

सुभद्र उवाच ।

देहि मे कृष्ण पादाङ्गे दृढां भक्तिं सुदुर्लभां ।

तहास्यं तत्पदे वासं जरामृत्युहरं परं ॥ १५ ॥

अन्यं वरं न गृह्णामि न मे किञ्चित् प्रयोजनं ।

नाहं वरार्थी^४ कामी च रागी ^५वेतनभुग्यथा ॥ १६ ॥

नारायणविंश्वाच ।

श्रीकृष्णे यस्य भक्तिश्च तस्याच किं सुदुर्लभं ।

^३ शस्य T.

^४ वरार्थं M.

^५ वैभव T.

अणिमादिकद्वाचिंशत् सिद्धिः करत्तले परा ॥ १७ ॥
 निर्विकल्पो ददात्यस्य नैव गृह्णाति वैष्णवः ।
 अनिमित्तां हरेभक्तिं भक्ता वाच्छन्ति सन्ततं ॥ १८ ॥
 गृहाण मन्त्रं वृष्णस्य परं कल्पतरुं वरं ।
 भक्तिदं दास्यदं शुद्धं कर्ममूलनिष्ठन्तं ॥ १९ ॥
 लक्ष्मीर्मायाकामवीजं डेन्तं वृष्णपदं तथा ।
 वह्निजायान्तमन्तर्ज्ञ मन्त्रराजं मनोहरं ॥ २० ॥
 इत्येवमुक्ता तत्कर्णे कथयामास दक्षिणे ।
 वारचयं मुनिश्रेष्ठः शुद्धभावेन पञ्चक ॥ २१ ॥
 येन स्तोत्रेण तुष्टाव सुभद्रः परमैश्वरं ।
 आज्ञां चकार स ऋषिस्तदेव पठितुं मुदा ॥ २२ ॥
 कवचं च ददौ तस्मै जगन्मङ्गलमङ्गलं ।
 ध्यानज्ञ सामवेदोक्तं सर्वपूजाविधिक्रमं ॥ २३ ॥
 हरेदास्यज्ञ तद्वक्तिं गोलोकवासमीप्सितं ।
 जन्मद्वयान्तरे चैव कर्मभोगक्षये सति ॥ २४ ॥

सुभद्र उवाच ॥

सत्यं कुरु महाभाग वरं मैं यदि दास्यसि ।
 वरं दृणोमि तत्पश्चात् यन्मे मनसि वाच्छितं ॥ २५ ॥

नारायण उवाच ॥

ओं सत्यं वत्स ^६दास्यामि वरं दृणु यथेप्सितं ।

^६ प्रदास्यामि T.

ममाशक्यं नास्ति किञ्चित् दाताहं सर्वसम्पदां ॥ २६ ॥

सुभद्र उवाच ॥

करुणे ते किञ्च कवचं कस्य वा सर्वपूजितं^१ ।

अमूल्यरत्नगुटिकायुक्तच्च सुमनोहरं ॥ २७ ॥

कवचं देहि मे देव स्वसत्यं रक्षणं कुरु ।

विग्रस्य वचनं श्रुत्वा शुष्ककरुणौष्ठतालुकः ॥ २८ ॥

वक्तुं न शक्तस्तद्वाक्यं दध्यौ कृष्णपदाम्बुजं ।

प्रददौ गुटिकां तस्मै नोवाच कवचं मुनिः ॥ २९ ॥

तमुवाच महर्षिञ्च वितुष्टश्चोन्मनाः^८ सुत ।

वत्स क्रोधो हि देवस्य वरं तुल्यच्च वाञ्छितं ॥ ३० ॥

नारायणर्षिरुवाच ॥

चिंशत्सहस्रवर्षच्च भुड्दक्ष राज्यं सुदुर्लभं ।

लभस्व दुर्लभां लक्ष्मीं मायया मोहितो भव ॥ ३१ ॥

मदिष्टदेवकवचं गृहीतं येन हेतुना ।

सप्तकल्पान्तजीवित्वं परच च भविष्यति ॥ ३२ ॥

सुचिरेणैव कालेन गोलोकच्च प्रयास्यसि ।

परे मृकरुपुच्चख्वं मार्कण्डेयो भविष्यसि ॥ ३३ ॥

मया दत्तच्च कवचं त्वां च रक्षति पुच्चक ।

तव करुणे स्थितश्चास्य प्रतिजन्मनि जन्मनि ॥ ३४ ॥

पुनश्च गुटिकायुक्तं छत्वा च कवचं मुनिः ।

^१ पूजनं T.

^८ जन्मना M. T.

गले दधार भक्त्या च तद्गत्वा धर्मनन्दनः ॥ ३५ ॥
 वरं^९ दत्वा च स मुनिर्ययौ गेहं स उमनाः । .
 विप्राय कवचं दत्वा नष्टवृत्सा च गौर्यथा ॥ ३६ ॥
 भावा नरेण पिचा च धर्मणा च महात्मना ।
 मावा मूर्ख्या^{१०} च पल्लवा च शान्त्या च भर्त्सितो मुनिः ॥ ३७ ॥
 विप्रः संप्राप्य कवचं मन्त्रं कल्पतरुं परं ।
 सरोवरात् समुत्थाय प्रज्वलन् ब्रह्मतेजसा ॥ ३८ ॥
 द्वयं तस्यौ सरस्तीरे वटमूले मनोहरे ।
 जजाप परमं मन्त्रं संपूज्य जगदीश्वरं ॥ ३९ ॥
 अथ तत्तातविप्रो हि समन्विष्य सुतं चिरं ।
 गत्वा च स्वगृहं दुःखी शोकार्त्तः स रुरोद च ॥ ४० ॥
 समुद्यता तनुं त्यक्तुं तन्माता पुच्चवार्त्या ।
 न तत्याज तनुं विप्रो दृष्ट्वा सुखप्रमुक्तम् ॥ ४१ ॥
 विप्रो विप्रा यहं त्यक्ता पुच्चान्वेषणपूर्वकं ।
 प्रययौ काननं घोरं सर्वैश्च बान्धवैः सह ॥ ४२ ॥
 सर्वं वनं समन्विष्य प्रययुस्ते सरोवरं ।
 दहशुस्ते शिशुं^{११} गुह्यं सूर्याभं वटमूलके ॥ ४३ ॥
 चुचुम्ब गण्डं पुच्चस्य विप्रो विप्रा च सादरं ।
 आशिश्वेष क्रमेणैव माता तातः पुनः पुनः ॥ ४४ ॥
 पुच्चश्च सर्वदृत्तान्तं कथयामास सादरं ।

^९ एवं T.

^{१०} पिचा ।

^{११} गुप्तम् P.

श्रुत्वा पुच्छस्य विप्रश्च विग्रा च बान्धवास्तथा ॥ ४५ ॥
 ययुः सब्दे स्वदेशच्च परमाङ्गादमानसाः ।
 चन्द्रभागां समुत्तीर्थ्य विवेश नगरं परं ॥ ४६ ॥
 नगरस्थो नुपेन्द्रश्च दृष्ट्वा तेजस्विनं शिशुं ।
 ददौ तस्मै स्वकन्याच्च रत्नालङ्कारभूषितां ॥ ४७ ॥
 युवतीं सुन्दरीं श्यामां तप्तकाच्च नसन्निभां ।
 पतिव्रतां महाभागां सुन्दरीं कमलाकलां ॥ ४८ ॥
 गजेन्द्राणां सहस्रच्च प्रददौ यौतुकं मुदा ।
 अश्वानां दशलक्षच्च रत्नानाच्च सहस्रकं ॥ ४९ ॥
 दासीनां निष्ककण्ठीनां सुन्दरीणां सहस्रकं ।
 वस्त्ररत्नसहस्रच्च बहुमूल्यं सुदुर्लभं ॥ ५० ॥
 दासानाच्च सहस्रच्च पदातीनां चिलक्षकं ।
 दशलक्षं सुवर्णं च रत्नमालां सुदुर्लभां ॥ ५१ ॥
 दत्वा तस्मै च कन्यां च रुरोद च सभार्थकः ।
 राजा च कन्यया सार्हं प्रयथौ विप्रमन्दिरं ॥ ५२ ॥
 गत्वा चापि कियद्गुरं ददर्श नगरं नुपः ।
 अतीव सुन्दरं रम्यं विजित्य चामरावतीं ॥ ५३ ॥
 शुद्धस्फटिकसङ्काशं रत्नसारविनिर्मितं ।
 चिकोद्यद्वालिकागेहं नवकोटिसुमन्दिरं ॥ ५४ ॥
 सप्तप्राकारयक्तच्च परिखाचयसंयुतं ।
 दुर्लभं रम्यं विनिर्मितं ॥ ५५ ॥
 शिशोश्च स्वाश्रमं रम्यं सद्रवसारविनिर्मितं ।

स्फुरत् वज्रकपाटच्च रत्नेन्द्रकलसान्वितं ॥ ५६ ॥
 सद्रलदर्पणैर्दीप्तं रत्नकुम्भैर्विराजितं ।
 प्राङ्गणं रत्नसाराच्च रत्नसोपानशोभितं ॥ ५७ ॥
 मनोहरं राजमार्गं सिन्दूरादिपरिष्कृतं ।
 प्राकारं मणिभूषाच्च मुच्चैराकाशस्यर्शि च ॥ ५८ ॥
 जगाम विस्मयं राजा हृष्टा नगरमुत्तमं ।
 पित्रा माचा सह शिशुर्विस्मयच्च ययौ मुदा ॥ ५९ ॥
 गजेन्द्राणां चिलक्ष्मच्च अश्वानां शतलक्षकं ।
 चतुर्गुणं पदातीनामाययुक्तेऽप्यनुब्रजं ॥ ६० ॥
 वारणेन्द्रं पुरखृत्य वेश्याच्च नर्तकं तथा ।
 द्विजांश्च पूर्णकुम्भांश्च पतिपुच्चवतीं सतीं ॥ ६१ ॥
 महापाचः शिशुं हृष्टा गजेन्द्रोपरिसंस्थितं ।
 मूर्भी ननाम वेगेनाप्यवरह्य गजादपि ॥ ६२ ॥
 शिशुं प्रवेश्यामास रत्ननिर्माणमन्दिरं ।
¹² रत्नसिंहासनं तस्मै प्रददौ सादरं मुदा ॥ ६३ ॥
 कन्यादाचे च पित्रे च माचे च सादरं मुदा ।
 रत्नसिंहासनं रम्यं प्रददौ पाच एव च ॥ ६४ ॥
 शिशुं सिष्ठेव¹³ पाचश्च स्वयच्च श्वेतचामरैः ।
 दधार रत्नछच्च हीराहारपरिष्कृतं ॥ ६५ ॥
 उवास स सभायाच्च सुधर्मायां महेन्द्रवत् ।

¹² This and the following verse are wanting in T. and M.

¹³ सिष्ठेच M. and T.

श्वशुरश्च यथौ गेहं शिशुना च पुरष्कृतः ॥ ६६ ॥
 चिंशत्सहस्रवर्षच्च राजा राज्यं चकार सः ।
 कालान्तरे तत्पिता च वने व्याघ्रेण भक्षितः ॥ ६७ ॥
 पतिव्रता महाभागा माता सहस्रता सुत ।
 रनयानेन रम्येण सखीकः कृष्णमन्दिरं ॥ ६८ ॥
 प्रयथौ सादरं विप्रः कृष्णनैवेद्यभक्षणात् ।
 तदस्थि भुक्ता व्याघ्रश्च पूतः सद्यश्च साम्रतं ॥ ५८ ॥
 ताभ्यां सार्वज्ञं प्रयथौ गोलोकं सुमनोहरं ।
 शिशुदेहं परित्यज्य हिमाद्रौ स्वर्णदीतटे ॥ ७० ॥
 दत्वा पुच्चाय राज्यच्च स्वर्गादपि सुदुर्लभं ।
 सृकण्डुपलीगम्भे च लेभे जन्म स्वकर्मणा ॥ ७१ ॥
 मार्कण्डेयो मुनिश्रेष्ठो बभूव परजन्मनि ।
 सप्तकल्पान्तजीवी च नारायणवरेण सः ॥ ७२ ॥
 बभूव साम्रतं विप्रः कृष्णनैवेद्यभक्षणात् ।
 श्वभक्षितच्च नैवेद्यं भुक्ता चेदोदृशी गतिः ॥ ७३ ॥
 अकामतश्चाप्यज्ञातो जीर्णं मार्गस्थितं सुत ।
 यो भक्षेत् कामतो ज्ञातो नित्यं नैवेद्यमीस्मितं ॥ ७४ ॥
 न जानन्ति गतिलक्ष्य वेदाश्वत्वार एव च ।
 इति ते कथितं ब्रह्मनितिहासं पुरातनं ॥
 आश्वर्यं मधुरं रम्यं किं भूयः ओदुमिच्छसि ॥ ७५ ॥

श्रीनारद उवाच ॥

श्रुतं नैवेद्यमाहात्मं अतीव सुमनोहरं ।

ईश्वरस्यापि हे तात कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ७६ ॥

अधुना श्रोतुमिच्छामि स्वात्मसन्देहभज्जनं ।

^{१४}नारायणर्षेः करुणे च कवचं तस्य तद्वद् ॥ ७७ ॥

सनकुमार उवाच ।

ममाप्यस्तीति सन्देहो वचने प्रपितामह ।

कस्य तत् कवचं ब्रह्मन्निदं वक्तुं त्वमहर्सि ॥ ७८ ॥

स पिता स गुरुः स्वच्छः करोति भ्रमभज्जनं ।

शीघ्रं ब्रूहि महाभाग नारदं मां सुतप्रिय ॥ ७९ ॥

पुच्चयोश्च वचः श्रुत्वा शुष्ककरुणौष्टतालुकः ।

उवाच वचनं ब्रह्मा स्मरन् कृष्णपदाम्बुजं ॥ ८० ॥

ब्रह्मोवाच ।

नारायणेन मुनिना जगन्मङ्गलमङ्गलं ।

विग्राय कवचं दक्षं ध्यानच्च परमात्मनः ॥ ८१ ॥

तद्वीभि महाभाग त्वामेव नारदं प्रति ।

करुणस्यं कवचं वक्तुं नैव शक्नोमि साम्यतं ॥ ८२ ॥

मल्करुणे कवचं यस्य गोपनीयं सुदुर्लभं ।

नारायणर्षिकरुणे च तदेव परमाङ्गुतं ॥ ८३ ॥

तदेव धर्मकरुणे च नरस्य च महात्मनः ।

अगस्त्यस्य च करुणे च लोमशस्य महामुनेः ॥ ८४ ॥

तुलस्याश्वापि संज्ञायाः साविच्याश्वापि पुच्चक ।

अन्येषां च भाग्यवतां भारते च सुदुर्लभे ॥ ८५ ॥

^{१४} This and the following eleven verses are wanting in T. and M.

नारद उवाच ॥

पश्चात् श्रोष्यामि कवचं जगन्मङ्गलमङ्गलं ।
ध्यानं पूजां विधानच्च कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ८६ ॥
आदौ कथय भद्रन्ते परं परमभद्रकं^{१५} ।
सुभद्रप्राप्तं कवचं माहात्मं यस्य दुर्लभं । ८७ ॥
ब्रह्मोवाच ॥

सुभद्रप्राप्तं कवचं पश्चात् श्रोष्यसि पुच्चक ।
शङ्करस्य मुखाद्विप्र स्वगुरोर्ज्ञानिनस्तथा ॥ ८८ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे ब्रह्मनारदासंवादे प्रथमैकरात्रे
कवचप्रश्नोनाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

पञ्चमोऽध्यायः ॥

श्रीसनत्कुमार उवाच ॥

तवेच्छा यत्र कवचे ध्याने तद्वद् साम्रातं ।
यच्छृणोमि^१ शुभं तच्च केन श्रेयसि तृप्यते^२ ॥ १ ॥
ब्रह्मोवाच ॥

ध्यानच्च सामवेदोक्तं दत्तं नारायणेन वै ।
कवचं च सुभद्राय धर्मिष्ठाय^३ महात्मने ॥ २ ॥

^{१५} भद्रदं M.

^१ शृणोषि A. P. and M.

^२ दृप्यते M.

^३ सुधर्माय T.

नवीनजलदश्यामं पीतकौषेयवाससं ।
 ४ चन्दनोऽक्षितसर्वाङ्गं सस्मितं श्यामशुन्दरं ॥ ३ ॥
 मालतीमाल्यभूषणं रत्नभूषणभूषितं ।
 मुनीन्द्रेशसुसिद्धेशब्रह्मेशशेषवन्दितं ॥ ४ ॥
 सर्वस्वरूपं सर्वशं सर्ववीजं सनातनं ।
 सर्वाद्यमपि सर्वज्ञं पुरुषं प्रकृतेः परं ॥ ५ ॥
 निर्गुणं च निरीहच्च निर्लिप्तमीश्वरं भजे ।
 ध्यात्वा मूलेन तस्मै च दद्यात् पादादिकं भुदा ॥ ६ ॥
 ततः स्तोत्रच्च कवचं भक्त्या च प्रपठेन्नरः ।
 जस्ता च मन्त्रं भक्त्या च दण्डवत् प्रणमेद्दुवि ॥
 इति ते कथितं वत्स किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ ७ ॥

श्रीसनकुमार उवाच ॥

ब्रूहि मे कवचं ब्रह्मन् जगन्मङ्गलमङ्गलं ।
 पूज्यं पुण्यस्वरूपच्च कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ८ ॥

ब्रह्मोवाच ॥

शृणु वच्यामि विप्रेन्द्र कवचं परमाङ्गुतं ।
 श्रीकृष्णेनैव कथितं महाच्च कृपया पुरा ॥ ९ ॥
 मया दत्तच्च धर्माय तेन नारायणर्घये ।
 कृष्णेण तेन तदत्तं सुभद्राय महात्मने^५ ॥ १० ॥
 अतिगुह्यतमं शुद्धं परं स्तेहाङ्गदाम्यहं ।

* चन्दनाङ्गित T.

^५ महोत्तमे M.

यद्गृत्वा पठनात् सिद्धाः सिद्धानि प्राप्नुवन्ति च ॥ ११ ॥

एवमिन्द्रादयः सर्वे सर्वैश्वर्यमवाप्नुयुः ।

कृष्णश्चन्दस्य सावित्री देवो नारायणः स्वयं ॥ १२ ॥

धर्मार्थकाममोक्षेषु विनियोगः प्रकीर्तिः^६ ।

चें

राधेशो मे शिरः पातु करुणं राधेश्वरः स्वयं ॥ १३ ॥

गोपीशश्वक्षुषी पातु तालुच्च भगवान् स्वयं ।

गण्डयुग्मच्च गोविन्दः कर्णयुग्मच्च केशवः ॥ १४ ॥

गलं गदाधरः पातु स्वन्धं कृष्णः स्वयं प्रभुः ।

वक्षःस्थलं वासुदेवशोदरं चापि सोऽच्युतः ॥ १५ ॥

नाभिं पातु पद्मनाभः कङ्कालं कंससूदनः ।

पुरुषोत्तमः पातु पृष्ठं नित्यानन्दो नितम्बकं ॥ १६ ॥

पुण्डरीकः पादयुग्मं हस्तयुग्मं हरिः स्वयं ।

नासाच्च नखरं पातु नरसिंहः स्वयं प्रभुः ॥ १७ ॥

सर्वैश्वरश्च सर्वाङ्गं सन्ततं मधुसूदनः ।

प्राच्यां पातु च रामश्च वह्नौ वंशीधरः स्वयं ॥ १८ ॥

पातु दामोदरो दक्षे नैऋते च नरोत्तमः ।

पश्चिमे पुण्डरीकाक्षो वायव्यां वामनः स्वयं ॥ १९ ॥

अनन्तश्वोत्तरे पातु ऐशान्यामीश्वरः स्वयं ।

जले स्थले चान्तरीक्षे स्वप्ने जागरणे तथा ॥ २० ॥

^६ Wanting in A. T. and M.

^० चें राधा मे P. राधे मम T. & M.

पातु दृन्दावनेशश्च मां भक्तं शरणागतं ।
 इति ते कथितं वत्स कवचं परमाङ्गुतं ॥ २१ ॥
 सुखदं मोक्षदं सारं सर्वसिद्धिप्रदं सतां ।
 इदं कवचमिष्टच्च पूजाकाले च यः पठेत् ॥
 हरिदास्यमवाप्नोति गोलोके वासमुक्तमं ।
 इहैव हरिभक्तिच्च जीवन्मुक्तो भवेन्नरः ॥ २२ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानाङ्गतसारे प्रथमैकरात्रे ब्रह्मनारदसंवादे
 जगन्मङ्गलं नाम कवचं समाप्तं ॥

नारद उवाच ॥

नारायणर्षिणा दत्तं कवचं यत् सुदुर्लभं ।
 सुभद्राय ब्राह्मणाय तन्मे^८ वक्तुमिहार्हसि ॥ २३ ॥
 ब्रह्मोवाच ॥

मदीष्टदेव्याः कवचं कथं तत्कथयामि ते ।
 मत्करुदे पश्य कवचं^९ सद्रलगुटिकान्वितं ॥ २४ ॥
 नारायणर्षिणा दत्तं कवचं गुटिकान्वितं ।
 तथापीदं न कथितं निषिङ्गं हरिणा सृतं ॥ २५ ॥
 तस्यष्टश्चेष्टदेव्याश्च नोक्तं तेनेदमीप्सितं ।
 मह्यं न दत्ता गुटिका बान्धवैर्भत्सितन च ॥ २६ ॥
 आत्मनः कवचं मन्त्रं स्वयं दातुं न चार्हति ।
 ग्राणा नष्टाश्च दानेन चेति वेदविदो विदुः ॥ २७ ॥

^८ मां T. and M.

^९ य M.

शङ्करं गच्छ भगवन् जन्मान्तरगुरुं तव ।
 स एव तुभ्यं कवचं दास्यत्येव न संशयः ॥ २८ ॥
 त्वत्प्राक्तनेन विप्रेन्द्रि सत्वरेण शुभेन च ।
 भ्रुवं प्राप्सुसि त्वं वत्स कवचं तत् सुदुर्लभं ॥ २९ ॥
 कुमार गच्छ वैकुण्ठं खगुरुं पश्य सत्वरं ।
 नारायणश्च कवचं तुभ्यं दास्यति निश्चितं ॥ ३० ॥
 सनत्कुमारो भगवान् गत्वा वैकुण्ठमीप्सितं ।
 संप्राप्य कवचं वत्स कवचं तत् सुदुर्लभं ॥ ३१ ॥
 आज्ञया ब्रह्मणश्चापि नारदो गन्तुमुद्यतः ।
 ब्रह्मा ययौ ब्रह्मलोकं जन्ममृत्युजरापहं^{१०} ॥ ३२ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकरात्रे पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

बछोऽध्यायः ॥

श्रीशुक उवाच ।

सनत्कुमारो वैकुण्ठं ब्रह्मलोकश्च ब्रह्मणि ।
 गते ब्रह्मन् किं चकार भगवान्नारदो मुनिः ॥ १ ॥
 वास उवाच ।

मुनिस्तयोश्च गतयोः स रुरोद सरित्तटे ।
 इतस्ततश्च बभास मद्वियोगशुचास्पदः ॥ २ ॥

^{१०} हरं M.

स्वमानसे समालोक्य मुनिश्रेष्ठः स उम्भनाः ।
 ध्यायमानो हरिपदं शिवं द्रष्टुं समत्सुकः ॥ ३ ॥
 प्रणम्य पितरं भक्त्या कुमारं भ्रातरं ततः ।
 जगाम तपसः स्थानात् कौलासाभिमुखो मुनिः ॥ ४ ॥
 स्थात्वा च कृतमालायां सम्पूज्य परमेश्वरं ।
 भुक्त्वा फलं जलं पीत्वा प्रययौ गन्धमादनं ॥ ५ ॥
 ददर्श ब्राह्मणं तच वटमूले मनोहरे ।
 कटमस्तं ध्यायभानं श्रीकृष्णचरणाम्बुजं ॥ ६ ॥
 दीर्घं नमच्च गौराङ्गं दीर्घलोमभिरावृतं ।
 निमीलिताक्षं सानन्दं सानन्दाश्रुसमन्वितं ॥ ७ ॥
 पद्मे पद्मे शशेषादिसुरपूजितवन्दिते ।
 श्रीपादपद्मे शोभाक्षे शश्वत्संन्यस्तमानसं ॥ ८ ॥
 वाह्यज्ञानपरित्यक्तं योगज्ञानविशारदं ।
 शिवस्य शिष्यं सङ्कृतं योगीन्द्राणां गुरोर्गुरोः ॥ ९ ॥
 हृत्पद्मे पद्मनाभच्च परमात्मानमीश्वरं ।
 प्रदीपकलिकाकारं ब्रह्मज्योतिः सनातनं ॥ १० ॥
 साक्षिस्वरूपं परमं भगवन्तमधोक्षजं ।
 पश्यन्तं सस्तितं कृष्णं पुलकाङ्क्षितविग्रहं ॥ ११ ॥
^१ सङ्कावोद्रिक्तचित्तच्च सङ्कावं पुरुषोत्तमे ।
 हृष्टा महर्षिग्रवरं देवर्षिर्विस्मयं ययौ ॥ १२ ॥

^१ यद्वावत्यक्तचित्तच्च यद्वक्तं पुरुषोत्तमे । A. T. M.

इतस्ततश्च बभ्राम हदर्श स्वाश्रमं मुनेः ।
 अतीव सुरहः स्थानं रम्यं रम्यं नवं नवं ॥ १३ ॥
 सुस्तिग्धं सुन्दरं शुद्धं परं स्वच्छं सरोवरं ।
 श्वेतरक्तोत्पलदलैः कमलैः कमनीयकं ॥ १४ ॥
^२गुञ्जदिन्दिन्दिरवरैर्मकरन्दोदरैस्तथा ।
 व्याकुलैः संकुलैः शश्वद्राजितैश्च विराजितं ॥ १५ ॥
 वन्यैर्दक्षेवंहुविधैः फलशाखासुशोभितैः ।
 करञ्जकैश्च करजैर्विम्बैः साकोटकैस्तथा ॥ १६ ॥
 तिन्तिडीभिः कपित्यैश्च वटशिंशपचन्दनैः ।
 मन्दारैश्च सिन्धुरावै ताडिपत्रैः सुशोभनैः ॥ १७ ॥
 गुवाकैर्नारिकेलैश्च खर्जूरैः पनसैस्तथा ।
 तालैः शालैः पियालैश्च हिन्तालैर्नकुचैरपि ॥ १८ ॥
 आम्बैराम्बातकैश्चैव जम्बीरैर्हार्दिमैस्तथा ।
 श्रीफलैर्वदरीभिश्च जम्बुभिर्नागरङ्गकैः ॥ १९ ॥
 सुपकाफलशोभाद्यैः सुस्तिग्धैः सुमनोहरैः ।
 तरुणैस्तरुराजैश्च नानाजातिभिरीमितं ॥ २० ॥
 मस्तिकामालतीकुन्दकेतकीकुसुमैः शुभैः ।
 माधवीनां लताजालैश्चर्चितच्चारुचम्यकैः ॥ २१ ॥
 कदम्बानां कदम्बैश्च स्वच्छैः श्वेतैश्च पृष्ठितैः ।
 नागेश्वराणां वृन्दैश्च दीप्तं मन्दारकैर्वरैः ॥ २२ ॥

^१ गुञ्जदिरेफप्रवरैर्मकरन्दवरैस्तथा । T. M.

हंसकारण्डवकुलैः पुंस्कोकिलकुलैस्तथा ।
 सन्ततं क्रूजितं शुद्धं सुव्यक्तं सुमनोहरं ॥ २३ ॥
 शार्दूलैः शरभैः सिंहैर्गण्डकैर्महिषैः परं ।
 मनोहरैः क्षणसारैश्चमरीभिर्विभूषितं ॥ २४ ॥
 महामुनिप्रभावेन हिंसादोषविवर्जितं ।
 दस्युचौरहिंस्तजन्तुभयशोकविवर्जितं ॥ २५ ॥
 सुपुण्यदं तीर्थवरं भारते सुप्रशंसितं ।
 सिङ्गस्थलं सिङ्गिदं तं मन्त्रसिङ्गिकरं परं ॥ २६ ॥
 दृष्टाश्रमं मुनिश्रेष्ठो जगाम मुनिसंसदि ।
 आसने च समासीनं धानहीनं ददर्श तं ॥ २७ ॥
 समुत्तस्थौ स वेगेन दृष्टा हेवर्षिपुङ्गवं ।
 दत्वाऽमलं फलं मूलं सम्भाषां स चकार ह ॥ २८ ॥
 प्रश्नज्ञकार स मुनिर्णिणापाणिच्च नारदं ।
 सस्तिः सस्तिं शुद्धं शुद्धवंशसमुङ्गवं ॥ २९ ॥
 सङ्घाग्योपस्थितं दीप्तं च्वलन्तं ब्रह्मतेजसा ।
 अतिथिं ब्राह्मणवरं ब्रह्मपुच्चच्च पूजितं ॥ ३० ॥

मुनिरुवाच ।

किं नाम भवतो विप्र क्व यासीति क्व चागतः ।
 क्व ते पिता स को वापि क्व वासः कुचसम्भवः ॥ ३१ ॥
 मां वा ममाश्रमं वापि पूतं कर्तुमिहागतः ।
 मूर्त्तिमद्ब्रह्मतेजो हि मम भाग्यादुपस्थितः ॥ ३२ ॥
 न ह्यमयानि तीर्थानि न हेवा मृच्छन्नामयाः ।

ते पुनर्न्युरुकालेन वैष्णवो दर्शनेन च ॥ ३३ ॥
 सद्यः पूतानि तीर्थानि सद्यः पूता ससागरा ।
 सशैलकाननदीपा पादस्पर्शद्विसुन्धरा ॥ ३४ ॥
 धन्योऽहं कृतकृत्योऽहं सफलं मम जीवनं ।
 सहस्रोपस्थितो गेहे ब्राह्मणो वैष्णवोऽतिथिः ॥ ३५ ॥
 पूजितो वैष्णवो येन विश्वच्च तेन पूजितं ।
 आश्रमं वस्तुसहितं सर्वं तुभ्यं निवेदितं ॥ ३६ ॥
 फलानि च सुपक्वानि भुड्ढ्व भोगानि साम्रातं ।
 सुवासितं पिव खादु शीतलं निर्मलं जलं ॥ ३७ ॥
 दुग्धच्च सुरभीदत्तं रम्यं मधुरितं मधु ।
 परिपक्वं फलरसं पिव खादु मुहुर्मुहः ॥ ३८ ॥
 सुखवीज्ये^३ सुतल्पे च शयनं कुरु सुन्दरे ।
 सुशीतवातसौगन्ध्यपूतेन सुरभीकृते ॥ ३९ ॥
 अतिथिर्यस्य तुष्टो हि तस्य तुष्टो हरिः स्वयं ।
 हरौ तुष्टे गुरुस्तुष्टो गुरौ तुष्टे गजच्चयं ॥ ४० ॥
 अधिष्ठाताऽतिथिर्गेहे सन्ततं सर्वदेवताः ।
 तीर्थान्येतानि सर्वाणि पुण्यानि च ब्रतानि च ॥ ४१ ॥
 तपांसि यज्ञाः सत्यच्च शीलं धर्मः सुकर्म च ।
 अपूजितैरतिथिभिः सार्वं सर्वे प्रयान्ति ते ॥ ४२ ॥
 अतिथिर्यस्य भग्नाशो गृहात्मतिनिवर्तते ।

^३ सुशीते च P.

पितरस्तस्य देवाश्च पुण्यं धर्मव्रताशनाः ॥ ४३ ॥
 यमः प्रतिष्ठा लक्ष्मीश्चाभीष्टदेवो गुरुस्तथा ।
 निराशः प्रतिगच्छन्ति त्यक्ता पापच्च पूरुषं ॥ ४४ ॥
 स्त्रीघ्नैश्चैव कृतघ्नैश्च ब्रह्मघ्नैर्गुरुतत्पयगैः ।
 विश्वासघातिभिर्दुष्टैर्मिच्चद्रोहिभिरेव च ॥ ४५ ॥
 सत्यघ्नैश्च कृतघ्नैश्च पापिभिः स्थापिभिस्तथा ।
 दानापहारिभिश्चैव कन्याविक्रयभित्सथा ॥ ४६ ॥
 सीमापहारिभिश्चैव मिथ्यासाक्षिप्रदातृभिः ।
 ब्रह्मस्वहारिभिश्चैव तथा स्थाप्यस्वहारिभिः ॥ ४७ ॥
 दृष्टवाहैदेवलैश्च तथैव ग्रामयाजिभिः ।
 शूद्रान्नभोजिभिश्चैव शूद्रश्राद्धाहभोजिभिः ॥ ४८ ॥
 श्रीकृष्णविमुखैर्विप्रैर्हिंस्त्रैरविघातिभिः ।
 *गुरावभक्तैरोगात्मैः शश्वन्मिथ्याप्रवादिभिः ॥ ४९ ॥
 विप्रस्त्रीगमिभिः शूद्रैर्मातृगमिभिरेव च ।
 अश्वत्यघातिभिश्चैव पत्नीभिः पतिघातिभिः ॥ ५० ॥
 पितृमातृघातिभिश्च शरणागतघातिभिः ।
 ब्राह्मणश्चविट्शूद्रैः शिलास्वर्णपहारिभिः ॥ ५१ ॥
 तुल्यो भवति विप्रेन्द्रातिथिरेव त्वनर्चितः ।
 दृत्येवमुक्ता स मुनिः पूजयामास नारद ॥
 मिष्टच्च भोजयामास शाययामास^५ भक्तिः ॥ ५२ ॥

* कृष्णभक्तौश्च T. M.

^५ पाययामास T. M.

श्रीनारद उवाच ॥

नारदोऽहं मुनिश्चेष्ठ ब्राह्मणो ब्रह्मणः सुतः ।
 तपःस्थलादागतोऽहं यामि कैलासमीसितं ॥ ५३ ॥
 आत्मानं पावनं कर्तुं त्वाच्च द्रष्टुमिहागतः ।
 पुनन्ति प्राणिनः सर्वे विष्णुभक्तप्रदर्शनात् ॥ ५४ ॥
 को भवान् ध्यानपूतश्च नग्नश्च कटमस्तकः ।
 त्वत्करणे कवचं कस्य सद्गुणुष्टिकान्वितं ॥
 किं ध्यायसे महाभाग श्रेष्ठदेवश्च को गुरुः ॥ ५५ ॥

मुनिरुचाच ॥

जीवन्मुक्तो भवानेव पुनासि भुवनचयं ।
 यस्य यत्र कुले जन्म तस्य तत्तद्वचोमनः ॥ ५६ ॥
 पञ्चे यशसि तोये च कवित्वेन च विद्यया ।
 प्रतिष्ठायाच्च ज्ञायेत सर्वेषां मानसं नृणां ॥ ५७ ॥
 विधाता जगतां ब्रह्मा ६ब्रह्मैकतानमानसः ।
 तत्पूर्वोऽसि महाख्यातो देवर्षिप्रवरो महान् ॥ ५८ ॥
 लोमशोऽहं महाभाग जगत्यावनपावन ।
 नग्नोऽल्पायुर्विवेकी च वाससा किं प्रयोजनं ॥ ५९ ॥
 ७वृक्षमूले निवासो मे छचेण किं गृहेण च ।
 रौद्रदृष्टिवारणार्थं सामग्रतं कटमस्तकः ॥ ६० ॥
 जलबुद्धुदविद्युद्धैलोक्यं कृचिमं द्विज ।

^६ श्रेष्ठैकतानमानसः Pa. द्वृष्टैकध्यानमानसः Pb.

⁷ मुने वृक्षे P. T. M.

ब्रह्मादित्यपर्यन्तं^४ सर्वं मिथ्यैव स्वप्नवत् ॥ ६१ ॥
 किं कलचेण पुच्छेण धनेन सम्पदा श्रिया ।
 किं वित्तेन च रूपेण जीवनाल्पायुषा मुने ॥ ६२ ॥
 इन्द्रस्य पतनेनैव लोमैकोत्पाटनं मम ।
 मनोश्च पतनं तच मायया किं प्रयोजनं ॥ ६३ ॥
 सर्वलोमोत्पाटनेन केशैषोत्पाटनेन च ।
 अल्पायुषो मम मुने मरणं निश्चितं भवेत् ॥ ६४ ॥
 ध्याये श्रीपादपद्मं तत् पाद्मपद्मेशवन्दितं ।
 परस्य प्रकृतेस्तस्य क्षणस्य^५ परमात्मनः ॥ ६५ ॥
 तस्य मेऽभीष्टदेवस्य सर्वेषां कारणस्य च ।
 गुरुर्मै जगतां नाथो योगीन्द्राणां गुरुः शिवः ॥ ६६ ॥
 मल्कर्णे कवचं यस्य मङ्गुरुः कथयिष्यति ।
 गुरोनिंषेधी यच्चास्ते तद्वक्तुं कः क्षमो भुवि ॥ ६७ ॥
 गुरोश्च वचनं यो हि पालनं न करोति च ।
 गुरुक्तमुक्ता पापी स ब्रह्महत्यां लभेत् भ्रुवं ॥ ६८ ॥
 स्वगुरुं शिवरूपञ्च तद्विन्द्रियं मन्यते हि यः ।
 ब्रह्महत्यां लभेत् सोऽपि विद्वस्तस्य पदे पदे ॥ ६९ ॥
 अकर्तव्यन्तु कर्तव्यं पालनीयं गुरोर्वचः ।
 अपालने सर्वविद्वं लभते नाच संशयः ॥ ७० ॥
 आशिषा पादरजसा चोच्छिष्टालिङ्गनेन च ।

^४ वृषपर्यन्तं T.

^५ देवस्य T. M.

मुच्यते सर्वपापेभ्यो जीवन्मुक्तो भवेन्नरः ॥ ७१ ॥

स्वगुरुं शङ्करं पश्य गच्छ कैलासमीश्वरं ।

मुच्यते विघ्नपापेभ्यो गुरोश्चरणदर्शनात् ॥ ७२ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानाद्वत्सारे प्रथमैकरात्रे लोमशनारदसंवादे
बछोध्यायः ॥ ६ ॥

सप्तमोऽध्यायः ॥

श्रीब्रह्म उवाच ।

सम्भाष्य लोमशं तस्माज्जगाम नारदो मुनिः ।

पुष्पभद्रानदीतीरमतीव सुमनोहरं ॥ १ ॥

यत्तास्ते शृङ्गकूटश्च शुद्धस्फटिकसन्निभः ।

नानादृक्षसमायक्तैस्त्रिभिरन्यैः सरोवरैः ॥ २ ॥

हंसकारण्डवाकीण्ड्विर्भ्वनिसुन्दरैः ।

पुंस्कोकिलनिनादैश्च सन्ततं सुमनोहरैः ॥ ३ ॥

शैत्यसौगन्ध्यमान्दैश्च वायुभिः सुरभीष्टतैः ।

समाधियुक्तो यत्तास्ते मार्कण्डेयो महामुनिः ॥ ४ ॥

स मुनिनारदं दृद्धा भक्त्या च प्रणनाम च ।

प्रपञ्च कुशलं शान्तं शान्तः सत्त्वगुणाश्रयः ॥ ५ ॥

मार्कण्डेय उवाच ।

अद्य मे सफलं जन्म जीवनञ्चातिसार्थकं ।

ममाश्रमे पुख्यराश्विर्भ्वापुच्छ नारदः ॥ ६ ॥

अहो देवर्षिग्रवरो दीप्तिमान् ब्रह्मतेजसा ।
 क्व यासि कुत आयासि किञ्च मनसि वर्तते ॥ ७ ॥
 मानसं प्राणिनामेव सर्वकर्मकारणं ।
 मनोऽनुरूपं वाक्यच्च वाक्येन प्रस्फुटं मनः ॥ ८ ॥
 मुनेश्च वचनं श्रुत्वा वीणापाणिः स्वमीप्सितं ।
 उवाच सस्मितं शान्तं वचः सत्यं सुधोपमं ॥ ९ ॥

नारद उवाच ।

हे बन्धो यामि कैलासं ज्ञानार्थं ज्ञानिनां वरं ।
 द्रष्टुं प्रष्टुं महादेवं प्रणामं कर्तुमीश्वरं ॥ १० ॥
 पूजां यृहीत्वा चेत्युक्ता प्रययौ नारदो मुनिः ।
 मार्कण्डेयश्च शोकार्त्तः सद्विच्छेदः सुदारुणः ॥ ११ ॥
 हिमालयच्च दुर्लभं विलङ्घ्य चावलीलया ।
 स्वर्गमन्दाकिनीतीरं कैलासं प्रययौ मुनिः ॥ १२ ॥
 ददर्श वटवृक्षच्च योजनायतमुच्छ्रितं ।
 शोभितं शतकैः स्वन्धैरक्तपक्षफलान्वितैः ॥ १३ ॥
 सुस्तिग्धैः सुन्दरै रम्यै रम्यपक्षीन्द्रसंकुलैः ।
 सिष्ठेन्द्रैश्च मुनीन्द्रैश्च योगीन्द्रैः परिशोभितं ॥ १४ ॥
 प्रणतांस्तांश्च सम्भाष्य पार्वतीकाननं ययौ ।
 सुन्दरं ^१वर्तुलाकारं चतुर्योजनमीप्सितं ॥ १५ ॥
 शोभितं सुन्दरै रम्यैः सप्तभिश्च सरोवरैः ।

^१ वर्तुलाकारं T. M. P.

शश्वन्मधुकरा^२ सक्तपद्मराजिविराजितैः ॥ १६ ॥
 नीलरक्तोत्पलदलपटलैः परिशेषभितैः ।
 पुष्पोद्यानैश्च शतकैः पुष्पितैः सुमनोहरैः ॥ १७ ॥
 मस्तिकामालतीकुन्द्यूथिकामाधवीलता ।
 केतकीचम्पकाशोकमन्दारवकराजिका ॥ १८ ॥
 नागपुन्नागकुटजपाटलाभिगिर्भिच्छिका ।
 विष्णुक्रान्ता च तुलसी शेफाली सप्तला तथा ॥ १९ ॥
 एतेषाच्च समूहैश्च पुष्पवस्त्रीविराजितैः ।
 आम्बैराम्बातकैस्तालनारिकेलैः पियालकैः ॥ २० ॥
 खर्जूरैश्च गुबाकैश्च पलाशैर्जम्बुभिस्तथा ।
 हाडिम्बैश्चापि जम्बीरै^३ निर्म्बैश्चैव वटैस्तथा ॥ २१ ॥
 करञ्जैर्वदरीभिश्च परितः श्रीफलोच्चलैः ।
 कदम्बानां कदम्बैश्च ^४ तिन्तिडीनां कदम्बकैः^५ ॥ २२ ॥
 अश्वत्थैः सरलैः शालैः शाल्मलीनां समूहकैः ।
 वटशाकोटकैः कुन्दैः शङ्खभिः सप्तपर्णकैः ॥ २३ ॥
 पिछिलैः पर्णशालैश्च गम्भारिभिश्च वल्लुकैः ।
^६ हिङ्गलैरञ्जनैर्वल्कैर्भूर्जपचैः सपचकैः ॥ २४ ॥
 अन्यैश्च दुर्लभैर्वन्यैः^७ पुष्पपचैर्विराजितं ।
 कल्पदक्षैः पारिजातैश्चारुचन्दनपञ्चवैः ॥ २५ ॥

^२ चायुक्षेति R. T. M.

^३ नारञ्जैर्नकुटैरिति R.

^४ तिन्तिडीनां च पुष्पकैरिति P.

^५ च पुष्पकैः T. M.

^६ हिङ्गलैरञ्जनैर्वल्कैरिति P. हिङ्गलैरञ्जुलैः T. M.

^७ रम्यैः P.

सुस्तिग्धस्थलपद्मैश्च चिचितैर्भूमिचम्पकैः ।
 अन्यैश्च दुर्लभैर्वन्यैः पुष्पपञ्चिर्बिभूषितं ॥ २६ ॥
 सिंहेन्द्रैः शरभेन्द्रैश्च गजेन्द्रैर्गण्डकैन्द्रकैः ।
 शार्दूलेन्द्रैश्च महिषैरश्वैश्च वन्यशूकरैः ॥ २७ ॥
 शस्त्रकैर्भस्त्रकैर्मकैः ॥^८ कूटैश्च शशकैः शकैः ।
 कृष्णसारैश्च हरिणैश्च मरीचामरोच्चलं ॥ २८ ॥
 पुंस्कोकिलकुलानाच्च गानैश्चैव विराजितं ।
 मत्तानां पञ्चवस्थानां माधवेषु मनोहरं ॥ २९ ॥
 शुकानां राजहंसानां मयूराणां च पुच्चकैः ।
 श्वेमंकरीखञ्जनानां राजिभिश्च मनोहरं ॥ ३० ॥
 हरित्पीतरक्तकृष्ण^९सुपक्षफलपञ्चकैः ।
 सुस्तिग्धाक्षतपञ्चैश्च नूतनैरभिभूषितं ॥ ३१ ॥
 हिंसाभयादिरहितं सर्वेषां पशुपक्षिणां ।
 परस्परच्च सुप्रीतं हिंसाणां क्षुद्रजन्तुभिः ॥ ३२ ॥
 तत्र क्रीडास्थलं रम्यं पार्वतीपरमेशयोः ।
 मणीन्द्रैरिन्द्रनीलैश्च पद्मरागैः परिष्कृतं ॥ ३३ ॥
^{१०}क्रोशायतं परिमितं वर्तुलं चन्द्रविम्बवत् ।
 अग्न्यानरम्भास्तम्भानां लक्ष्मलक्ष्मैश्च वेष्टितं ॥ ३४ ॥
 चिचितं सूक्ष्मसूचाक्तैर्नूतनैरभिभूषितं^{११} ।

^८ नकुलैः शशकैः शस्त्रैः R.

^९ उत्पन्नफलपञ्चकैः P. T. M.

^{१०} क्रोशयात् P. क्रोशमात् T. M.

^{११} स्त्रिग्ध चन्दन पञ्चवैः T. M.

नूतनाक्षतपचैश्च ^{१२}ललितैः परिशोभितं ॥ ३५ ॥
 रक्तपीतासितैः स्त्रिघैरम्भानैः सुमनोहरैः ।
 परितः परितः शश्वन्मालाजालैर्विभूषितं ॥ ३६ ॥
 शथाभूतं सुतल्यैश्च स्त्रिघचम्पकचन्दनैः ।
 पुघ्यचन्दनयुक्तेन वायुना सुरभीकृतं ॥ ३७ ॥
 कस्तूरीकुङ्कुमासक्तसुगन्धि चन्दनैः सितैः ।
 मार्जितं चिचितं चिचैः परितो रङ्गवस्तुभिः ॥ ३८ ॥
 हृष्टा तदङ्गुतं शीत्रं ^{१३} प्रययौ स्वर्णदीं मुनिः ।
 शुद्धस्फटिकसङ्कासां सर्वपापविनाशिनीं ॥ ३९ ॥
 भवाभ्यधीरतरणे तरणीं नित्यनूतनां ।
 कृष्णपादप्रसूताच्च जगत्पूज्यां पतिव्रतां ॥ ४० ॥
 स्तात्वा कृष्णाच्च सम्पूज्य परमात्मानमीश्वरं ।
 प्रकृतेः परमिष्टच्च निर्लिप्तं निर्गुणं परं ॥ ४१ ॥
 साक्षिणं कर्मणामेव ब्रह्म ज्योतिः सनातनं ।
 प्रययौ पुरतो रम्यं राजमार्गं ददर्श सः ॥ ४२ ॥
 मणिभिः स्थिकाकारैरमलैर्बहुमूल्यकैः ।
 परिष्कृतच्च सर्वच निर्मितं विश्वकर्मणा ॥ ४३ ॥
 सतां पुण्यवतां दृष्टमदृष्टं कृतपापिनां ।
 धनुःशतं परिमितं चिचराजिविराजितं ॥ ४४ ॥
 दैर्घ्यं सर्वाश्रिमान्तच्च प्रस्थात् कोटिगुणोत्तरं ।

^{१२} परितः T. M.

^{१३} चिचैः T. M.

रथं ददर्श पुरतो मनोयाधि मनोहरं ॥ ४५ ॥
 अमूल्यरत्ननिर्माणविमानसारसुन्दरं ।
 धनुर्लक्षं परिमितं परितो वर्तुलाङ्गतं ॥ ४६ ॥
 ऊर्जस्थितमूर्जगच्च सहस्रचक्रसंयुतं ।
 धनुर्लक्षेऽपि सूतच्च वह्निशुद्धांशुकान्वितं ॥ ४७ ॥
 हीरासारविनिर्माणं सुचारुकलसोच्चलं ।
 रत्नप्रदीपदीप्ताच्च रत्नदर्पणभूषितं ॥ ४८ ॥
 मुक्तासुक्तिनिवद्वैश्व शोभितं श्वेतचामरैः ।
 माणिक्यसारहारेण मणिराजैर्विराजितं ॥ ४९ ॥
 पारिजातप्रसूनानां मालाजालैः परिष्कृतं ।
 श्रीष्ममध्याह्नमार्त्तण्डसहस्र^{१४}सटुशोच्चलं ॥ ५० ॥
 ईश्वरेच्छाविनिर्माणं कामपूरच्च^{१५}कामिनां ।
 सर्वभोगसमाविष्टं कल्पदृक्षपरं वरं ॥ ५१ ॥
 संसक्तचित्तिरम्यैरतिमन्दिरसुन्दरैः ।
 गोलोकादागतं पूर्वं^{१६}क्रीडार्थं शङ्करस्य च ॥ ५२ ॥
 विवाहे परिनिघ्ने पार्वतीपरमेशयोः ।
 रथं दृष्टा च प्रययौ कियद्गुरं महामुनिः ॥ ५३ ॥
 अतीव रम्यं रुचिरं ददर्श शङ्कराश्रमं ।
 रत्नेन्द्रसारनिर्माणं शिविरैः शतकोटिभिः ॥ ५४ ॥
 मितैरुत्तस्मात् शतगुणैरुत्तच सुन्दरमन्दिरैः ।

^{१४} सहजो M. T.

^{१५} कामगमिति R.

^{१६} क्रीडायामिति R.

युक्तं रत्नकपाटैश्च रत्नधातुविचिचितैः ॥ ५५ ॥
 परमस्तम्भसोपानैवंज्ञमिश्रैर्विभूषितं ।
 ददर्श शिविरं शम्भोः परिखाभिस्त्रिभिर्युतं ॥ ५६ ॥
 दुर्लङ्घ्याभिरमित्ताणां सुगम्याभिः सतामहो ।
 प्राकारैश्च चिभिर्युक्तं धनुर्लङ्घोच्छ्रितं सुत ॥ ५७ ॥
 समितं सप्तभिर्द्वारैः नानारक्षकरक्षितैः ।
 धनुः शतसहस्रच्च चतुरसच्च समितं ॥ ५८ ॥
 अमूल्यरत्ननिर्माणं चतुःशालाश्तैर्युतं ।
 अतीवरम्यं पुरतो पुरद्वारं ददर्श सः ॥ ५९ ॥
 पुरतो रत्नभित्तौ च क्वचिमच्च सुशोभितं ।
 पुरयं दृन्दावनं रम्यं तन्मध्ये रासमण्डलं ॥ ६० ॥
 सर्वच राधाकृष्णच्च प्रत्येकं रतिमन्दिरे ।
 रम्यं कुञ्जकुटीराणां सहस्रं सुमनोहरं ॥ ६१ ॥
 सुगन्धि पुष्पशश्यानां सहस्रं चन्दनोक्तिं ।
 द्वारपालच्च तचैव मनिभद्रं भयङ्करं ॥ ६२ ॥
 चिशूलपट्टिशधरं व्याघ्रचर्माम्बरं परं ।
 तं संभाष्य विलोक्यैवं द्वितीयद्वारमीसितं ॥ ६३ ॥
 जगाम च मुनिश्रेष्ठो ददर्श चिच्चमुत्तमं ।
 कदम्बानां समूहच्च तन्मूलच्च मनोहरं ॥ ६४ ॥
 रत्नभित्तिसमायुक्तं कालिन्दीकूलमुत्तमं ।
 स्त्रातं गोपीसमूहच्च ^{१७}नग्नसर्वाङ्गमङ्गुतं ॥ ६५ ॥

^{१७} नग्नं दुर्गाब्रतोद्यतमिति R.

कदम्बाग्रे च श्रीकृष्णं वस्त्रपुञ्जकरं परं ।
 तचैव शूलहस्तच्च महाकालं ददर्श च ॥ ६६ ॥
 कृपालुं द्वारपालं ^{१८}तं संभाष्य नारदो मनिः ।
 प्रययौ ^{१९}श्रीग्रगामी स तृतीयद्वारमुत्तमं ॥ ६७ ॥
 ददर्श तच पुरतः क्षचिमं वटमूलकं ।
 गोपानाच्च समूहच्च पीताम्बरधरं परं^{२०} ॥ ६८ ॥
 बालकीडाच्च कुर्वन्तं तन्मध्ये कृष्णमुत्तमं ।
 ब्राह्मणीभिः प्रदत्तच्च भुक्तवन्तं सुपायसं ॥ ६९ ॥
 कुर्वन्तच्च समाधानं मुने वामकरेण च ।
 गृहीत्वा तदनुज्ञाच्च चतुर्थं द्वारमीमितं ॥ ७० ॥
 प्रययौ ब्रह्मपुञ्चश्च ददर्श चिचमुत्तमं ।
 गोवर्धनं पर्वतच्च ^{२१}तच कृष्णकरस्थितं ॥ ७१ ॥
 गोकुलं गोकुलस्थानां गोपीनां चैव रक्षणं^{२२} ।
 व्याकुलं गोकुलं भीतं शकटिभयेन च ॥ ७२ ॥
 अभयं दत्तवन्तच्च कृष्णं दक्षकरेण च ।
 नन्दिनं द्वारपालच्च शूलहस्तच्च सस्थितं ॥ ७३ ॥
 विलोक्य प्रययौ विप्रः पञ्चमं द्वारमुत्तमं ।
 नानाकृचिमचिचाच्यं वीरभद्रान्वितं परं ॥ ७४ ॥
 तचैव नीपमूलच्च यमुनाकुलमेव च ।
 कालीयदमनं तच क्षचिमं च ददर्श ह ॥ ७५ ॥

^{१८} च M. T.

^{१९} शिशंपामूर्लं P. M. T.

^{२०} तदा M. T.

^{२१} कृष्णवामकरस्थितमिति R.

^{२२} रक्षणं P.

तद्दृष्टा समितस्तुष्टः पष्ठदारं जगाम सः ।
 द्वारे नियुक्तं बालच्च शूलहस्तं चतुर्भुजं ॥ ७६ ॥
 रत्नसिंहासनस्थच्च स्वस्मितं स्वगणाधिपं ।
 ददर्श चिच्चं तचैव मथुरागमनं हरेः ॥ ७७ ॥
 गोपिकानां बिलापच्च यशोदानन्दयोस्तथा ।
 व्याकुलं गोकुलं चापि रथस्यं शरणं^{२३} हरिं ॥ ७८ ॥
 अक्रूरच्च तथा नन्दं निरानन्दं शुचाकुलं ।
 तद्दृष्टा सप्तमद्वारं द्वारपालं ददर्श सः ॥ ७९ ॥
 चिच्चकौतुकयुक्तच्च मथुरायाः प्रवेशनं ।
 सबलं गोपसहितं श्रीकृष्णं प्रकृतेः परं ॥ ८० ॥
 मथुरानागरीभित्र बालकैर्वा^{२४} निर्गलैः ।
 वीक्षन्तं सादरं सर्वैर्नगरस्यैर्मनोहरं ॥ ८१ ॥
 धनुर्भज्ञं तथा शम्भोः कंसादिनिधनादिकं ।
 सभाय्यं वसुदेवच्च निगडान्मुक्तमीषितं ॥ ८२ ॥
 द्वारे नियुक्तं देवेशं गणेशं गणसंयुतं ।
 ध्यानस्थच्च विभान्तच्च शुद्धस्फटिकमालया ॥ ८३ ॥
 जपन्तं परमं शुद्धं ब्रह्म ज्योतिः सनातनं ।
 निर्लिप्तं निर्गुणं कृष्णं परमं प्रकृतेः परं ॥ ८४ ॥
 हद्वा तच्च सुरश्रेष्ठं मुनिश्रेष्ठोऽपि नारदः ।
 सामवेदोक्तस्तोचेण तुष्टाव परमेश्वरं ॥

^{२३} सबलं M. T.

^{२४} बालिकागणैः T. M.

साश्रुनेचः पुलकितो भक्तिनम्नात्मकन्धरः ॥ ८५ ॥

नारद उवाच ।

भो गणेश सुरश्रेष्ठ लम्बोदर परात्पर ।
हेरम्ब मङ्गलारम्भ गजवक्त्रा चिलोचन ॥ ८६ ॥
मुक्तिद शुभद श्रीद श्रीधरस्मरणे रत ।
परमानन्द परम पार्वतीनन्दन स्वयं ॥ ८७ ॥
सर्वच पूज्य सर्वेश जगत्पूज्य महामते ।
जगन्नुरो जगन्नाथ जगदीश नमोऽस्तु ते ॥ ८८ ॥
यत्पूजा सर्वपरतो यः स्तुतः सर्वयोगिभिः ।
यः पूजितः सुरेन्द्रैश्च मुनीन्द्रैस्तं नमाम्यहं ॥ ८९ ॥
परमाराधनेनैव कृष्णस्य परमात्मनः ।
पुण्यकेन ब्रतेनैव यं प्राप पार्वती सती ॥ ९० ॥
तं नमामि सुरश्रेष्ठं सर्वश्रेष्ठं गरीष्ठकं ।
ज्ञानिश्रेष्ठं वरीष्ठच्च तं नमामि गणेश्वरं ॥ ९१ ॥
इत्येवमुक्तां देवर्षिस्तत्त्वान्तर्दधे विभुः ।
नारदः प्रययौ श्रीब्रह्मीश्वराभ्यन्तरं मुदा ॥ ९२ ॥
इदं लम्बोदरस्तोचं नारदेन कृतं पुरा ।
पूजाकाले पठेन्नित्यं जयं तस्य पदे पदे ॥ ९३ ॥
सङ्कल्पितं पठेद्योहि वर्षमेकं सुसंयतः ।
विशिष्टपुर्वं सम्भते परं कृष्णपरायणं ॥ ९४ ॥
यशस्विनस्त्र विद्वांसं धनिनं चिरजीवनं ।

विघ्ननाशो भवेत्तस्य महैश्वर्यं यशोऽमलं ॥
 इहैव च सुखं भक्त्या अन्ते याति हरेः पदं ॥ ६५ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकरात्रे गणपतिलोचं नाम
 सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

सप्तमोऽध्यायः ॥

—०००—
श्रीब्राह्म उवाच ।

अथ चाभ्यन्तरं गत्वा नारदो ^१हृष्टमानसः ।
 ददर्श स्वाश्रमं रम्यमतीव सुमनोहरं ॥ १ ॥
 पयःफेननिभाशयासहितं रत्नमन्दिरं ।
 साक्षाङ्गोरोचनाभैश्च मणिस्तमैर्विभूषितं ॥ २ ॥
 मणीन्द्रसारसोपानैः कपाटैश्च परिष्कृतं ।
 मुक्तामाणिक्यहीराणां मालाराजिविराजितं ॥ ३ ॥
 शुद्धस्पटिकसङ्काशं प्राङ्गणं मणिसंस्कृतं ।
 सुन्दरं मन्दिरचयं सद्रवकलसोज्ज्वलं ॥ ४ ॥
 रत्नपत्रपटाकीर्णं वह्निशुद्धांशुकान्वितं ।
 सुधानाच्च मधुनाच्च पूर्णकुरमं शतं शतं ॥ ५ ॥
 दासदासीसमूहैश्च रत्नालङ्कारभूषितैः ।
 पार्वतीप्रियसङ्गैश्च स्वकर्माकुलसङ्कुलं ॥ ६ ॥

^१ अेष्ठेति P. T. M.

तद्दृष्टा च मुनिश्चेष्टस्त्वयराभ्यन्तरं यथौ ।
 रत्नसिंहासनस्थच्च शङ्करच्च ददर्श सः ॥ ७ ॥
 व्याघ्रचर्माम्बरधरं सस्मितं चन्द्रशेखरं ।
 प्रसन्नवदनं सच्चं शान्तं श्रीमन्तमीश्वरं ॥ ८ ॥
 विभूतिभूषिताङ्गच्च परं गङ्गाजटाधरं ।
 भक्तप्रियच्च भक्तेशं ज्वलन्तं ब्रह्मतेजसा ॥ ९ ॥
 चिनेचं पञ्चवक्त्रच्च कोटिचन्द्रसमप्रभं ।
 जपन्तं परमात्मानं ब्रह्म ज्योतिःसनातनं ॥ १० ॥
 निर्लिप्तच्च निरीहच्च दातारं सर्वसम्पदां ।
 स्वेच्छामयं सर्ववीजं श्रीकृष्णं प्रकृतेः परं ॥ ११ ॥
 सिंहेन्द्रैश्च मुनीन्द्रैश्च देवेन्द्रैः परिसेवितं ।
 पार्श्वद्वरश्चेष्टसेवितं श्वेतचामरैः ॥ १२ ॥
 दुर्गासेवितपादाङ्गं भद्रकालीपरिष्टुतं^२ ।
 पुरतो हि वसन्तं तं स्कन्दं गणपतिं तथा ॥ १३ ॥
 गले बङ्गा च वसनं भक्तिनम्नात्मकन्धरः ।
 योगीन्द्रं स्वगुरुं शम्भुं शिरसा प्रणानाम सः ॥ १४ ॥
 दुष्टाव परया भक्त्या देवर्षिर्जंगतां पतिं ।
 स्वगुरुच्च पशुपतिं वेदोक्तेन स्तवेन च ॥ १५ ॥

नारद उवाच ॥

नमस्तुभ्यं जगन्नाथ मम नाथ मम प्रभो ।

^२ परिष्टुतं T. M.

भवरूपतरीर्वीज फलरूप फलप्रद ॥ १६ ॥
 अवीजाज प्रज प्राज सर्ववीज नमोऽस्तु ते ।
 सङ्गाव परमाभाव विभाव भावनाश्रय ॥ १७ ॥
 भवेश भवबन्धेश भवाभिनाविनाविक ।
 सर्वाधार निराधार साधार धरणीधर ॥ १८ ॥
 वेदविद्याधराधार गङ्गाधर नमोऽस्तु ते ।
 जयेश विजयाधार जयवीज जयात्मक ॥ १९ ॥
 जगदादि जयानन्द सर्वानन्द नमोऽस्तु ते ।
 इत्येवमुक्ता देवर्षिः शम्भोश्च पुरतः स्थितः ॥
 प्रसन्नवदनः श्रीमान् भगवांस्तमुवाच सः ॥ २० ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

वरं दृणु महाभाग यत्ते मनसि वर्तते ।
 दास्यामि त्वां ध्रुवं पुच्च दाताहं सर्वसम्पदां ॥ २१ ॥
 सुखं मुक्तिं हरेभ्यक्तिं निश्चलामविनाशिनीं ।
 हरेः पादच्च तद्वास्यं सालोक्यादिचतुष्टयं ॥ २२ ॥
 इन्द्रत्वममरत्वं वा ^३यमत्वमानिलेश्वरं ।
 प्रजापतित्वं ब्रह्मत्वं ^४सिद्धत्वं सिद्धिसाधनं ॥ २३ ॥
 सिद्धैश्वर्यं सिद्धिवीजं वेदविद्याधिपं परं ।
 अणिमादिकसिद्धिच्च मनोयायित्वमीप्सितं ॥ २४ ॥
 हरेः ^५पदच्च गमनं सशरीरेण लीलया ।

^३ महत्त्वं T. M.

^४ सिद्धित्वं सिद्धिसाधनं P. R. T. M.

^५ पदे च M. T.

एतेषु वाच्छ्रितार्थेषु किंवा ते वाच्छ्रितं सुत ॥ २५ ॥
 तन्मे ब्रूहि मुनिश्चेष्ठ सर्वं दातुमहं क्षमः ।
 शङ्करस्य वचः अत्वा तमुवाच महामुनिः ॥ २६ ॥
 श्रीनारद उवाच ।

देहि मे हरिभक्तिच्च तन्नामसेवने रुचिः ।
 अतितृष्णा गुणाख्याने नित्यमर्तु ममेश्वर ॥ २७ ॥
 नारदस्य वचः अत्वा जहास शङ्करः स्वयं ।
 पार्वती भद्रकाली च कार्त्तिकेयो गणेश्वरः ॥ २८ ॥
 सर्वं ददौ महादेवो नारदाय च धीमते ।
 सर्वप्रदर्तु सर्वेषाः सर्वकारणकारणः ॥ २९ ॥
 नारदेन कृतं स्तोचं नित्यं यः प्रपठेत् शुचिः ।
 हरिभक्तिर्भवेत्तस्य तन्नाम्नि गुणतो रुचिः ॥ ३० ॥
 दशवारजपेनैव स्तोचसिद्धिर्भवेन्नुणां ।
 सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्य सिद्धस्तोचो भवेद्यदि ॥ ३१ ॥
 द्वृह प्राप्नोति लक्ष्मीच्च निश्चलां लक्षपौरुषीं ।
 परिपूर्णमहैश्वर्यमन्ते याति हरेः पदं ॥ ३२ ॥
 पुच्चं विशिष्टं लभते हरिभक्तं जितेन्द्रियं ।
 सुसाध्यां सुविनीतां तां सुव्रताच्च पतिव्रतां ॥ ३३ ॥
 प्रजां भूमिं यशः कीर्त्तिं विद्यां सकवितां लभेत् ।
 प्रसूयते महाबन्धा वर्षमेकं शृणोति चेत् ॥ ३४ ॥

^० खौति M. T.

^१ दशलक्ष्मेति R.

गलत्कोष्ठी महारोगी सद्यो रोगात् प्रमुच्यते ।

धनी महादिग्रस्व कृपणः सत्यवान् भवेत् ॥

विपक्षस्तो राजबद्धो मुच्यते नाच संशयः ॥ ३५ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानामृतसारे प्रथमैकरात्रेऽद्यमोध्यायः ॥ ८ ॥

नवमोऽध्यायः ॥

◀▶

श्रीब्राह्मण उवाच ॥

वरं दत्ता महादेवो भक्त्या तं ब्राह्मणातिथिं ।

पूजां चकार वेदोक्तां स्वयं वेदविदां वरः ॥ १ ॥

भुक्ता पीत्वा मुनिश्चेष्ठो महादेवस्य मन्दिरे ।

तिष्ठन्नुपासनां चक्रे पार्वतीपरमेश्योः ॥ २ ॥

एकदा चिरकालान्ते तमुवाच महामुनिं ।

महादेवः सभामध्ये कृपया च कृपानिधिः ॥ ३ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

किंवा ते बाञ्छितं वत्स ब्रूहि मां यदि रोचते ।

वरो दत्तः किमपरं यत्ते मनसि वर्तते ॥ ४ ॥

महादेववचः श्रुत्वा तमुवाच महामनिः ।

कैलासे च सभामध्ये यत्तन्मनसि वाञ्छितं ॥ ५ ॥

श्रीनारद उवाच ॥

ज्ञानमाध्यात्मिकं नाम वेदसारं मनोहरं ।

हरिभक्तिप्रदं ज्ञानं मुक्तिदं ज्ञानमीसितं ॥ ६ ॥
 योगयुक्तं च यज्ञानं ज्ञानं यत्सिद्धिदं तथा ।
 संसारविषयज्ञानमेव पञ्चविधं स्मृतं ॥ ७ ॥
 आश्रमाणां समाचारं तेषां धर्मपरिष्कृतं ।
 विधवानाच्च भिक्षुणां यतीनां ब्रह्मचारिणां ॥ ८ ॥
 पूजाविधानं कृष्णस्य तत्स्तोचं कवचं मनुं ।
 परश्चर्थाविधानच्च सर्वाह्लिकमभीसितं ॥ ९ ॥
 जीवकर्मविपाकच्च कर्ममूलनिष्ठन्तनं ।
 संसारवासनां कां वा लक्षणं प्रकृतीशयोः ॥ १० ॥
 तयोः परं वा किं वस्तु तस्यावतारवर्णनं ।
 को वा तदंशः कः पूर्णः परिपूर्णतमश्च कः ॥ ११ ॥
 नारायणर्षिकवचं सुभद्रप्रवराय च ।
 यहत्तं किं तदेवेश तदाराधं प्रयत्नतः ॥ १२ ॥
^१मया ज्ञानमनापृष्टं यद्यदस्ति सुरोत्तम ।
 तन्मे कथय तच्चेन मामेवानुग्रहं कुरु ॥ १३ ॥
 गुरोश्च ज्ञानोऽग्निरणात् ज्ञानं स्यान्मन्त्रतन्त्रयोः ।
 तत्तन्त्रं स च मन्त्रः स्याद्यतो भक्तिरधोक्षजे ॥ १४ ॥
 ज्ञानं स्याद्विदुषां किञ्चित् वेदव्याख्यानचिन्तया ।
 स्वयं भवान् वेदकर्ता ज्ञानाधिष्ठातृदेवता ॥ १५ ॥
 नारदस्य वचः श्रुत्वा सस्मितः पर्वतीपतिः ।

^१ मयाज्ञानादपृष्टं यत् T. M.

निरीच्य पार्वतीवक्षां गजवक्षामुवाच सः ॥ १६ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

अहो अनन्तदासानां माहात्मयं परमाङ्गुतं ।
 कुर्वन्त्यहैतुकीं भक्तिं ये च शश्वर्षे: पदे ॥ १७ ॥
 पद्मनाभपादपद्मं पद्मापादेश्वरार्चितं ।
 दिवानिशं ये ध्यायन्ते शेषादिसुरवन्दितं ॥ १८ ॥
 आलापं गाचसंस्पर्शं पादरेणुमभीस्ति ।
 वाञ्छन्त्येव हि तीर्थानि वसुधाचात्मघुङ्गये ॥ १९ ॥
 कृष्णमन्त्रोपासकानां शुद्धं पादोदकं सुत^२ ।
 पुनाति सर्वतीर्थानि वसुधामपि पार्वति ॥ २० ॥
 कृष्णमन्त्रो द्विजमुखाद्यस्य कर्णं प्रयाति च ।
 तं वैश्णवं जगत्पूतं प्रवदन्ति पुराविदः ॥ २१ ॥
 मन्त्रग्रहणमाचेण नरो नारायणात्मकः ।
 पुनाति लीलामाचेण पुरुषाणां शतं शतं ॥ २२ ॥
 यज्जन्ममाचात् पूतच्च तत्पितृणां शतं शतं ।
 प्रयाति सद्यो गोलोकं कर्मभोगात् प्रमुच्यते ॥ २३ ॥
 मातामहादिकान् सप्त जन्ममाचात् समुद्धरेत् ।
 यत्कन्यां प्रतिगृह्णाति तस्य सप्तावलीलया ॥ २४ ॥
 मातरं तत्प्रसूं भार्यां पुच्चाच्च^३ सप्तपूरुषं ।
 भातरं भगिनीं कन्यां कृष्णभक्तः समुद्धरेत् ॥ २५ ॥

* सृतं T.

^३ पुच्ची च T. M.

स स्त्रातः सर्वतीर्थेषु सर्वयज्ञेषु दीक्षितः ।
 फलं स लेभे पूजानां व्रती सर्वव्रतेषु च ॥ २६ ॥
 विष्णुमन्त्रं यो लभेच्च वैष्णवाच्च द्विजोत्तमात् ।
 कोटिजन्मार्जितात् पापान्मुच्यते नाच संशयः ॥ २७ ॥
 कृष्णमन्त्रोपासकानां सद्यो दर्शनमाचतः ।
 शतजन्मार्जितात् पापान्मुच्यते नाच संशयः ॥ २८ ॥
 *वैष्णवादर्शनेनैव स्पर्शनेन च पार्वति ।
 सद्यः पूतं जलं वह्निर्जगत्पूतः समीरणः ॥ २९ ॥
 दर्शनं वैष्णवानाच्च देवा वाच्छन्ति नित्यशः ।
 न वैष्णवात् परः पूतो विश्वेषु निखिलेषु च ॥ ३० ॥
 इत्युक्ता शङ्करः श्रीब्रं नारदेन सहात्मजः ।
 ययौ मन्दाकिनीतीरं नीरं क्षीरोपमं परं ॥ ३१ ॥
 तत्र स्त्रातो महादेवो नारदश्च महामुनिः ।
 समाचान्तः शुचिस्तच्च धृत्वा धौतेच वाससी ॥ ३२ ॥
 कृष्णमन्त्रं ददौ तस्मै नारदाय महेश्वरः ।
 परं कल्पतरुवरं सर्वसिद्धिप्रदं शुक ॥ ३३ ॥
 लक्ष्मीर्मायाकामवीजं डेन्तं कृष्णपदं ततः ।
 जगत्प्रियान्तच्च मन्त्रराजं प्रकीर्तिं ॥ ३४ ॥
 मन्त्रं गृहीत्वा स मुनिः शिवं कृत्वा प्रदक्षिणं ।
 सप्त वारान् नमस्कृत्य स्वात्मानं दक्षिणां ददौ ॥ ३५ ॥

* वैष्णवस्य ।

तत्यादपद्मे विक्रीतमाजन्म ३मस्तकं परं ।
 मुनिना भक्तियुक्तेन स्वर्गमन्दाकिनीतटे ॥ ३६ ॥
 एतस्मिन्नल्लरे वत्स पुघ्यदृष्टिर्बभूव ह ।
 नारदोपरि तचैव सुश्राव दुन्दुभिं मुनिः ॥ ३७ ॥
 ननर्त्त ब्रह्मणः पुच्छो ब्रह्मलोके निरामये ।
 ब्रह्मा जगाम तचैव सुप्रसन्नश्च सस्मितः ॥ ३८ ॥
 पुच्छं शुभाशिषं कृत्वा दुष्टाव चन्द्रशेखरं ।
 शम्भुश्च पूजयामास ब्रह्मणमतिथिं तथा ॥
 शम्भुं शुभाशिषं कृत्वा ब्रह्मलोकं ययौ विधिः ॥ ३९ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकरात्रे नारदोपदेशयहणं
 नाम नवमोऽध्यायः ॥ ६ ॥

दशमोऽध्यायः ॥

श्रीशुक उवाच ।

नारदो हि महाज्ञानी देवर्षिर्ब्रह्मणः सुतः ।
 सर्ववेदविदां श्रेष्ठो १गरिष्ठश्च वरिष्ठकः ॥ १ ॥
 कथं स नोपदिष्टश्च ज्ञानहीनो महामुनिः ।
 एतन्मां बोधय विभो सन्देहभज्जनं कुरु ॥ २ ॥

^१ सप्तकं T. M.

^१ गरिष्ठानां M. T.

श्रीब्राह्म उवाच ।

नारदो ब्रह्मणः पुच्छः पुराकल्पे बभूव सः ।
 २ सर्वज्ञानं ददौ तस्मै विधाता जगतामपि ॥ ३ ॥
 वेदांश्च पाठयामास वेदाज्ञानपि सुव्रत ।
 सिद्धविद्यां शिल्पविद्यां योगशास्त्रं पुराणकं ॥ ४ ॥
 भगवानेकदा पुच्छं कथयामास संसदि ।
 खटिं कुरु महाभाग कृत्वा दारपरिग्रहं ॥ ५ ॥
 ब्रह्मणश्च वचः श्रुत्वा कोपरक्तास्यलोचनः ।
 उवाच पितरं कोपात् परं कृष्णपरायणः ॥ ६ ॥

श्रीनारद उवाच ।

सर्वेषामपि वन्द्यानां पिता चैव महागुरुः ।
 ज्ञानदातुः परो वन्द्यो न भूतो न भविष्यति ॥ ७ ॥
 स्तनदाची गर्भधाची स्तेहकर्त्ती सदाम्बिका ।
 जन्मदातान्नदाता स्यात् स्तेहकर्त्ता पिता सदा ॥ ८ ॥
 न क्षमौ तौ च पितरौ पुच्छस्य कर्म खण्डितुं ।
 करोति सङ्गुरुः शिष्यकर्ममूलनिकृत्तनं ॥ ९ ॥
 गुरुश्च ज्ञानोङ्गिरणात् ज्ञानं स्यान्मन्त्रतन्त्रयोः ।
 तत्तन्त्रं स च मन्त्रश्च कृष्णभक्तिर्यतो भवेत् ॥ १० ॥
 श्रीकृष्णविमुखो भूत्वा विषये यस्य मानसं ।
 विषमन्त्यमृतं त्यक्ता स च मूढो नराधमः ॥ ११ ॥

* सर्वं M.

स गुरुः स पिता वन्द्यः सा माता स पतिः सुतः ।
 यो ददाति हरौभक्तिं कर्ममूलनिकृन्तनीं ॥ १२ ॥
 श्रीकृष्णभजनं तात सर्वमङ्गलमङ्गलं ।
 कर्मोपभोगरोगाणामौषधं तन्निकृन्तनं ॥ १३ ॥
 अहो जगद्विधातुश्च धर्मशास्तुरियं मतिः ।
 स्वयं मायामोहितश्च परं भ्रष्टं करोति च ॥ १४ ॥
 विष्णुरूपां मोहितं कृत्वा युयोज स्त्रृमीश्वरः ।
 न ददौ स्वात्मभक्तिं तां स्वदास्यं चातिदुर्लभं ॥ १५ ॥
 माता ददाति पुच्छाय मोदकं क्षुन्निवारकं ।
 स च बालो न जानाति कथं भूतच्च मोदकं ॥ १६ ॥
 बालकं वच्चनं कृत्वा मिष्टं द्रव्यं प्रदाय सः ।
 पिता प्रयाति कार्यार्थं विष्णुना मोहितस्तथा ॥ १७ ॥
 संसारकूपपतितो विष्णुना प्रेरितो भवान् ।
 न युक्तं पतनं तच तदुद्घारमभीसितं ॥ १८ ॥
 ज्ञानी गुरुश्च बलवान् भवाव्ये शिष्यमुद्गरेत् ।
 गुरुः स्वयमसिद्धश्च दुर्बलः कथमुद्गरेत् ॥ १९ ॥
 गुरोरप्यवलिप्तस्य कार्याकार्यमजानतः ।
 उत्पथप्रतिपन्नस्य परित्यागो विधीयते ॥ २० ॥
 स गुरुः परमो वैरी यो ददाति ह्यसन्मतिं ।
 तं नमस्कृत्य सत्शिष्यः प्रयाति ज्ञानदं गुरुं ॥ २१ ॥
 संसारविषयोन्मत्तो गुरुरार्त्तः स्वकर्मणि ।
 दुर्बलो दुर्वहं भारं ददाति जनकाय च ॥ २२ ॥

नारदस्य वचः श्रुत्वा क्रुद्धः पुच्चमवाच सः ।
कल्पितः तमसा धाता कोपरक्तास्यलोचनः ॥ २३ ॥

ब्रह्मोवाच ॥

ज्ञानले भवतु भ्रष्टं स्त्रीजितो भव पामर ।
सर्वजातिषु गन्धर्वः कामी सोऽपि भवान् भव ॥ २४ ॥

पञ्चाशत् कामिनीनाच्च स्वयं भर्ता भवाचिरात् ।
तासां वशश्च सततं स्त्रीणां क्रीडामृगो यथा ॥ २५ ॥

शृङ्गारशूरो^३ भव रे शश्वत्सुस्थिर्यौवनः ।
तासां नित्यं यौवनानां सुन्दरीणां प्रियो भव ॥ २६ ॥

कामबाधो भव चिरं दिव्यवर्षसहस्रकं ।
निर्जने निर्जने रम्ये वने क्रीडां करिष्यसि ॥ २७ ॥

ततो वर्षसहस्रान्ते मया शतः स्वकर्मणां ।
विग्रहास्यान्तु शूद्रायां जनिष्यसि न संशयः ॥ २८ ॥

ततो वैष्णवसंसर्गात् विष्णोरुच्छिष्टभोजनात् ।
विष्णुमन्तुप्रसादेन ^४विष्णुमायाविमोहितः ॥ २९ ॥

तातस्य वचनं श्रुत्वा चुकोप नारदो मुनिः ।
शशाप पितरं श्रीब्रं दारुणच्च यथोचितं ॥ ३० ॥

अपूज्यो भव दुष्ट त्वं त्वन्मन्त्रोपासकः कुतः ।
अगम्यागमनेच्छा ते भविष्यति न संशयः ॥ ३१ ॥

नारदस्य तु शापेन सोऽपूज्यो जगतां विधिः ।
दद्वा स्वकन्यारूपच्च पञ्चाङ्गावितवान् पुरा ॥ ३२ ॥

^३ वशे T.^४ मत्युच्चो भविता पुनरिति R.

पुनः स्वदेहं तत्याज भर्त्सितः सनकादिभिः ।
 लज्जितः कामयुक्तश्च पुनर्ब्रह्मा बभूव सः ॥ ३३ ॥
 नारदस्तु नमस्कृत्य पितरं कमलोङ्गवं ।
 विप्रदेहं परित्यज्य गन्धव्यंश्च बभूव सः ॥ ३४ ॥
 नवयौवनकालेन बलवान् मदनोङ्गतः ।
 जहार कन्याः पञ्चशत् बलाच्चिचरथस्य हु ॥ ३५ ॥
 गान्धव्येण विवाहेन ता उवाह च निर्जने ।
 मूर्च्छं प्रापुश्च ताः कन्या द्वाद्वा सुन्दरमीश्वरं ॥ ३६ ॥
 विसस्मरुश्च पितरं मातरं भ्रातरं तथा ।
 रेमिरे तेन सार्वज्ञं कामुक्यः कामुकेन च ॥ ३७ ॥
 कन्दरे कन्दरे रम्ये रम्ये सुन्दरमन्दिरे ।
 शैले शैले सुरहसि कानने कामने तथा ॥ ३८ ॥
 पुष्पोद्याने तरुद्याने नद्यां नद्यां नदे नदे ।
 सरःश्रेष्ठे सरःश्रेष्ठे वरे चन्द्रसरोवरे ॥ ३९ ॥
 सुरेशस्यापि निकटे सुभद्रस्य तटे तटे ।
 अगम्ये च महाधोरे गन्धमादनगच्छरे ॥ ४० ॥
 पारिजाततरुणाच्च पुष्पितानां मनोहरे ।
 तदन्तरे सुन्दरे चामोदिते पुष्पवायुना ॥ ४१ ॥
 मलये निलये रम्ये सुगन्धे चन्दनान्विते ।
 चन्दनोक्तिसर्वाङ्गश्चन्दनाक्तेन कामिना ॥ ४२ ॥
 रम्यचम्पकशस्यासु चन्दनाक्तासु सस्मिताः ।
 दिवानिश्चं न जानन्ति कामिना सस्मितेन च ॥ ४३ ॥

विश्वन्दके शूरसेने^३ नन्दने पुष्पभट्टके ।
 स्वाहावने कान्धके च रम्यके पारिभट्टके ॥ ४४ ॥
 *सुरन्धके गन्धके च सुरन्धे पुरुष्ठके^५पि च ।
 कालज्ञरे पञ्चरे च काञ्चीकाञ्चनकानने ॥ ४५ ॥
 मधुमाधवमासे च मधुरे मधुकानने ।
 वने कल्पतरुणाञ्च विश्वकारुष्टतस्थले ॥ ४६ ॥
 रत्नाकरणां निकरे सुन्दरे सुन्दरान्तरे ।
 सुवेले च सुपाष्ठ्वे च प्रबालाङ्गुरकानने ॥ ४७ ॥
 मन्दारे मन्दिरे पूरे गान्धारे च युगन्धरे ।
 वने केलिकदम्बानां केतकीनां मनोहरे ॥ ४८ ॥
 माधवीमालतीनाञ्च यूथिकानां वने वने ।
 चम्पकानां पलाशानां कुन्दानां विपिने तथा ॥ ४९ ॥
 नागेश्वरलवज्ज्ञानामन्तरे ललितालये ।
 कुमुदानां पञ्चजानां पञ्चले कोमलस्थले ॥ ५० ॥
 *स्थलपद्मप्रकाशे च भूमिचम्पककानने ।
 लाङ्गलीनां रसालानां पनसानां सुखप्रदे ॥ ५१ ॥
 कदलीवदरीणाञ्च श्रीफलानाञ्च श्रीयुते ।
 जम्बीराणाञ्च जम्बूनां करञ्जानां तथैव च ॥ ५२ ॥
 कृत्वा विहारं ताभिश्च गन्धर्वशोपवर्हणः ।
 दिव्यं वर्षसहस्राञ्च स्वाश्रमं पुनराययौ ॥ ५३ ॥

^३ सुवसने M. T.

^५ गन्धके च सुरन्धे च M. T.

^१ स्थलपद्मप्रकाशने R. T. M.

श्रुत्वा विधातुराह्वानं^४ पुष्करच्च यथौ पुनः ।
 ददर्श तच ब्रह्माणं रत्नसिंहासनस्थितं ॥ ५४ ॥
 देवेन्द्रैश्वापि सिद्धेन्द्रैमुंनीन्द्रैः सनकादिभिः ।
 समावृतं सभायाच्च रक्षोगन्धवर्वकिन्नरैः ॥ ५५ ॥
 सुशोभितं यथा चन्द्रं गगणे भगनैः सह ।
 प्रणनाम सभामध्ये ताभिः सार्हं जगद्विधिं ॥ ५६ ॥
 महेशच्च गणेशच्च धनेशं शेषमीश्वरं ।
 धर्मं धन्वन्तरिं स्तन्दं सूर्यसोमहुताशनं ॥ ५७ ॥
 उपेन्द्रेन्द्रं विश्वकारं वरुणं पवनं स्मरं ।
 यममष्टौ वसून् रुद्रान् जयन्तं नलकूवरं ॥ ५८ ॥
 सर्वान् देवान् नमस्कृत्य ननाम मुनिपञ्चं ।
 अगस्त्यच्च पुलस्त्यच्च पूलहच्च प्रचेतसं ॥ ५९ ॥
 सर्वश्रेष्ठं वशिष्ठच्च दक्षच्च कहंमं तथा ।
 सनकच्च सनन्दच्च तृतीयच्च सनातनं ॥ ६० ॥
 सनकुमारं योगीशं ज्ञानिनाच्च गुरोर्गुरुं ।
 वोढुं पञ्चशिखं शङ्खं भृगुमङ्गिरसं तथा ॥ ६१ ॥
 आसुरिं कपिलं कौत्सं क्रतुं नारायणं नरं ।
 मरीचिं कश्यपं कर्णं व्यासं दुर्बाससं कविं ॥ ६२ ॥
 वृहस्पतिच्च च्यवनं मार्कण्डेयच्च लोमशं ।
 वाल्मीकिं परशुरामच्च सम्बर्त्तच्च विभारडकं ॥ ६३ ॥

^४ ज्ञानं वा M. T.

देवलच्च वामदेवमृष्ट्यशृङ्गं पराशरं ।
 एतान् सर्वान् न मस्तुत्य तस्यौ स पुरतो विधेः ॥ ६४ ॥
 हुष्टाव सर्वान् देवांश्च मुनीन्द्रांश्च तथैव च ।
 तमुवाच सभामध्ये विधाता जगतामपि ॥
 सस्मितः सुप्रसन्नश्च गन्धर्वमुपवर्हणं ॥ ६५ ॥
 ब्रह्मोवाच ॥

श्रीकृष्णरससंगीतं वीणाध्वनिसमन्वितं^९ ।
 कुरु वत्साधुनाचैव शृणुन्तु मुनयः सुराः ॥ ६६ ॥
 गोपीनां वस्त्रहरणं परं रासमहत्सोवं ।
 ताभिः सार्डं जलक्रीडां हरेहल्कीर्तनं कुरु ॥ ६७ ॥
 कृष्णसंकीर्तनं तूणं पुनाति श्रुतिमाचतः । ✓
 श्रोतारच्च प्रवक्तारं पुरुषैः सप्तभिः सह ॥ ६८ ॥
 यचैव प्रभवेद्दत्स तन्नामगुणकीर्तनं ।
 तच सर्वाणि तीर्थानि पुण्यानि मङ्गलानि च ॥ ६९ ॥
 तत्कीर्तनध्वनिं श्रुत्वा सर्वाणि पातकानि च ।
 दूरादेव पलायन्ते वैनतेयमिवोरगाः ॥ ७० ॥
 तदिनं सफलं धन्यं यशस्यं सर्वमङ्गलं । ✓
 श्रीकृष्णकीर्तनं यच्च तचैव नायुषो व्ययः ॥ ७१ ॥
 संकीर्तनध्वनिं श्रुत्वा ये च नृत्यन्ति वैष्णवाः ।
 तेषां पादरजः स्यश्चात् सद्यः पूता वसुन्धरा ॥ ७२ ॥

^९ विनादितं T. M.

तत्कीर्तनं भवेद्यच्च कृष्णस्य परमात्मनः ।
 स्थानं तच्च भवेत्तीर्थं सृतानां तच्च मुक्तिदं ॥ ७३ ॥
 नाच पापानि तिष्ठन्ति पुण्यानि सुस्थिराणि च ।
 तपस्त्रिनाच्च ब्रतानां तपसां स्थलं ॥ ७४ ॥
 वर्तते पापिनां देहे पापानि चिविधानि च ।
 महापापोपपापातिपापान्येव सृतानि च ॥ ७५ ॥
 हन्ता यो विप्रभिक्षुणां यतीनां ब्रह्मचारिणां ।
 स्त्रीणाच्च वैष्णवानाच्च स महापातकी सृतः ॥ ७६ ॥
 खूणग्रस्तापि गोग्रस्त शूद्रग्रस्त कृतग्रकः ।
 विश्वासघाती विड्भोजी स एव ह्युपपातकी ॥ ७७ ॥
 अगम्यागमिनो ये च सुरविप्रस्वहारिणः ।
 अतिपातकिनश्चैते वेदविङ्गिः प्रकीर्तिताः ॥ ७८ ॥
 कृष्णसंकीर्तनध्यानात्मन्त्रग्रहणादही ।
 मुच्यन्ते पातकैस्त्वैस्ते पापिनस्त्रिविधाः सृताः ॥ ७९ ॥
 तपोयज्जकृती पूतस्तीर्थ^{१०}स्त्रातब्रती तथा ।
 भिक्षुर्यती ब्रह्मचारी वाणप्रस्यस्त तापसः ॥ ८० ॥
 पवित्रः परमो वह्निः सुपवित्रं जलं तथा ।
 एते सब्दे वैष्णवानां कलां नार्हन्ति घोडशीं ॥ ८१ ॥
 विष्णुपादोदकोच्छिष्टं भुज्जते ये च नित्यशः ।
 पश्यन्ति च शिलाचक्रं पूजां कुर्वन्ति नित्यशः ॥ ८२ ॥

^{१०} तीर्थस्थायी R.

जीवन्मुक्ताश्च ते धन्या हरिदासाश्च भारते ।
 पदे पदेऽश्वमेधस्य प्राप्नुवन्ति फलं ध्रुवं ॥ ८३ ॥
 नहि तेषां पराभूताः पुण्यवन्तो जगच्छये ।
 तेषाच्च पादरजसा तीर्थं पूतं तथा धरा ॥ ८४ ॥
 नेषाच्च दर्शनं स्पर्शं वाच्छन्ति मुनयः सुराः ।
 पुरुषाणां सहस्रच्च पूतं तज्जन्ममाचतः ॥ ८५ ॥
 इत्युक्ता जगतां धाता तच्च तूष्णीं बभुव सः ।
 आश्चर्यं मेनिरे श्रुत्वा देवाश्च मुनयस्तथा ॥ ८६ ॥
 एतस्मिन्नन्तरे तच्च विद्याधर्यः समागताः ।
 गन्धब्वाश्चापि विविधा ^{११}नन्वतुः किन्नरा जगुः ॥ ८७ ॥
 रम्भोर्बशी घृताची च मेनका च तिलोत्तमा ।
 सुधामुखी पूर्णचित्ती मोहनी कलिका तथा ॥ ८८ ॥
 चम्पावती चन्द्रमुखी पद्मा पद्ममुखीति च ।
 एताश्चान्याश्च ^{१२}बहूपश्च श्वश्वत्सुस्थिरयौवनाः ॥ ८९ ॥
 वृहन्नितम्बश्रोणीकास्तनभारैः समानताः ।
 ईषद्वास्याः प्रसन्नास्याः कामार्त्ताश्च समाययुः ॥ ९० ॥
^{१३}वेदज्ञा मूर्त्तिमन्तश्च वेदाश्चत्वार एव च ।
 ब्राह्मणा भिक्षवः सिद्धा यतयो ब्रह्मचारिणः ॥ ९१ ॥
 समाययुस्तथा मन्दा दैवज्ञाः स्तुतिपाठकाः ।
 लक्ष्मी सरस्वती दुर्गा सावित्री रोहिणी रतिः ॥ ९२ ॥

^{११} नर्तकश्च नटोत्तालाः R.

^{१२} बहवः T. M.

^{१३} वेदाङ्गा इति R. M.

तुलसी पृथिवी गङ्गा स्वाहा च यमुना तथा ।
 वारुणी मनसेन्द्राणी ताः सर्वा देवयोषितः ॥ ६३ ॥
 मुनिपत्न्यश्च गन्धवर्णे हर्षयुक्ताः समाययुः ।
 अहो महोत्सवं द्रष्टुं परमानन्दमानसाः ॥
 विचिच्चाच्च ब्रह्मसभां पुष्करं तीर्थमाययुः ॥ ६४ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकरात्रे महोत्सवारम्भो नाम
 दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

एकादशोऽध्यायः ।

—•—•—
 श्रीब्यास उवाच ॥

अथ गन्धर्वराजस्तु भगवानाज्ञया विधेः ।
 सङ्गीतच्च जगौ तच्च कृष्णरासमहोत्सवं ॥ १ ॥
 सुषमं तालमानच्च ^१सुतानं मधुरं श्रुतं ।
 वीणामृदङ्गमुरुजयुक्तं ध्वनिसमन्वितं ॥ २ ॥
 रागिणीयक्तरागेण समयोक्तेन सन्दरं ।
 माधुर्यं मुर्छनायुक्तं मनसो हर्षकारणं ॥ ३ ॥
 विचिच्चं नृत्यरुचिरं रूपवेशमनुक्तम् ।
 लोकानुरागवीजच्च नाळ्योपयुक्तहस्तकं ॥ ४ ॥

^१ श्रुतानां T. M.

हृष्टा श्रुत्वा सुराः सर्वे मुनयः सर्वयोषितः ।
 मूर्च्छां प्रापुश्च सहसा चेतनाच्च पुनः पुनः ॥ ५ ॥
 गोपीनां वस्त्रहरणं गोपीगणविलापनं ।
 ताभ्यो वस्त्रप्रदानच्च सम्मानं वरदानकं ॥ ६ ॥
 कात्यायनीब्रतच्चापि विप्रदाराज्ञभोजनं ।
 महेन्द्रदर्पपूजादिभज्जनं शैलपूजनं ॥ ७ ॥
 पुनश्च शुश्रुतुः सर्वे श्रीदृष्टिवनवर्णनं ।
 सम्मापुश्च पुनर्मूर्च्छां पुनः प्रापुश्च चेतनां ॥ ८ ॥
 तस्मै ददौ पुरो ब्रह्मा वह्निशुद्धांशुकं परं ।
 परं शुभाशीर्वचनं यत्तन्मानसवाच्छ्रितं^२ ॥ ९ ॥
 अमूल्यरत्ननिर्माणं चारुकुण्डलयुग्मकं ।
 मणीन्द्रसारमुकुटं परं रत्नाङ्गुरीयकं ॥ १० ॥
 सुगन्धि चन्दनं पुष्पं स्वपादरेणुमीषितं ।
 अमूल्यरत्नतिलकं रत्नभूषणमुज्ज्वलं ॥ ११ ॥
 प्रत्येकं वस्तु रुचिरं तद्योषिङ्गश्च संददौ ।
 विश्वकर्मा च निर्माणमणिं भूषणमुत्तमं ॥ १२ ॥
 प्रत्येकं शङ्खसिन्दूरं कस्तूरीयुक्तचन्दनं ।
 सकर्पूरच्च ताम्बुलं रत्नेन्द्रसारदर्पणं ॥ १३ ॥
 मणिनिर्माणमञ्जीरं श्वेतचामरशोभनं ।
 मनोयायि रथं दिव्यं ईश्वरेच्छाविनिर्मितं ॥ १४ ॥

^१ रञ्जितं T. M.

^२ लक्ष्मेति R.

मुक्तामाणिक्यहीरेन्द्रैर्मणीन्द्रैश्च परिष्कृतं ।
 सद्रवमालाजालैश्च श्वेतचामरदर्पणैः ॥ १५ ॥
 सुशोभितच्च परितो लक्ष्मैः सुन्दरमन्दिरैः ।
 मणिमाणिक्यहीराद्यं सद्रवकलसोच्चलां ॥ १६ ॥
 सहस्रचक्रसंसक्तं योजनायतसमितं ।
 धनुर्लक्ष्मोच्छ्रितच्चैव सहस्राश्वेन योजितं ॥ १७ ॥
 एतदेव ददौ ब्रह्मा प्रहृष्टस्तुष्ट एव च ।
 शम्भुरूपो ददौ हृष्टो हरिभक्तिच्च *निश्चलां ॥ १८ ॥
 ज्ञानमाध्यात्मिकच्चैव योगज्ञानं सुदुर्लभं ।
 नानाजन्मसृतिज्ञानं नैपुण्यं सर्वसिद्धिषु ॥ १९ ॥
 हरेर्चर्चाविधानच्च स्तवनं पूजनं तथा ।
 माणिक्यहीराहारच्च रत्नलक्ष्मं सुदुर्लभं ॥ २० ॥
 नागहारं ददौ शेषो नागेन्द्रमौलिमण्डनं ।
 नागकन्याशतच्चैव वरभूषणभूषितं ॥ २१ ॥
 नागेभ्यश्वाभयं नित्यं हिंसजन्तुभ्य एव च ।
 *नृपालयगतिज्ञानं सर्वलोकविलोकनं ॥ २२ ॥
 निर्विघ्नत्वं ददौ तस्मै विघ्नराजश्च संसदि ।
 सुदुर्लभं पादपद्मयुग्मरेणुमभीष्मितं ॥ २३ ॥
 अमूल्यच्च निरुपमं ग्रीष्मसूर्यप्रभोपमं ।
 मणिराजं सुदीप्तच्च चिषु लोकेषु दुर्लभं ॥ २४ ॥

* निर्मलां P.

* नागालयेति R.

सर्वच विजयच्चैव वाच्छ्रितं निर्मलं यशः ।
 सङ्गीतविद्याविज्ञानं तन्नैपुण्यं मनोरमं ॥ २५ ॥
 लक्ष्मस्वर्णं धनेशश्च दासानाच्च शतं शतं ।
 धर्मकीर्तिमयीं मालां^६ खन्दो धैर्यं ददौ तथा ॥ २६ ॥
 विषजीर्णपहरणं ददौ धन्वन्तरिमनुं ।
 सूर्यः स्यमन्तकमणिं स्वर्णभाराष्टकप्रसूं ॥ २७ ॥
 चन्द्रः श्वेताश्वरत्नच्च ह्यमूल्यमुत्तमं ददौ ।
 वह्निशुद्धांशुकयुगं ददौ वह्निश्च संसदि ॥ २८ ॥
 उपेन्द्रो रत्नकोटिच्च तदेवेन्द्रो ददौ पुरा ।
 वीर्णाशिल्पं विश्वकर्मा वरुणश्च मणिसजं ॥ २९ ॥
 सरः शृङ्गारनैपुण्यं वीर्यस्तमनमेव च ।
 कामसन्दीपनं ज्ञानं कामिनीप्रेममूर्छनं ॥ ३० ॥
 कामिनीवशगं शिल्पं रतितत्त्वं ददौ तथा ।
 पापदाहनमन्त्रच्च रत्नछच्चं समीरणः ॥ ३१ ॥
 यमश्च धर्मतत्त्वच्च^७ नरकचाणकारणं ।
 वसवश्च वसून् दिव्यान् रुद्रस्तेभ्योऽभयं ददौ ॥ ३२ ॥
 मधुपाचं सुधापाचं जयन्तो नलकूवरः ।
 शुक्लपुष्पं शुक्लधान्यं पादरेणुमभीष्मितं ॥ ३३ ॥
 मनोभिरामं मुनयो ददौ तस्मै शुभाशिषं ।
 लक्ष्मीश्च परमैश्वर्यं भारती हारमुत्तमं ॥ ३४ ॥

^६ खन्दः शैर्यमिति P.

^७ रत्नच्च M.

रत्नमालां ददौ दुर्गा सर्वचाभयमीसितं ।
 तत्पत्रीभ्यश्च रत्नानि सिन्दूराभरणानि च ॥ ३५ ॥
 क्रीडापद्मं रोहिणी च रतिः सद्रलदपर्णं ।
 तुलसी चातुलं माल्यं दिव्यं वसु वसुन्धरा ॥ ३६ ॥
 गङ्गा च विपुलं पुरथं स्वाहा सद्रलपासकं ।
 यमुना जलजं पद्ममस्त्रानं सार्वकालिकं ॥ ३७ ॥
 वारुणीं वारुणीं तुष्टा रत्नपात्रं शशी ददौ ।
 मनसा प्रददौ तस्मै नागानां मौलिमण्डनं ॥ ३८ ॥
 गन्धर्वाश्चापि तत्पत्रः स्वशिल्पं प्रददुस्तथा ।
 परमानन्दयुक्ताश्च मुनिपत्रः शुभाशिषं ॥ ३९ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकरात्रे महोत्सवदर्शनं नाम
 एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

द्वादशोऽध्यायः ॥

—•—

शुक्र उवाच ।

महोत्सवे सुनिघ्ने दानस्योत्तरकालतः ।
 किं बभूव रहस्यच्च तन्मां व्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥

श्रीब्यास उवाच ।

संप्राप्य दानं देवानां गन्धर्वश्चोपवर्हणः ।
 तेषाच्च पुरतो भक्त्या ^१विद्यामास वै तदा ॥ २ ॥

^१ विद्यायस्त्र चकार स इति P. R.

श्रुत्वा तद्वचनं ब्रह्मा तमुवाच च संसदि ।
शम्भुनाच ^२समालोच्य विधाता जगतामपि ॥ ३ ॥
ब्रह्मोवाच ॥

मधुरागमनच्चैव कृष्णस्य परमात्मनः ।
विलापं गोपगोपीनां आवयास्मांश्च साम्प्रतं ॥ ४ ॥
महोत्सवं कुरु पुनः शृणुन्तु मुनयः सुराः ।
गायन्तु ताश्च संगीतं वृत्यन्त्वसरसां गणाः ॥ ५ ॥
ब्रह्मणश्च वचः श्रुत्वा नन्दतुश्चापरोगणाः ।
चक्रुस्ताः सरसं गीतं विद्याधर्यश्च संसदि ॥ ६ ॥
^३मायिनाच्चैव प्रवरो गन्धर्वश्चोपवर्हणः ।
जगौ ^४सन्धानभावेन मधुरागमनं हरेः ॥ ७ ॥
विलापं ^५गोकुलस्थानां श्रुत्वा विप्राः सुरादयः ।
मूर्च्छां प्रापुश्च रुदुर्दुर्दुर्द्वानं पुनः पुनः ॥ ८ ॥
गोपीनां विरहालापैर्मुच्चिर्तश्चोपवर्हणः ।
विखरेण वितानात् तालभङ्गो बभूव ह ॥ ९ ॥
तत्तालभङ्गं विज्ञाय देवाश्च मुनयस्तथा ।
चुकुपुः सहसा सर्वे निर्गतास्तन्मुखामयः ॥ १० ॥
तदृष्ट्वा सहसा भीतो गन्धर्वश्चोपवर्हणः ।
सखार कृष्णं स्वाभीष्टं परमात्मानमीश्वरं ॥ ११ ॥

^१ सर्वेषाच्च समालोक्य पाठान्तरः । ^४ सन्धानतालेनेति R.

^२ गायनानाच्चेति R. ^५ गोपगोपीनामिति R.

^६ ज्ञानमिति P.

ददर्श सूतिमाचेण तत्तेजो नभसि स्थितं ।
 स्तम्भिता देवताः सर्वाश्चित्पुत्तलिका यथा ॥ १२ ॥
 स्तम्भिता वह्यः सर्वे मुनयश्च विजृम्भिताः ।
 हरिसूतिश्चाभयदा शुभदा विघ्ननाशिनी ॥ १३ ॥
 ददशुद्देवताः सर्वा मुनयश्चापि योषितः ।
 गन्धर्वाश्च तथैवान्ये तेजो दृश्यं सुखप्रदं ॥ १४ ॥
 परं कुञ्जाटिकाकारं कोटीन्दुकिरणप्रभं ।
 योजनायतविस्तीर्णं सुत्तिग्धं सुमनोहरं ॥ १५ ॥
 तत्तेजोऽभ्यन्तरे सर्वे ददशूरथमुत्तमं ।
 गव्यूतिमानं विस्तीर्णं धनुष्फोटिसमुच्छितं ॥ १६ ॥
 श्वेताश्वानाच्च चक्राणां सहस्रेण समादृतं ।
 अमूल्यरत्नरचितमीश्वरेच्छाविनिर्मितं ॥ १७ ॥
 नानाचिच्चिचिचाच्च मनोयायि मनोहरं ।
 मुक्तामाणिक्यपरमहीराहारैर्बिराजितं ॥ १८ ॥
 रत्नदर्पणलक्ष्मैश्च चिलक्ष्मैः श्वेतचामरैः ।
 वह्निशुद्धांशुकानाच्च चिलक्ष्मैः परिशोभितं ॥ १९ ॥
 चिकोटिभिश्च ज्वलितं क्रीडासुन्दरमन्दिरैः ।
 पारिजातप्रसूनानां मन्दाराणां मनोहरैः ॥ २० ॥
 मालाजालैस्त्रिलक्ष्मैश्च मालतीनाच्च मण्डितं ।
 एवम्भूतं रथं दृष्ट्वा ददशुर्लोके तदन्तरे ॥ २१ ॥
 मध्यकौष्ठाभ्यन्तरे च किशोरं श्यामसुन्दरं ।
 वह्निशुद्धांशुकेनैव पीतवर्णेन शोभितं ॥ २२ ॥

रत्नकेयूरवलयरत्नमञ्जीररञ्जितं ।
 रत्नकुण्डलयुग्मेन गण्डस्थल^१समुच्चलं ॥ २३ ॥
 ईषह्वास्यप्रसन्नास्यं नित्योपास्यं सुरासुरैः ।
 चन्दनोक्षितसर्वाङ्गं मालतीमाल्यमण्डितं ॥ २४ ॥
 मणिना कौस्तुभेन्द्रेण गण्डस्थलविभूषितं^२ ।
 परं प्रधानं परमं परमात्मानमीश्वरं ॥ २५ ॥
 क्लृतं ब्रह्मेशशेषैश्च राधावक्षःस्थलस्थितं ।
 वेदानिर्वचनीयच्च स्वेच्छामयमनीश्वरं ॥ २६ ॥
 नित्यं सत्यं निर्गुणच्च ज्योतीरूपं सनातनं ।
 प्रकृतेः परमीशानं भक्तानुग्रहकातरं ॥ २७ ॥
 कोटिकन्दर्पलावण्यलीलाधाममनोहरं ।
 मयूरपुच्छचूडच्च वरं वंशीधरं परं ॥ २८ ॥
 हृष्टा तमङ्गुतं रूपं तुष्टाव कमलोङ्गवः ।
 गणेशः शेषः शम्भुश्च तदन्ये मुनयः सुराः ॥ २९ ॥

ब्रह्मोवाच ।

परं ब्रह्म परं धाम परमात्मानमीश्वरं ।
 वन्दे वन्द्यच्च सर्वेषां सर्वकारणकारणं ॥ ३० ॥
 सर्वेश्वरं सर्वरूपं सर्वाद्यं सङ्ग्रीडितं ।
 वेदावेद्यच्च विहङ्गिनं हृष्टं^३स्वप्नगोचरे ॥ ३१ ॥

^१ विभूषितमिति P.

^२ विभूषितं T.

^३ अुतिगोचरे इति R.

श्रीमहादेव उवाच ॥

सिङ्गस्वरूपं सिङ्गाद्यं सिङ्गवीजं सनातनं ।
प्रसिङ्गं सिङ्गिदं शनतं सिङ्गानाच्च गुरोर्गुरुं ॥ ३२ ॥
वन्दे वन्द्यच्च महतां परात्परतरं विभुं ।
स्वात्मारामं पूर्णकामं भक्तानुग्रहकातरं ॥ ३३ ॥
भक्तप्रियच्च भक्तेशं स्वभक्तिदास्यदं परं ।
स्वपदप्रदमेकच्च दातारं सर्वसम्पदां ॥ ३४ ॥

अनन्त उवाच ॥

वक्त्राणाच्च सहस्रेण किं वा स्तौमि ^{१०}श्रुतिश्रुतं ।
कोटिभिः कोटिभिर्वक्त्रैः को वा स्तोतुं क्षमः प्रभो ॥ ३५ ॥
किमु स्तोष्यति शम्भुश्च पञ्चवक्त्रेण वाञ्छितं ।
कर्त्ता चतुर्णां वेदानां किं स्तोष्यति चतुर्मुखः ॥ ३६ ॥
षड्वक्त्रो गजवक्त्रश्च देवाश्च मुनयोऽपि वा ।
वेदा वा किं वेदविदः स्तुवन्ति प्रकृतेः परं ॥ ३७ ॥
वेदानिर्वचनीयञ्च वेदा निर्वक्त्रमक्षमाः ।
वेदविज्ञातवाक्येन विद्वांसः किं स्तुवन्ति तं ॥ ३८ ॥

श्रीगणेश उवाच ॥

मूर्खो वदति विष्णाय बुधो वदति विष्णवे ।
नम इत्येवमर्थञ्च द्वयोरेव समं फलं ॥ ३९ ॥
यस्मै दत्तच्च यज्ञानं ज्ञानदाता हरिः स्वयं ।

^{१०} वेदाङ्गा इति T.

ज्ञानेन तेन स स्तौति भावग्राही जनार्दनः ॥ ४० ॥
 एकवक्त्रोऽनेकवक्त्रो मूर्खो विद्वान् स्वकर्मणा ।
 अधजी च धनी वापि सपचो वाप्यपुच्चकः ॥ ४१ ॥
 कर्मणां परमीशब्द स्तोतुं को वाप्यनुत्तमं ।
 यथाशक्ति स्तुतिः पूजा वन्दनं स्वरणं हरे ॥ ४२ ॥
 संकीर्तनञ्च भजनं जपनं बुद्धानुक्रमं ।
 कुर्वन्ति सन्तोऽसन्तश्च सन्ततं परमात्मनः ॥ ४३ ॥

कार्त्तिकेय उवाच ॥

सर्वान्तरात्मा भगवान् ज्ञानञ्च सर्वजीविनां ।
 ज्ञानानुरूपं स्तवनं सन्तो नैवहसन्ति तं ॥ ४४ ॥
 भवेषु चिविधो लोकोऽप्युत्तमो मध्यमोऽधमः ।
 सर्वे स्वकर्मवशगा निषेकः केन वार्यते ॥ ४५ ॥
 सर्वेश्वरञ्च संवीच्य सर्वो वदति मत्रभुं ।
 मदीश्वरस्य समता सर्वेषु किङ्करेषु च ॥ ४६ ॥
 भजन्ति केचित् शुद्धान्तं परमात्मानमीश्वरं ।
 केचित्तदंशमंशाशं प्राप्नुवन्ति क्रमेण तं ॥ ४७ ॥

धर्म उवाच ॥

अहं साक्षी च सर्वेषां विधिना निर्मितः पुरा ।
 विधातुश्च विधाता त्वं सर्वेश्वर नमोऽस्तु ते ॥ ४८ ॥

देवा ऊचुः ॥

यं स्तोतुमसमर्थश्च सहस्रायुः स्वयं विधिः ।
 ज्ञानाधिदेवः शम्भुश्च तं स्तोतुं किं वयं क्षमः ॥ ४९ ॥

वेदा ऊचुः ॥

किं जानीमो वयं के वायनन्तेशस्य यो गुणः ।
वयं वेदास्त्वमसाकं कारणस्यापि कारकः ॥ ५० ॥

मुनय ऊचुः ॥

यदि वेदा न जानन्ति माहात्मं परमात्मनः ।
११ न जानीमस्त्व गुणं वेदानुसारिणो वयं ॥ ५१ ॥

सरखत्युवाच ॥

विद्याधिदेवताहच्च वेदा विद्याधिदेवकाः ।
वेदाधिदेवो धाता च तदीशं स्तौमि किं प्रभो ॥ ५२ ॥

पद्मोवाच ॥

यत्पादपद्मं पद्मेशः शेषाश्वान्ये सुरास्तथा ।
ध्यायन्ते मुनयो देवा ध्याये तं प्रकृतेः परं ॥ ५३ ॥

सावित्र्युवाच ॥

सावित्री वेदमाताहं वेदानां जनको विधिः ।
त्वामेव धत्ते धातारं नमामि चिगुणात् परं ॥ ५४ ॥

श्रीपार्वत्युवाच ॥

तव वक्षसि राधाहं रासे दृन्दावने वने ।
महालक्ष्मीश्च वैकुण्ठे पादपद्मार्च्छने रता ॥ ५५ ॥
श्वेतद्वीपे सिन्धुकन्या विष्णोरुरसि भूतले ।
ब्रह्मलोके च ब्रह्माणी वेदमाता च भारती ॥ ५६ ॥

¹¹ किं जानीम इति P. R.

तवाज्ञया च देवानामाविर्भूता च तेजसि ।
 निहत्य दैत्यान् देवारीन् दत्ता राज्यं सुराय च ॥ ५७ ॥
 तत्प्रश्नाहकन्याहमधुना पार्वती हरे ।
 तवाज्ञया हरकोडे लब्धका प्रतिजन्मनि ॥ ५८ ॥
 नारायणप्रिया शश्वत्तेन नारायणी अत्रौ ।
 विष्णोरहं पराशक्तिर्विष्णुमाया च वैष्णवी ॥ ५९ ॥
 अनन्तकोटि ब्रह्माण्डं मया सम्मोहितं सदा ।
 विदुषां रसनाग्रे च प्रत्यक्षं हि सरस्वती ॥ ६० ॥
 महाविष्णोश्च माताहं विश्वानि यस्य लोमसु ।
 रासेश्वरी च सर्वाद्या सर्वशक्तिस्खरूपिणी ॥ ६१ ॥
 तद्रासे^{१२}धारणाद्राधा विद्विज्ञः परिकीर्तिता ।
 परमानन्दपादाङ्गं वन्दे सानन्दपूर्वकं ॥ ६२ ॥
 यत्पादपद्मं ध्यायन्ते परमानन्दकारणं ।
 पाद्मपद्मेशशेषाद्या मुनयो मनवः सुराः ॥ ६३ ॥
 योगिनः सन्ततं सन्तः सिद्धाश्च वैष्णवास्तथा ।
 अनुग्रहं कुरु विभो बुद्धिशक्तिरहं तव ॥ ६४ ॥
 इति सर्वकृतं स्तोचं यः पठेत् संयतः शुचिः ।
 इहैव च सुखं भुक्ते यात्यन्ते श्रीहरेः पदं ॥ ६५ ॥
 निष्टत्तेषु च देवेषु देवीषु मुनिपुङ्गवे ।
 उपवर्हणगन्धर्वः स्तुतिं कर्तुं समुद्यतः ॥ ६६ ॥

^{१२} धारणादित्यस्य स्थाने राधनादिति समवितुमर्हति ।

गन्धर्व उवाच ॥

वन्दे नवघनश्यामं पीतकौपे यवाससं ।
 सानन्दं सुन्दरं शुद्धं श्रीकृष्णं प्रकृतेः परं ॥ ६७ ॥
 राधेशं राधिकाप्राणवस्त्रम् वस्त्रवीसुतं ।
 राधासेवितपादाङ्गं राधावक्षः स्थलस्थितं ॥ ६८ ॥
 राधानुगं राधिकेष्टं राधापहृतमानसं ।
 राधाधारं भवाधारं सर्वधारं नमामि तं ॥ ६९ ॥
 राधाहृत्यज्ञमध्ये च वसन्तं सन्ततं शुभं ।
 राधासहचरं शश्वत् राधाज्ञापरिपालकं ॥ ७० ॥
 ध्यायन्ते योगिनो योगात् सिद्धाः सिद्धेश्वराश्च यं ।
 तं ध्याये सततं शुद्धं भगवन्तं सनातनं ॥ ७१ ॥
 सेवन्ते सन्ततं सन्तो ब्रह्मेशशेषसंज्ञकाः ।
^{१३} सेवन्ते निर्गण्डं ब्रह्म भगवन्तं सनातनं ॥ ७२ ॥
 निर्लिप्तच्च निरीहञ्च परमात्मानमीश्वरं ।
 नित्यं सत्यञ्च ^{१४} परमं भगवन्तं सनातनं ॥ ७३ ॥
^{१५} यं स्तुष्टेरादिभूतञ्च सर्ववीजं परात्परं ।
 योगिनस्तं प्रपद्यन्ते भगवन्तं सनातनं ॥ ७४ ॥
 वीजं नानावताराणां सर्वकारणकारणं ।
 वेदावेद्यं वेदवीजं वेदकारणकारणं ॥ ७५ ॥
 योगिनस्तं प्रपद्यन्ते भगवन्तं सनातनं ।

^{१३} सेवेहं T.

^{१४} सेवेहं T.

^{१५} संख्येः T.

इत्येवमुक्ता गन्धर्वः पपात धरणीतले ॥ ७६ ॥
 ननाम दण्डवद्धूमौ देवदेवं परात्परं ।
 इति तेन कृतं स्तोत्रं यः पठेत् प्रयतः शुचिः ॥ ७७ ॥
 इहैव जीवन्मुक्तश्च परे याति पराङ्गतिं ।
 हरिभक्तिं हरेहर्दास्यं गोलोके च निरामयः ॥
 पार्षदप्रवरत्वज्ञ लभते नाच संशयः ॥ ७८ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकरात्रे गन्धर्वंकृतस्तोत्रं नाम
 द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

श्रीशुक उवाच ।

स्तोत्रान्तरे च काले च किं रहस्यं बभूव ह ।
 तन्मे कथय भद्रन्ते भगवन् भगवद्वचः ॥ १ ॥

श्रीब्राह्म उवाच ।

स्तोत्रान्तरे च काले च गन्धर्वश्चोपवर्हणः ।
 उवाच ब्रह्मसदसि भगवन्तं सनातनं ॥ २ ॥
 सर्वेदं वैरहं शतश्चाधुना देवहेतुना ।
 देवानामग्निपञ्चश्च प्रदीपश्च सुमेरुवत् ॥ ३ ॥
 अधुना च त्वयि गते भस्मसान्मां करिष्यति ।
 अतो रक्ष जगन्नाथ मां समुद्दर्तुमर्हसि ॥ ४ ॥
 त्वदंशशूकरेणैव धरोङ्गारः कृतः पुरा ।

हिरण्याख्यं महादैत्यं निहत्य चावलीलया ॥ ५ ॥
 पाद्मपद्मार्चितपदे पद्मे ते शरणागतं ।
 मामनाथं भयाकान्तं रक्ष रक्ष सुरानलात् ॥ ६ ॥
 गन्धर्वस्य वचः श्रुत्वा प्रहस्य जगदीश्वरः ।
 उवाच स्वक्षया वाचा ब्रह्मेशो ब्रह्मसंसदि ॥ ७ ॥

श्रीभगवानुवाच ।

गन्धर्वराज प्रवर स्थिरो भव भयं त्यज ।
 शुभाश्रयस्य भक्तस्य भयं किन्ते मयि स्थिते ॥ ८ ॥
 सर्वम्योऽपि भयं नास्ति मङ्गक्तानामकर्मणां ।
 जन्ममृत्युजराव्याधिभयं तेषां न विद्यते ॥ ९ ॥
 मन्मन्त्रोपासकश्चैव स्वतन्त्रोनित्यविग्रहः ।
 पुनर्न विद्यते जन्म मन्त्रग्रहणमाचतः ॥ १० ॥
 नास्ति कालाङ्गयं तस्य न निषेकाद्विधेरपि ।
 मन्त्रग्रहणमाचेण मुच्यते सर्वकर्मणः ॥ ११ ॥
 मन्मन्त्रो हि दहेत्पापं कोटिजन्मकृतच्च यत् ।
 सुदीप्तो च्छलदग्निश्च तृणपुञ्जं दहेद्यथा ॥ १२ ॥
 मन्मन्त्रग्रहणाद्योगान्मन्त्रामग्रहणस्य वा ।
 तेषां पापानि वेपन्ते कोटिजन्मकृतानि च ॥ १३ ॥
 यमस्तन्नामलिखनं दूरीभूतं करोति च ।
 अन्ते दास्यच्च लभते गत्वा गोलोकमुत्तमं ॥ १४ ॥
 यावदायुर्भूमेत् तावत् स्वतन्त्रो मत्तकुञ्जरः ।
 ततः पापाः पलायन्ते वै न तेयादिवोरगाः ॥ १५ ॥

पुनाति सर्वतीर्थानि दूरतो दर्शनादपि ॥ १६ ॥
 पूतश्च पवनो वह्निर्जलञ्च तुलसीदलं ।
 पूतान्येव हि तीर्थानि गङ्गादीनि च गायन ॥ १७ ॥
 पूता सुशीला धर्मिष्ठा सुब्रता स्त्री पतिव्रता ।
 मन्मन्त्रोपासकाश्चैव तेभ्यः पूतोत्तमाः सदा ॥ १८ ॥
 मन्मन्त्रोपासकानाच्च तीर्थस्नानं ब्रतं सुत ।
^१आङ्ग दानं पूजनञ्च यथा चर्वितचर्वनं ॥ १९ ॥
 भक्त्या तीर्थानि पूतानि स्वतः पूतो हि वैष्णवः ।
^२तत्तन्त्रञ्च तथा दानमलं आङ्गञ्च निष्फलं ॥ २० ॥
 आङ्गस्य सम्प्रदानञ्च कर्त्तुश्च पुरुषचयं ।
 पुरुषाणां शतं मुक्तं को भुक्ते आङ्गवस्तु च ॥ २१ ॥
 केचिदेवं वदन्तीति पितृलोकार्थमेव च ।
 तद्विरुद्धञ्च ते तुष्टा मन्त्रग्रहणमाचतः ॥ २२ ॥
 तेषां शुभाशिषं कर्म नैव भोगाय कल्पते ।
 देवान्नप्रभवेदत्स सिद्धधान्ये यथाङ्गरः ॥ २३ ॥
^३साक्षात्करोति तेषाच्च कर्ममूलनिकृतनं ।
 मन्मन्त्रोपासकादन्ये कर्मभोगञ्च भुज्जते ॥ २४ ॥
 मया स्वयं प्रदत्तश्च स्वमन्त्रः पुरुषाय च ।
 परद्वाराङ्गाहयित्वा भक्तं मुक्तं करोम्यहं ॥ २५ ॥

^१ भक्तादिति R. भक्ता इति P.

^२ तद्वत्स्वेति P.

^३ साक्षात्करोमि R. T.

मया प्रदत्तमन्त्रश्च पुरा मृत्युञ्जयस्तथा ।
 मृत्युञ्जयाय गोलोके शुद्धसत्त्वगुणाय च ॥ २६ ॥
 पुनः सनकुमाराय धर्माय ब्रह्मणे तथा ।
 कपिलाय च शेषाय गणेशाय महामते ॥ २७ ॥
 नारायणर्घये चैव धर्मपुच्चाय धीमते ।
 पुनर्महाविष्णवे च विश्वानि यस्य लोमसु ॥ २८ ॥
 कालाधिष्ठातृदेवाय तस्मै सर्वान्तकाय च ।
 उपेन्द्राय च कामाय मृगवेऽङ्गिरसे तथा ॥ २९ ॥
 सरस्वत्यै च पद्मायै राधायै विरजातटे ।
 साविच्छै विष्णमायायै पार्षदेभ्यश्च पुच्चक ॥ ३० ॥
 तुभ्यं न दत्तो मन्त्रोऽच श्रूयतां तन्निमित्तकं ।
 जनिष्यसि शूद्रयोनौ ब्रह्मणो वाक्यपालनात् ॥ ३१ ॥
 इत्येवं कथितं सर्वं गच्छ वत्स यथा सुखं ।
 द्वादशब्दान्तरे शूद्रयोनौ देवाज्जनिष्यसि ॥ ३२ ॥
 पञ्चवर्षाभ्यन्तरे च मन्मतं प्राप्य विप्रतः ।
 दशब्दान्ते वपुस्त्यक्ता ब्रह्मपुच्चो भविष्यसि ॥ ३३ ॥
 मन्मन्तं पुनरेवेति शमुवक्त्रास्त्रभिष्यसि ।
 इत्येवमुक्ता सर्वात्मा तचैवान्तरधीयत ॥ ३४ ॥
 गन्धर्वः प्रययौ तस्माद्योषिङ्गिः सह पुच्चक ।
 इत्येवं कथितं सर्वं पूर्वदृत्तान्तमेव च ॥ ३५ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकरात्रे गन्धर्वमोक्षणं नाम
 अयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

चतुर्दशोऽध्यायः ॥

श्रीशुक्त उवाच ।

प्रयाते राधिकानाथे गोलोकञ्ज निरामयं ।
बभूव किं रहस्यञ्ज गते गन्धर्वपुङ्गवे ॥ १ ॥

श्रीब्यास उवाच ॥

सर्वे देवाश्च मनुयः प्रयाते परमात्मनि ।
सर्वे बभूवस्ते तृष्णीं वयांसीव दिनात्यये ॥ २ ॥
उवाच शम्भुर्ब्रह्माणं नीतिसारविशारदं ।
ज्ञानाधिदेवो भगवान् परिणामसुखं वचः ॥ ३ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

रक्षिता यस्य भगवान् कल्याणं तस्य सन्ततं ।
सयस्य विद्वकर्त्ता च रक्षितुं तञ्ज कः क्षमः ॥ ४ ॥
स्मृतिमाचेण निर्विद्वा ये च छषणपरायणाः ।
विद्वां कर्तुं के समर्थस्तेषाच्च मुनयः सुराः ॥ ५ ॥
कोपानीनां स्थलं कुच स्तम्भितानाञ्ज साम्प्रतं ।
देवानाञ्ज मुनीनाञ्ज क्षणेनैवेष्वरेच्छया ॥ ६ ॥
यदि तिष्ठन्ति भूमौ च दग्धशस्या वसुन्धरा ।
जले यदि ततस्तप्तं नष्टास्ते जलजन्तवः ॥ ७ ॥

¹ जसे यदि च तत् सुमिति P.

स्थले दहन्ति लोकांश्च उक्षांश्च प्रलयामयः ।
 विधानं कर्तुमुचितमेषाज्ज्ञ जगतां प्रिधे ॥ ८ ॥
 त्वमेव धाता जगतां पिता च विष्णुरीश्वरः ।
 कालाम्निरुद्रः संहर्त्ता नेदानीं प्रलयक्षमः ॥ ९ ॥
 एते विषयिणः सर्वे कृष्णस्य परमात्मनः ।
 आज्ञावहाश्च सततं दिक् गालाश्च दिगीश्वराः ॥ १० ॥
 तस्यैवाज्ञावहो धर्मः साक्षी च कर्मणां नृणां ।
 ऋमन्ति विषये शश्वन्मोहिता मायया हरे ॥ ११ ॥
 अहं न पाता न स्थाना न संहर्त्ता च जीविनां ।
 निर्लिप्तोऽहं तपस्वी च हरराराधनोन्मुखः ॥ १२ ॥
 संहारविषयं मह्यं श्रीकृष्णश्च पुरा ददौ ।
 दत्वा रुद्राय तदहं तपस्यासु रतो हरे ॥ १३ ॥
 तदर्चनेन ध्यानेन तपसा पूजनेन च ।
 स्तवेन कवचेनैव नाममन्त्रजपेन च ॥ १४ ॥
 मृत्युज्जयोऽहमधुना न च कालाङ्गयं मम ।
 कालः संहरते सर्वे मां विना च तथैश्वरं ॥ १५ ॥
 पुरा सर्वादिसर्गे च कस्यचित् स्थृतरेव च ।
 भालोङ्गवाश्च ते रुद्रास्तेष्वेकोऽहज्ज्ञ शङ्करः ॥ १६ ॥
 कल्पश्च ब्रह्मणः पाते लये प्राकृतिके तथा ।
 सब्दं नष्टा विषयिणः न भक्ताश्च यथैश्वरः ॥ १७ ॥
 असंख्यब्रह्मणः पातः कल्पश्चासङ्गतः एव च ।
 समतीतः कतिविधो भविता वा पुनः पुनः ॥ १८ ॥

श्रीकृष्णस्य निमेषेण ब्रह्मणः पतनं भवेत् ।
 तच्च प्राकृतिवा: सर्वे तिरोभूताः पुनः पुनः ॥ १९ ॥
 न प्राकृतो न विषयी नित्यदेही च वैष्णवः ।
 हर्वरेणामरोऽहं ^२शिवाधारस्ततस्तः ॥ २० ॥
 जलमुतज्ज्व विश्वौघं लये प्रवृत्तिके भ्रवं ।
 आब्रह्मलोकपर्यन्तं परकृष्णालयं विना ॥ २१ ॥
 सर्वा देवो विलीनाश्च कृष्णः सत्यं सुनिश्चितं ।
 सर्वे पुमांसो लीनाश्च सत्ये नित्ये सनातने ॥ २२ ॥
 अहं कृष्णश्च प्रकृतिः पार्षदप्रवरो हरेः ।
 नित्यं नित्या विद्यमाना गोलोके च निरामये ॥ २३ ॥
 एक ईशो न द्वितीय इति सर्वादिसर्गतः ।
 नहि नश्यन्ति तद्वक्ताः प्रकृतिप्राकृते लये ॥ २४ ॥
 तस्य भक्तोत्तमानाच्च सततं स्मरणेन च ।
 आयुर्व्ययो नहि भवेत् कथं मृत्युर्भविष्यति ॥ २५ ॥
 न वासुदेवभक्तानामशुभं विद्यते क्वचित् ।
 तेषां भक्तोत्तमानाच्च सततं स्मरणेन च ॥ २६ ॥
 जन्ममृत्युजराव्याधिभयं नाप्युपजायते ।
 अच कल्पे भवान् ब्रह्मा व्यवस्थाता च कर्मसु ॥ २७ ॥
 स्थलं कोपानलानाच्च विधानं यद्विधे कुरु ।
 शम्भोश्च वचनं श्रुत्वा कम्पितः कमलासनः ॥

^२ शिवाधारस्तः शिव इति R.

स्थलञ्जकार वह्नीनामाञ्जया शङ्करस्य च ॥ २८ ॥

बज्जोवाच ॥

ज्वरस्त्रिपादस्त्रिशिराः षड्भुजो नवलोचनः ।
 भस्मप्रहरणो रौद्रः कालान्तकयमोपमः ॥ २९ ॥
 भवे भवतु सर्वं च भवकोपानलोऽधुना ।
 प्राक्तेषु च देहेषु व्यापारोऽस्य मया कृतः ॥ ३० ॥
 ममकोपानलः शमो संखृताग्निर्द्विजस्य च ।
 भवे भवतु सर्वं च व्यापारोऽस्य मया कृतः ॥ ३१ ॥
 ३शेषस्य कोपवह्निश्च शेषास्येऽस्त्रवधुना शिव ।
 यतो विश्वञ्च प्रलये दग्धगोमयपिण्डवत् ॥ ३२ ॥
 वह्नेर्मुखालयो विश्वे व्यवहाराग्निरीश्वरः ।
 भवत्वेव हि सर्वं सर्वेषामुपकारकः ॥ ३३ ॥
 धर्मास्यकोपवह्निश्च कृष्णाग्निश्च भवत्वयं ।
 अधर्मं कुर्वतां सर्वं दाहनञ्च करिष्यति ॥ ३४ ॥
 सूर्यकोपानलश्चायं दावाग्निश्च वनेषु च ।
 स्थितिरस्य तरोः स्तन्ये तङ्गच्याः पशुपक्षिणः ॥ ३५ ॥
 चन्द्रकोपानलो विश्वे कामिनां विरहानलः ।
 दम्यत्योर्विरहे शश्वद्वच्यति स्म हयोस्तनुं ॥ ३६ ॥
 इन्द्रकोपानलः सद्यो वज्राग्निश्च बभुव ह ।
 उपेन्द्रस्यानलश्चैव विद्युदेव भवत्वयं ॥ ३७ ॥

^३ शेषस्वेति R.

रुद्राणामाखवह्निश्च महोल्काग्निर्भवत्वयं ।
 गणेशग्निः पृथिव्यान्तु यथास्थाने तु *तिष्ठति ॥ ३८ ॥
 यत्र तिष्ठेत्तदुपरमेवमेवं विदुर्बुधाः ।
 स्वन्दकोपानलश्चैव रणास्त्राग्निर्भूव ह ॥ ३९ ॥
 कामेतराणां देवानां मुनीनाच्च मुखानलः ।
 जग्राहोर्ब्बमुनिस्तत्र तेजसि ब्रह्मणः सुतः ॥ ४० ॥
 स्वदक्षिणोरौ स मुनिः संस्थाप्य वेदमन्तः ।
 ब्रह्माणच्च नमस्कृत्य शङ्करं तपसे ययौ ॥ ४१ ॥
 कालेन तस्मान्निःख्य समुद्रे वाडवानलः ।
 स बभूव पुरा पुच्च परमौर्बानलः स्वयं ॥ ४२ ॥
 कामाग्निमुखनं दृष्ट्वा विचिन्त्य मनसा विधिः ।
 समालोच्य सुरैः सार्हं मुनीन्द्रैः सह संसदि ॥ ४३ ॥
 आजुहाव स्त्रियः सर्वाः सुब्रताच्च पतिब्रताः ।
 आययुर्योषितः सर्वास्ता ऊचुः कमलोङ्गवं ॥ ४४ ॥

स्त्रिय ऊचुः ॥

किमस्मान् ब्रूहि भगवन् शाधि नः करवाम किं ।
 आखोच्य मनसा सर्वं देहि भारं वयं स्त्रियः ॥ ४५ ॥

ब्रह्मोवाच ॥

गृहीत्वा मदनाग्निच्च मैथुने सुखदायकं ।
 विश्वे च योषितः सर्वाः शश्वत्कामा भवन्तु च ॥ ४६ ॥

* तिष्ठतिः R.

ब्रह्मणश्च वचः श्रुत्वा कोपरक्षास्यलोचनाः ।
तमूचुर्योषितः सर्वा भयं त्यक्षा च संसदि ॥ ४७ ॥

स्त्रिय ऊचुः ॥

धिक् त्वां जगद्विधिं व्यर्थं चकार परमेष्वरः ।
अपूज्यो मोहिनीशापात् पुच्छापेन साम्यतं ॥ ४८ ॥

गृहीत्वा मदनाग्निच्च पुरुषाश्च तथा स्त्रियः ।
नित्यं दहन्ति सततं वास्तवं दुःसहं परं ॥ ४९ ॥

तदेकभागः पुरुषे चिभागश्चापि योषिति ।
तेन दग्धाः स्त्रियः सर्वाश्चास्माकमपरेण किं ॥ ५० ॥

समर्पणच्चेत् पुरुषे यद्यस्मासु स्मरानलः ।
भस्मीभूतं करिष्यामो रक्षिता को भवेत्तत्व ॥ ५१ ॥

पतिब्रतावचः श्रुत्वा तमुवाच शिवः स्वयं ।
हितं ^५सत्यं नीतिसारं परिणामसुखावहं ॥ ५२ ॥

श्रीमहादेव ऊवाच ॥

त्यज द्वन्द्वं महाभाग सुब्रताभिः सहाधुना ।
पतिब्रतानां तेजश्च सर्वभ्यश्च परं भवेत् ॥ ५३ ॥

निर्माणं कुरु देवेन्द्र कृत्यां स्त्रीजातिमीश्वर ।
तस्यै देहि दुःखवीजं कामकोपानलं परं ॥ ५४ ॥

शङ्करस्य वचः श्रुत्वा सत्वरं जगतां विधिः ।
सस्तुजे तत्क्षणं मूर्त्तिं स्त्रीरूपां सुमनोहरां ॥ ५५ ॥

^५ पथमिति R.

अहो रूपमहो वेशमहो अस्या नवं वयः ।
 अहो चक्षुः कटाक्षच्च मुनीनां मोहयन्मनः ॥ ५६ ॥
 अहो सुकठिनं चारु स्तनयुग्मं सुवर्तुलं ।
 विचिच्चं कठिनं स्थूलं श्रोणियुग्मच्च सुन्दरं ॥ ५७ ॥
 नितम्बयुग्मं वलितं चक्राकारं सुकोमलं ।
 श्वेतचम्पकवण्ठभं सर्वावयवमीप्सितं ॥ ५८ ॥
 शरत्पार्वणकोटिन्दृविनिन्दास्यं सुशोभनं ।
 ईषद्वास्यप्रसन्नास्यं वस्त्रेणाच्छादितं मुदा ॥ ५९ ॥
 वपुः सुकोमलं ६ चालं नातिदीघैः न वह्नरं ।
 वह्निगुडांशुकं रत्नभूषणैर्भूषितं सदा ॥ ६० ॥
 दाढिम्बकुसुमाकारं सान्द्रं सिन्दूरसुन्दरं ।
 कस्तूरीविन्दुना सार्वं स्त्रिघचन्दनविन्दुभिः ॥ ६१ ॥
 पक्षविम्बफलाकारमधरौष्ठपुटं परं ।
 दन्तपड़क्तियुगच्चैव दाढिम्बवीजसन्निभं ॥ ६२ ॥
 सुचारु कवरीभारं मालतीमाल्यमण्डितं ।
 तस्यै ददौ च कामामिं दृष्ट्वा तां कमलोङ्गवः ॥ ६३ ॥
 दृष्ट्वा सा चन्द्ररूपच्च कामोन्मत्ता विचेतना ।
 कृत्वा कटाक्षं स्मेरास्या मां भजस्वैत्युवाच सा ॥ ६४ ॥
 सस्मितः प्रययौ चन्द्रो लज्जया च सभातलात् ।
 कामं दृष्ट्वा च चकमे कामार्त्ता सा गतच्चपा ॥ ६५ ॥

^६ चारुइति R.

दुद्राव कामस्तस्माच्च तत्यश्चात् सा दधाव च ।
जहसुदेवताः सर्वा मुनयश्चापि संसदि ॥ ६६ ॥
लज्जिता योषितः सर्वास्तां वारयितुमक्षमाः ।
सर्वे चक्रुः परीहासं स्त्रीवर्गं शङ्करादयः ॥ ६७ ॥
कामं न लब्धा सा च स्त्री निर्वृत्यागत्य संसदि ।
तमश्विनीकुमारच्चाष्टुवाच्च सुरसन्निधौ ॥ ६८ ॥

छत्याकामिन्युवाच ।

मां भजस्व रवेः पुच्च प्रियां रसवतीं मुदा ।
शृङ्गारे सुखदां शान्तां परां कामातुरां वरां ॥ ६९ ॥
त्वया सार्हं भगिष्यामि सुन्दरे गहने वने ।
रहसि रहसि क्रीडां करिष्यामि दिवानिशं ॥ ७० ॥
मधुपानच्च दाख्यामि वासितं चामलं जलं ।
सकर्पूरच्च ताम्बूलं भोगवस्तु मनोहरं ॥ ७१ ॥
शथां मनोरमां कृत्वा सपुष्यचन्दनार्चितां ।
भगवन्तं करिष्यामि पुष्यचन्दनचर्चितं ॥ ७२ ॥

कुमार उवाच ॥

वचनं वद वामे मामात्मनो हृदयङ्गमं ।
विहाय कपटं कान्ते कपटं धर्मनाशनं ॥ ७३ ॥
स्त्रीधर्मं स्त्रीमनस्कामं स्त्रीस्वभावच्च कीटृशं ।
तदाचारं कतिविधं तन्मां व्याख्यातुमर्हसि ॥ ७४ ॥
अश्विनीजवचः श्रुत्वा कामार्त्ता तमुवाच सा ।
कामार्त्तानां क्व लज्जा च क्व भयं मानमेव च ॥ ७५ ॥

कामिन्यवाच ॥

स्थानं नास्ति क्षणं नास्ति नास्ति द्रूती तदुत्तमा ।
 तेनैव युवतीनाच्च सतीत्वमुपजायते ॥ ७६ ॥
 सुवेशं कामुकं हृष्टा कामिनी मदनातुरा ।
 तद्गाच्च पुलकितं योनौ कण्डूयनं परं ॥ ७७ ॥
 विचेतना भवेत् सा च कामच्चरप्रपीडिता ।
 सर्वं त्यजति तद्वेतोः पुच्चं कान्तं गृहं धनं ॥ ७८ ॥
 लब्ध्वा युवानं पुरुषं देशत्यागं करोति सा ।
 तदुत्तमं पुनर्लब्ध्वा तं त्यजेत्सा क्षणेन च ॥ ७९ ॥
 विषं दातुं समर्था सा खामिनं गुणिनां वरं ।
 म्लेच्छं युवानं सम्माप्य सर्वस्वं दातुमुत्सुका ॥ ८० ॥
 त्यजेत्कुलभयं लज्जां धर्मं बन्धुं यशः श्रियं ।
 सम्माप्य रतिशूरच्च युवानं सुरतोन्मुखं ॥ ८१ ॥
 सुदृश्यं सुन्दरमुखं शश्वन्मधुरितं वचः ।
 हृदयं क्षुरधारामं को वा जानाति तन्मनः ॥ ८२ ॥
 विद्युच्छटा जले रेखा चास्थिता च यथाम्बरे ।
 तथाऽस्थिरा च कुलटाप्रीतिः स्वप्नच्च तद्वचः ॥ ८३ ॥
 कुलटानां न सत्यच्च न च धर्मो भयं दया ।
 न लौकिकं न लज्जा स्याज्जारचिन्ता निरन्तरं ॥ ८४ ॥
 स्वप्ने जागरणे चैव भोजने शयने सदा ।
 निरन्तरं कामचिन्ता जारे स्त्रेहो न चान्यतः ॥ ८५ ॥

कुलटा नरघातिभ्यो निर्हया दुष्टमानसा ।
 जारार्थे च सुतं हन्ति बान्धवस्य च का कथा ॥ ८६ ॥
 न हि वेदा विद्न्येवं कुलटाहृदयङ्गं ।
 कथं हेवाश्च मुनयः सन्तो जानन्ति निश्चयं ॥ ८७ ॥
 रतिशूरं प्रियं दृष्टा चीरं घृतमिवाचरेत् ।
 गते वयसि जीर्णं तं विषं दृष्टा त्यजेत्क्षणात् ॥ ८८ ॥
 न विश्वसेयुस्तां दुष्टां तस्मात् सन्तो हि सन्ततं ।
 न रिपुः पुरुषाणाच्च दुष्टास्त्रीभ्यः परो भुवि ॥ ८९ ॥
 विषं मन्त्रादुपशमं जलाहृहिश्च निश्चितं ।
 अग्नेश्च ^१कण्ठकोच्छन्नं दुर्जनः स्तवनाहृशः ॥ ९० ॥
 लुब्धो धनेन राजा च सेवया सततं वशः ।
 मिचं स्वच्छस्वभावेन भयेन च रिपुर्बशः ॥ ९१ ॥
 आदरेण वशो विप्रो युवती प्रेमभारतः ।
 बन्धुर्बशः समतया गुरुः प्रणतिभिः सदा ॥ ९२ ॥
 मूर्खो वशः काथायाच्च विद्वान् विद्याविचारतः ।
 न हि दुष्टा च कुलटा ^२युंसश्च वशगा भवेत् ॥ ९३ ॥
 स्वकार्ये तत्परा शश्वत् प्रीतिः कार्यानुरोधतः ।
 न सर्वस्य वशीभूता विना शृङ्गारमुखनं ॥ ९४ ॥
 न प्रीत्या न धनेनैव न स्तवान् च सेवया ।
 न प्राणदानतो वेश्या वशीभूता भवेत्क्षणं ॥ ९५ ॥

^१ कण्ठकाच्छन्नमिति R.

^२ युंसाच्च T.

आहारो द्विगुणस्तासां बुद्धिस्तासां चतुर्गुणा ।
 षड्गुणा मन्त्रणा तासां कामश्चाष्टगुणः स्मृतः ॥ ६६ ॥
 शश्वत्कामा च कुलटा न च तृप्तिश्च क्रीडया ।
 हविषा कृष्णवत्मेव भूय एवाभिवर्जते ॥ ६७ ॥
 दिवानिशज्ज्ञ गृज्ञारं कुरुते तत्पुमान् यदि ।
 न तृप्तिः कुलटानाच्च पुमांसं ग्रस्तुमिच्छति ॥ ६८ ॥
 नामिस्तृप्तिः काष्ठानां नापगानां महोदधिः ।
 नान्तकः सर्वभूतानां नाशा तृप्तिः सम्पदां ॥ ६९ ॥
 न श्रेयसां मनस्तृप्तं वाडवामिन् पाथसां ।
 वसुन्धरा न रजसां न पुंसां कुलटा तथा ॥ १०० ॥
 इत्येवं कथितं किञ्चित् सर्वं वक्तुञ्च नोचितं ।
 लज्जा वीजं योषिताञ्च निबोध भास्करात्मज ॥ १०१ ॥
 अत्वा च कृत्यास्त्रीवाक्यं जहसुर्मुनयः सुराः ।
 चुकुपुर्योषितः सर्वाः पद्माद्या लज्जिताः सुत ॥ १०२ ॥
 लज्जानतानना लक्ष्मीनिर्ययौ देवमण्डलात् ।
 तत्पश्चात् पार्वती सार्हं सरस्वत्या नतानना ॥ १०३ ॥
 सावित्री रोहिणी स्वाहा वारुणी च रतिः शची ।
 सर्वा बभुवुरेकच प्रचक्रुमन्त्रणाञ्च ताः ॥ १०४ ॥
 कृत्यास्त्रीयं समाहृय ता उचुश्च कमेण च ।
 रोधयामासुरिष्टं तां सुगोप्यमपि योषितः ॥ १०५ ॥
 तस्या मुखे ददौ हस्तं सुशीला कमलालया ।
 सलज्जिता भव सुते शान्ता चेति शुभाशिषं ॥ १०६ ॥

सरस्वती ददौ तस्यै चाभिमानज्ज्ञ धैर्यतां ।
 मौख्यं वावदूकत्वं मन्त्रणामात्मरक्षणां ॥ १०७ ॥
 सावित्री च ददौ तस्यै सौशिल्यं चातिदुर्लभं ।
 आत्मसंगोपनज्जैव गामीर्यं कुलतो भयं ॥ १०८ ॥

पार्वत्युवाच ॥

धिक् त्वां स्वभावकुलटां लज्जिता भवसुन्दरि ।
 स्वमानं गौरवं रक्षण्यस्माकज्ज्ञ सरातुरे ॥ १०९ ॥
 जनिं लभ पृथिव्याज्ज्ञ कायव्यहं विधाय च ।
 पुंसामष्टगुणं कामं लभस्व च पृथक् पृथक् ॥ ११० ॥
 लज्जां चतुर्गुणाज्ज्ञापि द्विगुणां धैर्यतां तथा ।
 अभोगेच्छाधमे गच्छ दूरं गच्छ ममान्तिकात् ॥ १११ ॥
 पुंसाज्ज्ञ द्विगुणः कामो वास्तवीनाज्ज्ञ योषितां ।
 लज्जा चाष्टगुणा चापि धैर्यता च चतुर्गुणा ॥ ११२ ॥
 कुलधर्मः कुलभयं सौशील्यं मानमूर्जितं ।
 शश्वत्तिष्ठतु पुंखेव सतीषु च ममाज्जया ॥ ११३ ॥
 यस्मात् सदसि सर्वेभ्यो लज्जाहीनः सुराधमः ।
 स्त्रीस्वभावज्ज्ञ पप्रच्छ यज्ञभाक् न भवेत्ततः ॥ ११४ ॥
 अद्यप्रभृति विश्वेषु नाग्राज्ञां पापसंयुतं ।
 चिकित्सकानां विदुपां न भेद्यज्ज्ञ ममाज्जया ॥ ११५ ॥
 इत्येवमुक्ता प्रययुदेव्यश्च सर्वयोषितः ।
 देवाश्च मुनयश्चापि ये चान्ये च समागताः ॥ ११६ ॥

पृथिव्यां कुलटाजातिर्बंभूव सर्वतः सुत ।
पतित्रतानां स्त्रीणाच्च लज्जा वीजस्वरूपिणी ॥ ११७ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे प्रथमैकरात्रे कुलटोत्पत्तिनाम
चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

श्रीबास उवाच ॥

गते नियमिते काले गन्धर्वश्चोपवर्हणः ।
खयोगेन जहौ देहं भारते प्राक्तनादहो ॥ १ ॥
स जन्मे शूद्रयोनौ च पितुः शापेन दैवतः ।
विष्णुप्रसादं भुक्ता च बभूव ब्रह्मणः सुतः ॥ २ ॥
विमुक्तस्तातशापेन सम्प्राप्य ज्ञानमुक्तम् ।
प्रतिजन्मस्मृतिस्तस्य कृष्णमन्तप्रसादतः ॥ ३ ॥
पितुः सकाशदागत्य सम्प्राप चन्द्रशेखरात् ।
श्रीकृष्णमन्तमतुलं स्वर्गमन्दाकिनीतटे ॥ ४ ॥
स्वर्गमन्दाकिनीतीराङ्गुरुणा शङ्करेण च ।
सहितः प्रययौ तूर्णं पार्वतीसन्निधानतः ॥ ५ ॥
उवास तच शम्भुश्च नारदश्च महामुनिः ।
पार्वती भद्रकाली च स्कन्दो गणपतिः स्वयं ॥ ६ ॥

महाकालश्च नन्दी च वीरभद्रः प्रतापवान् ।
 सिङ्गा महर्षयश्चैव मुनयः सनकादयः ॥ ७ ॥
 योगीन्द्रा ज्ञानिनः सर्वे समूचुः शम्भुसंसदि ।
 यत् स्तोत्रं कवचं ध्यानं सुभद्राय च कानने ॥ ८ ॥
 नारायणर्षिर्भगवान् ब्राह्मणाय ददौ पुरा ।
 पूजाविधानं यद्यच्च^१ पुरश्चरणपूर्वकं ॥ ९ ॥
 तदेव भगवान् शम्भुः प्रददौ नारदाय च ।
 उवाच शम्भुं देवर्षियोगिनाच्च गरीगुरुं ॥
 पार्वतीसन्निधौ तत्र नारदश्च महामुनिः ॥ १० ॥

नारद उवाच ।

भगवन् सर्वधर्मज्ञ^२ सर्वज्ञ सर्वकारण ।
 यद्यत्पृष्ठं मया पूर्वं तन्मां व्याख्यातुमर्हसि ॥ ११ ॥

श्रीमहादेव उवाच ।

यद्यत्पृष्ठं त्वया ब्रह्मन् प्रत्येकञ्च क्रमेण च ।
 पुनः प्रश्नं कुरु मुने शृग्वन्तु मत्सभासदः ॥ १२ ॥

नारद उवाच ।

आध्यात्मिकच्च यज्ञानं वेदानां सारमुक्तमं ।
 ज्ञानं ज्ञानिषु सारं यत् कृष्णभक्तिप्रदं शुभं ॥ १३ ॥
 निर्वाणमुक्तिदं ज्ञानं कर्ममूलनिकृतनं ।
 तत्सिङ्गियोगान्मुक्तिश्च योगिनामपि वाच्छ्रितं ॥ १४ ॥

^१ यज्ञच्च ।^२ सर्वकारणकारणेति R.

संसारविषयं ज्ञानं शश्वत् सम्मोहवेष्टितं ।
 आश्रमाणां समाचारं तेषां धर्मपरिष्कृतं ॥ १५ ॥
 चतुर्णामपि वर्णनां विधवानां महेश्वर ।
 भिन्नूणां वैष्णवाणाङ्ग यतीनां ब्रह्मचारिणां ॥ १६ ॥
 वानप्रस्थाश्रमाणां च परिष्ठितानां तथैव च ।
 पतिव्रतानां यद्यच्च श्रीकृष्णपूजनं च यत् ॥ १७ ॥
 यत् स्तोचं कवचं मन्त्रं पुरश्चरणमीभितं ।
 सर्वाह्लिकमभीष्टं च विपाकं कर्मजीविनां ॥ १८ ॥
 संसारवासनाबहुं लक्षणं प्रकृतीशयोः ।
 तयोः परं वा यद्यद्य तस्यावतारवर्णनं ॥ १९ ॥
 कस्तल्कलावतीर्णश्च कस्तदंशस्तथैव च ।
 परिपूर्णतमः कश्च कः पूर्णः कः कलांशकः ॥ २० ॥
 कस्य वाराधने शम्भो किं फलं किं यशस्तथा ।
 अद्वाङ्गिनोभेदफलं विस्तीर्णं निरपेक्षकं ॥ २१ ॥
 नारायणर्षिकवचं सुभद्रब्राह्मणाय च ।
 यहत्तं किं तदेवेश तदाराध्यश्च कः सुरः ॥ २२ ॥
 अतिसंगोपनीयच्च कवचं परमाङ्गुतं ।
 सुदुर्लभच्च विश्वेषु नोक्तं मां ब्रह्मणा पुरा ॥ २३ ॥
 सनल्कुमारो जानाति नोक्तं तेन पुरा च मां ।
 मया ज्ञानमनापृष्टं यद्यज्ञानासि मङ्गलं ॥ २४ ॥
 वेदसारमनुपमं कर्ममूलनिकृत्तनं ।
 तन्मे कथय भद्रेश मामेवानुग्रहं कुरु ॥ २५ ॥

अपूर्वं राधिकाख्यानं वेदेषु च सुदुर्लभं ।
 पुराणेष्वितिहासे च वेदाङ्गेषु सुदुर्लभं ॥ २६ ॥
 गुरोऽस्मि ज्ञानोऽग्निरणात् ज्ञानं स्यान्मन्त्रतन्त्रयोः ।
 तत्तन्त्रं स च मन्त्रःस्यात् क्षणभक्तिर्यतो भवेत् ॥ २७ ॥
 ज्ञानं स्याद्विदुषां किञ्चिद्वेदव्याख्यानतः प्रभो ।
 वेदकारणपूज्यस्त्वं ज्ञानाधिष्ठातृदेवता ॥ २८ ॥
 तस्माङ्गवान् परं ज्ञानं वद वेदविदां वर ।
 मां भक्तमनुरक्तच्च शरणागतमीश्वर ॥ २९ ॥
 नारदस्य वचः श्रुत्वा योगिनाञ्च गुरोर्गुरुः ।
 भगवत्या सहालोच्य ज्ञानं वक्तुं समुद्दतः ॥ ३० ॥
 इत्येवं कथितं सर्वं पूर्वाख्यानं मनोहरं ।
 हरिभक्तिप्रदं सर्वं कर्ममूलनिकृन्तनं ॥ ३१ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्तरसारे प्रथमैकरात्रे पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥
 समाप्तच्छेदं नारदपञ्चरात्रैकरात्रं ॥ १ ॥

२ राचं ॥

प्रथमोऽध्यायः ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

नारायणं नमस्कृत्य परमात्मनमीश्वरं ।
 शृणु नारद वच्च्यामि परमं धर्ममीप्सितं ॥ १ ॥
 प्रकृतेः परमिष्टच्च सर्वधामभिवाच्छ्रितं ।
 स्वेच्छामयं परं ब्रह्म पञ्चरात्राभिधं स्मृतं ॥ २ ॥
 कारणं कारणानाच्च कर्ममूलनिकृन्तनं ।
 अनन्तवीजरूपञ्च स्वाज्ञानध्वान्तदीपकं ॥ ३ ॥
 सर्वेश्वरं सर्वधाम परं वैराग्यकारणं ।
 परमं परमानन्दमायावन्धनिकृन्तनं ॥ ४ ॥
 निर्लिप्तं निर्गुणं सारं वेदानां गोपनीयकं ।
 कर्मिणां कर्मणां शश्वत् साक्षिरूपं सुनिर्मलं ॥ ५ ॥
 ब्रह्मेशशेषप्रमुखदेववन्दं प्रशंसितं ।
 १वेदज्ञानगोचरं तं योगिनां प्राणतः प्रियं ॥ ६ ॥

¹ वेदज्ञानगोचरमिति P.

सर्वाधारच्च सर्वाद्यं सर्वसन्देहभज्जनं ।
 सर्वाभीष्टप्रदातारं सर्वेषाच्च सुदुर्लभं ॥ ७ ॥
 दुराराध्यच्च सर्वेषां भक्तिसाध्यच्च मुक्तिदं ।
 मङ्गल्यं मङ्गलार्हच्च सर्वविघ्नविनाशनं ॥ ८ ॥
 पविचं तीर्थपूतच्च मङ्गलानाच्च मङ्गलं ।
 वरं स्वपददातारं भक्तिदास्यप्रदं हरेः ॥ ९ ॥
 पापघ्रं पुण्यदं शुद्धं पापेन्धदाहनानलं ।
 सर्वावतारवीजं तं सर्वावतारवर्णनं ॥ १० ॥
 श्रुतिज्ञं श्रुतिदुर्बोधं सर्वेषां श्रुतिसुन्दरं ।
 प्रसाददं चाशुतोषं प्रसादगुणसंयुतं ॥ ११ ॥
 पञ्चरात्रमिदं ब्रह्मन् पञ्चसंवादमेव च ।
 यत्र पञ्चविधं ज्ञानं चिषु लोकेषु दुर्लभं ॥ १२ ॥
 कृष्णेन ब्रह्मणे दत्तं गोलोके विरजातटे ।
 निरामये ब्रह्मलोके मह्यं दत्तच्च ब्रह्मणा ॥ १३ ॥
 पुरा सर्वादिसर्गं च सर्वज्ञानप्रदं शुभं ।
 मया तुभ्यं प्रदत्तच्च ज्ञानामृतमभीप्तिं ॥ १४ ॥
 त्वमेव वेदव्यासाय पश्चाद्वास्यसि निश्चितं ।
 व्यासो दास्यति पुञ्चाय निर्जनेऽपि शुकाय च ॥ १५ ॥
 अतः परं न दातव्यं यस्मै कस्मै च नारद ।
 विना नारायणांशं तं व्यासदेवं सुपुण्यदं ॥ १६ ॥
 सत्यं सत्यस्वरूपच्च सतीसत्यवतीसुतं ।
 क्रमेण वर्णनं सर्वमेकचित्तं निशामय ॥ १७ ॥

सर्वाद्याध्यात्मिकं ज्ञानं वेदसारं मनोहरं ।
 दुर्गं नानाप्रकारच्च नानातन्त्रेषु पुच्चक ॥ १८ ॥
 सर्वसारोङ्गतं तत्र श्रीकृष्णपादसेवनं ।
 सर्वेषां सम्भवं ज्ञानं निर्लिप्तं भवबन्धतः ॥ १९ ॥
 लक्ष्म्नोकमिदं शास्त्रं श्रीकृष्णेन कृतं पुरा ।
 कथयामि कथं ब्रह्मन् स्वत्यं संक्षेपतः शृणु ॥ २० ॥
 आब्रह्मस्तम्बपर्यन्तं सर्वं कृष्णं चराचरं ।
 पनस्तस्मिन् प्रलीनच्च पुनरेव च सम्भवं ॥ २१ ॥
 एक एवेश्वरः शश्वद्विश्वेषु निखिलेषु च ।
 सर्वे तत्कर्मसिङ्गाश्च मोहितास्तस्य मायया ॥ २२ ॥
 अनन्तस्य च कृष्णस्याप्यनन्तं गुणकीर्तनं ।
 अनन्तरूपा कीर्तिश्वाप्यनन्तं ज्ञानमेव च ॥ २३ ॥
 नामान्यस्याप्यनन्तानि तीर्थपूतानि नारद ।
 अनन्तानि च विश्वानि विचिन्तक्षिमाणि च ॥ २४ ॥
 नानाविधानि सर्वाणि जीवरूपाणि सर्वतः ।
 मध्यमानि च क्षुद्राणि महान्ति चापि सर्वतः ॥ २५ ॥
 पृथक् पृथक् च प्रत्येकं प्रत्यक्षं सर्वजीविषु ।
 सन्ततं सन्ति ये देवाः सन्तो जानन्ति निश्चितं ॥ २६ ॥
 परमात्मस्वरूपश्च भगवान् राधिकेश्वरः ।
 निर्लिप्तः साक्षिरूपश्च स च कर्मसु कर्मिणां ॥ २७ ॥
 जीवस्तत्पतिविम्बश्च भोक्ता च सुखदुःखयोः ।
 केचित् वदन्ति तं नित्यं कारणस्य गुणेन च ॥ २८ ॥

विद्यमानात्तिरोधानं तिरोधानात्त्र सम्भवः ।
 देहादेहान्तरं याति न मृत्युस्तस्य कुचचित् ॥ २६ ॥
 ततः प्रलीनः ^२प्रलयः परं सर्वालयालये ।
 अतो नित्यस्वरूपश्च जीव एव यथात्मकः ॥ ३० ॥
 केचिद्वदन्त्यनित्यच्च मिथ्यैव कृचिमः सदा ।
 प्रलीयते पुनस्तत्र प्रतिविम्बो यथा रवेः ॥ ३१ ॥
 यथैवशात्कुम्भेषु ^३निर्मलेषु जलेषु च ।
 प्रत्येकं प्रतिविम्बश्च हश्य एव हि जीविनां ॥ ३२ ॥
 पुनः प्रलीयते सूर्ये गतेषु च घटेषु च ।
 एवं चन्द्रस्य बोद्धव्यं दर्पणे जीवनां यथा ॥ ३३ ॥
 तस्मान्नित्यं परं ब्रह्म ^४सजीवो नित्य एव सः ।
 सर्वान्तरात्मा भगवान् प्रत्यक्षं प्रतिजीविषु ॥ ३४ ॥
 अहं ज्ञानस्वरूपश्च ज्ञानाधिष्ठातृदेवता ।
 बुद्धिरूपा भगवती सर्वशक्तिस्वरूपिणी ॥ ३५ ॥
 इयं दुर्गा तव पुरो विष्णुमाया सनातनी ।
 अनया मोहिता सर्वं कृष्णभक्तं विना मुने ॥ ३६ ॥
 मनःस्वरूपो ब्रह्मा च मनोधिष्ठातृदेवता ।
 स्वयं स विषयी विष्णुः प्राणाः पञ्चस्वरूपिणी ॥ ३७ ॥
 एते ज्ञान्यन्तरे देवी चन्द्रः सूर्यश्च चक्रघोः ।
 सर्वं चन्द्रादयो देवाश्चेन्द्रियेषु पृथक् पृथक् ॥ ३८ ॥

^२ प्रलये इति R.

^३ निखिलेभिति P.

^४ स जीवः इति P.

धर्मः शिरश्च सर्वेषां जठरे च हुताशनः ।
 ग्राणाङ्गिन्नश्च पवनः स निश्वासः प्रकीर्तिः ॥ ३६ ॥
 गणेशः कण्ठदेशस्थो विम्बदो विम्बनाशकृत् ।
 स्कन्दः प्रतापरूपश्च कामो मनसि कामदः ॥ ४० ॥
 पापं पुण्यं हृदयजं लक्ष्मीः सत्त्वानुसारिणी ।
 आकण्ठदेशात् सर्वेषां रसनासु सरस्वती ॥ ४१ ॥
 सा एव मन्त्रणारूपा पृथग्भूत्या च सर्वतः ।
 बृद्धिजाः शक्तयः सर्वा विद्यन्ते सर्वजन्तुषु ॥ ४२ ॥
 निद्रा तन्त्रा दया अद्वा दृष्टिः पृष्टिः क्षमा च क्षुत् ।
 लज्जा दृष्णा तथेच्छा च शान्तिश्विन्ता जरा जडा ॥ ४३ ॥
 याते स्वामिनि यान्त्येते नरदेवमिवानुगाः ।
 चिन्ता ज्वरा च सततं शोभां पृष्टिच्छ द्वेष्टि च ॥ ४४ ॥
 सर्वेषां जीविनामेव देहोऽयं पाच्चभौतिकः ।
 पृथिवी वायुराकाशस्तेजस्तोयमिति स्मृतः ॥ ४५ ॥
 स्वदेहे च प्रपतिते स्वभागं प्राप्नुवन्ति च ।
 पृथक् पृथक् च प्रत्येकमेकमेव क्रमेण च ॥ ४६ ॥
 सङ्केतपूर्वकं नाम तत् सुरन्ति च बान्धवाः ।
 रुदन्ति सततं भान्त्या मायया मायिनस्तथा ॥ ४७ ॥
 तस्मात् सन्तो हि सेवन्ते श्रीकृष्णचरणाम्बुजं ।
 नित्यं सत्यमभयदं जन्ममृत्युजराहरं ॥ ४८ ॥
 प्रभातस्वप्नवद्विश्वमनित्यं कृचिमं मने ।
 पाद्मपद्मार्चितं पादपद्मं भज हरेमुदा ॥ ४९ ॥

मयोक्तं प्रथमं ज्ञानं ^३ज्ञानं पञ्चविधेषु च ।
द्वितीयं श्रूयतां वत्स यत्सारं कृष्णभक्तिदं ॥ ५० ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानामृतसारे द्वितीयरात्रे प्रथमज्ञानाधात्रिक-
वर्णनं नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

द्वितीयोऽध्यायः ।

श्रीमहादेव उवाच ॥

हरिभक्तिप्रदं ज्ञानं ज्ञानं पञ्चविधेषु च ।
विदुषां वाञ्छिता मुक्तिः सततं परमा सतां ॥ १ ॥
सा च श्रीकृष्णभक्तेश्च कलां नार्हति षोडशीं ।
श्रीकृष्णभक्तसङ्गेन भक्तिर्भवति नैष्ठिकी ॥ २ ॥
अनिमित्ता च सुखदा हरिदास्यप्रदा शुभा ।
यथा ^१दक्षलतानां च नवीनः कोमलाङ्कुरः ॥ ३ ॥
बर्द्धते मेघवर्षणा शुष्कः सूर्यकरेण च ।
तथैव भक्तालापेन भक्तिदक्षनवाङ्कुरः ॥ ४ ॥
बर्द्धते शुष्कतां बाति चाभक्तालापमाचतः ।
तस्माङ्कृतसहालापं कुरुते परिडितः सदा ॥ ५ ॥
यात्येवाभक्तसंसर्गाद्वृष्टात् सर्पाद्यथा नरः ।
आलापाङ्गाच्चसंस्पर्शत् शयनात् सहभोजनात् ॥ ६ ॥

^३ पञ्चपञ्चविधेष्विति R.

^१ दक्षलताणां चेति R.

सञ्चरन्ति च पापानि तैलविन्दुमिवाम्भसा ।
 संसर्गजा गुणा दोषा भवन्त्येव हि जीविनां ॥ ७ ॥
 तस्मात् सतां हि संसर्गं सन्तो वाञ्छन्ति सन्ततं ।
 मने संसर्गजो दोषो वस्तुनां प्रभवेदिह ॥ ८ ॥
 हीनधातुप्रसङ्गेन स्वर्णदोषः ^२प्रजायते ।
 तस्माच्च हीनसंसर्गं न वाञ्छन्ति मनीषिणः ॥ ९ ॥
 तस्माद्वैष्णवसंसर्गं कुर्वन्ति वैष्णवाः सदा ।
 कुर्वन्ति वैष्णवाः शश्वत् षड्विधं भजनं हरेः ॥ १० ॥
^३सारणं कीर्त्तनच्चैव वन्दनं पादसेवनं ।
 पूजनं सततं भक्त्या परं स्वात्मनिवेदनं ॥ ११ ॥
 गृह्णाति भक्तो भक्त्या च कृष्णमन्त्रञ्च वैष्णवात् ।
 अवैष्णवाङ्गुहीत्वा च हरिभक्तिर्वर्णते ॥ १२ ॥
 चारणालादपि पापी स श्रीकृष्णविमुखो नरः ।
 निष्फलं तद्वर्मकर्म नाधिकारी स कर्मणां ॥ १३ ॥
 शश्वदशुचिः पापिष्ठो निन्दां कृत्वा हसत्यपि ।
 भगवन्तं भागवतमात्मानं नैव मन्यते ॥ १४ ॥
 गुरुमन्त्रात् कृष्णमन्त्रो यस्य कण्ठे विशेदहो ।
 तं वैष्णवं महापूतं प्रवदन्ति पुराविदः ॥ १५ ॥
 मन्त्रग्रहणमाचेण नरो नारायणानुजः ।
 पुरुषाणां शतैः सार्हं स्वात्मानञ्च समुद्घरेत् ॥ १६ ॥

^१ पसञ्जते इति R. P.

^२ श्रवणमिति R.

मातामहानां शतकं सोदरं मातरं सुतं ।
 भृत्यं कलचं बन्धुच्च शिष्यवर्गांस्तथैव च ॥ १७ ॥
 यदा नारायणक्षेत्रे मन्त्रं दृक्षाति वैष्णवात् ।
 विष्णुः पुंसां सहस्रच्च लीलया च समुद्भरेत् ॥ १८ ॥
 मया श्रीकृष्णमन्त्रश्च कृष्णालये मुने पुरा ।
 गोलोके विरजातीरे नीरे र्क्षरनिभेऽमले ॥ १९ ॥
 शतलक्ष्मजपं कृत्वा पुण्ये दृन्दावने वने ।
 श्रीकृष्णानुग्रहेणैव मन्त्रः सिङ्गो बभूव मे ॥ २० ॥
^५ब्रह्मभालोऽन्नवोऽहच्च सर्वादिसर्गतो मुने ।
 ग्रासं मृत्युञ्जयं ज्ञानं कृष्णाच्च परमात्मनः ॥ २१ ॥
 सिङ्गो मृत्युञ्जयोऽहच्च नित्यनूतनविग्रहः ।
 ब्रह्मणः पतनेनैव निमेषो मे यथा हरेः ॥ २२ ॥
 एवं तेषां पार्षदानां नास्ति मृत्युर्यथा हरेः ।
 यस्मिन्देहे लभेन्मन्त्रं वैष्णवो वैष्णवादपि ॥ २३ ॥
 पूर्वकर्माश्रितं देहं त्यक्ता स पार्षदो भवेत् ।
 पञ्चवक्त्रेण सततं तन्नामगुणकीर्तनं ॥ २४ ॥
 करोमि भार्यया साहूं पुञ्चाभ्याच्चापि नारद ।
 तद्विनं दुर्दिनं मन्ये मेघाच्छन्नं न दुर्दिनं ॥ २५ ॥
 यद्विनं कृष्णसंलापकथापीयूषवर्जितं ।
 तं क्षणं निषफलं मन्ये श्रीकृष्णकीर्तनं विना ॥ २६ ॥

^४ मवच्चेति R.

^५ ब्रह्मकालोऽन्न इति R.

आयुर्हरति कालश्च पुंसां तत्कीर्तनेन च ।
 तं क्षणं मङ्गलं मन्ये सर्वहर्षकरं परं ॥ २७ ॥
 तस्मात् पापाः पलायन्ते वैनतेयादिवोरगाः ।
 ब्रह्मणापि पुरा लभ्यस्तस्मात्नमन्त्र एव च ॥ २८ ॥
 पद्मनाभनाभिपद्मे शतलक्षं जजाप सः ।
 तदाललाप ज्ञानच्च निर्मलं हृष्टिकारणं ॥ २९ ॥
 अणिमादिकसिद्धिच्च चकार तत्प्रभावतः ।
 हृष्टिच्च विविधां कृत्वा विधाता च बभूव सः ॥ ३० ॥
 वरं तस्मै ददौ कृष्णो मत्समस्त्रं भवेति च ।
 शेषस्तत्कालया पूर्वं बभूव कश्यपात्मजः ॥ ३१ ॥
 तस्मात् सम्प्राप तन्मन्त्रं सिद्धः कोटिजपेन च ।
 सहस्रशिरसस्तस्य मस्तकस्यैकदेशतः ॥ ३२ ॥
 विश्वं सर्पपवत् सर्पस्यैकदेशे यथा मुने ।
 कूर्मस्तत्कालया पूर्वं बभूवायोनिजः स्वयं ॥ ३३ ॥
 अनन्तस्तत्पृष्ठदेशे गजेन्द्रे मशको यथा ।
 वाढ्वाधारश्च कूर्मश्च जलाधारः समीरणः ॥ ३४ ॥
 महज्जलं महाविष्णोः प्रत्येकं लोमकूपतः ।
 महाविष्णुर्जलाधारः सर्वाधारो महज्जलं ॥ ३५ ॥
 शून्याश्रयं निराधारं परमेतन्महज्जलं ।
 तस्मिन्महज्जले शेते बभूव कलया हरेः ॥ ३६ ॥
 महज्जलं महावायुर्बभूव कलया हरेः ।
 राधागर्भोङ्गवो डिमः स च डिमोङ्गवः पुरा ॥ ३७ ॥

बभञ्ज डिमः सहसा गोलोकात् प्रेरितमथा ।
 भूत्वा द्विखण्डं पतितो डिमो ममो जलार्णवे ॥ ३८ ॥
 बालश्च शेते तोये च पर्यङ्के च यथा नृपः ।
 महाविष्णोश्च लोकाञ्च विवरेषु पृथक् पृथक् ॥ ३९ ॥
 ब्रह्माण्डानि च प्रत्येकमसंख्यानि च नारद ।
 पृथक् पृथग्जलं व्यासं प्रतिलोक्यश्च कूपतः ॥ ४० ॥
 वायुस्तदूर्ध्वं प्रत्येकं तदूर्ध्वं कमठस्तथा ।
 शेषः कमठपृष्ठे च सहस्रमितमस्तकः ॥ ४१ ॥
 मस्तकस्यैकदेशे च डिमः सर्षपवन्मुने ।
 डिमान्तरे च ब्रह्माण्डमनित्यं कृच्चिमच्च तत् ॥ ४२ ॥
 डिमान्तरे च ब्रह्माण्डनिर्माणक्रममीपितं ।
 सङ्ग्रीतं श्रुतिद्वारा साक्षाहृष्टं मया मुने ॥ ४३ ॥
 एवच्च सप्तपातालं यथैवाद्वालिकागृहं ।
 प्रययुः परिनिर्माणं क्रमेण च पृथक् पृथक् ॥ ४४ ॥
 अतलं वितलच्चैव सुतलच्च तलातलं ।
 रसातलं महातलं पातालं परिकीर्तिं ॥ ४५ ॥
 वितलं सुन्दरं शुद्धं निर्माणं खर्गवन्मुने ।
 सद्गुरुचितं सर्वमीश्वरेच्छाविनिर्मितं ॥ ४६ ॥
 पातालाधस्तलं कृत्स्नं गभीरच्च भयानकं ।
 डिम्बाधारं तज्जलच्च डिम्बाधः शेष एव च ॥ ४७ ॥
 अतलोपरि तोयच्च तोयोपरि वसुन्धरा ।
 काञ्चनी भूमिसंयुक्ता सप्तद्वीपमनोहरा ॥ ४८ ॥

सप्तसागरसंयुक्ता वनशैलसरिद्युता ।
 वर्तुला चन्द्रविम्बाभा जलमध्येऽजपचवत् ॥ ४८ ॥
 जम्बुद्वीपश्च तन्मध्ये लवणोदेन वेष्टितः ।
 लवणोदसमुद्रश्च लक्ष्योजनप्रस्थकः ॥ ४० ॥
 दैर्घ्ये तस्माहशगुणो ग्रामस्य परिखा यथा ।
 उपद्वीपैर्बहुतरैः शोभायुक्तैः समन्वितः ॥ ४१ ॥
 जम्बुद्वीपे जम्बुदक्षो विस्तीर्णोऽतिविचित्रकः ।
 श्यामवणीं पक्वफलं गजेन्द्रनिभमेव च ॥ ४२ ॥
 सुमेरुशिखरो यत्र कैलासः शङ्करालयः ।
 रत्नाकरो हिमगिरिदीपमध्ये मनोहरः ॥ ४३ ॥
 मेरोश्वाष्टसु शृङ्गेषु विचित्राविष्कृतेषु च ।
 यत्राष्टलोकपालानामाश्रमाणि च नारद ॥ ४४ ॥
 इन्द्रो वह्निः पितृपतिनैऽन्नतो वरुणो मरुत् ।
 कुवेर ईशः पतयः पूर्वादीनां दिशां क्रमात् ॥ ४५ ॥
 एतेषामालयं शुद्धं रमणीयं मनोहरं ।
 पूर्वस्मादेव प्रत्येकं क्रमेण च पृथक् पृथक् ॥ ४६ ॥
 जर्णशृङ्गोऽतिविस्तीर्णो ब्रह्मलोकस्तदग्रतः ।
 ब्रह्मलोकोर्ज्ञिभश्च विश्वं डिमान्तरं तथा ॥ ४७ ॥
 जर्णशृङ्गे षष्ठलोको ब्रह्मलोकस्तदूर्ज्ञतः ।
 भूलोकोऽपि भुवलोकः स्वलोकश्च तथैव च ॥ ४८ ॥
 जनलोको महलोकः सत्यलोकश्च मध्यतः ।
 चतुर्युगे सत्यलोके पूर्णो धर्मश्च सन्ततं ॥ ४९ ॥

ब्रह्मलोकस्य वामे च प्रुवलोकस्तथैव च ।
 विश्वच्च ब्रह्मलोकान्तं सद्गा द्वष्टच्च कृचिमं ॥ ६० ॥
 जम्बुद्वीपश्च कथितो यथा द्वष्टो मया मने ।
 सरित् शैलैर्बहुविधैः काननैः कन्दरैर्युतः ॥ ६१ ॥
 यच्च भारतवर्षच्च सर्वेषामीप्सितं वरं ।
 कर्मक्षेत्रं सतां सद्ग्निः प्रशस्यं पुग्यदं परं ॥ ६२ ॥
 आविर्भावोऽच कृष्णस्य यच्च द्वन्दवनं वनं ।
 अन्यस्थाने सुखं जन्म निष्फलच्च गतागतं ॥ ६३ ॥
 भारते च कृष्णं जन्म सार्थकं शुभकर्मजं ।
 अनेकजन्मपुण्येन साधूनां जन्म भारते ॥ ६४ ॥
 कृष्णानुग्रहतो विद्वान् लब्ध्वा च जन्म भारते ।
 न भजेत् कृष्णपादाङ्गं तदत्यन्तविडम्बनं ॥ ६५ ॥
 असार्थकं तस्य जन्म दृथा तद्गर्भयातना ।
 निष्फलं तच्छरीरच्च नश्वरं व्यर्थजीवनं ॥ ६६ ॥
 जीवन्मृतो हि पापी स चारडालादधमोऽशुचिः ।
 भुक्ते नित्यमभक्ष्यच्चाप्यनिवेद्यं हरेरहो ॥ ६७ ॥
 विग्रहमूर्च्छकृतभक्ष्यच्च नित्यं भुक्ते च शूकरः ।
 नहि कृतमभक्ष्यच्च भुक्ते स शूकराधमः ॥ ६८ ॥
 अभक्ष्यं ब्राह्मणानां तदनिवेद्यं हरेरहो ।
 अन्नं विष्ठा जलं मूर्च्छं यद्विष्णोरनिवेदितं ॥ ६९ ॥

^६ मतमिति R. P.

नित्यं पादोदकं भुञ्जे नैवेद्यज्ञं हरेर्द्धिज ।
 तन्मन्त्रग्रहणं कृत्वा जीवमुक्तो हि भारते ॥ ७० ॥

तस्यैव पादरजसा सद्यः पूता वसुन्धरा ।
 सर्वाण्येव हि तीर्थानि पवित्राणि च नारद ॥ ७१ ॥

स एव शुद्धः सर्वेषु सद्यो मुक्तो महीतले ।
 पदे पदेऽश्वमेधस्य लभते निश्चितं फलं ॥ ७२ ॥

एवम्भूत्यस्य रक्षार्थं कृष्णो दत्त्वा सुदर्शनं ।
 तथापि सुखो न प्रीतस्तं त्यक्तुमक्षमः क्षणं ॥ ७३ ॥

एवम्भूतो दयासिन्धुर्भक्तानुग्रहकातरः ।
 अतः सन्तो हि तं त्यक्ता न सेवन्ते सुरान्तरं ॥ ७४ ॥

जम्बुदीपश्च कथितः स्वर्गान्मेरुक्रमेण च ।
 अन्येषामपि द्वीपानां श्रूयतामनुवर्त्तनं ॥ ७५ ॥

जम्बुदीपात् परः मुद्धणस्ततोऽपि द्विगुणक्रमात् ।
 दृतश्चेक्षुरसोदेन पूर्वस्माद्विगुणेन च ॥ ७६ ॥

पूर्वस्माद्विगुणैर्युक्तः सरिच्छैलवनादिकैः ।
 नानाविभवभीगादियुक्तः शुद्धोऽतिसुन्दरः ॥ ७७ ॥

तच्च क्रीडन्ति तच्चस्या जरारोगादिवर्जिताः ।
 न तच्च कर्मणो जन्म भुञ्जे कर्म पुरातनं ॥ ७८ ॥

भुक्ता शुभाशुभं कर्म स्वर्गं वा नरकं पुनः ।
 ब्रजन्ति ते क्रमेणैव मूढाः प्राक्तनतो मुने ॥ ७९ ॥

मुद्धणद्वीपात् परः शाकद्वीपो हि सुन्दरो मुने ।
 पूर्वस्माद्विगुणो युक्तः सुरोदद्विगुणेन च ॥ ८० ॥

शकदीपात् कुशदीपो द्विगुणः सुमनोहरः ।
 पूर्वस्माद्विगुणेनैव घृतोदेन समावृतः ॥ ८१ ॥
 कुशदीपाच्च द्विगुणाद्वकदीपो महामुने ।
 दृतो दधिसमुद्रेण क्रमात्तद्विगुणेन च ॥ ८२ ॥
 वकदीपाच्च द्विगुणः शाल्मलिदीप एव च ।
 पूर्वस्माद्विगुणेनैव क्षीरोदेन समावृतः ॥ ८३ ॥
 श्वेतदीपश्च क्षीरोदे चोपदीपो मनोहरः ।
 तच्चैव भगवान् विष्णुः सेवितः सिन्धुकन्यया ॥ ८४ ॥
 नारायणांशो वैकुण्ठः शुद्धः सत्त्वगुणात्रयः ।
 श्यामश्चतुर्भुजः शान्तो वनमालाविभूषितः ॥ ८५ ॥
 चतुर्भुजैः श्यामवणैः पार्षदैः परिवारितः ।
 ब्रह्मादिभिस्त्रूपमानो मुनिभिः सनकादिभिः ॥ ८६ ॥
 सुखदो मोक्षदः श्रीमान् प्रदाता सर्वसम्पदां ।
 द्वीपश्च वर्तुलाकारो विशुद्धश्चन्द्रविम्बवत् ॥ ८७ ॥
 योजनायुतविस्तीर्णो हैर्यं च तत्समः सदा ।
 अमूल्यरत्ननिर्माणो बभूव स्वेच्छया हरेः ॥ ८८ ॥
 आत्मानं मन्यते तुच्छं विश्वकर्मा निरीक्ष्य यं ।
 'समावृतं पार्षदानां शिविरैर्लक्षकोटिभिः ॥ ८९ ॥
 उद्यानैः कल्पदृक्षाणां ^१संसक्तं शतकोटिभिः ।
 शतकोटिभिरष्टाभिः कामधेनुभिरावृतं ॥ ९० ॥
 पुष्पोद्यानैरावृतैश्च सरोभिः शतकोटिभिः ।

^१ समावृत इति P.

^२ संयुक्त T.

गन्धव्वेन्त्तकैः सिद्धैर्योगेन्द्रैरसरोगणैः ॥ ६१ ॥
 तस्मात् द्वीपाच्च द्विगुणः क्रौच्चद्वीपो मनोहरः ।
 पूर्वस्माद्विगुणेनैव जलोदेन समादृतः ॥ ६२ ॥
 सप्त द्वीपाच्च कथिताः सरित्सागरकाननाः ।
 शैलैर्बहुविधैर्युक्ताः सुन्दरैः कन्दरोदरैः ॥ ६३ ॥
 तत्परा काच्चनी भूमिः सर्वसत्त्वविवर्जिता ।
 तेजःस्वरूपा परमा प्रज्वलन्ती दिवानिशं ॥ ६४ ॥
 एवं डिम्बोदरस्यच्च विश्वं विश्वसृजा कृतं ।
 डिम्बस्त्तस्मोमकूपे च महाविष्णुच्च नारद ॥ ६५ ॥
 यावन्ति रोमकूपानि विष्णुतानि हरेरहो ।
 तावन्त्येव हि विश्वानि चासंख्यानि च नारद ॥ ६६ ॥
 जले शेते महाविष्णुर्जलं तत्पतिलोमसु ।
 जलोपरि महावायुर्वायोरुपरि कच्छपः ॥ ६७ ॥
 कच्छपोपरि शेषश्च गजेन्द्रे मशको यथा ।
 सहस्रमूर्ढः शेषस्य मस्तकस्यैकदेशतः ॥ ६८ ॥
 विश्वाधारश्च डिम्बश्च सूपे च सर्षपो यथा ।
 स एव च महाविष्णुः कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ६९ ॥
 षोडशांशो भगवतः परस्य प्रकृतेः परः ।
 ब्रह्मादिस्तम्बपर्यन्तं सर्वं मिथ्यैव नारद ॥
 भज सत्यं परं ब्रह्म राधेशं चिगुणात् परं ॥ १०० ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे द्वितीयरात्रे भक्तिज्ञाननिरूपणं
 नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

तृतीयोऽध्यायः ॥

श्रीनारद उवाच ॥

श्रुतं नाथ किमसृतमपूर्वं परमाङ्गुतं ।
भक्तिज्ञानं परं शुद्धममलं कोमलं विभो ॥ १ ॥
अतः परं यमपरं तीर्थकीर्त्तेगुणाल्लरं ।
ज्ञानासृतं रसं शुद्धं कथ्यतां श्रवणासृतं ॥ २ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

गुणाल्लरं तीर्थकीर्त्तेः को वा वक्तुं श्रमो मुने ।
नाहं ब्रह्मा च शेषश्च धर्मः सूर्यस्तथैव च ॥ ३ ॥
नारायणर्षिर्भगवान् नरर्षिः कपिलस्तथा ।
सनकुमारो वेदाश्चाप्यन्यः को वा न भारती ॥ ४ ॥
परमात्मा यथा हृष्टः सीमा च नभसस्तथा ।
यथा हृष्टं मनश्चापि बुद्धिज्ञानं विवेचनं ॥ ५ ॥
तथा गुणश्च कृष्णस्य सर्वा ज्ञातश्च नारद ।
तथापि वक्ति तज्ज्ञानं परिणितश्च यथागमं ॥ ६ ॥
कलाः कलांशास्तस्यापि ये ये सन्तश्च योगिनः ।
ते महान्तश्च पूज्याश्चाप्यंशं वक्तुच्च कः श्रमः ॥ ७ ॥
नैव कृष्णात्परो देवो नैव कृष्णात्परः पुमान् ।
नैव कृष्णात्परो ज्ञानी न योगी च ततः परः ॥ ८ ॥

नैव कृष्णात्परः सिद्धस्तपरोऽपि नहीश्वरः ।
 न तत्परश्च जनको विश्वेषां परिपालकः ॥ ८ ॥
 न तत्परश्च बलवान् बुद्धिमान् कीर्तिमांस्तथा ।
 न तत्परः सत्यवादी दयावान् भक्तवत्सलः ॥ १० ॥
 न तत्परश्च गुणवान् सुशीलश्च जितेन्द्रियः ।
 शुद्धाशयश्च शुद्धश्च न तस्माङ्कृतवत्सलः ॥ ११ ॥
 न हि तस्मात्परो धर्मीप्रदाता सर्वसम्पदां ।
 न हि तस्मात्परः शान्तो लक्ष्मीकान्तात्परश्च कः ॥ १२ ॥
 अनन्तकोटिब्रह्माण्डो मोहितो मायया यथा ।
 सा चातिभीता पुरतो यमेव स्तोतुमक्षमा ॥ १३ ॥
 सरस्वती जडीभूता यामेव स्तोतुमक्षमा ।
 महालक्ष्मीश्चातिभीता पादपद्मं निसेवते ॥ १४ ॥
 प्रत्येकं प्रतिविश्वेषु महाविष्णुश्च लोमसु ।
 कोटिशः कोटिशः सन्ति देवा ब्रह्मादयो मुने ॥ १५ ॥
 यथा रेणुरसंख्यश्च तथा विश्वानि नारद ।
 एतेषामीश्वरश्चैकी राधेशः प्रकृतेः परः ॥ १६ ॥
 इत्येवं कथितं किञ्चित् किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ।
 अनिरुद्धयः कृष्णगुणो यथा विश्वं यथा रजः ॥ १७ ॥

नारद उवाच ।

राधोऽन्नवं वद विभो श्रोतुं कौतूहलं मम ।
 का वा सा कुत उत्पन्ना तत्प्रभावश्च कः शिव ॥ १८ ॥

श्रीमहादेव उवाच ।

सर्वादिसर्ग^१ पर्यन्तं शृणु नारद मनुखात् ।
 २ एकोऽयं न द्वितीयश्च देहो मे तेजसोऽन्तरे ॥ १८ ॥
 गोलोको नित्यवैकुण्ठो यथा काशो यथा दिशः ।
 यथा स परमात्मा च सर्वेषाञ्जगतामपि ॥ २० ॥
 द्विभुजः सोऽपि गोलोके बभ्राम रासमण्डले ।
 गोपवेशश्च तरुणो जलदश्यामसुन्दरः ॥ २१ ॥
 कोटीन्दुसहस्रः श्रीमांस्तेजसा प्रज्वलन्निव ।
 अतीवसुखदश्यश्च कोटिकन्दर्पनिन्दितः ॥ २२ ॥
 हृष्टा शून्यं सर्वविष्वं ऊर्ध्वच्छाधसि तुल्यकं ।
 खृष्णुन्मुखश्च श्रीकृष्णः खृष्टिं कर्तुं समुद्यतः ॥ २३ ॥
 एक ईशः प्रथमतो द्विधारूपो बभूव सः ।
 एका स्त्री विष्णुमाया या पुमानेकः स्वयं विभुः ॥ २४ ॥
 स च स्वेच्छामयः श्यामः सगुणो निर्गुणः स्वयं ।
 तां हृष्टा सुन्दरीं लोलां रतिं कर्तुं समुद्यतः ॥ २५ ॥
 सा दधाव ^३नचोवाच भीता मनसि कम्पिता ।
 तां धृत्वोरसि संस्थाप्य स उवाचातिलज्जितां ॥ २६ ॥
 स्त्रीजात्यधिष्ठातृदेवीं मूलप्रकृतिमीष्वरीं ।
 तत्प्राणाधिष्ठातृदेवीं तद्वामाङ्गसमुङ्गवां ॥ २७ ॥

^१ दृक्तान्तमिति P. R.

^२ एकोऽहं न द्वितीयश्च दिव्यग्रोमतेजसोऽन्तरा ।

^३ नवोटाचेति R. P.

श्रीभगवानुवाच ।

मम प्राणधिदेवी त्वं स्थिरा भव ममोरसि ।
 अत्र स्थानं मया दत्तं दुर्भ्यं प्राणेश्वरि प्रिये ॥ २८ ॥
 प्राणेभ्योऽपि प्रियतमे परमात्मा सनातनि ।
 त्यज लज्जां क्षमाशीले नवसङ्गमलज्जिते ॥ २९ ॥
 इत्येवमुक्ता तां देवीं प्रियां कृत्वा स्ववक्षसि ।
 चुचुम्ब गरुडं कठिनमाशिश्लेष स्तनं मुदा ॥ ३० ॥
 शश्यां रतिकरीं कृत्वा पयःफेणनिभां शुभां ।
 सुगन्धिवायुसंयुक्तां पुष्पचन्दनचर्चितां ॥ ३१ ॥
 स रेमे रामया सार्हं यावद्वै ब्रह्मणो वयः ।
 विद्यथा विद्यधेन बभूव सङ्गमः शुभः ॥ ३२ ॥
 एतदन्ते तदुदरे वीर्याधानं चकार सः ।
 गर्भं दधार सा देवी यावद्वै ब्रह्मणो वयः ॥ ३३ ॥
 भूरिश्चमेण कृष्णस्य गाचे घर्मो बभूव ह ।
 अधः पपात तद्विन्दुकणमेव च नारद ॥ ३४ ॥
 दधार तज्जलं शून्ये नित्यवायुश्च योगतः ।
 तदेव मुावयामास विश्वेचाधसि सर्वतः ॥ ३५ ॥
 रासे संभूय तरुणीमादधार हरेः पुरः ।
 तेन राधा समाख्याता पुराविद्विश्च नारद ॥ ३६ ॥
 कृष्णवामांशसमूता बभूव सुन्दरी पुरा ।

* विश्वेचोरसि ।

यस्याश्वांशंशकलया बभूवुद्देवयोषितः ॥ ३७ ॥
 राशब्दोच्चारणाङ्गको भक्तिं मुक्तिच्च राति सः ।
 धाशब्दोच्चारणेनैव धावत्येव हरेः पदं ॥ ३८ ॥
 सुसाव डिम्मं सा देवी रासे वृन्दावने वने ।
 हृष्टा डिम्मं क्रुधा राधा प्रेरयामास पादतः ॥ ३९ ॥
 पपात डिम्मस्तोये च द्विखण्डश्च बभूव सः ।
 डिम्मान्तरे च यो बालो महाविष्णुः स एव हि ॥ ४० ॥
 तस्मोमविवरेष्वेव ब्रह्माखडाणि पृथक् पृथक् ।
 प्रत्येकं माययासंख्यडिम्माशाप्यभवन् पुरा ॥ ४१ ॥
 विश्वान्येवं हि भूरीणि तेषामभ्यन्तरं मुने ।
 बभूवरेवं क्रमतः प्रत्येकच्च पृथक् पृथक् ॥ ४२ ॥
 इत्येवं कथितं विप्र राधिकाख्यानमेव च ।
 गोपनीयं पुराणेषु स्वादु स्वादु पदे पदे ॥ ४३ ॥
 जन्ममृत्युजराव्याधिहरं मोक्षकरं परं ।
 हरिदास्यप्रदं तस्य भक्तिदं शुभदं शुभं ॥ ४४ ॥
 सर्वं ते कथितं वत्स यत्ते मनसि वाञ्छितं ।
 यथा श्रुतं क्षणमुखात् किं भूयः श्रोदुमिच्छसि ॥ ४५ ॥

नारद उवाच ॥

किमपूर्वं श्रुतं शम्भो योगीन्द्राणां गुरोर्गुरो ।
 समासेन सर्वमक्तं व्यासेन वक्तुमईसि ॥ ४६ ॥
 पुरां त्वयोक्तं देवीनां देवानाञ्चरितं शिव ।
 जगत्प्रसूच्च पृच्छन्तीं पार्वतीं पुष्कराश्रमे ॥ ४७ ॥

राधाख्यानं तच नोक्तं कथं वा विदुषां गुरो ।
सर्ववीजेश्वरः सर्ववेदकारणकारणः ॥ ४८ ॥
मां भक्तमनुरक्तच्च वद वेदविदां वर ।
कृपां कुरु कृपासिन्धो दीनबन्धो परात्पर ॥ ४९ ॥

श्रीमहादेव उवाच ।

अपूर्वं राधिकाख्यानं गोपनीयं सुदुर्लभं ।
सद्यो मुक्तिप्रदं शुद्धं वेदसारं सुपुण्यदं ॥ ५० ॥
यथा ब्रह्मस्वरूपश्च श्रीकृष्णः प्रकृतेः परः ।
तथा ब्रह्मस्वरूपा च निर्लिप्ता प्रकृतेः परा ॥ ५१ ॥
यथा स एव सगुणः काले कर्मानुरोधतः ।
तथैव कर्मणा काले प्रकृतिस्तिर्गुणात्मिका ॥ ५२ ॥
तथैव परमेशस्य प्राणेषु रसनासु च ।
बुद्धौ मनसि योगेन प्रकृतेः स्थितिरेव च ॥ ५३ ॥
आविर्भावस्तिरोभावस्तस्याः कालेन नारद ।
न कृचिमा च सा नित्या सत्यरूपा यथा हरिः ॥ ५४ ॥
प्राणाधिष्ठाची या देवी राधारूपा च सा मुने ।
रसनाऽधिष्ठाची देवी स्वयमेव सरस्वती ॥ ५५ ॥
बुद्ध्यधिष्ठाची या देवी दुर्गा दुर्गतिनाशिनी ।
अधुना या हिमगिरेः कन्या नाम्ना च पार्वती ॥ ५६ ॥
सर्वेषामपि देवानां तेजःसु समधिष्ठिता ।
संहन्त्री सर्वदैत्यानां देववैरिविमर्हिनी ॥ ५७ ॥
स्थानदाची च तेषाच्च धाची चिजगतामपि ।

थ

बुत् पिपासा दया निद्रा तुष्टिः पुष्टिः क्षमा तथा ॥ ५८ ॥
 लज्जा भान्तिश्च सर्वेषामधिदेवी प्रकीर्तिता ।
 मनोऽधिष्ठात्री देवी सा सावित्री विप्रजातिषु ॥ ५९ ॥
 राधावामांशसमूता महालक्ष्मीः प्रकीर्तिता ।
 ऐश्वर्याधिष्ठात्रीदेवीश्वरस्येव हि नारद ॥ ६० ॥
 तदंशा सिन्धकन्या च क्षीरोदमथनोङ्गवा ।
 मर्त्यलक्ष्मीश्च सा देवी पत्नी क्षीरोदशायिनः ॥ ६१ ॥
 तदंशा स्वर्गलक्ष्मीश्च शक्रादीनां गृहे गृहे ।
 स्वयं देवी महालक्ष्मीः पत्नी वैकुण्ठशायिनः ॥ ६२ ॥
 सावित्री ब्रह्मणः पत्नी ब्रह्मलोके निरामये ।
 सरस्वती द्विधाभूता पुरैव साज्जया हरेः ॥ ६३ ॥
 सरस्वती भारती च योगेन सिद्धयोगिनी ।
 भारती ब्रह्मणः पत्नी विष्णोः पत्नी सरस्वती ॥ ६४ ॥
 रासाधिष्ठात्री देवी च स्वयं रासेश्वरी परा ।
 दृन्दावने च सा देवी परिपूर्णतमा सती ॥ ६५ ॥
 रासमण्डलमध्ये च रासक्रीडां चकार सा ।
 कृष्णचर्वितताम्बुलं चखाद राधिका सती ॥ ६६ ॥
 राधा चर्वितताम्बुलं चखाद मधुसूदनः ।
 एकाङ्गो हि तनोभेदो दुग्धधारण्ययोर्यथा ॥ ६७ ॥
 भेदका नरकं यान्ति यावच्छ्रद्धदिवाकरौ ।
 तयोर्भेदं करिष्यन्ति ये च निन्दन्ति राधिकां ॥
 कुम्भीपाकेन पच्यन्ते यावडै ब्रह्मणो वयः ॥ ६८ ॥

नारद उवाच ।

राधामन्त्रेषु यो मन्त्रः प्रधानः पूजितः सतां ।
तन्मे ब्रूहि जगन्नाथं तद्वानं कवचं स्तवं ॥ ६६ ॥
पूजाविधानं तन्मन्त्रं यद्यत्पूजाफलं शिव ।
समासेन कृपासिन्धो मां भक्तमपि कथ्यतां ॥ ७० ॥

श्रीमहादेव उवाच ।

नारायणर्णिणा दत्तं सुभद्रब्राह्मणाय च ।
कवचं यन्मुनिश्रेष्ठं तदेव कवचं परं ॥ ७१ ॥
घडक्षरी महाविद्या श्रीकृष्णेनैव सेविता ।
सारभूता च मन्त्रेषु दास्यभक्तिप्रदा हरेः ॥ ७२ ॥
थानं स्तोचं सर्वपूज्यं सामवेदोक्तमेव च ।
कार्त्तिकीपूर्णिमाप्राप्तं नराणां जन्मखण्डनं ॥ ७३ ॥
परमानन्दसन्दोहकवचं तत्सुदुर्लभं ।
यद्वृतं करुदेशे च कृष्णेन परमात्मना ॥ ७४ ॥

नारद उवाच ।

घडक्षरीं महाविद्यां वद वेदविदां वर ।
केन केनोपासिता सा किं वा तत्फलमीश्वर ॥ ७५ ॥

श्रीमहादेव उवाच ।

घडक्षरी महाविद्या वेदेषु च सुदुर्लभा ।
निषिद्धा हरिणा पूर्वं वक्तुमेव हि नारद ॥ ७६ ॥
पार्वत्या परिपृष्टेन मया नोक्ता पुरा मुने ।
अस्माकं प्राणतुल्या च कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ७७ ॥

सर्वसिद्धिप्रदा विद्या भक्तिमुक्तिप्रदा हरेः ।
 वह्निस्तम्भं जलस्तम्भं मृदाच्च मनस्तथा ॥ ७८ ॥
 सर्वं जानाति भक्तश्च विद्या सिद्धिर्भवेद्यदि ।
 यदा नारायणक्षेचे दशलक्ष्मं जपेच्छुचिः ॥ ७९ ॥
 मन्त्रसिद्धिर्भवेत्स्य विष्णुतुल्यो भवेन्नरः ।
 इत्येवं कथितं वत्स मन्त्रतन्त्रपराक्रमं ॥ ८० ॥
 राज्यं देयं शिरो देयं प्राणा देयाश्च नारद ।
 पुच्चो देयः प्रिया देया धर्मं देयं सुदुर्लभं ॥ ८१ ॥
 ज्ञानं मृत्युञ्जयं नाम यदि देयं महामुने ।
 तथापि गोपनीया च न देया सा षडक्षरी ॥ ८२ ॥
 ब्रह्मशापभयाद्विप्र तथापि कथयाम्यहं ।
 स्त्रातः शुद्धाम्बरधरो यती संयत एव च ॥ ८३ ॥
 गृह्णीयाच्च महाविद्यां कामधेनस्वरूपिणीं ।
 प्रदाचीं कवितां विद्यां सर्वसिद्धिच्च सम्पदां ॥ ८४ ॥
 बलं पुच्चं महालक्ष्मीं निश्चलां शतपौरुषीं ।
 भक्तिं दास्यप्रदामन्ते गोलोके वासमीसितं ॥ ८५ ॥
 मन्त्रग्रहणमाचेण नरो नारायणो भवेत् ।
 कोटिजन्मार्जितात् पापान्मुच्यते नाच संशयः ॥ ८६ ॥
 परुषाणां शतच्चैव लीलया च समुद्धरेत् ।
 मातरं भ्रातरं पुच्चं पत्नीच्च बान्धवांस्तथा ॥ ८७ ॥
 मन्त्रग्रहणमाचेण सद्यः पूतो भवेन्नरः ।
 यथा सुवर्णं वह्नौ च गङ्गातोये यथा नरः ॥ ८८ ॥

तस्यैव पादरजसो सद्यः पूता वसुन्धरा ।
 पविचाणि च तीर्थानि तुलसी चापि जाह्नवी ॥ ८८ ॥
 पदे पदेऽश्वमेधस्य लभते निश्चितं फलं ।
 षडक्षरीं महाविद्यां यो वृक्षीयाच्च पुग्यदः ॥ ८० ॥
 भूतवर्गात् पराद्बण्डितीयो दीर्घवान्मुने ।
 चतुवर्गतुरीयश्च दीर्घवांश्च फलप्रदः ॥ ८१ ॥
 भूतवर्गात्परो वण्ठो बाणीवान् सर्वसिद्धिदः ।
 सर्वशुद्धप्रियान्ता च तस्या वीजादिका स्मृता ॥ ८२ ॥
 षडक्षरी महाविद्या कथिता सर्वसिद्धिदा ।
 प्रणवाद्या महामाया राधा लक्ष्मी खरसती ॥ ८३ ॥
 कृष्णप्राणाधिका उन्ताऽनलजायान्त एव च ।
 कल्पवृक्षखृपश्च मन्त्रोऽयं भुवनाक्षरः ॥ ८४ ॥
 कुमारपदवीदाता सिङ्गो यदि भवेन्नरः ।
 कुमारेणाच्चितो मन्त्रः पाद्मे पाद्मसुतेन च ॥ ८५ ॥
 पाद्मेन दत्तः पुच्छाय पुष्करे सूर्यपर्वणि ।
 सप्तलक्ष्मजपेनैव मन्त्रसिद्धिर्भवेन्नृणां ॥ ८६ ॥
 सर्वस्तम्भं सर्वसिद्धिं लभते साधकः सदा ।
 कृष्णेन दत्तो गोलोके ब्रह्मणे विरजातटे ॥ ८७ ॥
 तेन दत्तश्च मह्यच्च तुभ्यं दत्तो महामुने ।
 प्रणवाद्या च सर्वाद्या महामाया सरस्ती ॥ ८८ ॥
 कृष्णप्रिया चतुर्थ्यन्ता चित्रभानुप्रियान्तका ।
 एकादशाक्षरो मन्त्रो गङ्गयोपासितस्तथा ॥ ८९ ॥

मुक्तिप्रदश्च मन्त्रोऽयं तीर्थपूतश्च सिद्धिदः ।
 मनोयायी भवेदच्च चान्ते याति परां गतिं ॥ १०० ॥
 दशलक्ष्मजपैनैव मन्त्रसिद्धिर्भवेन्नृणां ।
 प्रणवाद्या च सर्वाद्या महालक्ष्मीः सरस्वती ॥ १०१ ॥
 सर्वाद्या सा चतुर्थ्यन्ता वीतिहोच्चप्रियान्तका ।
 दशशक्तरो महामन्त्रो दास्यभक्तिप्रदो हरेः ॥ १०२ ॥
 योगीन्द्रश्च भवेदच्च मन्त्रसिद्धिर्भवेद्यदि ।
 नवलक्ष्मजपैनैव मन्त्रसिद्धिर्भवेन्नृणां ॥ १०३ ॥
 सर्वमन्त्रेषु सारश्च मन्त्रराजः प्रकीर्तिः ।
 तुलस्योपासितो मन्त्रश्चतुर्वर्गफलप्रदः ॥ १०४ ॥
 व्यासेनोपासितोऽयच्च तथा नारायणर्षिणा ।
 सारभूतं मयोक्तन्ते परं मन्त्रचतुष्टयं ॥
 सुखदं भक्तिदं शुद्धं किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ १०५ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे द्वितीयरात्रे हरिभक्तिज्ञान-
निरूपणं नाम द्वतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

चतुर्थोऽध्यायः ॥

श्रीनारद उवाच ।

मन्त्रोपयुक्तं ध्यानच्च तथा पूजाविधानकं ।
 स्तवनं कवचच्चैव वद वेदविदां वरः ॥ १ ॥

^१ अष्टादशशक्तरो मन्त्र इति R.

श्रीमहादेव उवाच ॥

ध्यानच्च श्रूयतां वत्स सामवेदोक्तमेव च ।
 श्रीकृष्णेन कृतं पूर्वं सर्वेषामभिवाच्छ्रितं ॥ २ ॥
^१ श्वेतचम्पकवण्ठाभां चन्द्रकोटिसमप्रभां ।
 विभृतीं कवरीभारं मालतीमाल्यभूषितां ॥ ३ ॥
 वह्निशुद्धांशुकाधानां रत्नभूषणभूषितां ।
 ईषद्वास्यप्रसन्नास्यां भक्तानुग्रहकारिकां ॥ ४ ॥
 ब्रह्मखरूपां परमां कृष्णरामां मनोहरां ।
 कृष्णप्राणाधिकां देवीं कृष्णवक्षःस्थलस्थितां ॥ ५ ॥
 कृष्णस्तुतां कृष्णकान्तां शान्तां सर्वप्रदां सतीं ।
 निर्लिंगां निर्गुणां नित्यां सत्यां शुद्धां सनातनीं ॥ ६ ॥
 गोलोकवासिनीं गोप्त्रीं विधाचीं धातुरेव तां ।
 दृन्दां दृन्दावनचरीं दृन्दावनविनोदिनीं ॥ ७ ॥
 तुलस्यधिष्ठातृदेवीं गङ्गार्चितपदान्वजां ।
 सर्वसिद्धिप्रदां सिद्धां सिद्धेशीं सिद्धयोगिनीं ॥ ८ ॥
 सुयज्ज्वलाधिष्ठाचीं सुयज्ज्वाय महात्मने ।
 वरदाचीच्च वरदां सर्वसम्प्रदां सतां ॥ ९ ॥
 गोपीभिः सुप्रियाभिश्च सेवितां श्वेतचामरैः ।
 रत्नसिंहासनस्थाच्च रत्नदर्पणधारिणीं ॥ १० ॥
 क्रीडापङ्कजहस्ताम्यां परां कृष्णप्रियां भजे ।

^१ श्वेतचन्दनेति R.

ध्यात्वा शिरसि पुष्पच्च दत्वा प्रक्षात्य हस्तकं ॥ ११ ॥
 पुनर्धर्यात्वा च भक्त्या च दद्यात्तस्यै प्रसूनकं ।
 तां षोडशोपचारेण संपूज्य परमेष्वरीं ॥ १२ ॥
 पुष्पाच्चलिचयं दत्वा स्तुत्वा च कवचं पठेत् ।
 पूजाक्रमं परीहारं वत्स मत्तो निशामय ॥ १३ ॥
 मन्त्रं समुपचाराणां शृणु खनुक्रमणेन च ।
 पुनर्धर्यात्वा यथा देवीं पुष्पाच्चलियुतो भवेत् ॥ १४ ॥
 इमं मन्त्रं परीहारं कुरुते भक्तिपूर्वकं ।
 नारायणि महामाये विष्णुमाये सनातनि ॥ १५ ॥
 प्राणाधिदेवि कृष्णस्य मामुद्धर भवाणवात् ।
 संसारसागरे घोरे भीतं मां शरणागतं ॥ १६ ॥
 प्रपञ्चं पतितं मातर्मामुद्धर हरिप्रिये ।
 असंख्ययोनिभ्रमणादज्ञानान्धतमोऽन्वितं ॥ १७ ॥
 ज्वलद्विज्ञानदीपैश्च मां सुवर्त्म प्रदर्शय ।
 सर्वभ्योऽपि विनिर्मुक्तं कुरु राधे सुरेष्वरि ॥ १८ ॥
 मां भक्तमनुरक्तच्च कातरं यमताडनात् ।
 त्वत्पादपद्मयुगले पाद्मपद्मालयार्चिते ॥ १९ ॥
 देहि मह्यं परां भक्तिं कृष्णेन परिसेविते ।
 स्त्रिग्धदूष्वाङ्कुरैः शुक्रपुष्पैः कुसुमचन्दनैः ॥ २० ॥
 कृष्णदत्तार्थशोभाद्ये भक्तिमाध्वीकसंकुले ।
 आसनं भास्वदुत्तुज्ममूल्यं रत्ननिर्मितं ॥ २१ ॥
 मया निवेदितं भक्त्या वृहाणा परमेष्वरि ।

नानातीर्थोऽन्नवं पुण्यं श्रीतलच्च सुनिर्मलं ॥ २२ ॥
 मया निवेदितं भक्त्या पादच्च प्रतिगृह्यतां ।
 स्त्रिघट्टदूर्बाक्षतं शुक्लपुष्पकुञ्जमचन्दनं ॥ २३ ॥
 तीर्थतोयान्वितं देवि गृहाणार्घ्यं सुरेश्वरि ।
 वह्निशुद्धं वस्त्रयुग्मममूल्यमतुलं परं ॥ २४ ॥
 मया निवेदितं भक्त्या गृहाण जगदन्विके ।
 गृथितं सूक्ष्मसूचेण पारिजातविनिर्मितं ॥ २५ ॥
 जन्मस्त्वयुजराव्याधिहरे माल्यं गृहाण मे ।
 कस्तूरीकुञ्जमाक्षच्च सुगन्धि स्त्रिघट्टचन्दनं ॥ २६ ॥
 राधे मातर्निरावाधे मङ्गृहाणानुलेपनं ।
 शुक्लपुष्पसमूहच्च सुगन्धि चन्दनान्वितं ॥ २७ ॥
 मया निवेदितं भक्त्या पुण्यं देवि प्रगृह्यतां ।
 वनस्पतिरसो दिव्यो गन्धवस्तुभिरन्वितः ॥ २८ ॥
 मया निवेदितो भक्त्या धूपोऽयं प्रतिगृह्यतां ।
 अन्धकारभयध्वंसी माङ्गल्यो विश्वपावनः ॥ २९ ॥
 मया निवेदितो भक्त्या दीपोऽयं प्रतिगृह्यतां ।
 सुधापूर्णं रत्नकुमां शतकच्च सुदुर्लभं ॥ ३० ॥
 माध्वीककुम्भलक्ष्मच्च नैवेद्यं देवि गृह्यतां ।
 मिष्ठानस्त्रिकानाच्च लक्षपञ्जं मनोहरं ॥ ३१ ॥
 शर्कराराशिलक्ष्मच्च नैवेद्यं देवि गृह्यतां ।
 संस्कृतं पायसं पिष्टं शाल्यन्नं व्यञ्जनान्वितं ॥ ३२ ॥
 शर्करादधिदुग्धाकं नैवेद्यं देवि गृह्यतां ।

फलानाच्च सुपक्वानामाम्बादीनां चिलक्षकं ॥ ३३ ॥
 राशीनाच्च मया दत्तं भक्त्या च देवि गृह्णतां ।
 दधिकुल्याशतच्चैव मधुकुल्याशतन्तथा ॥ ३४ ॥
 घृतकुल्याशतच्चैव गृहाण परमेश्वरि ।
 दुग्धकुल्या शतं रम्यं गुडकुल्या शतं तथा ॥ ३५ ॥
 मया निवेदितं भक्त्या गृहाण परमेश्वरि ।
 नानातीर्थोङ्गवं रम्यं सुगन्धिवस्तुवासितं ॥ ३६ ॥
 मया निवेदितं भक्त्या शीततोयं गृहाण मे ।
 पयःफेणनिभा शश्या रत्नेन्द्रसारनिर्मिता ॥ ३७ ॥
 मया निवेदिता भक्त्या तां गृहाण सुरेश्वरि ।
 भूषणानि च रम्याणि सद्रवनिर्मितानि च ॥ ३८ ॥
 मया निवेदितान्येव गृहाण परमेश्वरि ।
 ताम्बुलच्च परं रम्यं कर्पूरादिसुवासितं ॥ ३९ ॥
 मया निवेदितं भक्त्या गृहाण परमेश्वरि ।
 सिन्दूरं शोभनं राधे योषितां सुप्रियं सदा ॥ ४० ॥
 मया निवेदितं भक्त्या सिन्दूरं प्रतिगृह्णतां ।
 परं सुपक्वतैल्यच्च सुगन्धिवस्तुसंखृतं ॥ ४१ ॥
 मया निवेदितं भक्त्या तैलच्च प्रतिगृह्णतां ।
 पुष्पञ्जलिचयं दत्त्वा दासीवर्गं प्रपूजयेत् ॥ ४२ ॥
 पाद्यादिकं पृथग्दत्त्वा प्रणमेहण्डवङ्गुवि ।
 मालतीं माधवीं रक्तां रत्नमालावतीं सतीं ॥ ४३ ॥
 चम्पावतीं मधुमतीं सुशीलां वनमालिकां ।

चन्द्रावलीं चन्द्रमुखीं पद्मां पद्ममुखीं शुभां ॥ ४४ ॥
 कमलां कालिकां कृष्णप्रियां विद्याधरीं तथा ।
 सम्पूज्य भक्त्या सर्वास्ता वटुवर्गं प्रपूजयेत् ॥ ४५ ॥
 सानन्दं परमानन्दं सुमिचं सन्तनुं तथा ।
 एतान् सम्पूज्य प्रत्येकं स्तोत्रच्च कवचं पठेत् ॥ ४६ ॥
 जपेत् षडश्चरीं विद्यां श्रीकृष्णेनैव सेवितां ।
 यथाशक्ति भक्तियुक्तो दण्डवत् प्रणमेत् सदा ॥ ४७ ॥
 स्तोत्रच्च सामवेदोक्तं प्रपठेद्विक्तिसंयुतः ।
 राधा रासेश्वरी रम्या रामा च परमात्मनः ॥ ४८ ॥
 रासोङ्गवा कृष्णकान्ता कृष्णवक्षःस्थलस्थिता ।
 कृष्णप्राणाधिदेवी च महाविष्णोः प्रसूरपि ॥ ४९ ॥
 सर्वाद्या विष्णुमाया च सत्या नित्या सनातनी ।
 ब्रह्मस्वरूपा परमा निर्लिप्ता निर्गुणा परा ॥ ५० ॥
 दृन्दा दृन्दावने सा च विरजातटवासिनी ।
 गोलोकवासिना गोपी गोपीशा गोपमातृका ॥ ५१ ॥
 सानन्दा परमानन्दा नन्दनन्दनकामिनी ।
 दृष्टभानुसुता शान्ता कान्ता पूर्णतमा च सा ॥ ५२ ॥
 काम्या कलावती कन्या तीर्थपूता सती शुभा ।
 सप्तचिंशत्र नामानि वेदोक्तानि शुभानि च ॥ ५३ ॥
 सारभूतानि पुण्यानि सर्वनामस नारद ।
 यः पठेत् संयुतः शुद्धो विष्णुभक्तो जितेन्द्रियः ॥ ५४ ॥
 दृहैव निश्चलां लक्ष्मीं लक्ष्मा याति हरेः पदं ।

हरिभक्तिं हरेहर्षसं लभते नाचसंशयः ॥ ५५ ॥
 भक्तो लक्षजपेनैव स्तोत्रसिद्धो भवेद्गुणं ।
 सिद्धस्तोत्रो यदि भवेत् सर्वसिद्धेश्वरो भवेत् ॥ ५६ ॥
 वह्निस्तम्भं जलस्तम्भं मनस्तम्भं हृदस्तम्भा ।
 मनोयायित्वमिष्टच्च लभते नाचसंशयः ॥ ५७ ॥
 स्तोत्रस्मरणमाचेण जीवन्मुक्तो भवेन्नरः ।
 पदे पदेऽश्वमेधस्य लभते निश्चितं फलं ॥ ५८ ॥
 कोटिजन्मार्ज्जितात् पापात् ब्रह्महत्याशतादपि ।
 स्तोत्रशरणमाचेण मुच्यते नाचसंशयः ॥ ५९ ॥
 मृतवत्सा काकबन्धा महाबन्धा प्रसूयते ।
 शृणोति वर्षमेकं या शुद्धा स्विन्नान्नभोजिनी ॥ ६० ॥
 शृणोति मासमेकं यः सर्वाभीष्टं लभेन्नरः ।
 सामवेदकुमारं तमित्याह कमलोङ्गवः ॥ ६१ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे दितीयरात्रे शिवनारदसंवादे
 भक्तिज्ञानकथने राधाप्रस्त्रकथनं नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

पञ्चमोऽध्यायः ॥

श्रीनारद उवाच ॥

सर्वं श्रुतं जगन्नाथ यद्यन्मनसि वाच्छ्रितं ।
 अधुना श्रोतुमिच्छामि राधिकाकवचं परं ॥ १ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

क्षमस्व ब्रह्मणः पुच्च द्वर्षे मुनिपञ्जव ।
 यन्निषिद्धं भगवता कृष्णेन परमात्मना ॥ २ ॥
 कथं वच्यामि हे वत्स सुगुप्तं कवचं मुने ।
 करुणे दधार भगवान् भक्ता रत्नपुटेन यत् ॥ ३ ॥
 परमानन्दसन्दोहकवचञ्च सुदुर्लभं ।
 षडक्षरीं महाविद्यां नित्यंभक्तया जपेद्वरिः ॥ ४ ॥
 नित्यं प्रपूजयेन्नित्यं नित्यः सत्यः परात्परः ।
 सा पूजयेत् प्रभुं नित्यं जपेदेका दशाक्षरं ॥ ५ ॥
 मह्यञ्च कवचं दत्त्वा निषिद्धं परमात्मना ।
 इदमेवेति कवचं दत्तं तेनैव ब्रह्मणे ॥ ६ ॥
 धर्माय ब्रह्मणा दत्तं तेन नारायणाय च ।
 नारायणेन करुण्यं सुभद्राय ददौ पुरा ॥ ७ ॥
 क्षमस्व कथितुं नालं क्षमस्व भगवन्मुने ।
 गुरुणा च निषिद्धञ्च न वक्तव्यं कदाचन ॥ ८ ॥

श्रीनारद उवाच ॥

मां भक्तमनुरक्तञ्च नाथ मा कुरु वच्चनां ।
 त्वमेव कृष्णस्त्वं शम्भुर्दयोर्भेदो न साम्नि च ॥ ९ ॥
 परतन्त्रो निषिद्धञ्च वाक्यं कथितुमक्षमः ।
 शृणोति कस्य वा वाक्यं यः स्वतन्त्रः स्वयं प्रभुः ॥ १० ॥
 यदि मां कवचं नाथ न वच्यसि सुदुर्लभं ।
 देहं त्यक्ता ब्रह्महत्यां दास्यामि तुभ्यमीश्वर ॥ ११ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

संद्वंशजातः १शिष्यश्च शुद्धः सुब्राह्मणः सुधीः ।
 मन्यते कृष्णतुल्यच्च गुरुं परमधार्मिकः ॥ १२ ॥
 देवमन्यं कृष्णतुल्यं यो ब्रवीति नराधमः ।
 ब्रह्महत्याच्च लभते महामूर्खो न संशयः ॥ १३ ॥
 परमात्मा स्वयं कृष्णो निर्गुणः प्रकृतेः परः ।
 ततो देवास्तदंशाश्च सगुणाः प्राकृताः सृताः ॥ १४ ॥
 सर्वे जन्याः कृचिमाश्च पुरा ब्रह्मादयः सुराः ।
 सर्वेषां जनकः कृष्णः परमाद्यः परात्परः ॥ १५ ॥
 शृणु वच्यामि विप्रेन्द्र राधिकाकवचं शुभं ।
 परमानन्दसन्दोहाभिधमिष्टं सुदुर्लभं ॥ १६ ॥
 कृष्णेन दत्तं महाच्च शतशृङ्गे च पर्वते ।
 निरामये च गोलोके पुण्ये वृन्दावने वने ॥ १७ ॥
 राधिकासद्विधाने च शोभने रासमण्डले ।
 गोपगोपीकदम्बैश्च वेष्टिते समभीमिते ॥ १८ ॥
 अहं तु भ्यं प्रदास्यामि प्रवक्त्रव्यं न कस्यचित् ।
 यद्वृत्वा पाठनाङ्गको जीवन्मुक्तो भवेद्भ्रुवं ॥ १९ ॥
 ब्रह्महत्यालक्षपापान्मुच्यते नाच संशयः ।
 कोटिजन्मार्जितात् पापादुपदेशात् प्रमुच्यते ॥ २० ॥
 अश्वमेधसहस्रच्च राजसूयशतं तथा ।
 विप्रेन्द्र कवचस्याख्य कलां नार्हन्ति षोडशीं ॥ २१ ॥

¹ शिष्यते R. P.

शिष्याय विष्णुभक्ताय साधकाय प्रकाशयेत् ।
 शठाय परशिष्याय दत्ता मृत्युं लभेन्नरः ॥ २२ ॥
 विग्रेन्द्र कवचस्यास्य कृषिर्नारायणः स्वयं ।
 कृष्णास्य भक्तिदास्ये च विनियोगः प्रकीर्तिः ॥ २३ ॥
 सर्वाद्या मे शिरः पातु केशं केशवकामिनी ।
 भालं भगवती पातु लोला लोचनयुग्मकं ॥ २४ ॥
 नासां नारायणी पातु सानन्दा चाधरौष्टकं ।
 जिह्वां पातु जगन्माता दन्तं दामोदरप्रिया ॥ २५ ॥
 कपोलयुग्मं कृष्णेशा करुणं कृष्णप्रियाऽवतु ।
 कर्णयुग्मं सदा पातु कालिन्दीकुलवासिनी ॥ २६ ॥
 वसुन्धरेश वक्षो मे परमा सा पयोधरं ।
 पद्मनाभप्रिया नाभिं जठरं जाह्नवीश्वरी ॥ २७ ॥
 नित्या नितम्बयुग्मं मे कङ्कालं कृष्णसेविता ।
 परात्परा पातु एषं सुश्रोणी श्रोणिकायुगं ॥ २८ ॥
 परमाद्या पादयुग्मं नखरांश्च नरोत्तमा ।
 सर्वाङ्गं मे सदा पातु सर्वेशा सर्वमङ्गला ॥ २९ ॥
 पातु राशेश्वरी राधा स्वप्ने जागरणे च मां ।
 जले स्थले चान्तरीक्षे सेविता जलशायिनी ॥ ३० ॥
 प्राच्यां मे सततं पातु परिपूर्णतमप्रिया ।
 वह्नीश्वरी वह्निकोणे दक्षिणे दुःखनाशिनी ॥ ३१ ॥
 नैऋते सततं पातु नरकार्णवतारिणी ।
 वारुणे वनमालीशा वायव्यां वायुपूजिता ॥ ३२ ॥

कौविरे मां सदा पातु कूर्मण परिसेविता ।
 रैशान्यामीश्वरी पातु शतशृङ्गनिवासिनी ॥ ३३ ॥
 वने वनचरी पात दृन्दावनविनोदिनी ।
 सर्वच सन्ततं पातु सर्वेषा विरजेश्वरी ॥ ३४ ॥
 प्रथमे पूजिता या च कृष्णेन परमात्मना ।
 षडक्षर्या विद्यया च सा मां रक्षतु कातरं ॥ ३५ ॥
 द्वितीये पूजिता देवी शम्भुना रासभण्डले ।
 नानासमृतसम्भारैर्माया प्रकृतिरैश्वरी ॥ ३६ ॥
 सप्ताक्षर्या विद्यया च पूज्यया प्रणवाद्यया ।
 तृतीये पूजिता देवी ब्रह्मणा परमादरं ॥ ३७ ॥
 श्रीवीजयुक्तया भक्त्या चाष्टाक्षर्या च विद्यया ।
 चतुर्थे पूजिता देवी शेषेण विद्वनाशिनी ॥ ३८ ॥
 तेनैव सेविता विद्या मायायुक्ता नवाक्षरी ।
 विद्या सा चापि धर्मण सेविता परमेश्वरी ॥ ३९ ॥
 धर्मण दक्षा सा विद्या पुच्च नारायणर्षये ।
 नराय शुद्धभक्त्या सा च विद्या मनोहरा ॥ ४० ॥
 नवाक्षरी महाविद्या कामदेवेन सेविता ।
 तदधीनं सर्वविश्वं पूज्यया विद्यया यथा ॥ ४१ ॥
 संप्राप दाहिकां शक्तिं वह्निश्च विद्यया यथा ।
 नवाक्षरी महाविद्या वायुना परिसेविता ॥ ४२ ॥
 विश्वेषां प्राणरूपश्च पूज्यया विद्यया यथा ।
 सर्वाधारश्च पूज्यश्च बलवान् सर्वतोऽभवत् ॥ ४३ ॥

शेषाधारश्च कूर्मश्च पूज्यया विद्यया यथा ।
 विश्वाधारश्च शेषश्च तया च विद्यया मुने ॥ ४४ ॥
 धराधरा च^१ सर्वेषां तया च विद्यया सदा ।
 तयैव विद्यया शुद्धा गङ्गा भुवनपावनी ॥ ४५ ॥
 तयैव तुलसी शुद्धा तीर्थपूता बभूव सा ।
 तया स्वाहा वह्निजाया पितृणां कामिनी स्वधा ॥ ४६ ॥
 खद्गीर्माया कामवाणी सर्वाद्या प्रणवादिका ।
 रासेश्वरी राधिका सा डेन्ता वह्निप्रियान्तका ॥ ४७ ॥
 तत्पोडशी महाविद्या परिपूर्णतमा श्रुतौ ।
 कामधेनुस्वरूपा सा सर्वसिद्धिप्रदायिनी ॥ ४८ ॥
 पुरा सनकुमारेण घोडशी परिसेविता ।
 सनकेन सनन्देन तथा सनातनेन च ॥ ४९ ॥
 शुक्रेण गुरुणा पूज्या सिद्धा व्यासेन सेविता ।
 पपौ समुद्रं सोऽगस्त्यः पूज्यया विद्यया यथा ॥ ५० ॥
 रासेश्वरी डेन्तहीना घोडश्या मुनिपुङ्गव ।
 दधीचिना सेविता सा विद्या च द्वादशाक्षरी ॥ ५१ ॥
 तया तदस्य चावर्थमन्त्रमेव बभूव ह ।
 चतुर्दशेन्द्रावच्छिन्नं मुनिरासीन्निरापदः ॥ ५२ ॥
 स्वेच्छासृत्युर्मुनिश्चैव जितः कालोऽपि विद्यया ।
 देवानां प्रार्थनेनैव तत्याज स कलेवरं ॥ ५३ ॥

^१ धाराचेति R.

मत्तो मन्त्रं गृहीत्वा च जजाप पुष्करे मुनिः ।
 शतवर्षं तपस्ताप्ना ददर्श परमेश्वरीं ॥ ५४ ॥
 दत्त्वा सा स्वपदं तस्मै गोलोकच्च जगाम सा ।
 देहं त्यक्ता च स मुनिर्गोलोकं प्रययौ पुरा ॥ ५५ ॥
 दूत्येवं कथितं वत्स कवचं परमाङ्गुतं ।
 परमानन्दसन्दोहं वेदेषु च सुदुर्लभं ॥ ५६ ॥
 श्रीकृष्णेनैव कथितं मह्यं भक्ताय भक्तिः ।
 मया तुभ्यं प्रदत्तच्च प्रवक्त्रव्यं न कस्यचित् ॥ ५७ ॥
 गुरुमध्यर्च्य विधिना वस्त्रालङ्घारचन्दनैः ।
 नमस्कृत्य परं भक्त्या कवचं धारयेत् सुधीः ॥ ५८ ॥
 पठित्वा कवचं दिव्यं परं सादरपूर्वकं ।
 गुरवे दक्षिणां दत्त्वा लभेत्स्य शुभाश्रिष्टं ॥ ५९ ॥
 महामूढो नोपदिष्टः कवचं धारयेत् पठेत् ।
 निष्फलं तङ्गवेत् सर्वं शतलक्षं जपेद्यदि ॥ ६० ॥
 उपदिष्टो यदि पठेत् धारयेत् कण्ठदेशतः ।
 जले वह्नौ च शस्त्रास्ते मरणं नो भवेद्भ्रुवं ॥ ६१ ॥
 कवचस्य प्रसादेन जीवन्मुक्तो भवेन्नरः ।
 अनेन कवचेनैव शङ्खचूडः प्रतापवान् ॥ ६२ ॥
 युयुधे स मया सार्वं वर्षच्च नर्मदातटे ।
 न विझो मम शूलेन दत्त्वा च कवचं मृतः ॥ ६३ ॥
 सर्वाण्येव हि दानानि व्रतानि नियमानि च ।
 तपांसि यज्ञाः पुण्यानि तीर्थान्यनश्नानि च ॥ ६४ ॥

सर्वाणि कवचस्यास्य कलां नार्हन्ति षोडशीं ।
इहं कवचमन्त्रात्वा भजेद्यः परमेष्वरीं ॥ ६५ ॥
शतलक्षप्रजप्तोऽपि न मन्त्रः सिद्धिदायकः ।
इत्येवं कथितं सर्वं राधिकाकवचं मुने ॥ ६६ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानामृतसारे शिवनारदसंवादे द्वितीयरात्रे
भक्तिज्ञानकथने कवचप्रकाशनं नाम पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

षष्ठोऽध्यायः ।

श्रीमहादेव उवाच ।

जगन्मातुरुपाख्यानं तुभ्यच्च कथितं मया ।
सुदुर्लभं सुगुप्तच्च वेदेषु च चतुषु च ॥ १ ॥
पुराणेष्वितिहासेषु पञ्चरात्रेषु पञ्चसु ।
अतीव पुण्यदं शुद्धं सर्वपापप्रनाशनं ॥ २ ॥
संक्षेपणौव कथितं राधाख्यानं मनोहरं ।
कापिलेये पञ्चरात्रे विस्तीर्णमतिसुन्दरं ॥ ३ ॥
नारायणेन कथितं मुनयं कपिलाय च ।
सिद्धक्षेत्रे पुण्यतमे प्रत्यक्षं मम सन्निधौ ॥ ४ ॥
तत्रोक्तं हरिणा सार्वं शुश्राव कमलोङ्गवः ।
शुश्रुवुर्मुनयः सर्वं चेदमेव परं वचः ॥ ५ ॥
आदौ समुच्चरेद्राघां पश्चात् कृष्णच्च माधवं ।
विपरीतं यदि पठेत् ब्रह्महत्यां खभेद्भ्रुवं ॥ ६ ॥

श्रीकृष्णो जगतां तातो जगन्माता च राधिका ।
 पितृः शतगुणे माता वन्द्या पूज्या गरीयसी ॥ ७ ॥
 हैवदोषेण महता ये च निन्दन्ति राधिकां ।
 वामाचाराश्च मूर्खाश्च पापिनश्च हरिद्विषः ॥ ८ ॥
 कुम्भीपाके तस्तैले तिष्ठन्ति ब्रह्मणः शतं ।
 इहैव तदंशहानिः सर्वनाशाय कल्पते ॥ ९ ॥
 भवेद्रोगी च पतितो विघ्नं तस्य पदे पदे ।
 हरिणोक्तं ब्रह्मक्षेचे मया च ब्रह्मणा श्रुतं ॥ १० ॥
 चैलोक्यपावनीं राधां सन्तोऽसेवन्ति नित्यशः ।
 यत्पादपद्मे भक्ताऽव्यं नित्यं कृष्णो ददाति च ॥ ११ ॥
 यत्पादपद्मनखरे पुण्ये दृन्दावने वने ।
 सुस्तिग्धालक्तकरसं प्रेम्ना भक्त्या ददौ परा ॥ १२ ॥
 राधाचर्वितताम्बुलं चखाद मधुसूदनः ।
 इयोश्चैको न भेदश्च दुग्धधावल्ययोर्यथा ॥ १३ ॥
 श्रीकृष्णोरसि या राधा यद्वामांशेन समवा ।
 महालक्ष्मीश्च वैकुण्ठे सा च नारायणोरसि ॥ १४ ॥
 सरस्वती सा च देवी विदुषां जननी परा ।
 चीरोदसिन्धुकन्या सा विष्णूरसि च मायया ॥ १५ ॥
 साविच्छी ब्रह्मणो लोके ब्रह्मवक्षःस्थलस्थिता ।
 पुरा सुराणां तेजःसु साविभूत्वा दया इरोः ॥ १६ ॥
 स्वयं मूर्त्तिमती भूत्वा जघान दैत्यसङ्कान् ।
 ददौ राज्यं महेन्द्राय कृत्वा निष्करणकं पदं ॥ १७ ॥

कालेन सा भगवती विष्णामाया सनातनी ।
 बभूव दक्षकन्या च परं कृष्णाज्ञया मुने ॥ १८ ॥
 त्यक्ता देहं पितॄर्यज्ञे ममैव निन्दया मुने ।
 पितॄणां मानसी कन्या मेना कन्या बभूव सा ॥ १९ ॥
 आर्विभूता पर्वते सा तेनेयं पार्वती सती ।
 सर्वशक्तिस्वरूपा सा दुर्गा दुर्गतिनाशिनी ॥ २० ॥
 बुद्धिस्वरूपा परमा कृष्णस्य परमात्मनः ।
 सम्प्रदैपन्द्रेषु गेहे सा स्वर्गलक्ष्मीस्वरूपिणी ॥ २१ ॥
 मत्ये लक्ष्मी राजगेहे युहलक्ष्मीर्गेहे युहे ।
 पृथक् पृथक् च सर्वच ग्रामेषु ग्रामदेवता ॥ २२ ॥
 जले सत्यस्वरूपा सा गन्धरूपा च भूमिषु ।
 शब्दरूपा च नभसि शोभारूपी निशाकरे ॥ २३ ॥
 प्रभारूपा भास्करे सा नृपेन्द्रेषु च सर्वतः ।
 वह्नौ सा दाहिका शक्ति सर्वशक्तिश्च जन्तुषु ॥ २४ ॥
 हृष्टिकाले च सा देवी मूलप्रकृतिरीश्वरी ।
 माता भवेन्महाविष्णोः स एव च महान् विराट् ॥ २५ ॥
 यस्य लोमसु विश्वानि तेन वासुः प्रकीर्तिः ।
 तस्य देवोऽपि श्रीकृष्णो वासुदेव इतीरितः ॥ २६ ॥
 महतो वै हृष्टिविधौ चाहङ्कारोऽभवन्मुने ।
 ततो हि रूपतन्माचं शब्दतन्माच इत्यतः ॥ २७ ॥
 ततो हि स्पर्शतन्माचमेवं हृष्टिकमं मुने ।
 हृष्टिवीजस्वरूपा सा न हि हृष्टिस्तया विना ॥ २८ ॥

विना मृदं घटं कर्तुं कुलालश्च न च क्षमः ।
 विना स्वर्णं स्वर्णकारः कुण्डलं कर्तुमक्षमः ॥ २६ ॥
 एवं ते कथितं सर्वमाख्यानमतिदुर्लभं ।
 जन्ममृत्युजराव्याधिशोकदुःखहरं परं ॥ ३० ॥
 आराध्य सुचिरं कृष्णं यद्यत्काव्यं भवेन्नृणां ।
 राधोपासनया तच्च भवेत् स्वल्पेन कालतः ॥ ३१ ॥
 तस्यापि मायया सार्वं सर्वं विश्वं महामुने ।
 विष्णुमाया भगवती छपां यं यं करोति च ॥ ३२ ॥
 स च प्राप्नोति कृष्णच्च तद्गतिदास्यमीप्सितं ।
 इत्येवं कथितं सर्वं परच्च सुखमोक्षदं ॥
 नीतिसारच्च शुभदं किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ २४ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानामृतसारे द्वितीयरात्रे शिवनारदसंवाद
 भक्तिज्ञानकथने राधाप्रशंसा नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

सप्तमोऽध्यायः ॥

श्रीनारद उवाच ।

भक्तिज्ञानं श्रुतं नाथ परमाङ्गुतमीप्सितं ।
 मुक्तिज्ञानविधानच्च विस्तीर्णं वक्तुमर्हसि ॥ १ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

लीनता हरिपादाञ्जे मुक्तिरित्यभिधीयते ।
 इदमेव हि निर्वाणं वैष्णवानामसम्मतं ॥ २ ॥

सालोक्यसार्थिसामीप्यसारूप्यमित्यतः क्रमात् ।
 भोगरूपच्च सखदमिति मुक्तिचतुष्टयं ॥ ३ ॥
 श्रीहरेभक्तिदास्यच्च सर्वमुक्तेः परं मुने ।
 वैष्णवानामभिमतं सारात्सारं परात्परं ॥ ४ ॥ ✓
 काश्याच्च मरणं पुच्च परं निर्बाणकारणं ।
 दक्षकर्णं मृत्युकाले मयोक्तं मन्त्रमेव च ॥ ५ ॥
 निर्बाणमोक्षमेवेदं मोक्षविद्धिः प्रकीर्तिं ॥ ६ ॥
 गङ्गायाच्च जले मुक्तिः क्षेच्च नारायणे मुने ।
 ज्ञानतश्चेत् त्यजेत् प्राणान् कृष्णस्मरणपूर्वकं ॥
 जले स्थले चान्तरीक्षे गङ्गासागरसङ्गमे ॥ ७ ॥

नारद उवाच ॥

प्राणिनां येन मन्त्रेण मुक्तिर्भवति शाश्वती ।
 वाराणस्यां त्वयोक्तच्च तन्मां कथितुमर्हसि ॥ ८ ॥
 अन्यथाऽहं क्षपासिन्धो सद्यस्त्यच्ये कलेवरं ।
 मां भक्तमनुरक्तच्च नाथ मा कुरु वच्चनां ॥ ९ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

गुप्तं वेदपुराणेषु चेतिहासेषु नारद ।
 पच्चराचेषु सर्वेषु कथं वच्यामि मां वद ॥ १० ॥
 अहं हत्याभयेनैव वच्यामि गोपनं परं ।
 श्रूयतां दक्षकर्णं च न वक्तव्यं कदाचन ॥ ११ ॥

मन्त्रोऽयं मन्त्रसाराद्यः सर्वाद्यवीजमध्यमः ।
 पञ्चवर्गाह्वितीयश्च वर्णश्च गुरुमान् भवेत् ॥ १२ ॥
 पञ्चमे पञ्चमो वर्णो विष्णुमान् छेन्त एव सः ।
 जगत्पूतप्रिश्चान्तश्च मन्त्रः सप्ताक्षरो मुने ॥ १३ ॥
 प्रयागे मुण्डनच्चैव परं निर्बाणकारणं ।
 दोलायमानं गोविन्दं पुण्ये वृन्दावने वने ॥ १४ ॥
 हृष्टिमाचेण विप्रेन्द्रं परं निर्बाणकारणं ।
 निर्बाणं हृष्टिमाचेण मञ्चस्यं मधुसूदनं ॥ १५ ॥
 रथस्यं वामनच्चैव निर्बाणं हृष्टिमाचतः ।
 कार्त्तिकीपूर्णिमायाच्च राधाच्चहृष्टिपूजनं ॥ १६ ॥
 यच्च तच्च न नियमो परं निर्बाणकारणं ।
 परं शिवचतुर्दश्यां शिवं संस्थाप्य पूजनं ॥ १७ ॥
 तद्विनेऽनश्चनं विप्रं परं निर्बाणकारणं ।
 शुभाशुभच्च यत्कर्म तत्त्वकर्मनिकृन्तनं ॥ १८ ॥
 स्मरणं श्रीहरेः पादपद्मं निर्बाणकारणं ।
 वैशाख्यां पुष्करस्तानं परं निर्बाणकारणं ॥ १९ ॥
 गङ्गासागरतोये च मृत्युर्निर्बाणकारणं ।
 कार्त्तिक्याच्च शिलादानं पृथ्वीविपुलदानकं ॥ २० ॥
 काञ्जिके तुलसीदानं परं निर्बाणकारणं ।
 ब्रह्मसंस्थापनच्चैव परं निर्बाणकारणं ॥ २१ ॥
 कन्यादानं वैष्णवे च परं निर्बाणकारणं ।
 परं निर्बाणवीजच्च वैष्णवोच्छिष्ठभक्षणं ॥ २२ ॥

विष्णुमन्त्रोपासकानां द्विजानाच्च द्विजर्षभ ।
 तत्पादोदकभक्षच्च परं निर्वाणकारणं ॥ २३ ॥
 स्वर्णशृङ्गनिबद्धानां गवां लक्ष्मप्रदानकं ।
 पृथ्वीदानच्च विप्रेन्द्र परं निर्वाणकारणं ॥ २४ ॥
 परे नारायणचेचे लक्ष्मनाम हरेजपेत् ।
 नाशनं सर्वपापानां परं निर्वाणकारणं ॥ २५ ॥
 शिवलक्ष्मपर्वतं भक्त्या चेचे नारायणे मुने ।
 विधिवहस्तिणादानं परं निर्वाणकारणं ॥ २६ ॥
 परं राधेशयोर्मन्त्रग्रहणं वैष्णवाहिजात् ।
 शुद्धे नारायणक्षेचे परं निर्वाणकारणं ॥ २७ ॥
 ग्रन्थाष्टादशसाहस्रं द्वादशस्कन्धसमितं ।
 शुक्लप्रोक्तं भागवतं श्रुत्वा निर्वाणतां ब्रजेत् ॥ २८ ॥
 पुरा भगवता प्रोक्तं कृष्णेन ब्रह्मणे मुने ।
 पुराणसारं शुद्धं तत्तेन भागवतं विदुः ॥ २९ ॥
 ब्रह्मवैवर्त्तश्रवणं परं निर्वाणकारणं ।
 यचैव विद्यतं ब्रह्म शुद्धनिर्गुणमीप्सितं ॥ ३० ॥
 ब्राह्म^१प्रकृतिगणेशकृष्णाविर्भाववर्णनं ।
 चतुःखण्डपरिमितं ब्रह्मवैवर्त्तमीप्सितं ॥ ३१ ॥
 पराशरकृतं पुण्यं धन्यं विष्णुपुराणकं ।
 भक्त्या तच्छ्रवणं वत्स परं निर्वाणकारणं ॥ ३२ ॥

' गायेश्वरे ति R.

यत्र तत्र दिने वत्स हरेनामानुकीर्तनं ।
 परं निर्वाणबीजच्च श्रीकृष्णव्रतपूजनं ॥ ३३ ॥
 यद्यत्कृतं सतां कर्म कृष्णे भक्त्या तदर्पणं ।
 कर्मनिर्मूलनं तत्र स्वरणं मुक्तिकारणं ॥ ३४ ॥
 यदेकशब्दश्रवणं पञ्चरात्रेषु पञ्चसु ।
 उपदिष्टं ब्राह्मणाच्च परं निर्वाणकारणं ॥ ३५ ॥
 पतिव्रतानां भक्त्या च भर्तुश्वरणसेवनं ।
 हिजार्चनच्च शूद्रानां परं निर्वाणकारणं ॥ ३६ ॥
 चतुर्णामपि वर्णानां गुरुकृष्णार्चनं परं ।
 हिजानां वैष्णवानाच्च सेवनं मुक्तिकारणं ॥ ३७ ॥
 आषाढोकार्त्तिकीमाघीवैशाखीपूर्णिमासु च ।
 तीर्थस्थानं प्रदानच्च परं निर्वाणकारणं ॥ ३८ ॥
 पितृमातृगुरुणाच्च सेवनं मुक्तिकारणं ।
 निग्रहश्च हृषीकानां केवलं मुक्तिकारणं ॥ ३९ ॥
 स्वधर्माचरणं शुद्धं विधर्मच्च निवर्त्तनं ।
 वेदोक्ताचरणं विग्र परं निर्वाणकारणं ॥ ४० ॥
 दानं हिंसाविहीनच्च कृतच्चानशनं मुने ।
 निर्लिङ्गं शोभनं कर्म परं निर्वाणकारणं ॥ ४१ ॥
 देवानां सात्त्विकी पूजा शुभदा मुक्तिदा मने ।
 अहिंसा परमो धर्मः परं निर्वाणकारणं ॥ ४२ ॥
 सत्यचेतादापरेषु संन्यासग्रहणं सतां ।
 दण्डग्रहणमाचेण परं निर्वाणकारणं ॥ ४३ ॥

कलौ दण्डग्रहेणैव परं निर्वाणकारणं ।
 परं वेदविहङ्गच्च विपरीताय कल्पते ॥ ४४ ॥
 पुच्छबन्धुविहीनानां पालनच्च स्वयोषितां ।
 परस्त्रीवर्जनच्चैव परं निर्वाणकारणं ॥ ४५ ॥
 तत्पालने लभेन्मोक्षं ब्रह्महत्याच्च वर्जनं ।
 अनाथाभगिनीकन्याबधूनां परिपालकं ॥ ४६ ॥
 केवलं मोक्षबीजच्च तत्त्वागे नरकं भ्रुवं ।
 शिशूनामपि पुच्छाणां भ्रातृणाच्च तथैव च ॥ ४७ ॥
 परित्यागे च नरकं पालनं मोक्षकारणं ।
 मन्त्रं कन्याप्रादानच्च सुविप्रे मोक्षकारणं ॥ ४८ ॥
 जीवाभयप्रदानच्च शरणागतरक्षणं ।
 अज्ञानाय ज्ञानदानं परं निर्वाणकारणं ॥ ४९ ॥
 मुक्ति^२ज्ञानच्च कथितं संक्षेपेण ^३यथागमं ।
 कापिले पञ्चरात्रेषु कृष्णेनोक्तं सुविस्तरं ॥ ५० ॥
 आध्यात्मिकच्च कथितं प्रथमं ज्ञानमीम्सितं ।
 भक्तिज्ञानं द्वितीयच्च कृष्णस्य परमात्मनः ॥ ५१ ॥
 मुक्तिज्ञानं तृतीयं च कथितं तद्यथाक्रमं ।
 ज्ञानद्वयच्चावशिष्टं यौगिकं मायिकं मुने ॥ ५२ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानाच्छतसारे शिवनारदसंवादे द्वितीयरात्रे
 मुक्तिज्ञानकथने सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

^१ दानस्त्रेति R.

^२ यथाक्रमम् P.

—•—

श्रीमहादेव उवाच ।

योगज्ञानच्च दुर्बोधमसतां विषमं परं ।
 श्रूयतामिदमेवेति वच्यामि च यथागमं ॥ १ ॥
 अणिमा लघिमा व्याप्तिः प्राकाम्यं महिमा तथा ।
 ईशित्वच्च वशित्वच्च तथा कामावसायिता ॥ २ ॥
 दूरश्वरणमिष्टार्थसाधनं खट्टिपत्तनं ।
 मनोयायित्वमेवेदं परकायप्रवेशनं ॥ ३ ॥
 प्राणिनां प्राणदानच्च तेषां प्राणापहारकं ।
 कायव्यूहच्च वाक्सिङ्गं सिङ्गं सप्तदश सृतं ॥ ४ ॥
 कृष्णभक्तिव्यवहितं भक्तानां नाभिवाच्छ्रितं ।
 कृष्णवेतनभुम्भोक्तुं करोति वासनां मुने ॥ ५ ॥
 मूलाधारं स्वाधिष्ठानं मणिपूरमनाहतं ।
 विशुद्धमपि चाज्ञाख्यं षट्चक्रं परिकीर्तिं ॥ ६ ॥
 शक्तिकुण्डलिनीयुक्तः स्वे स्वे स्थाने स्थितं मुने ।
 योगोपयुक्तं नियतं योगविद्जिः प्रकीर्तिं ॥ ७ ॥
 मेधा सा मनसा युक्ता सुनिद्राजननी वृणां ।
 इडा सा मनसा युक्ता प्राणिनां क्षुद्धिवर्धिनी ॥ ८ ॥
 पिङ्गला मनसा युक्ता तृष्णा माता च प्राणिनां ।
 सुषुम्ना मनसा युक्ता निद्राभङ्गाय कल्पते ॥ ९ ॥

चञ्चला मनसा युक्ता सम्मोगेच्छाविबर्द्धिनी ।
 सुस्थिरा मनसा युक्ता नृणामेव विचेतनी ॥ १० ॥
 मनश्च नाडीषट्केषु क्रमेणैव भ्रमेदहो ।
 अत्र नास्ति यथासङ्घं प्रस्तुतं खेच्छाधीनच्च चञ्चलं ॥ ११ ॥
 योनिशिश्चोपरिस्थानं मूलाधारस्य नारद ।
 स्वाधिष्ठानं नाभिदेशे मणिपूरच्च वक्षसि ॥ १२ ॥
 अनाहतं तदूङ्गं च विशुद्धं कारणदेशतः ।
 आज्ञाख्यं चक्षुषोर्मध्ये चक्रस्थानं प्रकीर्तिं ॥ १३ ॥
 मूलाधारौकसीडा सा स्वाधिष्ठाने च पिङ्गला ।
 सुषुम्ना मणिपूरे सा सुस्थिरा साप्यनाहते ॥ १४ ॥
 चञ्चला सा विशुद्धे च मेधाख्या परिकीर्तिता ।
 नाडिस्थानच्च कथितं योगविज्ञः प्रकीर्तिं ॥ १५ ॥
 नाडीयुक्तेषु चक्रेषु शश्वद्वायुश्चरेदहो ।
 बह्वो भवति स्वाज्ञाख्ये ततो मृत्युश्च प्राणिनां ॥ १६ ॥
 योगी च बह्वनिश्चासो वायुधारण्या मुने ।
 तस्य मृत्युश्च न भवेत् साध्यवायुर्महान् वशी ॥ १७ ॥
 वह्विस्तम्भं जलस्तम्भं मृदाच्च मनसस्तथा ।
 वायुस्तम्भं बहुविधं योगी जानाति नारद ॥ १८ ॥
 सहस्रदलपद्मच्च सर्वेषां मस्तके मुने ।
 तचैव तिष्ठति गुरुः सूक्ष्मरूपेण सन्ततं ॥ १९ ॥
 तद्गुरोः प्रतिविम्बश्च सर्वच्च नररूपकः ।
 गुरुरूपी स्वयं कृष्णः शिष्याणां हितकाम्यया ॥ २० ॥

गुरौ दृष्टे हरिस्तुष्टो हरौ दृष्टे जगच्यं ।
 गुरुब्रह्मा गुरुविष्णुगुरुर्देवो महेश्वरः ॥ २१ ॥
 गुरुदेवः परं ब्रह्म गुरुः पूज्यः परात्परः ।
 हरौ दृष्टे गुरौ दृष्टे गुरुरक्षितुमीश्वरः ॥ २२ ॥
 सर्वे दृष्टा गुरौ दृष्टे न कोऽपि रक्षितुं क्षमः ।
 गुरुश्च ज्ञानोऽन्निरणाज्ज्ञानं तन्मन्त्रतन्त्रयोः ॥ २३ ॥
 तत्तन्त्रं स च मन्त्रः स्यात् कृष्णभक्तिर्यतो भवेत् ।
 स एव बन्धुः स पिता स मैत्री जननी च सा ॥ २४ ॥
 स च भ्राता पतिः पुचो यः कृष्णवर्त्म दर्शयेत् ।
 जलबहुदवत् सर्वं विश्वस्व सचराचरं ॥ २५ ॥
 भज राधेश्वरं विग्रह श्रीकृष्णं प्रकृतेः परं ।
 स गुरुः परमो वैरी भ्रष्टं वर्त्म प्रदर्शयेत् ॥ २६ ॥
 तज्जन्मनाशं कुरुते शिष्यहत्यां भवेद्भ्रुवं ।
 सहस्रदलपद्मे च हृदयस्थो हरिः स्वयं ॥ २७ ॥
 सर्वेषां प्राणिनां विग्रह परमात्मा निरञ्जनः ।
 इति ते कथितं सर्वं योगज्ञानस्तुर्थकं ॥
 यथागमस्तु संक्षेपं किं भूयः श्रोतुमिच्छति ॥ २८ ॥

नारद उवाच ।

भक्तिज्ञानस्तु भक्तानां योगज्ञानस्तु योगिनां ।
 केषां वर्त्म प्रशस्तस्तु तन्मां कथितुमईसि ॥ २९ ॥

¹ हरौ दृष्टे गुरुस्ताता गुरौ दृष्टे न क्षमन् R.

श्रीमहादेव उवाच ॥

ध्यायन्ते योगिनः सर्वे ज्योतीरूपं सनातनं ।
 निर्गुणस्य शरीरच्च न मन्यन्ते च योगिनः ॥ ३० ॥
 शरीरं प्राकृतं सर्वं निर्गुणः प्रकृतेः परः ।
 गुणेन सज्जते हेहो निर्गुणस्य कुतो भवेत् ॥ ३१ ॥
 इति सर्वे योगशास्त्रं योगविद्विः प्रकीर्तितं ।
 वैष्णवास्तं न मन्यन्ते कुमाराद्या वयं द्विज ॥ ३२ ॥
 वदन्ति वैष्णवाः सर्वे तेजस्तेजस्विनां वरं ।
 क्षमा समवेदा क्षमा भवेदिति दुर्णयमेव च ॥ ३३ ॥
 कृष्णो नित्यः शरीरी च तस्य तेजो हि वर्तते ।
 तेजोऽभ्यन्तर एवाह कृष्णमूर्तिः सनातनः ॥ ३४ ॥
 ध्यायन्ते योगिनः सर्वे तत्त्वेजो भक्तिपूर्वकां ।
 सुपक्षमन्त्या कालेन योगी च वैष्णवो भवेत् ॥ ३५ ॥
 तेजोऽभ्यन्तररूपच्च ध्यायन्ते वैष्णवाः सदा ।
 दासानाच्च कुती दास्यं विना देहेन नारद ॥ ३६ ॥
 वैष्णवानां मतं शस्त्रं सर्वभ्योऽपि च नारद ।
 न वैष्णवात् परो ज्ञानी ब्रह्मारडेषु च ब्रह्मणः ॥ ३७ ॥
 इति ते कथितं वत्स संक्षेपेण यथागमं ।
 को वा जानाति कात्मेन कृष्णमाहात्मयमीमितं ॥ ३८ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे श्रिवनारदसंवादे द्वितीयरात्रे योग-
 ज्ञानकथनेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ इति द्वितीयरात्रं सम्पूर्णं ॥

३ राचं ॥

प्रथमोऽथायः ॥

श्रीशिव उवाच ॥

शृणु नारद वच्यामि मन्त्रयन्त्रक्रियादिकान् ।
 पुरा व्यासेन ये प्रोक्ताः शुकं प्रति महामते ॥ १ ॥
 प्रातःकृत्यविधिर्योऽच तथा स्नानविधिर्मुने ।
 तथा पूजादिकं सर्वं मन्त्राक्षरसमुद्भवं ॥ २ ॥
 मन्त्रार्थश्च यथा येन ज्ञायते पुरुषेण हि ।
 पुरा कैलासशिखरे सुखसेव्ये निरन्तरं ॥ ३ ॥
 पार्वती मां पुरा भक्त्या परिप्रच्छ यत् शिवं ।
 तत्तत् शृणु महाबाहो ममैकाग्रमना मुने ॥ ४ ॥

पार्वत्युवाच ॥

देव देव महादेव संसाराणवतारक ।
 वक्तुमर्हसि देवेश मन्त्रतन्त्रविधिं गुरो ॥ ५ ॥
 श्रीराधायाश्च कृष्णस्य तथा पूजाविधिं मम ।
 मन्त्रार्थश्च तथा योगान् नाम्नामष्टोत्तरं शतं ॥ ६ ॥
 सहस्रश्च तथा नाम्नां प्रब्रूहि मम साम्प्रतं ।
 यद्यस्ति मयि कारुण्यं यद्यस्ति मयि दोहदं ॥ ७ ॥

^१तदा प्रब्रूहि राधाया नाम्नामष्टोत्तरं शतं ।
सहस्रच्च तथा देव मन्त्रयन्त्रविधिं मम ॥ ८ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि मन्त्रतन्त्रविधिं प्रिये ।
शुकं प्रति पुरा प्रोक्तं वेदव्यासेन धीमता ॥ ९ ॥

तत्तेऽहं संप्रवक्ष्यामि शृणुचैकमनाः प्रिये ।
यावतो मन्त्रवर्णांस्तु श्रीकृष्णस्य परात्मनः ॥ १० ॥

व्यास उवाच ॥

कला तु माया नरकान्तमूर्तिः

कलड़्कण्डेणुनिनादरम्यः ।

श्रितो हृदि व्याकुलयस्त्विलोकीं

श्रियेऽस्तु गोपीजनवस्तुभो वः ॥ ११ ॥

गुरुचरणसरोरुहदयोत्थान्

महितरजःकणकान् प्रणम्य मूर्ढी ।

गदितमिह विवेच्य नारदाद्य-

र्यजनविधिं कथयामि सार्ङ्गपाणे ॥ १२ ॥

सर्वेषु वर्णेषु तथाश्रमेषु

नारीषु नानासु यजन्मखेषु ।

दाता फलानामभिवाच्छ्रितानां

द्रागेव ^२गोपालकमन्त्र एषः ॥ १३ ॥

^१ तत्त्वं T.

^२ गोलोकेश T.

शृणु वत्स प्रवच्यामि पूजनं शार्ङ्गधन्वनः ।
 यन्नारदाय कथितं ब्रह्मणा पद्मयोनिना ॥ १४ ॥
 प्रातःकृत्यादिकं वच्ये तथा पूजाविधिं सुत ।
 जगल्कल्पतरोवत्स शृणुष्व गदतो मम ॥ १५ ॥

नूनमच्यूतकटाक्षपातने
 कारणं भवति भक्तिरञ्जसा ।
 तच्चतुष्टयफलासये ततो
 भक्तिमानधिकृतो गुरौ हरौ ॥ १६ ॥
 स्नातो निर्मलसूक्ष्मशुद्धवसनो
 धौताङ्गेत्रिपाण्याननः साचान्तः
 सपविच्चमुद्रितकरः श्वेतोर्छ्वपुरुण्डोच्चलः ।
 प्राचीदिग्बदनो निवध्य सुटुढं
 पद्मासनं स्वस्तिकं वाऽऽसीनः स्वगुरुन्
 गणाधिपमथो वन्देत बद्धाञ्जलिः ॥ १७ ॥
 ततोऽस्वमन्त्रेण विशेष्य पाणी
 चितालदिग्बन्धहुताशशालान् ।
 विधाय भूतात्मकमेतदङ्गं
 विशेषधयेच्छुद्धमतिः क्रमेण ॥ १८ ॥
 दूडा वक्ते धूम्रं सततगति वीजं सलवकं
 सरंत्पूर्वं मन्त्री सकलभवनोच्छोषणकरं ।
 स्वकं देहं तेन प्रततवपुषाऽपूर्थं सकलं
 विशेष्य व्यामुच्चेत् पवनमथ मार्गेण खमणेः ॥ १९ ॥

तेनैव मार्गण विलीनमारुतं
बीजं विचिन्त्यारुणमाशुशुक्षणः ।

आपूर्य देहं परिदद्म वामतो
मुच्चेत् समीरं सह भस्मना वहिः ॥ २० ॥

^३ठपरमतीव शुद्धमसृतांशुपथेन विधुं
नयतु ललाटचन्द्रमसृतः सकलासर्वमयी ।
लपरजपान्निपात्य रचयेत्तु तया सकलं
वपुरसृतौष्ठृष्टिमथ वक्तकराद्यमिदं ॥ २१ ॥

शिरोवदनहृत्तटक्ष्रवणघोणगरडौष्टक-
द्वयेषु सशिरोमुखेषु च इति क्रमात् विन्यसेत् ।
हलश्च करपादसन्धिषु तदग्रकेष्वादरात्
सपार्श्वयुगपृष्ठनाभ्युदरकेषु याद्यानथ ॥ २२ ॥
हृदयकक्षककुल्करमूलदोःपदयुगोदरवक्त्रगतान् बुधः ।
हृदयपूर्वमनेन पथाऽन्वहं न्यसतु शुद्धकलेवरसिद्धये ॥ २३ ॥

इत्यारचय्य वपुरर्णशतार्डकेन
सार्डक्षपेशसविसर्गकशेभनैस्तैः ।

विन्यस्य केशवपुरः सरमूर्त्तियुक्तैः
कीर्त्यादिशक्तिसहितैर्न्यसतु क्रमेण ॥ २४ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानासृतसारे लतीयरात्रे प्रातःक्षये
प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

^३ उपरमिति ८.

द्वितीयोऽध्यायः ।

बास उवाच ।

अथ कथयाम्यर्णनां मूर्तीः
शक्तीः सकलभुवनमयीः ।
केशवकीर्तीर्णरायण-
कान्तीर्माधवन्तथा लुष्टीः ॥ १ ॥
गोविन्दः पुष्टियुतो
विष्णुधृती सूदनश्च माधवाद्यः ।
शान्तिस्त्रिविक्रमश्च क्रिया
पुनर्बामनो दयाऽच्युतः ॥ २ ॥
श्रीधरयुता च मेधा
हृषीकनाथश्च हर्षया युक्तः ।
अम्बुजनाभश्रङ्गा
दामोदरसंयुता पुनर्लंज्जा ॥ ३ ॥
लक्ष्मी सवासुदैवा
सङ्कर्षणयुता सरस्वती प्रोक्ता ।
प्रद्युम्नः प्रीतियुतो-
ऽनिरुद्धको रतिविमाः स्वरोपेताः ॥ ४ ॥
चक्रिजये गदिदुर्ग
शार्ङ्गी प्रभयान्वितस्तथा खड्गी ।

सत्या शंखी चण्डा

हस्तिवारयौ मुषलियुद्धिलासिनिका ॥ ५ ॥
 शूली विजया पाशी
 विजया विश्वान्वितोऽङ्गुशी भयः ।
 विनदा मुकुन्दयुता नन्दजसुमन्दे ॥ ६ ॥
 स्मृतिश्च नन्दियुता
 नव ऋष्णिः नवकतासम्भृतरथ शुद्धियुक् हारः ।
 कृष्णो भक्तियुतः सत्ययुता
 बृहिर्मतियुक् च शाश्वतः ॥ ७ ॥
 शौरिः क्षमया शूरो रमया
 जनार्दनोमे च भूधरः ।
 क्लेदिनी विश्वादिमूर्त्युक्ता हित्ता
 वैकुण्ठा पुरुषोत्तमश्च तथा
 वसुधा बलिना च परायणा ॥ ८ ॥
 मृजोपेता भूयः परायणाख्या
 बलेः सूक्ष्मा दृष्टप्रसन्ध्ये च ।
 सदृषा प्रज्ञा हंसप्रभा
 वराहो निशा च विमलो मेघा ॥ ९ ॥
 नरसिंहविद्युते च प्रणिगदिता
 मूर्त्योऽलं शक्तियुताः ।
 चण्णानुक्ता सार्वचन्द्रान् पुरस्तात्
 मूर्तीः शक्तीडेऽवसाना रतिश्च ॥ १० ॥

उक्ता न्यस्ये आदिभिः सप्त धातून-
 इथ वसुदा प्राणबीजं क्रोधमण्यात्मने स्वान् ।
 उद्यत्यद्योतनश्यरुचिं तप्तहेमावदातं ।
 पार्श्वद्वन्द्वे जलधिसुतया विश्वधाच्या च जुष्यं ॥ ११ ॥
 नानारत्नोऽस्तिविविधाकल्पमापीतवस्त्र ।
 विष्णुं वन्दे दरकमलगदाकौमदीचक्रपाणिं ॥ १२ ॥
 ध्यात्वैवं परमाक्षरैर्यो

विन्यसेहि न मनु केशवादियुक्तैः ।
 मेधायुः स्मृतिधृतिकीर्तिकान्तिलक्ष्मा-

सौभाग्यैश्चिरमुपदृष्टितो भवेत् सः ॥ १४ ॥

अमुमेव रमापुरः सरं

प्रभजेद्यो मनुजो विधिं बुधः ।

समुपेत्य रमां प्रथीयसीं

पुनरन्ते हरितां व्रजत्यसौ ॥ १५ ॥

इत्यच्युतीकृततनुर्विधिवत्तु तत्त्व-

न्यासं नपूर्वमपराक्षरनत्युपेतं ।

भूयः पराय च तदाह्वयमात्मने च

नत्यन्तमुद्गरतु तत्त्वमनून् क्रमेण ॥ १६ ॥

सकलवपुषि बीजं प्राणमायोज्य मध्ये

न्यसतु मतिमहङ्कारं मनश्चेति मन्त्री ।

कमुखहृदयगुह्याङ्गुष्ठिष्ठथो शब्दपूर्वं

गुणगणमथ कर्त्ताऽऽदिस्थितं श्रोच्चपूर्वं ॥ १७ ॥

वागादीन्द्रियवर्गमात्मनिलयेष्वाकाशपूर्वं गणं
 मूड्हास्ये हृदये शिरे चरणयोर्हृत्पुण्डरीकं हृदि ।
 विश्वानि द्विषडष्टयुग्मशकलाव्याप्तानि सूर्योऽुराङ्-
 वह्नीनाच्च यतस्तु भूतवसुमुघ्यन्त्यात्मरैर्मन्त्रवित् ॥ १८ ॥
 अथ परमेष्ठिपुमांसौ विश्वनिवृत्ती सर्वहत्युपनिषदं
 न्यसेदाकाशादिस्थानस्थानघोयबलवार्यिः सखावः ।
 वासुदेवः शङ्खर्षणः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धकः
 नारायणश्च क्रमशः परमेष्ठादिभिर्युतः ॥ १९ ॥
 ततः कोपतच्चं श्वरौ विन्दुयुक्तं
 न्द्रिसिंहं न्यसेत् सर्वगाच्चेषु तज्ज्ञः ।
 क्रमेणेति तत्त्वात्मको न्यास उक्तः
 स्वासान्निकृदिश्वमूर्ख्योदिषु स्थात् ॥ २० ॥
 इतिकृतोऽधिकृतो भवति भ्रुवं
 सकलवैष्णवमन्त्रजपादिषु ।
 पवनसंयबलतत्त्वमनुना चरेत्
 तत्त्वमिह जप्तुमसौ मनुमिच्छति ॥ २१ ॥
 श्रद्धवाखिलेषु हि विधिमन्त्र-
 जपविधिषु मूलमन्त्रतः ।
 संयमनममलधीर्मरुतो
 विधिनाभ्यसंश्वरतु तत्त्वसंख्यया ॥ २२ ॥
 पुरतो जपस्य परतोऽपि
 विहितमथ तच्चितयं बुधैः ।

घोडश य दृह चरेहिनशः

परिपूयते स खलु मासतो हंसः ॥ २३ ॥

अथवाङ्गजन्मममुनानुसुसंयमं

सकलेषु कषणमनुजापकर्मसु ।

सहितैकसप्तकृतिवारमभ्यसेत्

तनुयात् समस्तदुरितापहारिणा ॥ २४ ॥

अष्टाविंशतिसंख्यमिष्टफलदं मन्त्रं दशार्णं जपन्

नायच्छेत् पवनं सुसंयतमतिरुच्छौ दशार्णं चेत् ।

अभ्यस्यन्विवारमन्यमनुभिर्वर्णनुरूपं जपन्

कुर्याद्रिचकपूर्वकर्मनिपुनः प्राणप्रयोगं नरः ॥ २५ ॥

रेचयेन्मारुतं दक्षया दक्षिणः

पूरयेद्वामया मध्यनाभ्या पुनः ।

धारयेदीरितं रेचकादिच्यं स्यात्

कलादन्तविद्याख्यमत्ताच्युकं ॥ २६ ॥

प्राणायामं विधायेत्य-

निजवपुषा कल्पयेद्योगपीठं ।

न्यस्येदाधरशक्तप्रकृति-

कमठक्कमाक्षीरसिन्धून् । ..

श्वेतद्वीपच्च रत्नोच्चलम-

हितमहामण्डपं कल्पवृक्षं ।

हृहेशेऽशद्वयोरुद्वय-

वदनकटीपार्श्वयुग्मेषु भूयः ॥ २७ ॥

धर्माद्यधर्मादि च पादगाच-
चतुष्टयं हृदयथ शेषमन्त्रं ।
सूर्येन्दुवह्नीन् प्रणवांशयुक्ता-
नाद्यक्षरैः सत्त्वरजस्तमांसि ॥ २८ ॥

आत्मादिच्चयमात्मबीजसहितं व्योमामिमायालवै-
ज्ञानात्मानमथाष्टदिक्कु परितो मध्ये च शक्तीर्नवं ।
न्यस्त्वा पीठमनुञ्च तत्र विधिवत्तल्कर्णिकामध्यगं
नित्यानन्दचितिप्रकाशममृतं संचिन्तयेन्नामतत् ॥ २९ ॥
विमलोल्कर्णेणी ज्ञाना क्रिया योगेति शक्तयः ।
प्रभ्वी सत्या तथेशानाऽनुग्रा नवमी तथा ॥ ३० ॥
एवं हृदयं भगवान् विष्णुः सर्वान्वितश्च भूतात्मा ।
डेन्ताः सवासुदेवाः सर्वात्मयुतञ्च संयोगं ॥ ३१ ॥
योगावधश्च पद्मं पीठा डेयुतो नतिश्वान्ते ।
पीठमहामनुव्यक्तः पर्यास्तोऽयं सपर्यासु ॥ ३२ ॥
करयोर्युगलं विधाय मन्त्रा-
त्मकमभ्यानभिराम्यमानमार्गात् ।
सकलं विदधीत मन्त्रवणैः
परमं ज्योतिरनुत्तमं हरेस्तत् ॥ ३३ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानामृतसारे द्वितीयरात्रे प्रातःकालं नाम
द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

त्रितीयोऽध्यायः ॥

चास उवाच ॥

अथ वक्ष्ये महामन्त्रं शुणुष्वावहितो मुने ।
यं लब्ध्वा न पुनर्गच्छेत् संख्तिं पामरोऽपि हि ॥ १ ॥

वक्ष्ये मनुं चिभुवनप्रथितात्मभाव-
मक्षीणपुण्यनिचयैर्मनिभिर्विमृग्यं ।
पक्षीन्द्रकेतुविषयं वसुधर्मकाम-
मोक्षप्रदं सकलकर्मणि कमदक्षं ॥ २ ॥

अतिगुद्धमबोधतूलराशि
जलवागधिपानदं नराणां ।

दुरितापहं विषापमृत्यु
ग्रहरोगादिनिवारणैकहेतुं ॥ ३ ॥

जयदं प्रधनेऽभयदं विपिने
सलिलमृवने सुखतारणदं ।

नरसङ्गिरथद्विपद्विकरं
सुतगोधरणीधनधान्यकरं ॥ ४ ॥

बलवीर्यशौर्यनिचयप्रतिभा-
सुरवर्णकान्तिसुभगत्वकरं ।

ब्रह्मार्णकोठिमणिमादिगुणा-

ष्टकदं किमच बहुनाखिलदं ॥ ५ ॥

शाङ्गीं सोदुरदन्तः परो रामाच्चियुक् द्वितीयाणें ।

शूली शौरिर्बालो बलानुजद्यमथाक्षरचतुष्टयं ॥ ६ ॥

शूरदुरीयः सानन आदृत्तः स्यात् सशुमोऽष्टमोऽमिसखः ।

तद्यिताक्षरयुग्मं तदुपरिगस्त्वेवमुड्डरेन्मन्त्रं ॥ ७ ॥

प्रकाशितो दशाक्षरो मनुस्त्वयं मधुद्विषः ।

विशेषतः पदारविन्द्ययुग्मं भक्तिवर्णनः ॥ ८ ॥

नारदो मुनिरस्य कीर्तिः

छन्द उक्तमृषिभिर्विराङ्गपि ।

देवतासकललोकमङ्गलो

नन्दगोपतनयः समीरितः ॥ ९ ॥

अङ्गानि पञ्च हुतभुग्दयितासमेतै-

श्वक्रैरमुष्य मुखदृत्तविषूपपन्नैः ।

चैलोक्यरक्षणसुजाप्यसुरान्तकाख्य-

पूर्वेण चेह कथितानि विभक्तियुक्तैः ॥ १० ॥

हृदये नतिः शिरसि पावकप्रिया

सवषट्शिखाहुमितिवर्मणि स्थितं ।

सफडस्त्वमित्युदितमङ्गपञ्चकं

सचतुर्धिवौषडुदितं हशोर्यदि ॥ ११ ॥

मन्त्राणेहश्वभिरुपेतचन्द्रखण्डै-

रङ्गानां दशकमुदीरितं नमोऽन्तं ।

हृच्छीर्षं तदनु शिखातनुचमन्त्रं^२
 पार्श्वद्वन्द्वसकटिपृष्ठमूर्द्धयुक्तं ॥ १२ ॥

रक्षे मन्त्रस्यास्य बीजच्च शक्ति-
 चक्री शक्री वामनेचपदीप्तः ।

सप्रद्युम्नो बीजमेतत्पदीप्तं

मन्त्रः प्रद्युम्नो जगन्मोहनोऽयं ॥ १३ ॥

हंसो मेदो वक्रवृत्ताभ्युपेतः
 पोत्री नेचाद्यन्वितोऽसौ युगाणा ।

प्रोक्ता शक्तिः सर्वगीर्वाणात्पृष्ठ-
 वर्वन्दस्याम्रवृक्षभा कामदेयं ॥ १४ ॥

विनियोगस्य मन्त्रस्य पुरुषार्थचतुष्टये ।
 कृष्णं प्रकृतिरित्युक्तो दुर्गाधिष्ठातृदेवता ॥ १५ ॥

गोपायति सकलमिदं

गोपायति परं पुमांसमिति गोपी ।

ग्रहतेस्तस्या जातं

जन इति नदादिकं पृथिव्यन्तं ॥ १६ ॥

अनयोर्गोपीजनयोः समीरणादश्रितो व्याप्त्या ।
 बक्षुभ इत्युपदिष्टं सान्द्रानन्दं निरञ्जनं ज्योतिः ॥ १७ ॥

स्वाहेत्यात्मानं गमयामीत्यतेजसे तस्मै ।

यः कार्यकारणेशः परामात्मेत्यच्युतैकतास्य मनोः ॥ १८ ॥

^२ अस्त्रं ।

अथवा गोपीजन इति समस्तजगदवनशक्ति-
 समुदायस्तस्य आनन्दस्य स्वामी बहुभ इत्युपदिष्टः ।
 अथवा ब्रजयुवतीनां दयिताय जहोमि मां मदीय-
 मपीत्यर्पयेत् समस्तं ब्रह्मणि सुगणे समस्तसम्पत्त्यै ॥ १८ ॥
 कृष्णबद्धः सत्तार्थो णश्चानन्दात्मकस्ततः ।
 कृष्णोः भक्ताघकर्षणादपि तद्वर्णत्वाच्च मन्त्रमयवपुषः ॥ २० ॥
 गोः शब्दवाचत्वाज्ज्ञानं तेनोपलभ्यत इति गोविन्दः
 वेत्तीति शब्दराशिं गोविन्दो गोविचारणादपि ।
 एतेऽभिख्येऽनुक्रमतस्तूर्थविभक्त्या
 मन्त्रात् पूर्वं मन्मथबीजादथ पश्चात्
 स्याताच्चेदष्टादशवर्णो मनुवर्णो
 गुह्यात् गुह्यो वाञ्छितचिन्तामणिरेषः ॥ २१ ॥
 पूर्वप्रदिष्टे मुनिदेवतेऽस्य
 छन्दस्तु गायत्रमुष्णिति सन्तः ।
 अङ्गानि मन्त्रार्णचतुष्कैर्वर्मावसानानियुगार्णमस्तं
 बीजं शक्तिः प्रकृतिः विनियोगश्चापि पूर्ववदमुष्ट्य ॥ २२ ॥
 पूर्वतरस्य मनोरथं कथयामि
 न्यासमखिलसिद्धिकरं ।
 व्यापव्याथो हस्तयोमस्त-
 वाह्ये पार्श्वं तानरु^३द्वं बुधेन ॥

^३ बन्धं T.

न्यासो वर्णिस्तारयुग्मान्तरस्यै-

र्विन्दूस्तंसौहार्दकृत्यर्विधेयः ॥ २३ ॥

शाखासु चीणि पूर्वाग्यधि दशसु

पृथग्दक्षिणाङ्गुष्ठपूर्वं वामाङ्गुष्ठावसानं

न्यसतु विषदधीः स्फृष्टिरुक्ता करस्या ।

अङ्गवृन्दपूर्वा स्थितिरुभयकरे

संहृतिर्वामपूर्वो दक्षाङ्गुष्ठान्तिके तत्

चयमपि स्फृजति स्थित्युपेतच्च कार्यं ॥ २४ ॥

ततः स्थितिक्रमाङ्गुधो दशाङ्गकानि विन्यसेत् ।

तदङ्गपञ्चकं तथा विधिः समीरितः करे ॥ २५ ॥

पुठितैर्मनुनाथ मातृकाण्ड-

रभिविन्यस्य सविन्दुभिः पुरावत् ।

अणुसंकृतिस्फृष्टिमार्गभेदा

क्षशतवानि च मन्त्रवर्णभाज्जि ॥ २६ ॥

संहृतावन् गतो मनुवर्यः

स्फृष्टिवर्त्मनि भवेत् प्रतियातः ।

उद्भृतिः खलु पुरोक्तवदेषां

न्यासकर्म कथयाम्यधुनाहं ॥ २७ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे लक्ष्मीयरात्रे लक्ष्मीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

चतुर्थोऽध्यायः ।

—००—

व्यास उवाच ।

महीसलिलपावकानिलवियन्ति गर्वे महान्
 पुनः प्रकृतिपूरुषौ पर इमानि तत्त्वान्यथ ।
 पदान्धुहृदयास्यकान्यधि पञ्चमध्ये द्वयं
 चयं सकलगं ततो न्यसत्तु तद्विपर्यासितः ॥ १ ॥
 गुप्ततमोऽयं न्यासः संप्रोक्तस्तत्त्वदशकपरिकृतः ।
 कार्योऽन्येष्वपि गोपालमनु अटिति फलसिङ्गौ ॥ २ ॥
 आकेशादापादं दोभ्यां ब्रुवपुटितमनु-
 वरं न्यसेद्वपुर्मिश्चापि पूर्ववदमुष्य ।
 मूर्ढन्यद्वणः श्रुत्योर्ब्राणे मुखहृदय-
 शिरजानुजठरपत्सु तथाक्षराणि ॥ ३ ॥
 न्यसेद्वक्ता स्वष्टिः स्थितिरपि मुनिभि
 रभिहिता हृदादिमुखान्तिका ।
 संहारोड्ब्रादिमूर्ढान्तस्थितय
 मिति विरचयत् स्वष्टिपूर्व
 मनुस्थितिं न्यासः संहारान्तो
 मक्षाववैखानसेषु विहितोऽयं ॥ ४ ॥
 स्थित्यन्तो युहमेधिषु स्वद्वयन्तो वर्णिनामिति प्राहुः ।
 वैराग्ययुजि युहस्ये संहारं केचिदाहुराचार्याः ॥ ५ ॥

सहजानौ वनवासिनि स्थितिच्च विद्यार्थिनां खृष्टिं ।
 शिरसि निहिता मध्यासैराक्षितर्जनिकान्विता ॥
 शिरसि रहिताङ्गुष्ठाज्येष्ठान्वितो परनिष्ठिकानेसि च ॥६॥
 मनोऽनुरच्छनं हरिचरणाङ्गभक्तिवर्द्धनं ।
 स्फूर्त्येऽथास्य ^१कीर्त्यते मूर्त्तिपञ्चरं ॥
 आर्त्तिग्रहविषाविघ्नं कीर्त्तिश्रीकान्तिपुष्टिदं ॥ ७ ॥
 केशवादियुगषट्कमूर्त्तिभिर्द्वाः
 पूर्वामिहिरानुमोन्तिकान् ।
 ह्रादशाच्चरभवाक्षरैः सुरैः
 कीववर्णरहितेश्च क्रमान्वयसेत् ॥ ८ ॥
 भालोदरहृङ्गभतूपतले
 वामे तव पार्श्वभुजान्तगले
 वामचयष्टुष्टककुत्सु तथा
 मूर्द्धन्यनुषट्घगावन्तु मनुं ।
 चेतन्यामृतवपुरकंकोटितेजा
 मूर्ढ्द्विस्थौ वपुरखिलं स वासुदेवः ॥ ९ ॥
 ऊधस्य विमलपाथसीव सिक्तं
 व्याप्तोति प्रकटितमन्त्रवर्णकीलं ।
 खृष्टिस्थिती दशपञ्चाङ्गयुग्मं
 न्यासादिचितयकास्यहृत्सु ॥ १० ॥

विन्यस्यतु ग्रथयित्वा तु मुद्रां
भूयो दिशां दशकं बन्धनीयं ।
तारं हाहं विश्वमूर्तिश्च शाङ्कीं
मासान्तं ते वायुमध्ये सुदेवाः ॥
षड्घन्डाणो मन्त्रवर्यः स उक्तः
साक्षाहारं मोक्षपुर्या अगम्यं ॥ ११ ॥

धाचर्यमिचाख्या वरुणांशुभगा विवस्वदिन्द्रयुताः ।
पुषाहृयपर्जन्यो त्वष्टा विष्णुश्च भानवः प्रोक्ताः ॥ १२ ॥
अथ तु युगरन्धार्णस्य मनोन्यसनं ब्रुवे
रचयतु करद्वन्द्वेऽङ्गुलिपञ्चकेष्वङ्गपञ्चकं ।
तन्मन्त्रमन्धं व्यापव्याथ चिशः प्रणवं सकृन्-
मनुजलिपयो न्यस्या भूयः पदानि च सादरं ॥ १३ ॥
कचमुवि ललाटभूयुग्मान्तरश्रवणाक्षिणो-
र्युग्लवदनग्रीवाहन्नाभिकछुभयाङ्ग्रिषु ।
न्यस्तु शितधीर्जान्वड्ग्रोरक्षराणि शिरसि भ्रुवं
नयनमुखहन्तुह्याङ्ग्रिष्वर्पयेत् पदपञ्चकं ॥ १४ ॥
पञ्चाङ्गानि न्यसेऽङ्गो मुन्यादीनप्यन्यत् सर्वं ।
तुल्यं पूर्वेणाथो वक्ष्ये मुद्रा बध्या मन्त्रोर्याः स्युः ॥ १५ ॥
अनङ्गुष्ठा कृजवो दक्षहस्त-
शाखा भवेन्मुद्रा हृदये शीर्षके च ।
अधोऽङ्गुष्ठा खलु मृष्टिः शिखायां
करद्वन्द्वाङ्गुलयो वर्मणि स्युः ॥ १६ ॥

नाराचमुष्टुदृतवाहुयुग्मं

व्यङ्गुष्ठतर्जन्युदितो ध्वनिस्तु ।

विश्वग्विषक्ता कथिताऽस्तमुद्रा

यचाक्षिणी तर्जनीमध्यमे हु ॥ १६ ॥

ओष्ठे वामकराङ्गुष्ठो लग्नस्तस्य केनिष्ठिका ।

दक्षिणाङ्गुष्ठसंयुक्ता तत्कनिष्ठा प्रसारिता ॥ १७ ॥

तर्जनीमधमाऽनामाः किञ्चित् संकुच्य चालिताः ।

बेणुमुद्रेह कथिता सुगुप्ता प्रेयसी हरेः ॥ १८ ॥

नोच्यन्तेऽत्र प्रसिद्धत्वान्मालाश्रीवत्सकौस्तुभाः ।

उच्यते च्युतमुद्राणां भद्रा विष्वफलाकृतिः ॥ १९ ॥

अङ्गुष्ठं वाममुहृण्डितमितरकराङ्गुष्ठकेनाथ बद्धा

तस्याग्रं पीडयित्वाङ्गुलिभिरपि च तां वामहस्ता-
ङ्गुलीभिः ।

बद्धा गाढं हृदि स्थापयतु विमलधीर्वाहरेन्मारबीजं

बिल्वाख्या मुद्रिकैषा स्फुटमिह कथिता गोपनीया

विधिज्ञैः ॥ २० ॥

मनोवाणीदेहैर्यदिह च दिवाराचिविहितं

अमत्या मत्या वा तदखिलमसौ दुष्कृतचयं ।

इमां मुद्रां जानन् क्षपयति नरस्तं सुरगणा

नमन्त्यस्याधीना भवति सततं सर्वजनता ॥ २१ ॥

प्रणवहृदोरवसान

स चतुर्थीसुदर्शनतथास्त्रपदं ।

उक्ता फडन्तममुना

ग्रथयेन् मनुमस्तमुद्रया हरितः ॥ २२ ॥

इति विधाय समस्तजगच्छनि-

स्थितिविनाशविधानविशारदं ।

श्रुतिविधानकरं मनुविग्रहं

स्मरतु गोपबधूजनवस्तुभं ॥ २३ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे लक्ष्मीयरात्रे ज्ञानान्वतसारे चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

पञ्चमोऽध्यायः ॥

◀▶

श्रीब्राह्मण उवाच ॥

अथ प्रकटसौरभोल्कलितफुल्लमाध्वीकासत्-

प्रसूननवपञ्चवप्रकारनम्बशाखेद्वैमैः ।

प्रफुल्लनवमुच्चरीललितवञ्चरीवेष्टितैः

सरेच्छिशिरितं शिवं शितमतिस्तु दन्दावनं ॥ १ ॥

विकाशिसुमनोरसास्वदनमच्चुलैः सच्चर-

च्छिलीमुखमुखोङ्गतैर्मुखरितान्तरं भांकृतैः ।

कपोतशुकसारिकापरमृतादिभिः पचिभि-

र्विराजितमितस्ततो भुजगशच्चुन्नत्याकुलं ॥ २ ॥

कलिन्ददुहितुश्वलपञ्चहरिविप्रुषां वाहिभि-

र्विनिद्रसरसीरहोदररजश्वयोत्पिञ्जिलैः ।

प्रदीपितमनोभवव्रजविलासिनीवाससां
^१विलोकनपरैर्निषेवितमनारतं मारुतैः ॥ ३ ॥
 प्रबालनवपस्त्रवं मरकतच्छदं वज्रमौ-
 त्तिकप्रसवकोरकं कमलरागनानाफलं ।
 स्थविष्टुमखिलत्तुभिः सततसेवितं कामदं
 तदन्तरपि कल्पकाङ्गुष्ठिपमुदच्चितं चिन्तयेत् ॥ ४ ॥
 सहेमशिखरावनेरुदितभानुवज्ञास्वरा-
 मधोऽस्य कनकस्थलीममृतशीकरं वारिणः ।
 प्रदीपमणिकुट्टिमां कुसुमरेणुपुञ्जोच्चलां
 स्मरेत् पुनरतन्द्रितो विगतषट्टरङ्गो बुधः ॥ ५ ॥
 तद्रनकुट्टिमनिविष्टमहिष्टयोग-
 पीठेऽष्टपञ्चमरुणं कमलं विचिन्त्य ।
 उद्यद्विरोचनसरोऽचिरमुष्य मध्ये
 संचिन्तयेत् सुखनिविष्टमथो मुकुन्दं ॥ ६ ॥
 सहामरनदलिताञ्जनमेघपुञ्ज-
 प्रत्यग्नीलजलजन्मसमानभासं ।
 सुस्तिग्नीलघनकुच्चितकेशजालं
 राजन्मनोन्नश्चितिकरुणिखण्डचूडं ॥ ७ ॥
 रोलन्बलालितसुरद्रुमसूनकलिपितो-
 त्तंसं समुत्कचनवोत्पलक्रण्यपूरं ।

^१ विलोकनविहारिभिः सततसेवितं मारुतैरिति P.

लोलालकस्फुरितभालतलप्रदीप्तं
 गोरचनातिलकमुच्चलचिच्चमालं ॥ ८ ॥
 आपूर्णशरदगताङ्कशशाङ्कविन्द-
 कान्ताननं कमलपचविशालनेचं ।
 रत्नस्फुरत्वानककुण्डलरश्मिदीप्त-
 गरण्डस्थलीमुकुरमुन्नतचारुनासं ॥ ९ ॥
 सिन्दूरसुन्दरतराधरमिन्दुकुन्द-
 मन्दारमन्दहसितद्युतिदीपिताशं ।
 वन्यप्रबालकुसुमप्रचयावल्लृप्त-
 ग्रैवेयकोच्चलमनोहरकम्बुकरण्ठं ॥ १० ॥
 मत्तमन्नमरजुष्टविलम्बमान-
 सन्तानकप्रसवदामपरिष्कृतांसं ।
 हाराबलीभगणराजितपीबरोरो-
 व्योमस्थलीललितकौस्तुभभानुमन्तं ॥ ११ ॥
 श्रीवत्सलक्षणसुलक्षितमुन्नतांस-
 माजानुपीनपरिवृत्तसुजातबाहुं ।
 आबन्धुरोदरमुदारगभीरनाभिं
 भृङ्गाङ्गनानिकरमञ्जुलरोमराजिं ॥ १२ ॥
 नानामणिप्रघटिताङ्गदकङ्गणोर्मि-
 ग्रैवेयसारकलनूपरहुन्दवन्धं ।
 दिव्याङ्गरागपरिपञ्चरिताङ्गयष्टि-
 मापीतवस्त्रपरिधीतनितम्बविन्दं ॥ १३ ॥

चारुरुजानुमनुष्टत्तमनोच्चजङ्ग-
 कान्तोन्नतप्रपदनिन्दितकूर्मकान्तिं ।
 माणिक्यदर्पणलसन्नखराजिराज-
 द्रक्ताङ्गुलिच्छदनसुन्दरपादपद्मं ॥ १४ ॥
 मत्याङ्गुशारिदवकेतुयवाञ्छ-
 संलक्षितारुणतराङ्गुत्रितलाभिरामं ।
 लावण्यसारसमुदायविनिर्मिताङ्ग-
 सौन्दर्यनिर्जितमनोभवदेहकान्तिं ॥ १५ ॥
 आस्यारविन्दपरिषूरितबेणुरन्ध-
 लोलत्कराङ्गुलिसमीरितदिव्यरागैः ।
 शश्वद्द्रवीकृतविकृष्टसमस्तजन्तु-
 सन्तानसन्ततिमनन्तसुखान्बुराशिं ॥ १६ ॥
 गोभिर्मुखान्बुजबिलीनबिलोचनाभि-
 रुधोभरस्खलितमन्धरमन्दगाभिः ।
 दन्तायदष्टपरिशिष्टतृणाङ्गुराभि-
 रालन्विवालधिलताभिरथाभिनीतं ॥ १७ ॥
 सप्रस्ववस्तनविवर्षणपूर्णनिश्च-
 लास्यावटकरितफेणिलद्वग्धमुग्धैः ।
 बेणुप्रवर्त्तितमनोहरमन्दगीति-
 दत्तोच्चकर्णयुगलैरपि नर्तकैश्च ॥ १८ ॥
 प्रत्यग्रशृङ्गमूर्ढमस्तकसंप्रहार-
 संरम्भवत्खलविलोलखुराग्रपातैः ।

आमेदुरैर्बहुलसास्तगलैरुदय-
 पुच्छैश्च वत्सतरवत्सतरीनिकायैः ॥ १६ ॥
 हुङ्कारविश्वुभितदिग्बलयैर्महङ्गि-
 रप्युक्षतिः पृथक्कुङ्गरभारखिन्नैः ।
 उत्तमितश्रुतिपुटीपरिपीतवंश-
 धानामृतोङ्गुतविकाशिविशालघोणैः ॥ २० ॥
 गोपैः समानगणशीलवयोविलास-
 वेशैश्च मूर्च्छितकलस्वरबेणुबीणैः ।
 मन्द्रोच्चतालपटुगानपर्विलोल-
 दोर्बस्त्ररीललितलास्यविधानदक्षैः ॥ २१ ॥
 जड्डान्तपीवरकटीरतटीनिबहु-
 बालोलकिङ्गिनिघटाबलितैरटङ्गिः ।
 मुग्धैस्तरक्षुनखकल्पितकर्णभूषै-
 रव्यक्तमज्जुवचनैः पृथुकैः परीतं ॥ २२ ॥
 अथ सुललितगोपसुन्दरीणां
 पृथुविशिष्टनितम्बमन्यराणां ।
 गुरुकुचभरभङ्गरावलग्न-
 चिवलिविजृमितरोमराजिभाजां ॥ २३ ॥
 तदतिमधुरचारुवेणुवाद्या-
 मृतरसपञ्चविताङ्गजाङ्गनिपाणां ।
 मुकुलविसररम्यरोमोङ्गम-
 समलंकृतगाचबस्त्ररीणां ॥ २४ ॥

तदतिरुचिरमन्दहासचन्द्रा-
 तपपरिजूमितरागवारिराशेः ।
 तरलतरतरंगविमुट् प्रकर-
 समभ्रमविन्दुसन्ततानां ॥ २५ ॥
 तदतिललितमन्दचिचिचाप-
 च्युतनिश्चितेक्षणमारबाणदृज्ञा ।
 दलितसकलमर्मविह्वलांग-
 प्रविहृतदुःसहवेपथुव्यथानां ॥ २६ ॥
 तदतिसुभगकम्बरूपशोभा-
 इमृतरसपानविधानलालसानां ।
 प्रणयसलिलपूरवाहिनीना-
 मलसविलोलविलोचनाम्बुजाभ्यां ॥ २७ ॥

विस्त्रिंसत्कवरीकलापविगतोत्कुम्भप्रसूनस्त्रवन्-
 माध्वीलम्पटचच्चरीकघटया संसेवितानां मुहुः ।
 मारोन्मादमदखलन्मृदुगिरामालोकाच्चुग्छुस-
 न्नीवीविश्वथमानचीनसिचयान्ताविनितम्बत्विषां ॥ २८ ॥
 खलितललितपादाम्भोजमन्दाभिघात-
 कणितमणितुलाकोद्याकुलाशमुखानां ।
 चलदधरकुलानां कुट्मलोत्पत्त्वलाक्षि-
 द्वयसरसिरुहाणामुम्भसत्कुण्डलानां ॥ २९ ॥
 द्राघिष्ठश्वसनसमीरणाभिताप-
 प्रम्लानीभवदरुणोद्वप्लवानां ।

नानोपायनविलसत्कराम्बुजाना-
 मालीभिः सततनिषेवितं समन्तात् ॥ ३० ॥
 तासामायतलोलनीलनयनव्याकोषनीलाम्बुज-
 स्थग्निभिः संपरिपूरिताखिलतनूनानाविनोदास्यदं ।
 तन्मुग्धाननपङ्कजप्रविगलन्माध्वीरसाम्बादिनीं
 विभ्राणं प्रणमोन्मदाक्षिमधुक्तन्मालां मनोहारिणीं ॥ ३१ ॥
 गोपीगोपपश्चनां
 वह्निः सरेद्यतोऽस्य गीर्वाणघटां ।
 वित्तार्थिनीं विरिच्छि-
 चिनयनश्चतमन्युपूर्विकां स्तोत्रपरां ॥ ३२ ॥
 तहक्षिणतो मुनि
 जननिकरवसुधर्मानादाय परं ।
 योगीन्द्रानथ पृष्ठे
 मुमुक्षुमालान् समाधिना सनकादान् ॥ ३३ ॥
 सव्ये सकान्तानथ सिद्धयच्च-
 गन्धर्वविद्याधरचारणांश्च ।
 सकिन्नरानस्तस्मि सख्यान्
 कामार्थिनो नर्तनगीतवाचैः ॥ ३४ ॥
 शंखेन्दुकुन्दधवलं सकलागमज्ञं
 सौदामिनीतिपिसङ्गजटाकलापं ।
 तत्पादपङ्कजगतामचलाच्च भक्तिं
 वाच्छन्तमुज्जिततरान्यसमस्तसङ्गं ॥ ३५ ॥

नानाविधश्रुतिगणान्वितसप्तराग-
 ग्रामचयीगतमनोहरमूर्च्छनाभिः ।
 संप्रीणयन्तमुदिताभिरमुं महत्या
 संचिन्तयेन्नभसि धातृसुतं मुनीन्द्रं ॥ ३६ ॥

इति श्रीनारदपरमाणे ज्ञानान्वतसारे लक्षीयरात्रे मवापूजाप्रकारे
 पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

षष्ठोऽध्यायः ।

थास उवाच ।

इति धात्वाऽत्मानं पटुविशदधीर्नन्दतनयं
 पुरो बुद्धौवार्थ्यप्रभृतिभिरनलोपहतिभिः ।
 यजेङ्ग्न्यो भक्त्या स्वपुषि विहिष्टैश्च विभवै-
 र्विधानं तद्ब्रूमो वयमतुलसान्निध्यदमथ ॥ १ ॥
 आरचय्य भुवि गोमयामसा
 स्वरिडलं निजसमुद्रविष्टरं ।
 न्यस्य तच विहितास्पदोऽमसा
 शङ्खमन्त्रमनुना विशोधयेत् ॥ २ ॥
 तच गन्धसमनोऽक्षतान्यथो
 निःश्चिप्तेङ्गुद्यमन्त्रमुच्चरन् ।
 पूरयेद्विमलपाथसा सुधी-
 रक्षरैः प्रतिगतैः शिरोऽन्तकैः ॥ ३ ॥

पीठशङ्कुसलिलेषु मन्त्रवित्
 वह्निवासरनिश्चाकृतां क्रमात् ।
 मण्डलानि चषकश्रवोक्षरै-
 रञ्जयेद्वद्नपूर्वदीपितैः ॥ ४ ॥
 तच तीर्थमनुनाभिराह्नयेत्
 तीर्थमुण्णरुचिमण्डलात्ततः ।
 स्त्रीयहत्कमलतो हरिं तथा
 गालिनीच्च शिखया प्रदर्शयेत् ॥ ५ ॥
 तज्जसं नयनमन्त्रवीक्षितं
 वर्मणा संमवगुणम् दोर्युजा ।
 मूलमन्त्रसकलीकृतं न्यसे-
 दङ्गकैश्च कलयेहिशोऽस्त्रितः ॥ ६ ॥
 अक्षतादियुतमच्युतीकृतं
 सस्पृहञ्जपत्तु मन्त्रमष्टशः ।
 किञ्चन क्षिपत्तु वर्जनीजले
 प्रोक्षयेन्निजतनुं ततोऽमुना ॥ ७ ॥
 चिःकरेण मनुनाऽखिलन्तथा
 साधनं कुसुमचन्दनादिकं ।
 शङ्कुपूरणविधिः समीरितो
 गुप्त एष यजनाग्रणीरिह ॥ ८ ॥
 गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति ।
 नर्मदे सिन्धु कावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु ॥ ९ ॥

एष तीर्थमनुः प्रोक्तो दुरितौषविनाशनः ।
 कनिष्ठाङ्गुष्ठकौ शक्तौ करयोरितरेतरं ॥ १० ॥
 तर्जनीमध्यमाऽनामाः संहताऽभुग्मवर्जिताः ।
 मुद्रैषा गालिनी प्रोक्ता शङ्खस्योपरि चालिता ॥ ११ ॥
 अथ मूर्ढनि मूलचक्रमध्ये
 निजनाथगणनायकं समर्च ।
 न्यसनक्रमतनुः पीठमन्त्रे-
 र्जलगन्धास्तधूपपुण्ड्रीपैः ॥ १२ ॥
 प्रयजेदथ मूलमन्त्रतेजो
 निजमूले हृदये भुवोश्च मध्ये ।
 चितयं स्मरत स्मरेत्तदेकी-
 कृतमानन्दघनं तडिल्लिताभं ॥ १३ ॥
 तत्ते यज्ञैः सावयवोकृत्य विभूत्या-
 द्यङ्गान्तं विन्यस्य यजेदासनपूर्वैः ।
 भूषान्तैर्भूयो जलगन्धादिभिरच्चां
 कुर्याङ्गुत्याद्यन्नविधानावधि मन्त्री ॥ १४ ॥
 भूयो बेणुं वदनस्थं वक्षोदेशे वनमालां ।
 वक्षोजोर्ज्ञं प्रयजेच्च श्रीवत्सं कौस्तुभरतं ॥ १५ ॥
 श्रीखण्डनिस्यन्दविचर्चिताङ्गो
 मूलेन भालादिषु चिच्काणि ।
 लिख्यादथो पञ्चरमूर्तिमन्त्रै-
 रनामयो दीपशिखाङ्गतीनि ॥ १६ ॥

पुष्पाञ्जलिं वितनुयादथ पञ्चकृत्वो
मूलेन पादयुगले तुलसीद्येन ।
मध्ये हयारियुगलेन च मूर्ढि पद्म-
द्वन्द्वेन षड्भिरपि सर्वतनौ च सर्वैः ॥ १७ ॥

श्वेतानि दक्षभागेऽपि तच्चन्दनपङ्किलानि कुसुमानि ।
रक्तानि वामभागेऽरुणचन्दनपङ्कसिक्तानि ॥ १८ ॥
तद्वच्च धूपदीपौ समर्प्य विनयात् सुधारसैः छष्टां ।
मुखवासाद्यं दक्षा समर्प्येन्नन्यपुष्पाद्यैः ॥ १९ ॥
ताम्बूलनर्तनातीतवाद्यैः सत्तोष्य चूर्णकसालनेन ।
ब्रह्मार्पणाख्यमनुना कुर्यात् स्वात्मार्पणं मन्त्री ॥ २० ॥

अथवा सङ्कुचितधिया
लयविधिमूर्त्तिपञ्चरावचरः ।

यद्यष्टादशलिपिना

स्वात्तपादाङ्गैश्च बेणुपूर्वैः प्रोक्तः ॥ २१ ॥
सुप्रसन्नमथ नन्दतनूजं

भावयन् जपतु मन्त्रमन्यः ।

सानुसंख्यति यथाविधि संख्या-

पूरणे स्वयं मनो विदधीत ॥ २२ ॥

प्रणवपुटितं बीजं जप्ता शतं सहिताष्टकं
निजगुरुमुखादासान् योगान् युनक्तु महामतिः ।
सदमृतचिदानन्दात्मायं जपच्च समापये-
दिति जपविधिः सम्यक् प्रोक्तो मनुद्घयमाश्रितः ॥ २३ ॥

य इमं भजते विधिं नरो
 भविताऽसौ दयितः शरीरिणां ।
 आपराककमलैकमन्दिरं
 परमन्ते समुपैति तन्महः ॥ २४ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे द्वतीयरात्रे षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

सप्तमोऽध्यायः ।

—४४—
व्यास उवाच ।

कथ्यते खलु मन्त्रवर्ययोः
 साधनं सकलसिद्धिसाधनं ।
 यद्विधाय मुनयो महीयसीं
 सिद्धिमापुरिह नारदादयः ॥ १ ॥

विग्रं प्रध्वस्तकालप्रभृतिरिपुघटानिर्मलाङ्गं गरिष्ठं
 भक्तिं कृष्णाङ्गन्त्रिपङ्केरुहयुगलरजोरागिनीमुद्घहन्तं ।
 वेत्तारं वेदशास्त्रागमविमलपथां सम्भवं सत्सु विद्वांसं
 यो भक्त्या विवित्सुः प्रवणतनुमना देशिकं संश्रयेत ॥ २ ॥
 सन्तोषयेदकुठिलाद्रेतरात्मना तं
 स्वेः स्वेधनैश्च वपुषाप्यनुकूलवाण्या ।
 अब्दचयं कमलनाभधियाऽथ धीर-
 स्तुष्टे विवक्षतु गुरावश्च मन्त्रदीक्षां ॥ ३ ॥

प्रपञ्चसारप्रथिताऽच दीक्षा
 संस्मार्यते संप्रति सब्वसिद्धैः ।
 ऋते यथा सन्ततजापिनोऽपि
 सिद्धिं न यद्यास्यति मन्त्रपूर्गः ॥ ४ ॥
 अथ पुरो विदधीत स्तवस्थली-
 मविषमामधिवास्तुबलिं बुधः ।
 अचलदोर्मितपचभु मण्डपं
 महृणवेदिकमारचयेत्ततः ॥ ५ ॥
 विगुणतन्तुयुजा कुशमालया
 परिवृतं प्रकृतिध्वजभूषितं ।
 मुखचतुष्कपयस्तरुतोरणं
 सितवितानविराजितमुञ्जलं ॥ ६ ॥
 वसुचिगुणिताङ्गुलिप्रमितखातवातायनं
 वसोर्वसुपतेरथो ककुभि विष्मस्मिन् बुधः ।
 करोतु वसुमेखलं वसुगणार्हकोणं प्रति
 जवस्थितगजध्वनिप्रतिमयोनिसंलक्षितं ॥ ७ ॥
 ततो मण्डपे गव्यगन्धमधुसिक्ते
 लिखेन्मण्डलं सम्यग्च्छदाव्दं ।
 सुट्टत्तचयं राशिपीठाङ्गि वीथी-
 चतुर्द्वावशोभोपशोभासुयुक्तं ॥ ८ ॥
 ततो देशिकस्नानपूर्वं विधानी
 विधायात्मपूजावसानां विधिन्नः ।

स्ववामाग्रतः शङ्खमप्यर्थपाद्या-
चमाद्यानि पाचानि संपूरितानि ॥ ९ ॥

विधायान्यतः पुष्टगन्धाक्षताद्यं
करक्षालने पृष्ठतश्चापि पाचं ।

प्रदीपावलीदीपिते सर्वमन्यत्
स्वतोऽगाचारसाधनं चादधीत ॥ १० ॥

वायव्याशादीशपर्यन्तमज्ञार्गा

पीठस्योदग्नौरवी पक्तिरादौ ।
पूज्योऽन्यचाप्याम्बिकेयः कराजैः

पाशं दण्डं पुष्टभीती दधानः ॥ ११ ॥

आराध्याऽधारशक्त्याद्यमरचरणयोरप्यथो मध्यभागे
धर्मादीन् वह्नियक्षः पवनशिवगतान्दिद्वधर्मादिकांश्च ।
मध्ये शेषाज्ञतेजस्तितयगुणगणानात्मजान् केशराणां
मध्ये चाकीर्णवासादिकमभियज्ञते पीठमन्त्रेण भूयः ॥ १२ ॥

ततः शालीन्मध्ये कमलममलांस्तरुलवरा-
नपि न्यस्येत् दर्भांस्तरुपरि च दूर्बाहृतयुतान् ।
न्यस्येत् प्रादक्षिण्यात्तदुपरि क्षणानोर्दश कला
यकाराद्यर्णाद्या यजतु च सुगन्धादिभिरिमाः ॥ १३ ॥

न्यस्येत्कुम्भन्तच चिगुणितलसत्तन्तुकलितं
जपांस्तारं धूपैः सुपरिमलितं जोड्नकमयैः
कभाद्यैः कुन्तिस्मिष्ठउवसितिभिर्वर्णयुगलै-
स्तथान्यस्याभ्यन्नास्तदनु खमणेद्वादश कलाः ॥ १४ ॥

एवं संकल्प्याग्निमाधाररूपं
 भानुन्तद्वल्कुमरूपं विधिञ्चः ।
 न्यसेत्तस्मिन्दक्षताद्यैः समेतं
 कूच्चं स्वर्णरत्नवर्ण्यैः प्रदीप्तं ॥ १५ ॥
 अथ काथतोयैः दक्षकारादिवर्ण-
 वर्कारावसानैः समापूरयेत् ।
 स्वमन्त्रचिजापावसानं पयोभि-
 र्गवां पञ्चगव्यर्जसैः केवलैर्वा ॥ १६ ॥
 सकलजनस्मिथवसुयुगसंख्याः
 सुरगणपूर्वा न्यसत्तु तथैव ।
 तदुपकलास्ताः सलिलसुगन्धाः
 स त्तु सुमनोभिस्तदनुयजेच्च ॥ १७ ॥
 उदीच्यकुष्ठकुञ्जमाञ्चुलोहसज्जटासुरैः ।
 सशीतमित्युदीरितं हरेः प्रियाष्टगन्धकं ॥ १८ ॥
 काथतोयपरिपूरितोदरे
 संविलङ्घ्य विधिमाष्टगन्धकं ।
 सोमसूर्यशिखिनां पृथक् कला-
 सेवकर्म विनियोजयेत् सुधीः ॥ १९ ॥
 तद्वदक्षरभवास्तु कादिभि-
 स्तादिभिः पुनरुक्तारजाः कलाः ।
 पादिभिर्मलिपिजास्तु बिन्दुजाः
 यादिभिः सुरगणेन नादजाः ॥ २० ॥

समावाहनान्ते सुसंस्थापनात् प्राक्
 ऋत्तुचस्तुत्तु तत्त्वातिजप्या बुधेन ।
 समभ्यर्ज्ञं तास्ताः पृथक् तत्त्वं पाथो-
 इर्पयेन्मूलमन्त्रेण कुम्भे यथावत् ॥ २१ ॥
 सहकारबोधपनसस्तवकैः
 शतमन्युकगिठकलितैः कलसं ।
 पिधातुपुष्पफलतण्डुलकै-
 रभिपूर्णया च शुभचक्रिकया ॥ २२ ॥
 अभिवेष्टयेत्तदनु कुम्भमुखं
 नवनिर्मलांशुकयुगेन बुधः ।
 समलङ्घृतेऽच कुसुमादिभि-
 रप्यभिवाहयेत् परतरत्त्वं महः ॥ २३ ॥
 सकलीविधाय कलसस्थममुं
 हरिमस्तु तत्त्वमनुविन्यसनैः ।
 परिपूजयेदगुरुमथावहितः
 परिवारयुक्तमुपचारगणैः ॥ २४ ॥
 दत्त्वासनं स्वागतमप्यदीर्घं
 तथार्थपाद्याचमनीयकानि ।
 स्थानत्त्वं वासश्च विभूषणानि
 साङ्गाय तस्मै विनियोज्य मन्त्री ॥ २५ ॥
 गाचे पविचैरथगन्धपुष्पैः
 पूर्वं यजेन्द्र्यासविधानतोऽस्य ।

हृष्टिस्थितिस्वाङ्गयुगच्च वेणुं
मालामभिज्ञानवराश्मम् ख्यौ ॥
मूलेन चार्यार्च्छनवत् प्रपूज्य
समर्चयेदावरणानि भूयः ॥ २६ ॥

दिक्ष्वथ दामसुदामौ वसुदामः किञ्चिन्नी च संपूज्याः ।
तेजोरूपास्तद्विहिरङ्गानि केशरेषु समुत्तिर्यजेत ॥ २७ ॥

हुतवहनिकृतिसमीरण-
शिवदिक्षु हृदादिवर्मपर्यन्तं ।
मुक्तेन्दुकान्तकुवलयहारि-
नीलहुताशप्रभाः प्रमदाः ॥ २८ ॥

अभयवरस्फुरितकराः
प्रधानतनवोऽङ्गदेवताः सर्वाः ।
रुक्मिण्याद्या महिषी-
रष्टौ संपूजयेद्वलेषु ततः ॥ २९ ॥
दक्षिणकरधृतकमला-
वसुभरितसुपाचमुद्रितान्यकराः ।
रुक्मिण्याद्या सत्या
लग्नाजित्याह्वया सुनन्दा च ॥ ३० ॥

भूयश्च मिच्चिन्दा
सुलक्षणाप्यूक्षजा सुशीला च ।
तपनीयमरकताभाः
सुसितविचिच्चान्बरवेशाखेताः ।

एत्युकुचभरालसाङ्गयो

विविधमालप्रकरविलसिताभरणाः ॥ ३१ ॥

ततो यजेहलाग्रेषु वसुदेवच्च देवकीं ।

नन्दगोपं यशोदाच्च बलभद्रं सुभद्रिकां ॥ ३२ ॥

गोपालगोपीस्तद्वक्ते विलीनमितलोचनाः ।

ज्ञानमुद्राभयकरौ पितरौ पीतपाण्डरौ ॥ ३३ ॥

दिव्यमालाम्बरालेपभूषणे मातरौ पुनः ।

धारयन्त्यौ च वरदं पायसापूपपाचकं ॥ ३४ ॥

अरुणश्यामले हारमणिकुण्डलमण्डिते ।

बलः शंखेन्दुधवलो मुषलं लाङ्गलं दधत् ॥ ३५ ॥

हलालोलानीलवासा हेलावानेककुण्डलः ।

कलायश्यामला भद्रा सुतदा भद्रभूषणा ॥ ३६ ॥

वराभययुता पीतवसना रुद्रयौवना ।

बेणुबीणावेचयष्टिशङ्खशृङ्गादिपाणयः ॥ ३७ ॥

गोपागोप्यश्च विविधौपायनात्तकरान्बुजाः ।

मन्दरादीश्च तद्वाञ्छ्वे पूजयेत् कल्पपादपान् ॥ ३८ ॥

मन्दारसन्तानकपारिजात-

कल्पद्रुमाख्यान् हरिचन्दनच्च ।

मध्ये चतुर्दिश्वभिवाञ्छितार्थ-

दानैकदीक्षान्वितनम्बशाखान् ॥ ३९ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे तृतीयरात्रे सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

अष्टमोऽथायः ॥

ब्राह्म उवाच ॥

हरिहव्यवाट् तरणिजक्षपाटवाः-

पतिवायुसोमशिवशेषपद्मजान् ।

प्रयजेत स्वदिक्ष्वमलधीः स्वजा-

त्यधीश्वरहेतिपञ्चपरिवारसमेतान् ॥ १ ॥

कपिशकपिलनीलश्यामलश्वेतधूम्बा-

मलसितशुचिरक्तवर्णतो वासवाद्याः ।

करकमलविराजत्स्वायुधा दिव्यवेशा

विविधमणिगणोग्रप्रस्फुरद्गूषणाद्याः ॥ २ ॥

दम्भोलिशत्त्वभिधदण्डकृपाणपाश-

चण्डाङ्गुशाङ्गदाच्चिशिखारिपथाः ।

अर्चा वहिर्निंजसुलक्षणलक्षितमौलियुक्ताः

स्वस्वायुधाभयसमुद्धतपाणिपद्माः ॥ ३ ॥

कनकरजततोयदाभ्वचम्पा-

रुणहिमनीलजवाप्रबालभासः ।

क्रमत इति रुचात्तवज्जपूर्वा

रुचिरविलेपनवस्त्रमाल्यभूषाः ॥ ४ ॥

कथितमाटतिसप्तकमच्युता-

च्चणविधयाति सर्वसुखावहं ।

प्रयजेदथवाङ्गपुरन्दरा-

शनिमुखैस्त्रितयावरणं त्विदं ॥ ५ ॥

हेत्या जयित्वा जलगन्धपुष्पैः

कृष्णाष्टकेनाप्यथ कृष्णपूजां ।

कुर्याद्बुधस्तानि समाह्वयानि

वच्यामि तारादिनमोऽन्तिकानि ॥ ६ ॥

श्रीकृष्णो वासुदेवश्च नारायणसमाह्वयः ।

देवकीनन्दनो यदुश्रेष्ठो वार्ष्णेय इत्यपि ॥ ७ ॥

असुराक्रान्तशब्दान्ते भारहारीति सप्तमः ।

धर्मसंस्थापकश्चैव चतुर्थ्यन्ताः क्रमादिमे ॥ ८ ॥

एभिरेवाथ वा कार्या पूजा वै कंसवैरिणः ।

संसारसागरोक्तीर्थं सप्तकामाप्तये बुधैः ॥ ९ ॥

साराङ्गारघृतधिलुलितैर्जर्जरैः संविकीर्ण-

र्गुर्गुल्वाद्यैर्घनपरिमलैर्धूपमासाद्य मन्त्री ।

दद्यान्नीचैर्हनुजमथ मायाप्रवेणाथ दोषणा

घण्ठां गन्धाक्षतसुमनकैरचितां वादयानः ॥ १० ॥

तदुद्दीपं सुरभिघृतसंसिक्तकर्पूरकं

दीपं हृष्णा स्तुतिविशदधीः पद्मपर्यन्तमुच्चैः ।

दत्त्वा पुष्पाञ्जलिमपि विधायार्पयित्वा च पाद्यं

साचामं कल्पयेत्तद्विपुलमपि तदा स्वर्णपाचे निवेद्यं ॥ ११ ॥

सुरभितरेण दुग्धहविषा सुशृतेन शिता

समुदंशकैरुचिरकृत्य विचित्रवासैः ।

दधिनवनीतनूतनसितोपलपूपनिका-

घृतगुडनारिकेलकदलीफलपुष्परसैश्च ॥ १२ ॥

अख्लोक्षितं तदरिमुद्रिकयाऽतिरच्य

वायव्यतापपरिशोषितमग्निदोषा ।

संदह्वा वामकरसौधरसाभिपूर्णं

मन्त्रामृतीकृतमथाभिमृष्टन् प्रजप्येत् ॥ १३ ॥

मनुमष्टशः सुरभिमुद्रिकया

परिपूर्णमर्चयद्गुण्डु गन्धपुष्पैः ।

हरिमर्ययेदथ कृतप्रसरा-

ञ्जलिरास्यतोऽस्य विसरेच्च महः ॥ १४ ॥

वीतिहोचदधितान्तमुच्चरन्

मूलमन्त्रमथ निःक्षिपेञ्जलं ।

अर्पयेत्तदमृतात्मकं हवि-

होर्मजासकुसुमं समुद्धरन् ॥ १५ ॥

निवेदयामि भगवते जुषानेदं हविर्हविः ।

निवेद्यार्पणमन्त्रोऽयं सर्वाच्छासु निजाख्यया ॥ १६ ॥

ग्रासमुद्रां वामदोषणा विकचोत्पलसन्निभां ।

प्रदर्शयन् दक्षिणेन प्राणादीनाच्च दर्शयेत् ॥ १७ ॥

स्मृशेत् कनिष्ठोपकनिष्ठिके द्वे

साङ्घुष्मूङ्घां प्रथमेह मुद्रा ।

तथापरा तर्जनिमध्यमे स्या-

दनामिकामध्यमिके च मध्या ॥ १८ ॥

अनामिकातर्जनिमध्यमाः स्यात्
 तद्वच्चत्तर्थी सकनिष्ठिकास्ताः ।
 स्यात् पञ्चमी तद्विदिति प्रदिष्टाः
 प्राणादिमुद्रा निजमन्त्रयुक्ताः ॥ १९ ॥
 प्राणापानव्यानसमानोदानाः क्रमाच्छ्रुत्यर्था युक्ताः ।
 ताराधारबद्धा चेष्टा कृष्णाध्वनस्ततो मनवः ॥ २० ॥
 ततो निवेद्य मुद्रिकां प्रधानया करद्वये ।
 सृशत्वनामिकां निजां मनुं जपन् प्रदर्शयेत् ॥ २१ ॥
 नन्दजोऽन्तुमनुविन्दयुड्नति-
 र्वामपार्श्वउदरात्मनि च ।
 रुद्ध आत्मनि निवेद्यमात्मभू-
 र्मां स पार्श्वमनिलस्तथा नियुक् ॥ २२ ॥
 मण्डलमभितो मन्त्री-
 बीजाङ्गुरभाजनानि विन्यस्य ।
 पिष्टमयानपि दीपान्
 धृतपूर्णान् विन्यस्येत् सुदीपशिखान् ॥ २३ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे द्वतीयरात्रेऽमोऽथायः ॥ ८ ॥

नवमोऽध्यायः ॥

—००४८—

ब्राह्म उवाच ॥

अथ संखुते हुतवहे
 विमलधीरभिवाद्य सम्यग्भिपूज्य ।
 हरिं जुहुयात् सिताघृत-
 युतेन पथः परिसाधितेन सितहीदिविना ॥ १ ॥
 अष्टोत्तरसहस्रं
 समाप्य होमं पुनर्वस्त्रिं दद्यात् ।
 वशिष्ठाधिनाथेभ्यो
 नक्षचेभ्यस्ततश्च करणेभ्यः ॥ २ ॥
 संपाद्य पाणी च सुधां समर्प्य
 दत्त्वाम उद्दास्य मुखार्चिरास्ये ।
 नैवेद्यमुड्डत्य निवेद्य विश्वकृ-
 सेनाय पृथ्वीमुपलिप्य भूयः ॥ ३ ॥
 गण्डूषदन्तधवनाचमनास्यहस्त-
 सूक्त्यानुलेपमुखवासकमाल्यभूषाः ।
 ताम्बूलमण्यतिनिवेद्य सुराद्यन्वत्य-
 गीतैः सुट्समभिपूजयतात् पुरेव ॥ ४ ॥
 गन्धादिभिः सपरिवारमथार्थमसै
 दत्त्वा विधाय कुसुमाञ्जलिमादरेण ।

य

स्तुत्वा प्रणम्य शिरसा चुलकोदकेन
 आत्मानमर्पयत् तच्चरणारविन्दे ॥ ५ ॥
 इति पूर्वं प्राणबङ्गिदेहधर्माधिकारतः ।
 जाग्रत्खग्नसुष्टुपाख्यावस्थासु मनसा वाचा ॥ ६ ॥
 कर्मणा हस्ताभ्यां पङ्गामुदरेण शिश्वा यत् स्मृतं ।
 यदुक्तं यत् कृतं तत्सर्वं ब्रह्मार्पणं भवतु स्वाहा ॥ ७ ॥
 मां मदीयच्च सकलं हरयेऽहं समर्पये ।
 ओं तत्सिद्धिं संप्रोक्तो मन्त्रः स्वात्मार्पणे शुभः ॥ ८ ॥

^१अनुस्मरन् कलसगमच्युतं
 जपन् सहस्रकं बुधो वपुष्य-
 थोदितोज्जितः समा चितीविना-
 यतस्तदपि नयेत् सुधात्मतां ॥ ९ ॥
 ध्वजतोरणदिक् कलसादिगता-
 मपि मण्डपमण्डलकुण्डलतां ।
 अभियोज्य चितिं कलसे कुसुमैः
 परिपूज्य जपेत् पुनरष्टशतं ॥ १० ॥
 अथ शिष्य उपोषितः प्रभाते
 कृतनित्यः सुसितान्वरः सुवेशः ।
 धरणीधनधान्यगोबहुलै-
 विनयाद्विप्रवरान् हरेः प्रसाद्य ॥ ११ ॥

^१ स्त्रीकोऽयं न समीचीनतया कन्दोबहोऽसम्बद्धस्त्रातो भान्तिरत्नानु-
मीयते ।

भूयः परीत्य प्रणिपात्य देशिकं
तस्मै परस्मै पुरुषाय देहिने ।
तां वित्तशाठं परिहृत्य दक्षिणां
दत्त्वा तनुं स्वाच्छ समर्पयेत् सुधीः ॥ १२ ॥

अथाभिषेकमण्डपे सुखोपविष्टमासने ।
गुरुर्विशोधयेदमुं पुरेव शोषणादिभिः ॥ १३ ॥
पीठन्यासावसानं वपुषि विमलधीर्न्यस्य तस्यासिकाया
मन्त्रेणाभ्यर्थं दूर्बाक्षतकुसुमयुतां रोचनां के निधाय ।
आशीर्वादैर्द्विजानां विशदपटुरवैर्गीतवादिच्छोषै-
र्मङ्गल्यैरानयत्तं कलसमभिष्टतस्तस्मीपं प्रतीतः ॥ १४ ॥

तेनाभिलीनमणिमन्त्रमहौषधेन
धान्ना परेण परमामृतरूपभाजा ।

संपूरयन् वपुरमुष्य ततो वितन्वन्
तत्सामवर्णमभिषेचयतात् यथावत् ॥ १५ ॥

क्षाद्यैराऽन्तिमवर्ण-
रङ्गिन्नं पूर्णतनुस्त्रिव्यक्तमन्तान्तैः ।

परिधृतसिततरवसन-
द्वितयो वाचंयमः समाचान्तः ॥ १६ ॥

बहुशः प्रणम्य देशिक-

नामानं हरिमथोपसंपूज्य ।

तदक्षिणतस्तिष्ठे-

दभिमुख एकाग्रमानसः शिष्यः ॥ १७ ॥

न्यासैर्यथाविधि तमच्युतसाह्विधाय
गन्धाक्षतादिभिरलंकृतवर्षमणोऽस्य ।
कृष्णादियुक्तमथ मन्त्रवरं यथावत्
ब्रूयात् चिशो गुरुरनर्थमवाकमन्ते ॥ १८ ॥

गुरुणा विधिवत् प्रसाधितं
मनुमष्टोत्तरशतं प्रजप्य बुधः ।
अभिवन्द्य ततः शूणोति सम्यक्
समयान् भक्तिभरेण नम्नमूर्त्तिः ॥ १९ ॥
दक्षा शिष्याय मनुं
न्यस्त्वाथ गुरुः कृतात्मजं यजनविधिः ।
अष्टोत्तरसहस्रं

स्वशक्तिहानानवासये जप्यात् ॥ २० ॥
कुम्भादिकच्च सकलं गुरवे निवेद्य
संपूजयेत् द्विजवरानपि भोज्यजातैः ।
कुर्वन्त्यनेन विधिना य इहाभिषेकं
ते सम्पदां निलयनं हि त एव धन्याः ॥ २१ ॥

संक्षिप्य किञ्चिदुदिता
समर्प्य दीक्षा संस्मरणाय विषमधियां ।

एनां प्रविष्ट्य मन्त्री

सर्वान् मन्त्रान् जपेत् जुहुयात् यजेत् ॥ २२ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे लक्षोयरात्रे नवमोऽध्यायः ॥ ६ ॥

दशमोऽध्यायः ॥

—१०१—

श्रीबास उवाच ॥

चैचेनदुतन्मासि तमीस्तप्ते
युग्मचेचे देशिकात् प्राप्य दीक्षां ।
तेनाज्ञासः पूर्वसेवां द्वितीये
मासि हादश्यामारभेतामलायां ॥ १ ॥

कृत्वा स्नानाद्यं कर्म देहार्चनान्तं
वर्त्माश्रित्य प्रागीरितं मन्त्रिमुखः ।
शुद्धो मौनी ब्रह्मचारी निशाशी
जप्याच्छान्तात्मा शुद्धपद्माच्छदाम्भा ॥ २ ॥

तन्वन् शुश्रूषां गोषु ताभ्यः प्रयच्छन्
ग्रासं भूतेषु प्रोद्धंश्वानुकम्पां ।
मन्त्राधिष्ठाचीं देवतां वन्दमानो
दुर्गां दुर्बोधध्वान्तभानुं गुरुच्च ॥ ३ ॥

कुर्वन्नात्मीयं कर्म वर्णाश्रमस्थं
मन्त्रं जप्ताऽङ्गिः स्नानकारिणीभिः सिष्वेत् ।
आचमेन पार्थस्तत्त्वसंख्यं प्रजसं
भुज्ञानश्वानु सप्तजप्तान् जनाद्यः ॥ ४ ॥

अद्रेः शृङ्गे नद्यास्तटे विल्लमूल
तोये हृद्ये गोकुले विष्णुगेहे ।

अश्वत्थादधस्तादयुधेश्वापि तीरे
स्थानेष्वेतेष्वासीनास्त्वेकैकशस्तु ॥ ६ ॥

प्रजपेदयुतचतुष्कं
दशाक्षरं मनुवरं पृथक् क्रमशः ।

अष्टादशाक्षरं च-
दयुतद्वयमीरिता संख्या ॥ ७ ॥

शाकं मूलं फलं गोस्तनभवदधिनीभैक्षमन्नच्च शक्तून्
दौग्धान्नं चाददानः क्षितिधरशिखरादौ क्रमात्
स्थानभेदे ।

एकं वै पानशक्तौ गदितमिति मया पूर्वसेवाविधानं
निष्टत्तेऽस्मिन् भूयः प्रजपतृ विधिवत् सिद्धये साध-
केन्द्रः ॥ ८ ॥

देहार्द्धनान्ते दिनशो दिनादौ
दीक्षोक्तमार्गद्वितयं विधानं ।

आश्रित्य कृष्णं प्रयजेद्विविक्त-
गेहेषु निष्ठो हुतशिष्टभोजी ॥ ९ ॥

दशलक्ष्मस्यफलदं मनुं
प्रतिजप्य निर्मलमतिर्दशाक्षरं ।

जुहुयाङ्गुडाज्यमधुसंयतैर्नवै-
र्वर्षणाद्युजैर्हुतवहै दशायुतं ॥ १० ॥

शुषिलयुगलवर्णच्चेमनुं पञ्चलकं
प्रजपतृ जुहुयाच्च प्रोक्तकृसार्दलकं ।

अमलमतिरखाभे पायसैरम्बुजानां

घृतसहितसिताभैरारभेष्ठोमकर्म ॥ ११ ॥

अशक्तानां होमे निगमरसनागेन्द्रगुणितो

जपः कार्यश्चेति द्विजन्वपविशालामाहुरपरे ।

स होमश्वेदेषां सम इह जपो होमवलितो

य उक्तो वर्णनां स खलु विहितस्तच्च न दृशां ॥ १२ ॥

यं वर्णमाश्रितो यः

शूद्रः स च तनुतां भ्रुवं विहितं ।

विदधीत जपं विधिवत्

श्रद्धावान् भक्तिभवावनम्ब्रतनः ॥ १३ ॥

पुनरभिषिक्तो गुरुणा

विधिवत् विश्राग्य दक्षिणां तस्मै ।

अभ्यवहार्य च विप्रान्

विभवैः संप्रीणयेच्च भक्तियुतः ॥ १४ ॥

इति मन्त्रवरं द्वितयान्यवरं

परिबाध्य जपादिभिरच्युतधीः ।

प्रयजेत् सवनचितये दिनशो

विधिनाथ मुकुन्दममन्दमतिः ॥ १५ ॥

अथ श्रीमदुद्यानसंब्रात हेम-

स्यलोङ्गासिरत्सफुरन्मण्डपान्तः ।

लसत्काल्पदृक्षाध उदीसरत्स-

स्यलाधिष्ठितामोजपीठाधिरूढः ॥ १६ ॥

महानीलनीलाभमत्यन्तवालं
 गुडस्त्रिघ्नवक्रान्तविस्त्रस्तकेशं ।
 अनिव्रातपर्यकुलोत्फुल्लपद्म-
 प्रमुग्धाननं श्रीमदिन्दीवराक्षं ॥ १७ ॥
 चलत् कण्डलोल्लासिसोत्फुल्लगण्डं
 सुघोणं सुशोणाधरं सुस्मितास्यं ।
 अनेकाश्मरश्मयुल्लसत्कण्ठभूषं
 लसन्तं वहन्तं नखं पौण्डरीकं ॥ १८ ॥
 समङ्गूषरोरःस्थलं बेणुधून्या
 सुपुच्चाङ्गमष्टापदाकल्पदीप्तं ।
 कटीरस्थले चारुजह्नन्तयुग्मे
 पिनडं कण्ठकिङ्किनीजालदाम्बा ॥ १९ ॥
 हसन्तं हसङ्गन्धुजीवप्रसून-
 प्रभं पाणिपादान्बुजोदारकान्या ।
 करे दक्षिणे पायसं वामहस्ते
 दधानं नवं शुद्धहैयङ्गवीनं ॥ २० ॥
 महीभारभूतामरारातियूथा-
 ननःपूतनादीन्निहन्तुं प्रदृक्तं ।
 प्रभुं गोपिकागोपद्वन्द्वैः परीतं
 सुरेन्द्रादिभिर्वर्णितं देवद्वन्द्वैः ॥ २१ ॥
 प्रगे पूजयित्वेत्यनुस्मृत्य कृष्णं
 तदञ्जेन्द्रवज्ञादिभिर्भक्तिनम्बः ।

सिताभे च हैयङ्गवीनैश्च दधा
विमिश्रेण दौम्धेन संप्रीणयेत् ॥ २२ ॥

इति श्रीगारदपञ्चरात्रे लक्षीयरात्रे दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

एकादशोऽध्यायः ॥

श्रीबाल उवाच ॥

इति प्रातरच्छयेदच्युतं यो
नरः प्रत्यहं शशदास्तिक्ययुक्तः ।
लभेत् सोऽचिरेणैव लक्ष्मीं समग्रा-
मिह प्रेत्य शुद्धिं परं धाम भूयात् ॥ १ ॥
अहो मुखेऽनुदिनमित्यभिपूज्य शौरिं
दध्राथवा गुडयुतेन निवेद्य तोयैः ।
श्रीमन्मुखे समतितर्थं तद्विया तं
जप्यात् सहस्रमध्यं साष्टकमादरेण ॥ २ ॥
मध्यन्दिने जपविधानविशिष्टरूपं
वन्दं सुरर्षियतिखेचरमुख्यवन्दैः ।
गोगोपवनितानिकरैः परीतं
सान्द्राम्बुद्ध्विसुजातमनोहराङ्गं ॥ ३ ॥

मायूरपचपरिकृत्पवतंसरम्यं
 धम्मिल्लभुल्लसितचिल्लिकमम्बुजाष्टं ।
 पूर्णन्दुविभवदनं मणिकुण्डलश्री-
 गण्डं सुनासमतिसुन्दरमन्दहासं ॥ ४ ॥
 पीताम्बरं रुचिरनूपुरहारकाम्बी-
 केयूरकार्मिकटकादभिरुच्चलाङ्गं ।
 दिव्यानुलेपनविषङ्गितमंसराज-
 दम्लानचिचवनमालमनङ्गदीप्तं ॥ ५ ॥
 वेणुं धमन्तमथवा श्वकरे दधानं
 सव्येतरे पशुपयष्टिमुदारवेशं ।
 दक्षे मणिप्रवरमोसितदानदक्षं
 ध्यात्वैवमर्च्चयतु नन्दजमिन्दिरासैर ॥ ६ ॥
 दामादिकाङ्गदयितासुहदड्ग्रिपेन्द्र-
 वज्ञादिभिः समभिपूज्य यथा विधानं ।
 दीक्षाविधानकथितच्च निवेद्यजातं
 हैमे निवेदयतु पाचवरे यथावत् ॥ ७ ॥
 अष्टोत्तरशतमयो जुहुयात्पयोऽच्चेः
 सर्पिर्युतैः सुसितश्वर्कर्या विमिश्रैः ।
 दद्याद्विलिच्च निजदिक्षु सुरर्षिष्ठोगि-
 रक्षोपदैवतगणेभ्य उदारचेताः ॥ ८ ॥
 नवनीतमिलितपायसधियार्चनान्ते जनैमुखं तस्य ।
 संतर्थं जपद्वु मन्त्री सहस्रमष्टोत्तरशतं बापि ॥ ९ ॥

अहो मध्ये बलवीबलुभं तं
 नित्यं भक्त्याभ्यर्थयद्यो नराग्रः ।
 हेवाः सर्वे तं नमस्यन्ति शश्व-
 द्वर्त्तरन् वै तद्वशे सर्वलोकाः ॥ १० ॥
 मेधायुः श्रीकान्तिसौभाग्ययुक्तः
 पुच्चैर्मित्रैर्गोमहीरन्नजातैः ।
 भोगैश्चान्यैर्भूरिभिः सन्निहात्यो
 भूयाङ्गामाऽन्ते च तस्याच्युताख्यं ॥ ११ ॥
 तृतीयकालपूजायामस्ति कालविकल्पना ।
 सायाह्ने निशि वेत्यच वदन्त्येके विपश्चितः ॥ १२ ॥
 दशाक्षरेण चेद्राचौ सायाह्नेऽष्टादशन्ततः ।
 उभयीमुभयेनैव कुर्यादित्यपरे जगुः ॥ १३ ॥
 सायाह्ने द्वारवत्यान्तु चित्रोद्यानोपश्चोभिते ।
 द्वयष्टसाहस्रसंख्यातैर्भवनैरभिसंदृते ॥ १४ ॥
 हंससारससंकीर्णः कमलोत्पलशालिभिः ।
 सरोभिरमलाभोभिः परीते भवनोत्तमे ॥ १५ ॥
 उद्यत्यद्योतनोद्योतसद्युतौ मणिमण्डपे ।
 मृद्वास्तरे सुखासीनं हेमाभोजासने हरिं ॥ १६ ॥
 नारदाद्यैः परिवृतमात्मतत्त्वविनिर्णये ।
 तेभ्यो मुनिभ्यः स्वं धाम दिशन्तं परमकरं ॥ १७ ॥
 इन्द्रीवरनिभं सौम्यं पद्मपञ्चायतेक्षणं ।
 स्त्रिमध्यकुन्तलसंभिन्नकिरीटमुकुटोच्चलं ॥ १८ ॥

चारुप्रसन्नवदनं स्फरन्मकारकण्डलं ।
 श्रीवत्सवक्षसं भ्राजत्कौस्तुभं वनमालिनं ॥ १६ ॥
 काश्मीरकपिशोरखं पीतकौशेयवाससं ।
 हारकेयूरकटकरसनाद्यैः परिष्कृतं ॥ २० ॥
 हृतविश्वमराभूरिभारं मुदितमानसं ।
 शंखचक्रगदापद्मराजङ्गजचतुष्टयं ॥ २१ ॥
 एवं ध्यात्वाऽर्चयेन्मन्त्री स्यादङ्गैः प्रथमाऽवृत्तिः ।
 द्वितीया महिषीभिस्तु तृतीयायां समर्चयेत् ॥ २२ ॥
 नारदं पर्वतं जिष्णु निश्ठोऽवदारुकान् ।
 विश्वकर्मेनच्च सैनेयं दिक्खग्रे विनतासुतं ॥ २३ ॥
 लोकेशैस्तत्प्रहरणैः पुनरावरणद्ययं ।
 इति संपूज्य विधिवत् पायसेन निवेदयेत् ॥ २४ ॥
 तर्पयित्वा खण्डमिश्रदुम्यवुद्घा जलैर्हरिं ।
 जपेदष्टशतं मन्त्री भावयन् पुरुषोत्तमं ॥ २५ ॥
 पूजास् होमं सर्वासु कुर्यान्मध्यन्दिनेऽथवा ।
 आसनाद्यर्थपर्यन्तं कृत्वा स्तुत्वा नमेत् सुधीः ॥ २६ ॥
 समर्प्यात्मानमुद्वास्य तं सुहृत्सरसीरुहे ।
 विन्यस्य तन्मयो भूत्वा पुनरात्मानमर्चयेत् ॥ २७ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे तृतीयरात्रे एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

दादशोऽथायः ॥

श्रीब्यास उवाच ॥

सायाहे वासुदेवं यो नित्यमेवं यजेन्नरः ।
 सर्वान् कामानवाप्यान्ते स याति परमां गतिं ॥ १ ॥
 रात्रौ चेन्मन्मध्याक्रान्तमानसं देवकीसुतं ।
 यजेद्रासपरिश्रान्तं गोपीमण्डलमध्यगं ॥ २ ॥

एथुं सुहृत्तं मम्हणं वितस्ति-
 माचोन्नतं कौ विलिखनशङ्कं ।
 आक्रम्य पङ्गामितरेतरा तु
 हस्तैर्भूमोऽयं खलु रासगोष्ठी ॥ ३ ॥
 स्थलनीरजमम्हणपरागभृता
 लहरीकणजालभरेण सता ।
 ममता परितापकृताध्यषिते
 सुषिते यमुनापुलिने विपुले ॥ ४ ॥
 अशरीरनिश्चातशरोन्मथित-
 प्रमदाशतकोटिभिराकुलिते ।
 उडुनाथकरैर्विशदीकृतसु-
 प्रसरे विचरङ्गमरीनिकरे ॥ ५ ॥
 विद्याधरकिन्नरसिङ्गसुरै-
 गन्धर्वभुजङ्गमचारणकैः ।

हारोपहितैः सुविमानगतैः
 खस्यैरतिदृष्टसुपुष्यचये ॥ ६ ॥
 इतरेतरबद्धतरप्रमदा-
 गमकल्पितरासविहासविधौ ।
 मणिशङ्कुगमयमुना वपुषा
 बहुधा विहितस्वकदिव्यतनुं ॥ ७ ॥
 सुट्टशामुभयोः पृथगन्तरगं
 दयिताकुलबद्धभुजद्वितयं ।
 निजसङ्गविजूमदनङ्गशिखि-
 च्चलिताङ्गलसत्पुलकालियुजां ॥ ८ ॥
 विविधश्रुतिभिन्नमनोच्चतया
 सुरसप्तकमूर्च्छनतानगणैः ।
 अममाणमसुभिरुदारमणि-
 स्फुटमन्त्रनसिञ्जितचारुतरं ॥ ९ ॥
 इति भिन्नतनुं मणिभिर्मनितं
 तपनीयमयैरिव मारकतं ।
 मणिनिर्मितमध्यगशङ्कुलस-
 द्विपुलारुणपङ्गजमध्यगतं ॥ १० ॥
 अतसीकुसुमावतनुं तरुणं
 तरुणारुणपङ्गपलाशहशं ।
 नवपङ्गवचिच्चगुलुच्चुलस-
 च्चिखिपिच्चिपिनङ्गकरप्रचयं ॥ ११ ॥

चटुलभ्रुवमिन्दुसमानमुखं
 मणिकुरुडलमणिडतगरुडयुगं ।
 शशिवक्षसद्बदनच्छदनं
 मणिराजदनेकविधाभरणं ॥ १२ ॥
 असनप्रसवच्छदनोच्चलस-
 दसनं सुविलासनिवासभुवं ।
 नवविद्रुमभद्रकराड्ग्रन्तितलं
 भ्रमराकुलदामविराजभुजं ॥ १३ ॥
 तरुणीकुचयुक्परिरम्भमिल-
 न्मरुणारुणवक्षसमुक्षगतिं ।
 शिवधेनसमीरितगोपवरं
 स्मरविह्वलितं भुवनैकगुरुं ॥ १४ ॥
 प्रमदेति प्रीठवरे विधरं
 प्रयजेदिति रूपमरुपमजं ।
 प्रथमं परिपूज्य तदङ्गवृतिं
 मिथुनानि यजेद्रसशालिमतः ॥ १५ ॥
 दलषोडशके स्मरमूर्त्तिगणं
 सहशक्तिकमुक्तमरासगतं ।
 सरमासदनं स्वकलासहितं
 मिथुनाङ्गमयेन्द्रपरिप्रमुखान् ॥ १६ ॥
 इति सम्यगमुं परिपूज्य हरिं
 चतुरावृतिसंदृतमार्दमतिः ।

रजतारचिते चषके सशितं
 सघृतं सुपयोऽस्य निवेदयतात् ॥ १७ ॥
 विभवे सति कांस्यमयेषु पृथक्
 स्वकरेषु च घोडशसु क्रमशः ।
 मिथुनेषु निवेद्य पयः सशितं
 विदधीत पुरोवदथो सकलं ॥ १८ ॥
 सकलभुवनमोहनविधिं यो
 नियतममुनिशि निश्चयदारचेताः ।
 भवति स खलु सर्वलोकपूज्यः
 श्रियमतुलां समवाप्य यात्यनन्तं ॥ १९ ॥
 निशि वा दिनान्तसमये
 प्रपूजयेन्नित्यशो हरिं भक्ष्या ।
 समफलमुभयं हि ततः
 संसाराभ्यं समुत्तिर्षति यः ॥ २० ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे लृतीयरात्रे द्वादशोऽथायः ॥ १२ ॥

चयदशोऽथायः ॥

—०—

श्रीब्राह्म उवाच ।

इत्येवं मनुविग्रहं मधुरिपुं यो राचिकालं यजेत्
 तस्यैवाखिलजन्तुजातद्यितस्याभोधिजा वेश्मनः ।

हस्ते धर्मसुखार्थमोक्षविभवाः सहर्गसंप्रार्थिताः
 सान्द्रानन्दमहारसद्रवमुचो येषां फलश्रेण्यः ॥ १ ॥
 अथोच्यते पूर्वसमीरितानां
 पूजावसाने परमस्य पुंसः ।
 कल्पस्तु काम्येष्वपि तर्पणानां
 विनापि पूजां खलु यैः फलं स्यात् ॥ २ ॥
 सन्तर्प्य पीठमन्त्रं
 शक्तीः सकृत् प्रथममच्युते तत्र ।
 आवाह्य पूजयेत्तं
 तोयैरेवार्थितैः समुपचारैः ॥ ३ ॥
 बद्धाय धेनुमुद्रां
 तोयैः सम्याद्य तर्पणद्रव्यं ।
 तद्बद्धाञ्जलिना तं
 सुवर्णचषकीकृतेन तर्पयतु ॥ ४ ॥
 विंशतिरष्टोपेता
 कालचयतर्पणेषु संख्योक्ता ।
 भूयः स कालविहितान्
 सकृत् सकृत्तर्पयेत्त्र परिवारान् ॥ ५ ॥
 प्रातर्द्धिगुडमिश्रं
 मध्याह्ने पायसं सनवनीतं ।
 क्षीरं तृतीयकाले
 ससितोपलमित्युदीरितं द्रव्यं ॥ ६ ॥

तर्पयामि पदं योज्यं मन्त्रान्तेष्वेषु नामसु ।
 द्वितीयान्तेषु तु पुनः पूजाशेषं समापयेत् ॥ ७ ॥
 अभ्युच्य तत्प्रसादाङ्गिरात्मानं प्रपिवेदपः ।
 तज्जपांखमसोद्वास्य तन्मयः प्रजपेन्मनुं ॥ ८ ॥
 अथ द्रव्यानि काम्येषु वच्यन्ते तर्पणेषु यत् ।
 तानि प्रोक्तविधानानामाश्रित्यान्यतमं यजेत् ॥ ९ ॥

द्रव्यैः षोडशभिरमुं
 तर्पयेदेकशश्वतुर्वारं ।
 स चतुः क्षीराद्यन्तैः
 स कृजलाद्यन्तमच्युतं भक्त्या ॥ १० ॥
 पायसदाधिककृष्णं
 गौडान्नं पयो दधीनि नवनीतं ।
 आज्यं कदलीमोचा-
 चोचाद्यामोदकापूर्पं ॥ ११ ॥
 पृथुका लाजसमेता
 द्रव्याणां कथितमिह षोडशकं ।
 लाजान्तेऽन्यक्षीरा
 प्राक् समर्प्यं सितोपलापुञ्जं ॥ १२ ॥
 प्रागे चतुःसप्ततिवारमित्यं
 प्रतर्पयेद्योऽनुदिनं नरो हरिं ।
 अनन्यधीरूपस्य समाप्तसम्यदः
 करस्थिता मण्डलतोऽभिवाञ्छिताः ॥ १३ ॥

धारोष्णपक्षपयसी

दधिनवनीते घृतच्च दौग्धान्नं ।

मत्याग्डौ मध्वस्तुतं

द्वादशशस्तर्पयेन्नवभिरेभिः ॥ १४ ॥

तर्पणविधिरयमपरः

पूर्वोदितः सफलोऽष्टशतसंख्यः ।

कर्मणि कर्मणि विकृतौ

जनसंवलनैर्विशेषतो विहितः ॥ १५ ॥

सखग्डधारोष्णधिया मुकुन्दं

ब्रजन् पुरं ग्राममपि प्रतर्ष्य ।

लभेत भोज्यं सरसं सभूत्यै-

र्वासांसि धान्यानि धनानि मन्त्री ॥ १६ ॥

यावत्सन्तर्पयेन्मन्त्री तावत्संख्यं जपेन्मनुं ।

तर्पणोनैव साध्यानि साधयेदखिलान्यपि ॥ १७ ॥

द्विजो भिक्षादृत्तिर्य इह दिनेशो नन्दतनयः

स्वयं भूत्वा भिक्षामटति हसनो गोपसुट्टशां ।

असावेताभिः स्वैर्लितलस्तैर्नमंविधिभि-

र्हधिक्षीराज्याभ्यां प्रचूरतरभिक्षां स लभते ॥ १८ ॥

मध्ये कोणेषु षट्स्वप्यनलपुरपुटस्यालिखत् कर्णिकायां

कन्दपासाध्ययक्तं विवरगतषडणं द्विशः केशरेषु ।

शक्तिः श्रीपूर्वकालिद्विनवलिपिमनोरक्षवाणीच्छदानां

मध्ये वर्णन् दशानां दशलिपिमनुवर्यस्य चैकैकशोऽजं

॥ १९ ॥

भूपद्मनाभिहृतमस्तु गमनयेन

गोरोचनाभिलिखितं तपनीयसूच्या ।

पट्टे हिरण्यरचिते गुलिकीकृतन्तं

गोपालमन्त्रमखिलार्थदमेतदुक्तं ॥ २० ॥

सम्पातसिक्तमभिजप्तमिदं महङ्गि-

धर्यं जगच्छयवशीकरणैकदक्षं ।

रक्षायशः सुतमहीधनधान्यलक्ष्मी-

सौभाग्यलिपुभिरजस्तमनर्थवीर्यं ॥ २१ ॥

भूतोन्मादापसृति

विपमूर्च्छाविभ्रमच्चरात्तानां ।

ध्यायन् शिरसि प्रजपे-

न्मन्त्रमिदं भाटिति शमयितुं विकृतीः ॥ २२ ॥

स्मरस्त्रिविक्रमाक्रान्तः कृष्णाय हृदिमित्यसौ ।

घडक्षरोऽयं संप्रोक्तः सर्वसिङ्गिकरो मनुः ॥ २३ ॥

क्रीडासुदीप्तो मायावी नवलाञ्छितमस्तकः ।

सैषा शक्तिः परा सूक्ष्मा नित्या संविलक्षणिः ॥ २४ ॥

अस्थग्निगोविन्दनवैर्लक्ष्मीवीजं समीरितं ।

आद्यामष्टादश लिंपिः स्याद्विंशत्यक्षरो मनुः ॥ २५ ॥

शालग्रामे मणौ यन्त्रे मण्डले प्रतिमासु च ।

नित्यं पूजा हरेः कार्या न तु केवलभूतले ॥ २६ ॥

इति जपहुतपूजातर्पणाचैर्मुकुन्दं

य इह भजति मन्त्रोरकमाश्रित्य नित्यं ।

स तु सुचिरमयलात् प्राप्य भोगानशेषान्
पुनरमलतरं तद्वाम विष्णोः प्रयाति ॥ २७ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे दृष्टीयरात्रे चयोदशो-
अध्यायः ॥ १६ ॥

चतुर्दशोऽध्यायः ।

श्रीबाल उवाच ।

विनियोगानथो वच्ये मन्त्रयोरुभयोः समान् ।
तदर्थकारिणोऽनन्तवीर्यान्मन्त्रांश्च कांश्चन ॥ १ ॥
वन्दे तं देवकीसूनुं सद्योजातं द्युसप्रभं ।
पीतान्वरं करलसञ्चकशङ्खंगदान्वुजं ॥ २ ॥
एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं लक्षं ब्राह्मोग मुहूर्तके ।
खादुमुतैश्च कुसुमैः पलाशैरयुतं हुनेत् ॥ ३ ॥
मन्त्रोरन्यतरेणौव कुर्याद्यः सुसमाहितः ।
स्मृतिं मेधामतिबलाङ्गव्या स कविवाग्मवेत् ॥ ४ ॥
स्यान्मनुस्तन्मयः पूर्वो ध्यानहोमफलोऽपरः ।
श्रीमन्मुकुन्दघरणौ सदेति शरणं ततः ॥ ५ ॥
अहं प्रपद्य इत्युक्तो मौकुन्दाष्टादशाच्चरः ।
नारदोऽस्य तु गायत्री मुकुन्दश्चर्षिपूर्विका ॥ ६ ॥
प्रातः प्रातरिवोत्याय जप्ता योऽष्टोत्तरं शतं ।
अनेन षड्भिर्मासैः स भवेत् श्रुतिधरो नरः ॥ ७ ॥

उपसंहृतदिव्याङ्गं पुरोऽवन्मातुरङ्गकं ।
 चलङ्गोश्चारणं बालं नीलाभासं स्मरन् जपेत् ॥ ८ ॥
 अयुतं तावदेवाज्येर्जुहुयाच्च हुताशने ।
 स लभेदचलां अद्वां भक्तिं शान्तिच्च शाश्वतीं ॥ ९ ॥
 मनुनैतत् समस्तान्तो महन्नामितशब्दतः ।
 बाललीलात्मने हुं फट् नम इत्यमुनाथवा ॥ १० ॥
 नलकूवरगायत्री बालकषणा इतीरिता ।
 चृष्टाद्याद्याः सिद्धयः सर्वाः स्युर्जपाद्यैरथामुना ॥ ११ ॥
 लम्बिते बालशयने रुदन्तं बस्तुभीजनैः ।
 प्रेष्ठ्यमानं दुम्धबुद्धा तर्पयेत् सोऽन्नुते फलं ॥ १२ ॥
 अमुना वानुरूपान्ते रसरूपपदं वदेत् ।
 ओष्ठं रूपनमोद्दन्दमन्नाधिपतये मम ॥ १३ ॥
 अन्नं प्रयच्छ स्वाहेति चिंशदण्डोऽन्नदो मनुः ।
 नारदानुष्टवन्नाधिपतयोऽस्यर्षिपूर्विकाः ॥ १४ ॥
 भूतबालग्रहोन्मादस्मृतिभ्रंशाद्युपद्रवैः ।
 पूतनास्तनपातारं ग्रस्तं मूङ्गि स्मरन् जपेत् ॥ १५ ॥
 सास्यचूपणनिर्विस्तासर्वाङ्गीं क्रान्दतीच्च तां ।
 आविश्य सर्वे तं मुक्ता विद्रवन्ति द्रुतं ग्रहाः ॥ १६ ॥
 जुहुयात् खरमज्जर्या मज्जरीभिर्विभावसौ ।
 प्रसृतैः पञ्चगव्याद्यैः पूतनाहन्तुरानने ॥ १७ ॥
 प्राशयेच्छिष्टगव्यं तत् कलसेनाभिषेचयेत् ।
 साध्यं सहस्रजसेन सर्वोपद्रवशान्तये ॥ १८ ॥

मनुनाष्टादशान्तेन हुंफटस्वाहान्तिकेन वा ।
 कृष्णाद्या ब्रह्मगायत्री ग्रहव्यूहरयोऽस्य तु ॥ १९ ॥
 निजपादान्तुजाश्विस्पशकटं चिन्तयन् जपेत् ।
 अयुतं मन्त्रयोरेकं सर्वविघ्नोपशान्तये ॥ २० ॥
 अज्ञानमीषां मन्त्राणामाचक्रादिभिरञ्जना ।
 अज्ञैरिन्द्रादिवज्ञाद्यैरुदिता सम्पदे सदा ॥ २१ ॥
 बालो नीलतनुदीर्घ्यां दध्युत्यं पायसं दधत् ।
 हविर्वौढा द्वीपनखकिङ्कनीजालमण्डितः ॥ २२ ॥
 ध्यात्वैवमग्नौ जुहुयाच्छतवीर्याङ्गुरचिकैः ।
 पथः सर्पिः प्लुतैर्लक्ष्मेकन्तावज्जपेन्मनुं ॥ २३ ॥
 गुरवे दक्षिणान्दत्त्वा भोजयेद्विजपुङ्गवान् ।
 स ह्यब्दानां शतं जीवेन्नीरोगो नाच संशयः ॥ २४ ॥
 अचाप्यन्यो मनुर्दशाणान्ते श्रीपुरुषोत्तमः ।
 आयुर्मे देहि समाध्य विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ २५ ॥
 नमोऽन्ता द्वधिका चिंशदण्ठोऽस्यर्पिस्तु नारदः ।
 छन्दोऽनुष्टुब्देवता च श्रीकृष्णाङ्गान्यतो ब्रुवे ॥ २६ ॥
 रविभूतेन्द्रियवसुनेचान्तेरात्मना युतैः ।
 महानन्दप्रतिज्योतिर्मयो विद्यादिभिः क्रमात् ॥ २७ ॥
 जप्ता लक्ष्मिमं मन्त्रं पायसैरयुतं हुनेत् ।
 पूर्ववत् दूर्वया जुह्वदायदीर्घतरं लभेत् ॥ २८ ॥
 दारयन्तं वकं दोर्भ्यां कृष्णं संगृह्य तुण्डयोः ।
 स्मरन् शिशूनामाचक्षे सृष्टान्यतरमभ्यसेत् ॥ २९ ॥

यज्ञसतिलजाभ्यङ्गाङ्गवेयुः सुखिनश्च ते ।
 अचायन्यो मनुर्वासवपुषे वह्निवल्लभा ॥ ३० ॥
 गोरक्षायाऽङ्गाणदेणुं चारथन्तं पशुंस्तथा ।
 उक्ता गोपालकपदं पुनर्बेशधराय च ॥ ३१ ॥
 वासुदेवाय वर्मस्ते शिरांस्यष्टादशाक्षरः ।
 मनुर्नारदगायचीक्षणार्थादिवलेन वा ॥ ३२ ॥
 कुर्याङ्गोवाससंरक्षामाचक्राद्ग्निना बुधः ।
 कुम्भीनसादिक्षेडात्तो दष्टमूर्धि सरन् हरिं ॥ ३३ ॥
 वृत्यन्तं कालियफणामध्येऽन्यतरमभ्यसेत् ।
 दृशा पीयूषवर्षिण्या सिष्ठन्तं तत्तनुं बुधः ॥ ३४ ॥
 तर्जयन् वामतर्जन्या तन्द्रान्मोचयते विषात् ।
 आपूर्यं कलसं तोयैः स्मृत्वा कालियमर्हनं ॥ ३५ ॥
 जस्माष्टशतमासिष्वेद्विषिणं स सुखी भवेत् ।
 कारुमध्ये निजस्यान्तिफणामध्ये दिवर्णकान् ॥ ३६ ॥
 उक्ता पुनर्वदेन्नृत्यं करोति तमनन्तरं ।
 नमामि देवकीपुच्चमित्युक्ता वृत्यशब्दतः ॥ ३७ ॥
 राजानमच्युतं ब्रूयादिति दन्तलिपिर्मनुः ।
 अस्याङ्गान्यङ्ग्निभिर्वर्यस्तैः समस्तैर्नारदो मुनिः ॥ ३८ ॥
 छन्दोऽनुष्टुप्देवता च कृष्णः कालियमर्हनः ।
 जप्यास्त्वं मनुवरं होतव्यं सर्पिष्याऽयुतं ॥ ३९ ॥
 अङ्गदिक्पालवस्त्राद्यैरर्चनाऽस्य समीरिता ।
 क्रियानेनैव वा सर्वा विषम्ब्री प्रागुदीरिता ॥ ४० ॥

सहक्षोऽनेन जगति नास्ति क्षेत्रहरो मनुः ।
 अङ्गैः सुरतरोः पिष्टे गुडिकाधेनुवारिणा ॥ ४१ ॥
 विषम्ब्रीपाननस्याञ्जनालेपैः साधिताऽमुना ।
 उद्घण्डवामदोर्दण्डधृतगोवर्षनाचलं ॥ ४२ ॥
 अन्यहस्ताङ्गुलिव्यक्तस्वरवंशार्पिताननं ।
 ध्यायन् जपन् हरिं मन्त्रोरेकं क्षचं विना ब्रजेत् ॥ ४३ ॥
 वर्षवाताशनिभ्यः स्याङ्गयं तस्य न हि क्वचित् ।
 मोघमेघौघयलोपगते तं स्वरणं हुनेत् ॥ ४४ ॥
 लोलैरयुतसंख्यातैरनादृष्टिर्न संशयः ।
 क्रीडन्तं यमुनातोये मज्जन्तं मुवनादिभिः ॥ ४५ ॥
 तच्छ्रीकरजलासारैः सिच्यमानं प्रियाजनैः ।
 ध्यात्वाऽयुतं पयः सिन्नैर्हुनेद्वानीरतर्पणैः ॥ ४६ ॥
 दृष्टिर्भवेत्यकालेऽपि महती नात्र संशयः ।
 अमुमेव स्मरन् मूर्ढिं विस्फोटकञ्चरादिभिः ॥ ४७ ॥
 सदाहमीहैरात्तस्य जपाच्छान्तिर्भवेत्क्षणात् ।
 अथवा गहडारूढं बालप्रदुम्नसंयुतं ॥ ४८ ॥
 निजञ्चरविनिधिष्ठञ्चराभिष्ठुतमच्युतं ।
 ध्यात्वा जुद्धति भूतस्य मूर्ढन्यञ्चरमभ्यसेत् ॥ ४९ ॥
 शान्तिं ब्रजेदसाध्योऽपि चरस्योपद्रवः क्षणात् ।
 ध्यात्वैवमग्नावग्न्यर्चं यथोक्तैश्चतुरङ्गुलैः ॥ ५० ॥
 जुहुयादमृताखण्डैरयुतं चरशान्तये ।
 निश्चातश्चरनिर्भिन्नभीष्मतापहरं हरिं ॥ ५१ ॥

सृत्वा सृशन् जपेदार्त्तं पाणिभ्यां रोगशान्तये ।
 अपमृत्युविनाशाय सान्दीपनिसुतप्रदं ॥ ५२ ॥
 धात्वा मृतलताखण्डः क्षीराक्तैरयुतं हुनेत् ।
 मृतपुच्चाय विप्राय सार्जनं ददतं सुतान् ॥ ५३ ॥
 धात्वा लक्ष्मं जपेदेकं मन्त्रोः सुतविष्टुये ।
 पुच्चजीवेन्धनचिते जुहुयादनलैऽयुतं ॥ ५४ ॥
 तत्फलैर्मधुराक्तैः स्युः पुच्चा दीर्घायुषोऽस्य तु ।
 क्षीरिद्वकाथसंपूर्णमभ्यर्थं कलसं निशि ॥ ५५ ॥
 जस्ताऽयुतं प्रगे नारीमभिषिञ्चेद् हिषड्दिनं ।
 सा बन्धापि सुतान् दीर्घजीविनो गदवर्जितान् ॥ ५६ ॥
 लभते नाचसन्देहस्तज्जान्नाशिनी सती ।
 ग्रातव्वाचिंयमा नारी रोधिच्छदपुटे जलं ॥ ५७ ॥
 अष्टोक्तरशतं जसं मासं पुच्चीयती पिवेत् ।
 देवकीसुत गोविन्दं वासुदेव जगत्यते ॥ ५८ ॥
 देहि मे तनयं देव त्वामहं शरणं गतः ।
 प्रहितां काशिराजेन कृत्यां जित्वा निजारिणा ॥ ५९ ॥
 तत्तेजसा तु नगरीं दहन्तं भावयन् हरिं ।
 सुखिग्धाक्तैर्हुनेद्राचौ सर्षपैः सप्त वासरान् ॥ ६० ॥
 कृत्याकर्त्तारमेवासौ कुपिता नाशयेत् भ्रुवं ।
 आसीनमाश्रमे दिव्ये बदरीषण्डमण्डिते ॥ ६१ ॥
 सृशन्तं पाणिपादाभ्यां घण्टाकर्णकलेवरं ।
 धात्वा च्युतं तिलैर्लक्ष्मं हुनेच्चिर्मधुराम्बुतैः ॥ ६२ ॥

जपेद्वा सर्वपापानां शान्तये कान्तये तनोः ।
 द्वेषयन्तं रुक्मिण्वलौ चूतासक्तौ स्मरन् हरिं ॥ ६३ ॥
 जुहुयादिष्टयोर्हिंश्चै गुडिका गोमयोङ्गवाः ।
 चलद्विग्निमुखैर्बाणैर्वर्षन्तं गङ्गाडस्थितं ॥ ६४ ॥
 ध्यायमानं रिपुगणमनुधावन्तमच्युतं ।
 धात्वैवमभ्यसेन्मन्वोरेकं सप्तसहस्रकं ॥ ६५ ॥
 उच्चाटनं भवेदेतद्रिपूणां सप्तभिर्हिनैः ।
 उत्क्षस्तवत्सकं ध्यायन् कपित्यफलहारिणं ॥ ६६ ॥
 अयुतं प्रजपेत् साध्यमुच्चाटयति तत्क्षणात् ।
 आत्मानं कंसमथनं धात्वा मच्चान्निपातितं ॥ ६७ ॥
 कंसात्मानमरिं कर्षन् गतासुं प्रजपेन्मनुं ।
 अयुतं जुहुयाच्चास्य जन्मोरु हुततर्पणैः ॥ ६८ ॥
 अपि सेवितपीयूषो म्लियतेऽरिन्संशयः ।
 अथवा निष्वत्तैलाक्तैरुनेदेधोभिरक्षतैः ॥ ६९ ॥
 अयुतं प्रयतो राचौ मरणाय रिपोः क्षणात् ।
 दोषारिष्टदलव्योषकर्पाषास्थिकलैर्निश्चिः ॥ ७० ॥
 हुनेदेरण्डतैलाक्तैः श्मशानस्थोऽरिशान्तये ।
 न शस्तं मारणं कर्म कुर्याच्चेदयुतं जपेत् ॥ ७१ ॥
 हुनेद्वा पायसैस्तद्वच्छान्तये शान्तमानसः ।
 जयकामो जपेत्तुच्चं पारिजातंहरं हरिं ॥ ७२ ॥
 स्मरन् पराजयस्तस्य त कुतश्चिङ्गविष्यति ।
 पर्यं दिशन्तं गीतार्थं व्याख्यामुद्राकरं हरिं ॥ ७३ ॥

रथस्यं भावयन् जप्याहर्महृष्टौ समाय च ।
 लक्षं पलाशकुसुमैहुनेद्वो मधुरामुतैः ॥ ७४ ॥
 व्याख्याता सर्वशास्त्राणां स कविर्वादिराङ्गभवेत् ।
 विश्वरूपधरं प्रोद्धास्त्वलोटिसमग्रम् ॥ ७५ ॥
 द्रुतचामीकरनिभमग्नीषोमात्मकं हविः ।
 अर्काग्निद्वोतदस्याङ्ग्निपङ्कजं दिव्यभूषणं ॥ ७६ ॥
 नानायुधधरं व्यासं विश्वाकाशावकाशकं ।
 राङ्गपुर्वामवास्तुनां शरीरस्य च रक्षणे ॥ ७७ ॥
 प्रजपेन्मन्त्रयोरेकतरं ध्रात्वैवमादरात् ।
 अथवा व्यस्तसर्वाङ्ग्निरचिताङ्गार्जुनर्घिकं ॥ ७८ ॥
 चिट्ठुछान्वसिकं विश्वरूपविष्णवधिदैवतं ।
 जपेन्नीतामनुं स्थाने हृषीकेशाद्वमाद्यकैः ॥
 हुनेद्वा सर्वरक्षायै सर्वविम्बोपशान्तये ॥ ७९ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे लतीयराते चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

पञ्चदशोऽध्यायः ॥

—०००—

श्रीब्राह्म उवाच ॥

वक्ष्येऽक्षयधनावास्यै प्रतिपत्तिं श्रियः पतेः ।
 सुगुप्तां धननाथाद्यैर्धन्यैर्धा क्रियते सदा ॥ १ ॥
 द्वारवत्यां सहस्रार्कभास्त्रैर्भवनोत्तमैः ।
 अनल्पैः कल्यदक्षैश्च परीते मणिमण्डपे ॥ २ ॥

ज्वलद्रुतमयस्तमहारतोरणकुञ्जके ।
 फुलस्तगुल्मसञ्चितवितानालन्विमौक्तिके ॥ ३ ॥
 पद्मरागस्थलीराजद्रुतनदोश मध्यतः ।
 अनारतगलद्रुतसुमध्यस्तस्तवन्धनैः ॥ ४ ॥
 रत्नप्रदीपावलिभिः प्रदीपितदिग्नतरे ।
 उच्चदादित्यसङ्काशमणिसिंहासनाम्बुजे ॥ ५ ॥
 समासीनोऽच्युतो धेयो द्रुतहाटकसन्निभिः ।
 समानोदितचन्द्रार्कतडिल्कोटिसमद्युतिः ॥ ६ ॥
 सर्वाङ्गसुन्दरः सौम्यः सर्वाभरणभूषितः ।
 पीतवासाश्चकशङ्गदापद्मोच्चलङ्घुजः ॥ ७ ॥
 अनारतोच्चलद्रुतधारौघकलसं स्मृशन् ।
 वामपादाऽम्बुजाग्रेन मुष्णता पञ्चवच्छविं ॥ ८ ॥
 रुक्मिणीसत्यभामेऽस्य मूर्ढि रत्नौघधारया ।
 सिञ्चन्त्यौ दक्षवामस्ये स्वदोःस्थकलसोत्यया ॥ ९ ॥
 नामजिती सुनन्दा च दिशन्त्यौ कलसौ तयोः ।
 ताभ्याच्च दक्षवामस्ये मिञ्चविन्दासुलक्षणे ॥ १० ॥
 रत्ननदोः समुद्धृत्य रत्नपूर्णघटौ तयोः ।
 जाम्बुवती सुशीला च दिशन्त्यौ दक्षवामगे ॥ ११ ॥
 वहिः षोडशसाहस्रसंख्याताः परितः प्रियाः ।
 धेयाः कनकरत्नौघधारायुक्तलसोच्चलाः ॥ १२ ॥
 तद्विश्वाष्टनिधयः पूरयन्त्यो धनैर्धर्मां ।
 तद्विर्वष्णयः सर्वे पुरोवच्च सुरादयः ॥ १३ ॥

धात्वैवं परमात्मानं विंशत्यन्तं मनुं जपेत् ।
 चतुर्लक्षं हुनेदाज्यैश्वत्वारिंशत्सहस्रकं ॥ १४ ॥
 शक्तिः श्रीपूर्विकेत्यष्टादशास्रो विंशतर्संकः ।
 मन्त्रोऽनेन सहस्रोऽन्यो मनुर्नहि जगच्छये ॥ १५ ॥
 ऋषिर्ब्रह्माऽस्य गायत्री च्छन्दः कषणस्तु देवता ।
 पूर्वप्रोक्तवदेवास्य बीजशक्त्यादिकल्पना ॥ १६ ॥
 कल्पः सनक्तमारोक्तो मन्त्रस्यास्योच्यतेऽधुना ।
 पीठन्यासान्तिकं कृत्वा पूर्वोक्तक्रमतः सुधीः ॥ १७ ॥
 करद्वन्द्वाङ्गुलितलेष्वद्वंषट्कं प्रविन्यसेत् ।
 मन्त्रेण व्यापकं कृत्वा मातृकां मनुसंपुटां ॥ १८ ॥
 संहारहृष्टिमागेण दश तत्त्वानि विन्यसेत् ।
 पुनश्च व्यापकं कृत्वा मन्त्रवर्णांस्तनौ न्यसेत् ॥ १९ ॥
 मूर्ढिं भाले भ्रुवोर्मध्ये नेत्रयोः कर्णयोर्नसोः ।
 आनने चिवुके गण्डे दोर्मूले हृदि तुण्डके ॥ २० ॥
 नाभौ लिङ्गे तथाधारकव्योर्जन्वोश्च जड्योः ।
 गुल्फयोः पादयोन्यस्येत् रुष्टिरेषा समीरिता ॥ २१ ॥
 स्थितिर्हदादिनासान्ता संहृतिश्चरणादिका ।
 विधायैवं पञ्चकृत्वः स्थित्यन्तं मूर्त्तिपञ्चरं ॥ २२ ॥
 रुष्टिस्थिती च विन्यस्य षड्द्वन्यासमाचरेत् ।
 गुणविवेदकरणाक्षरैरतिशंमनोः ॥ २३ ॥
 मुद्रां वष्टा किरीटाख्यां दिग्बन्धं पूर्ववञ्चरेत् ।
 एवं धात्वार्चयेहेहं मूर्त्तिपञ्चरपूर्वकं ॥ २४ ॥

अथवा ह्यर्चयेद्विष्णुं तदर्थं मन्त्रमुच्यते ।
 गोमयेनोपलिप्योव्वीं तच पीठं निधापयेत् ॥ २५ ॥
 विलिप्य गन्धपङ्केन लिखेदृष्टदलाम्बुजं ।
 कर्णिकायान्तु षट्कोणं स साधग्रस्तच मन्त्रयं ॥ २६ ॥
 शिष्टैस्तं सप्तदशभिरक्षरैर्वेष्टयेत् स्मरं ।
 प्राग्रच्छोऽनिलकोणेषु श्रियं शिष्टेषु संविहं ॥ २७ ॥
 षडक्षरं सन्धिषु च केशवेषु चिशस्त्रिशः ।
 विलिखेत् स्मरगायचीमालामन्त्रं दलाष्टके ॥ २८ ॥
 षट्शः संलिख्य तद्वाह्ये वेष्टयेन्मातृकाक्षरैः ।
 भूविन्बन्ध लिखेद्वाह्ये दलानां दिग्विदिव्यपि ॥ २९ ॥
 एतन्मत्तं हाटकादिपाचेष्वालिख्य पूर्ववत् ।
 साधितं धारयेद्घोरैः सोऽर्चते चिदशैरपि ॥ ३० ॥
 स्याज्ञायची कामदेवपुष्पवाणौ च डेऽन्तकौ ।
 विद्वहेधीमहियुतौ तन्मोऽनङ्गः प्रचोदयात् ॥ ३१ ॥
 जप्याज्जपादौ गोपालमनूनां जनरञ्जनीं ।
 नत्यन्ते कामदेवाय डेऽन्तं सर्वजनग्रियं ॥ ३२ ॥
 उद्धा सर्वजनान्ते तु सन्मोहनपदं तथा ।
 ज्वल ज्वल प्रज्वलेति प्रोक्तो सर्वजनस्य च ॥ ३३ ॥
 हृदयस्त्र मम ब्रूयात् वशं कुरुयुगं शिवः ।
 प्रोक्तो मदनमन्त्रोऽष्टचत्वारिंशङ्गिरक्षरैः ॥ ३४ ॥
 जपादौ मारबीजाद्यो जगच्छयवशीकरः ।
 भूरुहं चतुरस्तं स्यादष्टबज्जविभूषितं ॥ ३५ ॥

पीठं पूर्ववदभ्यर्थं मुक्तिं संकल्प्य पौरुषीं ।
 तत्रावाह्नाच्युतं भक्त्या सकलीकृत्य पूजयेत् ॥ ३६ ॥
 आसनादिविभूषान्तं पुनर्न्यासक्रमान्वयसेत् ।
 हृषिस्थिती षडज्ञच्च किरीटं कुण्डलाङ्गयं ॥ ३७ ॥
 चक्रं शंखं गदां पद्मं मालां श्रीवत्सकौस्तुभौ ।
 गन्धाक्षतप्रसूनैश्च मूलेनाभ्यर्ज्ञं पूर्ववत् ॥ ३८ ॥
 आदौ वह्निपुरदन्वकोणेष्वज्ञानि पूजयेत् ।
 सकृच्छिरःशिखावर्मनेचमन्त्रमिति क्रमात् ॥ ३९ ॥
 वासुदेवः सङ्कर्षणः प्रद्युम्नःशानिरुद्धकः ।
 अग्न्यादिदलमूलेषु शनिर्लक्ष्मीः सरस्वती ॥ ४० ॥
 रतिश्च दिग्दलेष्वस्यास्ततोऽष्टौ महिषीर्यजेत् ।
 रुक्मिण्याद्या दक्षसव्यक्रमात् पञ्चाग्रकेषु च ॥ ४१ ॥
 ततः षोडशसाहस्रं सकृदेवार्चयेत् प्रियाः ।
 इन्द्रादीनामुकुन्दाद्यान् मकरानन्दकच्छपान् ॥ ४२ ॥
 शङ्खपद्मादिकांश्चापि निधीनष्टौ क्रमाद्यजेत् ।
 तद्विश्वेन्द्रबज्ञाद्या आदृतीः संप्रपूजयेत् ॥ ४३ ॥
 इति सप्ताद्यतिष्ठतमभ्यर्थाच्युतमादरात् ।
 ग्रीणयेद्धधिखण्डाज्यमिश्रेण तदु पयोमसा ॥ ४४ ॥
 राजोपचारानन्दत्वा च स्तुत्वा नत्वा च केशवं ।
 उद्घासयेत् स्वहृदये परिवारगणैः सह ॥ ४५ ॥
 न्यस्तात्मानं समभ्यर्थं तन्मयः प्रजपेमनुं ।
 रत्नाभिषेकधानेज्या विंशत्यर्णाश्रिते रता ॥ ४६ ॥

जपहोमार्चनधानैर्योऽमुं प्रभजते मनुं ।
 तद्वेशम् पूर्वते रत्नस्वर्णधान्यैरनावृतं ॥ ४७ ॥
 पृथ्वी पृथ्वी करे तस्य सर्वसस्यकुलाकुला ।
 पुच्छैर्मिच्छैः स सम्यन्नः प्रयात्यन्ते परां गतिं ॥ ४८ ॥
 वह्नावभ्यर्थं गोविन्दं शुक्लपुष्पैः सतण्डुलैः ।
 आज्याक्तैरयुतं हुत्वा भस्म तन्मूर्ढि धारयेत् ॥ ४९ ॥
 तस्यान्नानां समृद्धिः स्यात्तद्वशे सर्वयोषितः ।
 आज्यैर्लक्षं हुनेद्रक्तपद्मैर्बा मधुरामूर्तैः ॥ ५० ॥
 श्रिया तस्यैन्द्रमैश्वर्यं कृपणेशाय ते ध्रुवं ।
 शुक्लादिवस्त्रलाभाय शुक्राय कुसुमैर्हनेत् ॥ ५१ ॥
 चिमध्वक्तैर्हशशतमाज्याक्तैर्बाष्टसंयुतं ।
 क्षौद्रसिक्तैः सितैः पुष्पैरष्टोत्तरसहस्रकं ॥ ५२ ॥
 हुनेन्नित्यं सैष आसीत् पुरोधा वृपतेभवेत् ।
 दशष्टादशवर्णोक्तं जपध्यानहुतादिकं ॥ ५३ ॥
 विदधात् कर्म चानेन ताम्यामप्यच कीर्तिंतं ।
 वाग्भवं मारबीजच्च कृष्णाय भुवनेश्वरी ॥ ५४ ॥
 गोविन्दाय रमागोपीजनबस्त्रभं ते शिवः ।
 चतुहशस्वरोपेतः शुक्रः संदी तदूर्ध्वतः ॥ ५५ ॥
 द्वाविंशत्यक्तरो मन्त्रो वागीशत्वप्रदायकः ।
 अष्टादशर्णवत्सर्वं षडृष्ट्यादिकमस्य तु ॥ ५६ ॥
 पूजा च विंशत्यर्णोक्ता प्रतिपत्तिस्तु कथ्यते ।
 वामोर्ज्ञहस्ते दधतं विद्यासर्वस्वपुस्तकं ॥ ५७ ॥

अक्षमालाञ्ज दक्षोङ्गे स्फाटिकीं मातृकामयीं ।
 शब्दब्रह्मयं वेत्यमधः पाणिद्वयेरितं ॥ ५८ ॥
 गायत्रं पीतवसनं श्यामलं कोमलच्छविं ।
 वर्हिवर्हकृतोत्तंसं सर्वज्ञं सर्ववेदिभिः ॥ ५९ ॥
 उपासितं मुनिगणैरुपतिष्ठेद्वर्तं सदा ।
 ध्रात्र्वैवं प्रमदावेशविलाशभवनेश्वरं ॥ ६० ॥
 चतुर्लक्षं जपेन्मन्त्रमिमं मन्त्री सुसंयतः ।
 पालाशपुष्यैः स्वादक्तैश्वत्वारिंशत्सङ्खकं ॥ ६१ ॥
 जुहुयात् कर्मणानेन ततः सिद्धो भवेद्ग्रुवं ।
 योऽस्मिन्निष्णातधीर्मन्त्री वर्तते वभुग्हवात् ॥ ६२ ॥
 गद्यपद्मयी बाणी तस्य गङ्गाप्रवाहवत् ।
 सर्ववेदेषु शास्त्रेषु पुराणेषु च परिष्ठितः ॥ ६३ ॥
 सम्पत्तिं परमां लब्धा चान्ते^१ याति परं पदं ।
 श्रीशक्तिस्मरकृष्णाय गोविन्दाय शिवो मनुः ॥ ६४ ॥
 द्रूवर्णा ब्रह्मगायत्री कृष्णार्घ्यादिरथास्य तु ।
 वेदैस्त्रिवेदयुग्मासैरङ्गपटकमिहोदितं ॥ ६५ ॥
 विंशत्यसौदितजपध्यानहोमार्चनक्रियः ।
 मन्त्रोऽयं सकलैश्वर्यकाङ्गिभिः सेव्यतां बुधैः ॥ ६६ ॥
 श्रीशक्तिकामपूर्वाङ्गजन्मशक्तिरमान्तिकः ।
 दशाश्ररः स एवादौ स्याच्च शक्तिरमान्वितः ॥ ६७ ॥

^१ भूयादिति S.

मन्त्रौ विकृतिरव्यर्णावाचकाद्यज्ञिनाविमौ ।
 विंशत्यर्णोक्तयजनविधा धायेद्याच्युतं ॥ ६८ ॥
 वरदाभयहस्ताभ्यां श्लिष्ट्यन्तं स्वाङ्गके प्रिये ।
 पद्मोत्पलकरे ताभ्यां श्लिष्टं चक्रधरोऽचलं ॥ ६९ ॥
 दश्लक्षं जपेदाज्यैस्तावत्साहस्रोमतः ।
 सिद्धाविमौ मूलसम्पत्सुखसौभाग्यदौ नृणां ॥ ७० ॥
 मारशक्तिरसापूर्वो दशर्णो मनवस्त्रयः ।
 एतेषां मनुवर्णनामङ्गष्ट्यादिदशार्णवत् ॥ ७१ ॥
 शङ्खचक्रधनुर्बाणपाशाङ्गुशधरोऽरुणः ।
 वेणुं धमन् धृतो दोर्भ्यां धेयः कृष्णो दिवाकरे ॥ ७२ ॥
 आद्ये गणे धानमेवं द्वितीये विंशदर्णवत् ।
 दशार्णवत् तृतीयेऽङ्गदिक्पालाद्यैः समर्चना ॥ ७३ ॥
 पञ्चलक्षं जपेत्तावदयुतं पायसैर्हुनेत् ।
 ततः सिद्धास्तु मनवो नृणां सम्पत्तिकान्तिदाः ॥ ७४ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानावृतसारे तृतीयरात्रे मञ्चपूजाहोमविधिः
 पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ समाप्तेऽद्य तृतीयरात्रं ॥

४ राचं ॥

प्रथमोऽध्यायः ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

१ शृणु देवि प्रवच्यामि भक्तिमुक्तिप्रसाधनं ।
 नाम्नामष्टोत्तरशतं श्रीदृष्णाख्यं परात्मनः ॥ १ ॥
 पूर्वकल्पे धरोद्धारे पृथिव्या शेषकेण च ।
 संवादं परमाञ्चर्थं शृणुष्व कमलानने ॥ २ ॥
 नातः परतरं स्तोत्रं नातः परतरं तपः ।
 नातः परतरा विद्या तीर्थं नातः परं परं ॥ ३ ॥
 वेदानां च यथा साम तीर्थानां मधुरा परा ।
 क्षेत्राणां काश्मिका देवि मन्त्राणां श्रीदशाल्करः ॥ ४ ॥
 वैष्णवानां वैष्णवीनां यथाहं त्वं तथा परा ।
 आश्रमाणां यथा न्यासः सिद्धानां कपिलो यथा ॥ ५ ॥
 आयुधानां यथा वज्रं धेनूनां कामधुग्यथा ।
 मनोरथं प्रस्त्रवतां यथा नाम्नां शताष्टकं ॥ ६ ॥

^१ श्लेष्मादिरमापतेरित्यन्तं स्तोकाष्टकं सर्वपुण्ड नालिः ॥

तज्जेऽहं संप्रवच्यामि सावधानावधारय ।
 प्रणम्य वसुधा देवी शेषं संकर्षणात्मकं ॥ ७ ॥
 पप्रच्छ परया भक्त्या जनानां मुक्तिहेतवे ।
 नाम्नामष्टोत्तरशतं श्रीकृष्णस्य रमापतेः ॥ ८ ॥

भूमिहवाच ॥

कृष्णावतारे रोहिण्या रामेणापि त्वया सह ।
 अलङ्कृतं जन्म पुंसामपि दृन्दावनौकसां ॥ ९ ॥
 तस्य देवस्य कृष्णस्य लीलाविग्रहधारिणः ।
 यस्योपाधिनियुक्तानि सन्ति नामान्यनेकशः ॥ १० ॥
 तेषु मुख्यानि नामानि श्रोतुकामा चिरादहं ।
 सङ्कर्षणात्मनः स्तोत्रं यतो जानासि वाञ्छयं ॥ ११ ॥
 तत्तानि यानि नामानि वासुदेवस्य वासुके ।
 नातः परतरं स्तोत्रं चिषु लोकेषु विद्यते ॥ १२ ॥

श्रीशेष उवाच ।

वसुन्थरे वरारोहे जनानामस्ति मुक्तिदं ।
 सब्वमङ्गलमूर्द्धन्यमणिमादृष्टसिद्धिदं ॥ १३ ॥
 महापातककोटिम्बं सर्वतीर्थफलग्रदं ।
 समस्तजपयज्ञानां फलदं पापनाशनं ॥ १४ ॥
 शृणु देवि प्रवच्यामि नाम्नामष्टोत्तरं शतं ।
 सहस्रनामां पुण्यानां चिरादत्या तु यत्कलं ॥ १५ ॥
 एकादत्या तु कृष्णस्य नामैकं तत्रयच्छ्रति ।
 तस्मात् पुण्यतमच्छैतत् स्तोत्रं पापप्रणाशनं ॥ १६ ॥

श्रीकृष्णस्याष्टोत्तरश्चतनामां श्रीशेष ऋषिरुषापूर्वन्दः श्रीकृष्णो देवता
श्रीकृष्णाष्टोत्तरश्चतनामजपे विनियोगः ॥

ओं

श्रीकृष्णः कमलानाथो वासुदेवः सनातनः ।
वसुदेवात्मजः पुण्यो लीलामानुषविग्रहः ॥ १७ ॥
श्रीवत्सकौस्तुभधरो यशोदावत्सलो हरिः ।
चतुर्भुजात्तचक्रासिगदाशङ्कान्बुजायुधः ॥ १८ ॥
दैवकीनन्दनः श्रीशो नन्दगोपप्रियात्मजः ।
यमुनावेगसंहारी बलभद्रप्रियानुजः ॥ १९ ॥
पूतनाजीवितहरः शकटासुरभज्जनः ।
नन्दव्रजजनानन्दी सच्चिदानन्दविग्रहः ॥ २० ॥
नवनीतनवाहारी मुचुकुन्दप्रसादकः ।
षोडशस्त्रीसहस्रेशस्त्रिभङ्गो मधुराकृतिः ॥ २१ ॥
शुकवागमृताव्यीन्दुर्गोविन्दो गोविदां पतिः ।
वत्सपालनसच्चारी धेनुकासरभज्जनः ॥ २२ ॥
तृणीकृततृणावत्तो यमलार्जुनभज्जनः ।
उत्तान्तालभेत्ता च तमालश्यामलाकृतिः ॥ २३ ॥
गोपगोपीश्वरो योगी सूर्यकोटिसमप्रभः ।
इलापतिः परं ज्योतिर्यादवेन्द्रो यदूङ्गहः ॥ २४ ॥
वनमाली पीतवासाः पारिजातापहारकः ।
गोवर्जनाचलोङ्गत्तो गोपालः सर्वपालकः ॥ २५ ॥

अजो निरञ्जनः कामजनकः कञ्जलोचनः ।
 मधुहा मधुरानाथो द्वारकानायको बली ॥ २६ ॥
 दृन्दावनान्तसञ्चारी तुलसीदामभूषणः ।
 स्यमन्तकमण्डेहर्त्ता नरनारायणात्मकः ॥ २७ ॥
 कुञ्जाक्षणाम्बरधरो मायी परमपूरुषः ।
 मुष्टिकासुरचानूरमहायुद्धविश्वारदः ॥ २८ ॥
 संसारवैरिः कंसारिमुरारिन्द्रकान्तकः ।
 अनादिर्ब्रह्मचारी च कृष्णाव्यसनकर्षकः ॥ २९ ॥
 शिशुपालशिरश्छेत्ता दुर्योधनकुलान्तकृत् ।
 विदुराकूरवरदो विश्वरूपप्रदर्शकः ॥ ३० ॥
 सत्यवाक् सत्यसङ्कल्पः सत्यभामारतो जयी ।
 सुभद्रापूर्वजो विष्णुभीष्ममुक्तिप्रदायकः ॥ ३१ ॥
 जगद्गुरुर्जगन्नाथो बेणुवाचविश्वारदः ।
 दृष्टभासुरविघ्वंसी बाणासुरबलान्तकृत् ॥ ३२ ॥
 युधिष्ठिरप्रतिष्ठाता वर्हिवर्हावतंसकः ।
 पार्यसारथिरव्यक्तो गीतामृतमहोदधिः ॥ ३३ ॥
 कालीयफणिमाणिक्यरच्छितश्रीपदाम्बुजः ।
 दामोदरो यज्ञभोक्ता दानवेन्द्रविनाशनः ॥ ३४ ॥
 नारायणः परं ब्रह्म पन्नगासनवाहनः ।
 जलक्रीडासमासक्तगोपीवस्त्रापहारकः ॥ ३५ ॥
 पुरुषस्त्रीकस्त्रीर्थकरो वेदविद्यादयानिधिः ।
 सर्वतीर्थात्मकः सर्वग्रहरूपी परात्परः ॥ ३६ ॥

इत्येवं कृष्णदेवस्य नामामष्टोत्तरं शतं ।
 कृष्णेन कृष्णभक्तेन श्रुत्वा गीतामृतं पुरा ॥ ३७ ॥
 स्तोत्रं कृष्णप्रियकरं कृतं तस्मान्मया परं ।
 कृष्णनामामृतं नाम परमानन्ददायकं ॥ ३८ ॥
 अनुपद्रवदुःखघ्रं परमायुष्यवर्षनं ।
 दानश्रुततपस्तीर्थं यत्कृतनित्वह जन्मनि ॥ ३९ ॥
 पठतां शृणुतां चैव कोटिकोटिगुणं भवेत् ।
 पुच्चप्रदमपुच्चाणामगतीनां गतिप्रदं ॥ ४० ॥
 धनावहं दरिद्राणां जयेच्छूनां जयावहं ।
 शिशूनां गोकुलानाच्च पुष्टिदं पुष्टिवर्षनं ॥ ४१ ॥
 वातग्रहज्वरादीनां शमनं शान्तिसुक्तिदं ।
 समस्तकामदं सद्यः कोटिजन्माघनाशनं ।
 अन्ते कृष्णस्मरणदं भवतापभयापहं ॥ ४२ ॥
 कृष्णाय यादवेन्द्राय ज्ञानमुद्राय योगिने ।
 नाथाय रुक्मिणीशाय नमो वेदान्तवेदिने ॥ ४३ ॥
 इमं मन्त्रं महादेवि जपन्नेव दिवानिशं ।
 सर्वग्रहानुग्रहभाक् सर्वप्रियतमो भवेत् ॥ ४४ ॥
 पुच्चपौचैः परिष्टतः सर्वसिद्धिसमुद्धिमान् ।
 निर्विश्य भोगानन्तेऽपि कृष्णसायुज्यमामुयात् ॥ ४५ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानामृतसारे चतुर्थरात्रे उमामहेश्वरसंवादे
 धरणीश्वरसंवादे श्रीकृष्णाष्टोत्तरशतनामस्तोत्रं समाप्तं प्रथमोऽध्यायः ॥

द्वितीयोऽध्यायः ॥

शुक्लान्वरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुभुजं ।
प्रसन्नवदनं धगायेत् सर्वविद्वोपशान्तये ॥ १ ॥
चो नमः छायाय पार्थाय अियै नारायणाय देवै च सरस्वत्यै नराय च ।
ब्रह्मलोकादिह प्राप्तं नारदं भगवत्प्रियं ।
दृष्टा नत्वा सभायान्तु प्रपञ्चमुनयो मुदा ॥ २ ॥
ऋषय ऊपुः ॥

ब्रह्मन् केन प्रकारेण सर्वपापक्षयो भवेत् ।
विना दानेन तपसा विना तीर्थैर्विना मखैः ॥ ३ ॥
विना वेदैर्विना धानैर्विना चेन्द्रियनिग्रहैः ।
विना शास्त्रसमूहैश्च कथं मुक्तिरवाप्यते ॥ ४ ॥
दानेन तपसा तीर्थैर्मखैश्चापि विना मुने ।
देवाधिदेवो देवेशः स्थितस्तपसि शङ्करः ॥
कं समाराधयेहेवं जपध्यानपरायणः ॥ ५ ॥
श्रीनारद उवाच ॥

इदमेव पुरा पृष्ठः पार्वत्या परमेश्वरः ।
यदुवाच शृणुच्चं हि कथयामि सुविस्तरात् ॥ ६ ॥
कैलासशिखरासीनं देवदेवं जगन्नुरुं ।
प्रणिपत्य महादेवं पर्यपृच्छदुमापतिं ॥ ७ ॥

श्रीपार्वत्युवाच ॥

भगवंख्वं परो देवः सर्वज्ञः सर्वपूजितः ।
त्वस्मिन्नमर्च्यते देवैर्ब्रह्मसूर्यादिकैरपि ॥ ८ ॥
त्वत्तो लभन्ते भिसतां सिद्धिं सर्ववरप्रद ।
त्वं जन्ममृत्युरहितः स्वयम्भुः सर्वशक्तिमान् ॥ ९ ॥
सदा धायसि किं स्वामिन् दिग्बासा मदनान्तकः ।
तपश्चरसि कस्मात्त्वं जटिलो भस्मधूसरः ॥ १० ॥
किं वा जपसि देवेश परं कौतूहलं हि मे ।
अनुग्राह्या प्रिया चाहं तन्मे कथय सुव्रत ॥ ११ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

नेदं कस्यापि कथितं गोपनीयमिदं मम ।
किन्तु वच्यामि भद्रन्ते त्वं भक्तासि प्रियासि मे ॥ १२ ॥
पुरा सत्ययुगे देवि विशुद्धमतयोऽखिलाः ।
यजन्ति विष्णु मैवैकं ज्ञात्वा सर्वश्वरेश्वरं ॥ १३ ॥
प्रयान्ति परमामृद्धिमैहिकामुष्मिकीं परां ।
या न प्राप्ताऽमरैः सर्वेरक्षया क्लेशवर्जिता ॥ १४ ॥
न तां सन्तः प्रपद्यन्ते विनाचाररतान्नरान् ।
मन्मुखादपि संश्रुत्य देवा विष्णुवहिमुखाः ॥ १५ ॥
वेदैः पुराणैः सिद्धान्तैर्भिन्नैर्विश्वान्तचेतसः ।
निश्चयं नाधिगच्छन्ति किं तत्त्वं किं परं पदं ॥ १६ ॥
तुलापुरुषदानादैरश्वमेधादिभिर्मुखैः ।
वाराणसीप्रयागादितीर्थस्नानादिभिः प्रिये ॥ १७ ॥

गया आङ्गादिभिः पित्र्यैर्बेदपाठादिभिर्जपैः ।
 तपोभिरुग्रैर्नियमैर्धमैर्भूतदयादिभिः ॥ १८ ॥
 गुरुशुश्रूषणैः सत्यैर्धमैर्वर्णात्रमोदितैः ।
 ज्ञानध्यानादिभिः सम्यक् चरितैर्जन्मजन्मभिः ॥ १९ ॥
 न याति तत्परं श्रेयो विष्णुं सर्वेष्वरेष्वरं ।
 सर्वभावैरनाश्रित्य पुराणं पुरुषोत्तमं ॥ २० ॥
 अनन्यगतयो मर्त्यो भोगिनोऽपि परन्तपाः ।
 ज्ञानवैराग्यरहिता ब्रह्मचर्यादिवर्जिताः ॥ २१ ॥
 सर्वधर्मो जितो विष्णोर्नाममाचैकजल्पकाः ।
 सुखेन यां गतिं यान्ति न तां सर्वेऽपि धार्मिकाः ॥ २२ ॥
 स्मृत्तव्यः सततं विष्णुर्विस्मृत्तव्यो न कर्हिचित् ।
 सर्वे विधिनिषिङ्गाः स्युरेतस्यैव हि किङ्कराः ॥ २३ ॥
 किन्तु ब्रह्मादिभिर्हैवैः पुरा हृष्टा निरंहसः ।
 निर्भयं विष्णुनाम्नैव यथेष्टं पदमागतान् ॥ २४ ॥
 अलक्ष्य चात्मनः पूजां सम्यगाराधितो हरिः ।
 मया चास्त्रादपि श्रैष्टं वाञ्छितोऽयं यतात्मना ॥ २५ ॥
 ततः साक्षात्जगन्नाथः प्रसन्नो भक्तवत्सलः ।
 अंशंशेनात्मनो वैतान् पूजयामास केशवः ॥ २६ ॥
 देवान् पितृन् द्विजान् हव्यकव्याशान् करुणामयः ।
 ततः प्रभृतिं पूज्यन्ते चैलोक्ये सचराचरे ॥ २७ ॥
 ब्रह्मादयः सुराः सर्वे प्रसाद्यं शार्ङ्गधन्वनः ।
 माच्चोवाच तदा मत्तः पूज्यश्रेष्ठो भविष्यति ॥ २८ ॥

त्वामाराध्य यदा शम्भो ग्रहिष्यामि वरन्तव ।
 द्वापरादौ युगे भूत्वा कलया मानुषादिषु ॥ २६ ॥
 आगमैः कल्पितैरस्त्वं हि जनान् महिमुखान् कुरु ।
 मात्र गोपयसे न स्यात् द्विष्टरेवोत्तरोत्तरा ॥
 ततस्त्वं प्रणिपत्याइमुवाच परमेश्वरं ॥ ३० ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे चतुर्थरात्रे द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

द्वितीयोऽध्यायः ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

ब्रह्माहत्यासहस्राणां पापं साम्येत् कथच्चन ।
 न पुनरस्त्वयविज्ञाते कल्पकोटिशतैरपि ॥ १ ॥
 यस्मान्मया कृता स्पर्शा पवित्रं स्यात्कथं हरे ।
 नश्यन्ति सर्वपापानि तन्मां वद सुरेश्वर ॥
 तदाह देवो गोविन्दो मम प्रीत्या यथायथं ॥ २ ॥

श्रीभगवानुवाच ।

सदा नामसहस्रं मे पावनं मत्यदावहं ।
 तत्परोऽनुदिनं शम्भो सर्वैश्वर्यैः यदीच्छसि ॥ ३ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

तमेव तपसा नित्यं भजामि रूपैमि चिन्तये ।
 तेनाद्वितीयमहिमो जगत्पूज्योऽस्मि पार्वति ॥ ४ ॥

श्रीपांचल्युवाच ।

तन्मे कथय देवेश यथा हमपि शङ्कर ।
श्वेश्वरी निरुपमा तव स्थां सहश्री ग्रभो ॥ ५ ॥

श्रीमहादेव उवाच ।

साधु साधु त्वया पृष्ठो विष्णोर्भंगवतः शिवे ।
नाम्नां सहस्रं वच्यामि मुख्यं चैलोक्यमञ्जलं ॥ ६ ॥

नमो

नारायणाय पुरुषोत्तमाय च महात्मने ।
विशुद्धसद्गाधिष्ठाय महाहंसाय धीमहि ॥ ७ ॥

ओं

अस्य श्रीविष्णोः सहस्रनामसबस्य महादेव ऋषिः
परमात्मा देवता सूर्यकोटिप्रतीकाश इति बीजं ।
गङ्गा तीर्थोत्तमा शक्तिः प्रपञ्चनि पञ्चर इति बीजं
गङ्गा तीर्थोत्तमा शक्तिः प्रपञ्चनिपञ्चर इति कीलकं ।
वासुदेवं परं ब्रह्म इत्यङ्गुष्टाभ्यां नमः ।
मूलप्रकृतिरच्छनीभ्यां नमः ।
भूमहावराह इति मध्यमाभ्यां नमः ।
सूर्यवंशवजो राम अनामिकाभ्यां नमः ।
ब्रह्मादि कर्मलादिगदासूर्यकेशवमिति कनिष्ठाभ्यां नमः ।
शेष इति करत्तलपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ८ ॥

दिव्यास्त्रं इत्यस्त्रं सर्वपापक्षयार्थं सर्वाभोदसिद्धिर्थं श्रोविष्णोर्गामसहस्रं
जपे विनियोगः ॥

अथ ध्यानं ॥

विष्णुं भास्त्विकीटाङ्गदबलयगणाकल्पहारोदराङ्ग्नि-
श्रोणीभूषं सुवक्षो मणिमकरमहाकुण्डलं मणिडतांसं ।
हस्तोद्यम्ब्रकाशङ्कान्वुजगदममलं पीतकौशेयवासो-
विद्युद्गार्थं समुद्यदिनकरसदृशं पद्महस्तं नमामि ॥ ६ ॥

ओ

वासुदेवः परं ब्रह्म परमात्मा परात्परं ।
परं धाम परं ज्योतिः परं तत्त्वं परं पदं ॥ १० ॥
परं शिवं परो ध्येयः परं ज्ञानं परा गतिः ।
परमार्थः परं श्रेयः परानन्दः परोदयः ॥ ११ ॥
परो व्यक्तः परं व्योम परार्जः परमेश्वरः ।
निरामयो निर्विकारो निर्विकल्पो निराश्रयः ॥ १२ ॥
निरञ्जनो निरालन्वो निर्लेपो निरवग्रहः ।
निर्गुणो निष्कलोऽनन्तोऽचिन्त्योऽसावचलोऽच्युतः ॥ १३ ॥
अतीन्द्रियोऽमितोऽरोध्योऽनीहोऽनीशोऽव्ययोऽक्षयः ।
सर्वज्ञः सर्वगः सर्वः सर्वदः सर्वभावनः ॥ १४ ॥
सर्वः शम्भुः सर्वसाक्षी पूज्यः सर्वस्य सर्वदृक् ।
सर्वशक्तिः सर्वसारः सर्वात्मा सर्वतोमुखः ॥ १५ ॥
सर्वावासः सर्वरूपः सर्वादिः सर्वदुःखहा ।
सर्वार्थः सर्वतोभद्रः सर्वकारणकारणं ॥ १६ ॥

सर्वातिशायकः सर्वाध्यक्षः सर्वेश्वरेश्वरः ।
 षड्बिंश्को महाविष्णुर्महागुह्यो महाहरिः ॥ १७ ॥
 नित्योदितो नित्ययुक्तो नित्यानन्दः सनातनः ।
 मायापतिर्योगपतिः कौवल्यपतिरात्मभूः ॥ १८ ॥
 जन्ममृत्युजरातीतः कालातीतो भवातिगः ।
 पूर्णः सत्यः शुद्धबुद्धस्वरूपो नित्यचिन्मयः ॥ १९ ॥
 योगिप्रियो योगमयो भववन्धैकमोचकः ।
 पराणः पुरुषः प्रत्यक् चैतन्यं पुरुषोत्तमः ॥ २० ॥
 वेदान्तवेद्योदुर्ज्ञयस्तापचयविवर्जितः ।
 ब्रह्मविद्याश्रयोऽलङ्घनः स्वप्रकाशः स्वयंप्रभः ॥ २१ ॥
 सर्वोपेय उदासीनः प्रणवः सर्वतः समः ।
 सर्वानवद्यो दुष्प्रापस्तुरीयस्तमसः परः ॥ २२ ॥
 कूटस्थः सर्वसंस्कृष्टो वाञ्छनोगोचरातिगः ।
 सङ्कर्षणः सर्वहरः कालः सर्वभयङ्करः ॥ २३ ॥
 अनुखंडयः सर्वगतिर्महारुद्दो दुरासदः ।
 मूलप्रकृतिरानन्दः प्रज्ञाता विश्वमोहनः ॥ २४ ॥
 महामायो विश्वबीजं परशक्तिसुखैकभुक् ।
 सर्वकाम्योऽनन्तशीलः सर्वभूतवशङ्करः ॥ २५ ॥
 अनिरुद्धः सर्वजीवो हृषीकेशो मनःपतिः ।
 निरुपाधिः प्रियो हंसीऽक्षरः सर्वनियोजकः ॥ २६ ॥
 ब्रह्मा प्राणेश्वरः सर्वभूतभृदेहनायकः ।
 क्षेचक्षः प्रकृतिस्वामी पुरुषो विश्वसूचधृक् ॥ २७ ॥

अन्तर्यामी^१ चिधामाऽन्तः साक्षी चिगुण ईश्वरः ।
 योगी मृग्यः पद्मनाभः शेषशायी श्रियः पतिः ॥ २८ ॥
 श्रीसत्योपास्यपादाञ्जोऽनन्तः श्रीः श्रीनिकेतनः ।
 नित्यवक्षः स्थलस्थश्रीः श्रीनिधिः श्रीधरो हरिः ॥ २९ ॥
 रम्यश्रीनिश्चयश्रीदो विष्णुः श्रीराम्बिमन्दिरः ।
 कौस्तुभोङ्गापितोरस्को माधवो जगदार्चिंहा ॥ ३० ॥
 श्रीवत्सवक्षोनिःसीमः कल्याणगुणभाजनं ।
 पीताम्बरो जगन्नाथो जगद्वाता जगत्पिता ॥ ३१ ॥
 जगद्वन्द्वुर्जगतस्तष्टा जगत्कर्ता जगन्निधिः ।
 जगदेकस्फुरद्वीर्यो नाहं वादी जगन्मयः ॥ ३२ ॥
 सर्वाश्चर्यमयः सर्वसिद्धार्थः सर्ववीरजित् ।
 सर्वामोघोद्यमो ब्रह्मरुद्राद्युत्कृष्टचेतनः ॥ ३३ ॥
 शम्भोः पितामहो ब्रह्मपिता शक्राद्यधीश्वरः ।
 सर्वदेवप्रियः सर्वदेवदृत्तिरनुक्तमः ॥ ३४ ॥
 सर्वदेवैकशरणं सर्वदेवैकदैवतं ।
 यज्ञभुग् यज्ञफलदो यज्ञेशो यज्ञभावनः ॥ ३५ ॥
 यज्ञचाता यज्ञपुमान् वनमाली द्विजप्रियः ।
 द्विजैकमानदोऽहिंस्तः कुलदेवोऽसुरान्तकः ॥ ३६ ॥
 सर्वदुष्टान्तकत् सर्वसज्जानानन्दपालकः ।
 सर्वलोकैकजठरः सर्वलोकैकमण्डलः ॥ ३७ ॥

^१ चिधामेवत्र नियामेति S. C. P.

स्वष्टिस्थित्यन्तङ्गस्त्री शार्ङ्गधन्वा गदाधरः ।
 शङ्खसूनन्दकीपद्मपाणिंगुडवाहनः ॥ ३८ ॥
 अनिर्हित्यवपुः सर्वः सर्वलोकैकपावनः^२ ।
 अनन्तकीर्तिर्निःश्रीशः पौरुषः सर्वमङ्गलः ॥ ३९ ॥
 सूर्यकोटिप्रतीकाशो यमकोटिविनाशनः ।
 ब्रह्मकोटिजगतस्त्रष्टा वायुकोटिमहाबलः ॥ ३० ॥
 कोटीन्दुजगदानन्दी शम्भुकोटिमहेश्वरः ।
 कुवेरकोटिलक्ष्मीवान् शशुकोटिविनाशनः ॥ ३१ ॥
 कन्दर्पकोटिलावण्यो दुर्गकोटिविमर्दनः ।
 समुद्रकोटिगमीरस्तीर्थकोटिसमाह्वयः ॥ ३२ ॥
 हिमवत्‌कोटिनिष्कम्यः कोटिब्रह्माण्डविग्रहः ।
 कोच्चश्वमेधपापम्भो यज्ञकोटिसमार्चनः ॥ ३३ ॥
 सुधाकोटिस्वास्थहेतुः कामधृक्कोटिकामदः ।
 ब्रह्मविद्याकोटिरूपः शिपिविष्टः शुचिश्रवाः ॥ ३४ ॥
 विश्वमरस्तीर्थपादः पुण्यश्रवणकीर्तनः ।
 आदिदेवो जगच्छैचो मुकुन्दः कालनेमिहा ॥ ३५ ॥
 वैकुण्ठोऽनन्तमाहात्म्यो महायोगीश्वरेश्वरः ।
 नित्यदृष्टो न सङ्गावो निःशङ्को नरकान्तकः ॥ ३६ ॥
 दीनानाथैकशरणं विश्वैकव्यसनापहा ।
 जगत्क्रमाकृतो नित्यो कृपालुः सज्जनाश्रयः ॥ ३७ ॥

^२ पावन इत्यन्त सत्तम इति S. C. P.

योगेश्वरः सदोदीर्णे वृद्धिक्षयविवर्जितः ।
 अधोक्षजो विश्वरेता प्रजापतिसभाधिपः ॥ ३८ ॥
 शक्रब्रह्माचिंतपदः शमुब्रह्मोर्ब्रह्मामगः ।
 सूर्यसोमेश्वरो विश्वभोक्ता सर्वस्य पारगः ॥ ३९ ॥
 जगत्सेतुर्धर्मसेतुर्धीरोऽरिष्टधुरन्धरः ।
 निर्ममोऽखिललोकेशो निःसङ्गोऽङ्गुतभोगवान् ॥ ४० ॥
 रम्यमायो विश्वविश्वो विश्वकृसेनो नगोत्तमः ।
 सर्वाश्रेयः पतिदेव्या सर्वभूषणभूषितः ॥ ४१ ॥
 सर्वलक्षणलक्षण्यः सर्वदैत्येन्द्रदर्पहा ।
 समस्तदेवसर्वज्ञः सर्वदैवतनायकः ॥ ४२ ॥
 समस्तदेवतादुर्गः प्रपन्नाशनिपञ्चरः ।
 समस्तदेवकवचं सर्वदैवशिरोमणिः ॥ ४३ ॥
 समस्तभयनिर्भिन्नो भगवान् विष्टरश्रवाः ।
 विभुः सर्वहितोदको हतारिः सुगतिप्रदः ॥ ४४ ॥
 सर्वदैवतजीवेशो ब्राह्मणादिनियोजकः ।
 ब्रह्मशम्भुपरार्द्धाद्यो ब्रह्मजेष्ठः शिशुःस्वराट् ॥ ४५ ॥
 विराट् भक्तपराधीनः स्तुत्यः सर्वार्थसाधकः ।
 सर्वार्थकर्त्ता कृत्यज्ञः स्वार्थकृत्यसदोज्जितः ॥ ४६ ॥
 सदा नवः सदा भद्रः सदा शान्तः सदा शिवः ।
 सदा प्रियः सदा लृष्टः सदा पुष्टः सदाचिंतः ॥ ४७ ॥
 सदा पूतः पावनाग्रो वेदगुह्यो दृष्टाकपिः ।
 सहस्रनामा चियुगश्चतुर्मूर्त्तिश्चतुर्भुजः ॥ ४८ ॥

भूतभव्यभवन्नाथो महापूरुषपूर्वजः ।
 नारायणो मुञ्जकेशः सर्वयोगविनिस्मृतः ॥ ४६ ॥
 वेदसारो यज्ञसारः सामसारस्तपोनिधिः ।
 साध्यश्रेष्ठः पुराणर्घिनिष्ठाशान्तिपरायणः ॥ ४० ॥
 शिवस्त्रिशूलविघ्वंसी श्रीकर्णाकवरप्रदः ।
 नरक्षणो हरिर्धर्मनन्दोनो धर्मजीवनः ॥ ४१ ॥
 आदिकर्त्ता सर्वसत्यः सर्वस्त्रीरत्नदर्पहा ।
 चिकालो जितकन्दर्प उर्वशीटुम्भुनीश्वरः ॥ ४२ ॥
 आद्यः कविर्हयग्रीवः सर्ववागीश्वरेश्वरः ।
 सर्वदेवमयो ब्रह्म गुरुर्वाग्मीश्वरोपतिः ॥ ४३ ॥
 अनन्तविद्याप्रभवो मूलाविद्याविनाशकः ।
 सर्वार्हणो जंगज्जाङ्गनाशको मधुसूदनः ॥ ४४ ॥
 अनन्तमन्तकोटीशः शब्दब्रह्मैकपावकः ।
 आदिविद्वान् वेदकर्त्ता वेदात्मा श्रुतिसागरः ॥ ४५ ॥
 ब्रह्मार्थवेदाभरणः सर्वविज्ञानजन्मभूः ।
 विद्याराजो ज्ञानराजो ज्ञानसिन्धुरखण्डधीः ॥ ४६ ॥
 मत्यदेवो महाशृङ्गो जगद्वीजवहिच्छधृक् ।
 लीलाव्याप्तानिलाम्भोधिश्वतुर्वेदप्रवर्तकः ॥ ४७ ॥
 आदिकूर्मोऽखिलाधारस्तुणीकृतजगद्गवः ।
 अमरीकृतदेवौधः पीयूषोत्पत्तिकारणं ॥ ४८ ॥
 आत्माधारो धराधारो यज्ञाङ्गो धरणीधरः ।
 हिरण्याक्षहरः पृथ्वीपतिः श्राद्धादिकल्पकः ॥ ४९ ॥

समस्तपितृभीतिभ्रः समस्तपितृजीवनं ।
 हव्यकव्यैकभुग्मव्यो गुणभव्यैकदायकः ॥ ६० ॥
 लोमान्तलीनजलधिः क्षोभिताशेषसागरः ।
 महावराहो यज्ञमन्त्रध्वंसनो याज्ञिकाश्रयः ॥ ६१ ॥
 नरसिंहो दिव्यसिंहः सर्वारिष्टार्त्तिदुःखहा ।
 एकवीरोङ्गुतबलो यन्त्रमन्त्रैकभञ्जनं ॥ ६२ ॥
 ब्रह्मादिदुःसहज्योतिर्युगान्ताम्यतिभीषणः ।
 कोटिवज्ञाधिकनखो गजदुःप्रेक्षमूर्तिधृक् ॥ ६३ ॥
 मातृचक्रप्रमथनो महामातृगणेश्वरः ।
 अचिन्त्यो मोघवीर्याद्यः समस्तासुरघस्तरः ॥ ६४ ॥
 हिरण्यकशिपुच्छेदी कालः सङ्खर्षणः पतिः ।
 कृतान्तवाहनः सद्यः समस्तभयनाशनः ॥ ६५ ॥
 सर्वविघ्नान्तकः सर्वसिद्धिदः सर्वपूरकः ।
 समस्तपातकध्वंसी सिद्धमन्त्राधिकाह्वयः ॥ ६६ ॥
 भैरवेशो हरार्त्तिभ्रः कालकल्पो दुरासदः ।
 दैत्यगर्भस्त्राविनामा स्फुटद्वाह्न्याण्डवर्जितः ॥ ६७ ॥
 सृतिमाचाखिलचाता भूतरूपो महाहरिः ।
 ब्रह्मचर्मशिरः पट्टा दिक्पालोऽङ्गीङ्गभूषणः ॥ ६८ ॥
 द्वादशार्कशिरोदामा रुद्रशीषेकनूपुरः ।
 योगिनीग्रस्तगिरिजारतो भैरवतर्जकः ॥ ६९ ॥
 वीरचक्रेश्वरोऽत्युग्रो यमारिः कालसंवरः ।
 क्रोधेश्वरो रुद्रचण्डीपरिवादी सुदुष्टभाक् ॥ ७० ॥

सर्वाक्षः सर्वमृत्युश्च मृत्युमृत्युनिवर्तकः ।
 असाध्यः सर्वरोगम्ब्रः सर्वदुग्रहसौम्यकृत् ॥ ७१ ॥
 गणेशकोटिदर्पणो दुःसहोऽशेषगोचहा ।
 देवदानवदुर्धर्षो जगद्गङ्गायप्रदः पिता ॥ ७२ ॥
 समस्तदुर्गतिचाता जगद्गङ्गाकभक्षकः ।
 उग्रेशोऽसुरमार्जारः कालमूषिकभक्षकः ॥ ७३ ॥
 अनन्तायुधदोहर्णडो नृसिंहो वीरभद्रजित् ।
 योगिनीचक्रगुह्येशः शक्रारिः पशुमांसभुक् ॥ ७४ ॥
 रुद्रो नारायणो मेषरूपशङ्करवाहनः ।
 मेषरूपा शिवचाता दुष्टशक्तिसहस्रभुक् ॥ ७५ ॥
 तुलसीबस्त्रभो वीरोऽचिन्त्यमायोऽखिलेष्टदः ।
 महाशिवः शिवारुद्रो भैरवैककपालभृत् ॥ ७६ ॥
 भिस्त्रीचक्रेश्वरः शक्रो दिव्यमोहनरूपधृक् ।
 गौरीसौभाग्यदो मायानिधिर्मायाभयापहः ॥ ७७ ॥
 ब्रह्मतेजोमयो ब्रह्म श्रीमयश्च चयीमयः ।
 सुब्रह्मण्यो बलिष्वासी वामनोऽदितिदुःखहा ॥ ७८ ॥
 उपेन्द्रो नृपतिर्विष्णुः कश्यपान्वयमण्डनः ।
 बलिस्वाराज्यदः सर्वदेवविप्रात्मदोऽच्युतः ॥ ७९ ॥
 उरुक्रमस्तीर्थपादस्त्रिदशश्च चिविक्रमः ।
 व्योमपादः स्वपादामः पविचितजगच्चयः ॥ ८० ॥
 ब्रह्मेशाद्यभिवन्द्याङ्गिर्दुतकर्माद्रिधारणः ।
 अचिन्त्याङ्गुतविस्तारो विश्वदक्षो महाबलः ॥ ८१ ॥

बहुमूर्द्धा पराङ्गचिङ्गुपतीशिरोहरः ।
 पापस्तेयः सदापुण्यो हैत्येशो नित्यखण्डकः ॥ ८२ ॥
 पूरिताखिलदेवेशो विश्वार्थैकावतारकृत् ।
^३अमरो नित्यगुप्तात्मा भक्तचिन्तामणिः सदा ॥ ८३ ॥
 वरदः कार्त्तवीर्यादिराजराज्यप्रदोऽनघः ।
 विश्वस्त्राण्योऽमिताचारो इत्ताचेयो मुनीश्वरः ॥ ८४ ॥
 परशक्तिसमायुक्तो योगानन्दमदोन्मदः ।
 समस्तेन्द्रारितेजोहृत् परमानन्दपादपः ॥ ८५ ॥
 अनसूयागर्भरतो भोगमोक्षसुखप्रदः ।
 जमदग्निकुलादित्यो रेणुकाङ्गुतशक्तिहृत् ॥ ८६ ॥
 माटृहत्याघीनिर्लेपः ^४*स्कन्दजिह्वप्रराज्यदः ।
 सर्वक्षचान्तकृद्वीरदर्पणा कार्त्तवीर्यजित् ॥ ८७ ॥
 योगी योगावतारश्च योगीशो योगतत्परः ।
 परमानन्ददाता च शिवाचार्ययशःप्रदः ॥ ८८ ॥
 भीमः परशुरामश्च शिवाचार्यैकविश्वभूः ।
 शिवाखिलज्ञानकोषो भीष्माचार्योऽग्निदैवतः ॥ ८९ ॥
 द्रोणाचार्यगुरुर्बिश्वजैचधन्वा कृतान्तकृत् ।
 अद्वितीयतमोमूर्त्तिर्ब्रह्मचर्यैकदक्षिणः ॥ ९० ॥
 मनुश्चेष्टः सतां सेतुर्महीयान् दृषभो विराट् ।
 आदिराजः क्षितिपिता सर्वरत्नैकदोहकृत् ॥ ९१ ॥

^३ स्त्रायानित्यलुप्तामेति P.

^४ स्कन्दजिह्वनाशक इति P.

एषु जन्माद्येकदक्षो हीः श्रीः कीर्तिः स्वयं धृतिः ।
 जगद्वृत्तिप्रदच्चक्रवर्तिश्चेष्टो दुरस्त्रधृत् ॥ ६२ ॥
 सनकादिमुनिप्रापद्गवद्गत्तिवर्णनः ।
 वर्णाश्रमादिधर्मणां कर्ता वक्ता प्रवर्तकः ॥ ६३ ॥
 सूर्यवंशध्वजो रामो राघवः सहृणार्णवः ।
 काकुस्थवीरताधर्मोराजधर्मधुरन्धरः ॥ ६४ ॥
 नित्यसुस्थाशयः सर्वभद्रग्राही शुभैकहक् ।
 नवरत्नं रत्ननिधिः सर्वाध्यक्षो महानिधिः ॥ ६५ ॥
 सर्वश्रेष्ठाश्रयः सर्वशस्त्रास्त्रग्रामवीर्यवान् ।
 जगद्वशी दाशरथिः सर्वरत्नाश्रयो नृपः ॥ ६६ ॥
 धर्मः समस्तधर्मस्थो धर्मद्रष्टाखिलार्तिहृत् ।
 अतीन्द्रो ज्ञानविज्ञानपारदृश्वा क्षमान्वुधिः ॥ ६७ ॥
 सर्वप्रकृष्टः शिष्टेष्टो हर्षशोकाद्यनाकलः ।
 पित्राज्ञात्यक्तसाम्ब्राज्यः सपत्नोदयनिर्भयः ॥ ६८ ॥
 गुहादेशपर्ितैश्वर्यः शिवस्यद्वाजिटाधरः ।
 चिचकूटासरत्नाद्रिंजगदीशो रणेचरः ॥ ६९ ॥
 यथेष्टामोघशस्त्रास्त्रो देवेन्द्रतनयाक्षिहा ।
 ब्रह्मेन्द्रादिनतैषीको मारीचम्बो विराधहा ॥ १०० ॥
 ब्रह्मशपहताशेषदण्डकारण्यपावनः ।
 चतुर्दशसहस्राश्रयरक्षोम्बैकशरैकमृत् ॥ १०१ ॥
 खरारिस्त्रिशिरोहन्ता दूषणम्बो जनार्दनः ।
 जटायुषोऽग्निगतिदो कवन्धस्वर्गदायकः ॥ १०२ ॥

लीलाधनुः कोश्चिपास्तदुन्दुभ्यस्थिमहाचयः ।
 सप्ततालव्यथाकृष्टध्वजपातालदानवः ॥ १०३ ॥
 सुग्रीवे राज्यदो धीमान् मनसैवाभयप्रदः ।
 हनूमद्रुद्रमुख्येशः समस्तकपिदेहभृत ॥ १०४ ॥
 अग्निदैवत्यबाणैकव्याकुलीकृतसागरः ।
 सम्प्लिक्षकोटिबाणैकशुष्कनिर्दग्धसागरः ॥ १०५ ॥
 सनागदैत्यधामैकव्याकुलीकृतसागरः ।
 समुद्राङ्गतपूर्वैकवृसेतुर्यशोनिधिः ॥ १०६ ॥
 असाध्यसाधको लङ्घासमूलोत्कर्षदक्षिणः ।
 वरहस्तजनस्थानपौलस्त्यकुलकृत्तनः ॥ १०७ ॥
 रावणश्चः प्रहस्तच्छित् कुम्भकर्णभिदुग्रहा ।
 रावणैकमुखच्छेत्ता निःशङ्केन्द्रैकराज्यदः ॥ १०८ ॥
 स्वर्गस्वर्गत्वविच्छेदी देवेन्द्रानिन्द्रताहरः ।
 रक्षोदेवत्वहृष्टमर्द्धर्मस्त्रियः पुरुषुतः ॥ १०९ ॥
 नातिमाचदशास्यारिहत्तराज्यविभीषणः ।
 सुधास्त्रिष्ठिताशेषप्वसैन्यजीवनैककृत् ॥ ११० ॥
 देवब्राह्मणनामैकधाता सर्वामराचितः ।
 ब्रह्मसूर्येन्द्ररुद्रादिबन्द्योऽर्चितसतां प्रियः ॥ १११ ॥
 अयोध्याखिलराजाग्रः सर्वभूतमनोहरः ।
 स्वाम्यतुल्यकृपादत्तो हीनोल्कृष्टैकसत्रियः ॥ ११२ ॥
 स्वपक्षादिन्यायदशर्णे हीनार्थोऽधिकसाधकः ।
 बाधव्याजानुचितकृत्तावकोऽखिलतुष्टिकृत् ॥ ११३ ॥

पार्वत्यधिकयुक्तात्मा प्रियात्यक्तः सुरारिजित् ।
 साक्षात्कुशलवत्सम्मेन्द्रामिनातोऽपराजितः ॥ ११४ ॥
 कोशलेन्द्रो वीरबाहुः सत्यार्थत्यक्तसोदरः ।
 यशोदानन्दनो नन्दी धरणीमण्डलोदयः ॥ ११५ ॥
 ब्रह्मादिकाम्यसान्निध्यसनाथीकृतदैवतः ।
 ब्रह्मलोकास्तचाण्डालाद्यशेषप्राणिसार्थपः ॥ ११६ ॥
 स्वर्णीतगर्हभूष्मादिचिरायोध्याबलैककृत् ।
 रामाद्वितीयः सौमित्रिलक्ष्मणप्रहतेन्द्रजित् ॥ ११७ ॥
 विष्णुभक्ताश्विवांहःक्षित्यादुकाराज्यनिर्दतः ।
 भरतोऽसह्यगन्धर्वकोटिन्द्रो लवणात्तकः ॥ ११८ ॥
 शत्रुघ्नो वैद्यराङ्गायवेदगर्भैषधीपतिः ।
 नित्यानित्यकरो धन्वन्तरियज्ञो जगद्वरः ॥ ११९ ॥
 सूर्यविन्द्रः सुराजीवो दक्षिणेशो द्विजप्रियः ।
 छिन्नमूड्डौपदेशार्कतनूजकृतमैचिकः ॥ १२० ॥
 शेषाङ्गस्थापितनरः कपिलः कर्हमात्मजः ।
 योगात्मकध्यानभङ्गसगरात्मजभस्त्रृत् ॥ १२१ ॥
 धर्मौ विश्वेन्द्रसुरभीपतिः शुद्धात्मभावितः ।
 शम्भुचिपुरदाहैकस्यैर्यविश्वरथोद्भृतः ॥ १२२ ॥
 विश्वात्माशेषरुद्रार्थशिरश्चेदाक्षताकृतिः ।
 वाजपेयादिनामामिर्वेदधर्मपरायणः ॥ १२३ ॥
 श्वेतद्वीपपतिः सांख्यप्रणेता सर्वसिद्धिराट् ।
 विश्वप्रकाशितध्यानयोगो मोहतमिस्त्वहाः ॥ १२४ ॥

भक्तशम्भुजितो दैत्यासृतवापीसमस्तपः ।
 महाग्रलयविश्वैकोऽद्वितीयोऽखिलदैत्यराट् ॥ १२५ ॥
 शेषदेवः सहस्राक्षः सहस्राड्ग्रिशिरोभुजः ।
 फणी फणिफणाकारयोजिताव्यग्न्युदक्षितिः ॥ १२६ ॥
 कालामिरुद्रजनको मुषलास्त्रो हलायुधः ।
 नीलाम्बरो वारुणीशो मनोवाङ्कायदोषहा ॥ १२७ ॥
 स्वसन्तोषदृष्टिमाचः पातितैकदशाननः ।
 अबलिसंयमनो घोरो रौहिण्येयः प्रलम्बहा ॥ १२८ ॥
 मुष्टिकम्ब्रो द्विविदहा कालिन्दीभेदनो बलः ।
 रेवतीरमणः पूर्वभक्तिरेवाच्यताग्रजः ॥ १२९ ॥
 देवकीवसुदेवोत्योऽदितिकश्यपनन्दनः ।
 वाष्णेयः सात्त्वतां श्रेष्ठः शौरियदुकुलोद्धः ॥ १३० ॥
 नराकृतिः पूर्णब्रह्म सव्यसाची परन्तपः ।
 ब्रह्मादिकामनानित्यजगत्पर्वतशैशवः ॥ १३१ ॥
 पूतनाम्ब्रः शकटभिद्यमलाञ्जुनभञ्जनः ।
 वत्सासुरारिः केशिम्ब्रो धेनुकारिग्वीश्वरः ॥ १३२ ॥
 दामोदरो गोपदेवो यशोदानन्दकारकः ।
 कालीयमर्हनः सर्वगोपगोपीजनप्रियः ॥ १३३ ॥
 लीलागोवर्द्धनधरो गोविन्दो गोकुलोत्सवः ।
 अरिष्टमथनः कामोन्मत्तगोपीविमुक्तिः ॥ १३४ ॥

^६ योनिसंयमन इति P.

सद्यः कुबलयापीडघाती चानूरमह्नः ।
 कंसारिहग्रसेनादिराज्यस्थायोऽरिहाऽमरः ॥ १३५ ॥
 सुधर्माङ्गितभूलोको जरासन्धबलान्तकः ।
 त्यक्तभक्तजरासन्धभीमसेनयशःप्रदः ॥ १३६ ॥
 सान्दीपनिमृतापत्यदाता कालान्तकादिजित् ।
 रुक्मिणीरमणो रुक्मिणसनो नरकान्तकत् ॥ १३७ ॥
 समस्तनरकचाता सर्वभूपतिकोटिजित् ।
 समस्तसुन्दरीकान्तोऽसुरारिग्रहडध्वजः ॥ १३८ ॥
 एकाकी जितरुद्रार्कमहदपोऽखिलेश्वरः ।
 देवेन्द्रदर्पणा कल्पद्रुमालङ्गृतभूतलः ॥ १३९ ॥
 बाणबाहुसहस्रचित्कान्धादिगणकोटिजित् ।
 लीलाजितमहादेवो महादेवैकपूजितः ॥ १४० ॥
 इन्द्रार्थार्जुननिर्भत्सर्जयदः पाण्डवैकधृक् ।
 काशीराजशिरम्छेत्ता रुद्रशत्यैकमह्नः ॥ १४१ ॥
 विश्वेश्वरप्रसादाद्यः काशीराजसुताह्नः ।
 शम्भुप्रतिज्ञापाता च स्वयम्भुगणपूजकः ॥ १४२ ॥
 काशीशगणकोटिष्ठो लोकशिक्षाद्विजार्चकः ।
 शिवतीव्रतपोवश्यः पुरा शिववरप्रदः ॥ १४३ ॥
 गयासुरप्रतिज्ञाधृक् स्वांशशङ्करपूजकः ।
 शिवकन्याव्रतपतिः कृष्णरूपशिवारिहा ॥ १४४ ॥
 महालक्ष्मीवपुगौरीचाणो देवलवातहा ।
 विनिद्रमुच्चकुन्दैकब्रह्मास्त्रयुवनाश्वहृत् ॥ १४५ ॥

अकूरोऽकूरमुखैकभक्तस्वच्छन्दमुक्तिदः ।
 सबालस्त्रोजलकीडासृतवापीकृतार्णवः ॥ १४६ ॥
 यमुनापतिरानीतपरिणीतद्विजात्मकः ।
 श्रीदामशङ्कुभक्तार्थभूम्यानीतेन्द्रभैरवः ॥ १४७ ॥
 दुर्दृतशिशुपालैकमुक्तिकोङ्गारकेश्वरः ।
 आचारण्डालादिकं प्राप्य द्वारकानिधिकोटिकृत् ॥ १४८ ॥
 ब्रह्मास्तदग्धगर्भस्यपरीक्षिज्जीवनैककृत् ।
 परिणीतद्विजसुतानेताऽच्छुनमदापहः ॥ १४९ ॥
 गूढमूढाकृतिग्रस्तभीष्माद्यखिलगौरवः ।
 पार्थार्थखण्डिताशेषदिव्यास्त्रः पार्थमोहमृत् ॥ १५० ॥
 ब्रह्मशापच्छलध्वस्तयादवो विभवावहः ।
 अनङ्गे जितगौरीशो रतिकान्तः सदेषितः ॥ १५१ ॥
 पुष्पेषुर्विश्वविजयी स्मरः कामेश्वरीपतिः ।
 उघापतिर्विश्वहेतुर्विश्वतृप्तोऽधिपूरुषः ॥ १५२ ॥
 चतुरात्मा चतुर्वर्णश्चतुर्वेदविधायकः ।
 चतुर्विश्वैकविश्वात्मा सर्वैक्लृष्टासु कोटिषु ॥ १५३ ॥
 आश्रयात्मा पुराणर्घिर्व्यासः शास्त्रसहस्रकृत् ।
 महाभारतनिर्मीता कवीन्द्रो वादरायणः ॥ १५४ ॥
 कृष्णद्वैपायनः सर्वपुरुषार्थकबोधकः ।
 वेदान्तकर्त्ता ब्रह्मैकव्यज्ञकः पुरुषशकृत् ॥ १५५ ॥
 बुद्धो ध्यानजिताशेषदेवदेवो जगत्प्रियः ।
 निरायुधो जगज्जैचः श्रीघनो दुष्टमोहनः ॥ १५६ ॥

दैत्यवेदवहिष्कर्ता वेदार्थश्रुतिगोपकः ।
 शुद्धोदनिर्णष्टदिष्टः सुखदः सदसत्यतिः ॥ १५७ ॥
 यथायोग्याखिलकृपः सर्वशून्योऽखिलेष्टदः ।
 चतुष्कोटिपृथक्तत्त्वं प्रज्ञापारमितेश्वरः ॥ १५८ ॥
 पाषण्डश्रुतिमार्गण पाषण्डश्रुतिगोपकः ।
 कल्की ६विष्णुयशः पूतः कलिकालविलोपकः ॥ १५९ ॥
 समस्तम्लेच्छहस्तम्बः सर्वशिष्टद्विजातिकृत् ।
 सत्यप्रवर्त्तको देवद्विजदीर्घकुधापहः ॥ १६० ॥
 अश्वरावादिवेदेन पृथ्वीदुर्गतिनाशनः ।
 सद्यःक्षानन्तलक्ष्मीकृत् नष्टनिःशेषधर्मकृत् ॥ १६१ ॥
 अनन्तस्वर्गयागैकहेमपूर्णाखिलद्विजः ।
 असाध्यैकजगच्छास्ता विश्ववन्द्यो जयध्वजः ॥ १६२ ॥
 आत्मतत्त्वाधिपः कर्तृश्रेष्ठो विधिरुमापतिः ।
 भर्तुः श्रेष्ठः प्रजेशाग्रो मरीचिजनकाग्रणीः ॥ १६३ ॥
 कश्यपो देवराहिन्द्रः प्रह्लादो दैत्यराट् शशी ।
 नक्षचेशो रविस्तेजः श्रेष्ठः शुक्रः कवीश्वरः ॥ १६४ ॥
 महर्षिराट् भृगुर्विष्णुरादित्येशो बलिः स्वराट् ।
 वायुर्वह्निः शुचिश्रेष्ठः शङ्करो रुद्रराट् गुरुः ॥ १६५ ॥
 विद्वत्तमश्चित्तरथो गन्धर्वाग्रो वसूत्तमः ।
 वर्णादिरग्रा स्त्री गौरी शक्त्यग्रा श्रीश्च नारदः ॥ १६६ ॥

^६ विष्णुयशः पुन्न इति P.

देवर्षिराट् पारडवाग्रोऽर्जुनो नारदवादराट् ।
 पवनः पवनेशानो वरुणो यादसाम्यतिः ॥ १६७ ॥
 गङ्गातीर्थोत्तमोऽबूतं क्षचकाग्रं वरौषधं ।
 अन्नं सुदर्शनास्त्राग्रो बज्जप्रहरणोत्तमं ॥ १६८ ॥
 उच्चैःश्रवा वाजिराज ऐरावत इभेश्वरः ।
 अरुन्धत्येकपलीशो ह्यश्वत्योऽशेषवृक्षराट् ॥ १६९ ॥
 अथात्मविद्याविद्यात्मा प्रणवश्छन्दसां वरः ।
 मेरुर्गिरिपतिर्मार्गो मासाग्रः कालसत्तमः ॥ १७० ॥
 दिनाद्यात्मा पूर्वसिद्धिः कपिलः सामवेदराट् ।
 तार्कः खगेन्द्र ऋत्वग्रो वसन्तः कल्पपादपः ॥ १७१ ॥
 दाटश्रेष्ठः कामधेनुरार्त्तिम्बाग्रः सुरोत्तमः ।
 चिन्तामणिर्गुरुश्रेष्ठो माता हिततमः पिता ॥ १७२ ॥
 सिंहो मृगेन्द्रो नागेन्द्रो वासुकिर्मूर्धरो वृपः ।
 वणशो ब्राह्मणश्चान्तःकरणाग्रं नमो नमः ॥ १७३ ॥
 इत्येतद्वासुदेवस्य विष्णोर्नामसहस्रकं ।
 सर्वापराधशमनं परं भक्तिविवर्जनं ॥ १७४ ॥
 अक्षयब्रह्मलोकादिसर्वार्थास्त्रेकसाधनं ।
 विष्णुलोकैकसोपानं सर्वदुःखविनाशनं ॥ १७५ ॥
 समस्तसुखदं सत्यं परं निर्वाणदायकं ।
 कामक्रोधादिनिःशेषमनोमलविशेषोधनं ॥ १७६ ॥
 शान्तिदं पावनं नृणां महापातकिनामपि ।
 सर्वेषां ग्राणिनामाशु सर्वाभीष्टफलग्रदं ॥ १७७ ॥

सर्वविभ्रप्रशमनं सर्वारिष्टविनाशनं ।
 घोरदुःखप्रशमनं तीव्रदारिद्रवनाशनं ॥ १७८ ॥
 तापचयापहं गुह्यं धनधान्ययशस्कारं ।
 सर्वश्वर्थप्रदं सर्वसिद्धिदं सर्वकामदं ॥ १७९ ॥
 तीर्थयज्ञतपोदानब्रतकोठिफलप्रदं ।
 अप्रज्ञजाज्ञशमनं सर्वविद्याप्रवर्तकं ॥ १८० ॥
 राज्यदं राज्यकामानां रोगिणां सर्वरोगनुत् ।
 बन्धानां सुतदञ्चाशु सर्वश्रेष्ठफलप्रदं ॥ १८१ ॥
 अस्त्रग्रामविषध्वंसी ग्रहपीडाविनाशनं ।
 मङ्गल्यं पुण्यमायुष्यं श्रवणात् पठनाज्जपात् ॥ १८२ ॥
 सकूदस्याखिला वेदाः साङ्गा मन्त्राश्च कोठिशः ।
 पुराणशास्त्रं सूतयः पठिताः पाठितास्तथा ॥ १८३ ॥
 जप्तास्य श्लोकं श्लोकार्हं पादं वा पठतः प्रिये ।
 नित्यं सिद्धिति सर्वघामचिरात् किमुतोऽखिलं ॥ १८४ ॥
 ग्राणेन सटृशं सद्यः प्रत्यहं सर्वकर्मसु ।
 इदं भद्रे त्वया गोप्यं पात्रं स्वार्थैकसिद्धये ॥ १८५ ॥
 नावैष्णवाय दात्यव्यं विकल्पोपहतात्मने ।
 भक्तिश्रद्धाविहीनाय विष्णुसामान्यदर्शिने ॥ १८६ ॥
 देयं पुच्चाय शिष्याय शुद्धाय हितकाम्यया ।
 मत्प्रसादादृते नेदं ग्रहिष्यन्त्यल्पमेधसः ॥ १८७ ॥
 कलौ सद्यः फलं कल्पग्राममेष्यति नारदः ।
 लोकानां भाग्यहीनानां येन दुःखं विनश्यति ॥ १८८ ॥

ज्ञेचेषु वैष्णवेष्वेतदार्थावत्ते भविष्यति ।
 नास्ति विष्णोः परं सत्यं नास्ति विष्णोः परं पदं ॥ १८८ ॥
 नास्ति विष्णोः परं ज्ञानं नास्ति मोक्षो ह्यवैष्णवः ।
 नास्ति विष्णोः परो मन्त्रो नास्ति विष्णोः परं तपः ॥ १८० ॥
 नास्ति विष्णोः परं ध्यानं नास्ति मन्त्रो ह्यवैष्णवः ।
 किन्तस्य बहुभिर्मन्त्रैः किं जपैर्बहुविस्तरैः ॥ १८१ ॥
 वाजपेयसहस्रैः किं भक्तिर्यस्य जनार्हने ।
 सर्वतीर्थमयो विष्णुः सर्वशास्त्रमयः प्रभुः ॥ १८२ ॥
 सर्वक्रतुमयो विष्णुः सत्यं सत्यं वदाम्यहं ।
 आब्रह्मसारसर्वस्वं सर्वमेतन्मयोदितं ॥ १८३ ॥

श्रीपार्वत्युवाच ॥

धन्यासम्यनुगृहीतास्मि कृतार्थास्मि जगज्ञुरो ।
 यन्मयेदं श्रुतं स्तोचं त्वद्रहस्यं सुदुर्लभं ॥ १८४ ॥
 अहो वत महल्कष्टं समस्तं सुखदे हरौ ।
 विद्यमानेऽपि सर्वेषे मूढाः क्षिण्यन्ति संहृतौ ॥ १८५ ॥
 यम् हिश्य सदा नाथो महेशोऽपि दिग्न्बरः ।
 जटिलो भस्मलिप्ताङ्गस्तपस्वी वीक्षितो जनैः ॥ १८६ ॥
 अतोऽधिकी न देवोऽस्ति लक्ष्मीकान्तान्मधुद्विषः ।
 यत्तत्त्वं चिन्त्यते नित्यं त्वया योगीश्वरेण हि ॥ १८७ ॥
 अतःपरं किमधिकं पदं श्रीपुरुषोत्तमात् ।
 तमविज्ञाय तान् मूढा यजन्ते ज्ञानमानिनः ॥ १८८ ॥
 मूषितास्मि त्वया नाथ चिरं यद्यमीश्वरः ।

प्रकाशितो न मे यस्य दत्ताद्या दिव्यशक्तयः ॥ १८८ ॥
 अहो सर्वेश्वरो विष्णुः सर्वदेवो तमो तमः ।
 भवदादिगुरुमूढैः सामान्य इव लक्ष्यते ॥ २०० ॥
 महीयसां हि माहात्म्यं भजमानान् भजन्ति चेत् ।
 ह्विष्टोऽपि तथा पापानुपेक्ष्यन्ते क्षमालयाः ॥ २०१ ॥
 मयापि बाल्ये स्वपितुः प्रजा हृष्टा बुभुक्षिताः ।
 दुःखादशक्ताः स्वं पोष्टुं श्रिया नाध्यासिताः पुरा ॥ २०२ ॥
 त्वया संवर्द्धिताभिश्च प्रजाभिर्विबुधादयः ।
 विससङ्गः स्वशक्त्याद्याः ससुहन्मित्रबान्धवाः ॥ २०३ ॥
 त्वया विना क्व देवत्वं क्व धैर्यं क्व परिग्रहः ।
 सर्वे भवन्ति जीवन्तो यातनाः शिरसि स्थिताः ॥ २०४ ॥
 तामृते नैव धर्मार्थौ कामो मोक्षोऽपि दुर्लभः ।
 क्षुधितानां दुर्गतानां कुतो योगसमाधयः ॥ २०५ ॥
 सा च संसारसारैका सर्वलोकैकपालिका ।
 वश्या सा कमला यस्य त्यक्ता त्वामपि शङ्कर ॥ २०६ ॥
 श्रिया धर्मण ७ शौर्येण रूपेणार्ज्जवसम्पदा ।
 सर्वातिशयवीर्येण सम्पूर्णस्य महात्मनः ॥ २०७ ॥
 कस्तेन तु ल्यतामेति देवदेवेन विष्णुना ।
 यस्यांशांशकभागेन विना सर्वं विलीयते ॥ २०८ ॥
 जगदेतत्था प्राहुदौषायैतद्विमोहिताः ।

^७ शौचेन ॥

नास्य जन्म जरा मृत्युर्नाग्राण्यं वार्यमेव वा ॥ २०८ ॥
 तथापि कुरुते धर्मान् पालनाय सतां कृते ।
 विज्ञापय महादेवं प्रणग्यैकं महेश्वरं ॥ २१० ॥
 अवधार्य तथा साहं कान्त कामद शाश्वत ।
 कामाद्यासक्तचित्तत्वात् किन्तु सब्वेश्वर प्रभो ॥ २११ ॥
 त्वन्मयत्वात्प्रसादाद्वा शङ्कोमि पठितुं नचेत् ।
 विष्णोः सहस्रनामैतत् प्रत्यहं दृष्टभृज ॥
 नाम्नैकेन तु येन स्यात्तक्षलं ब्रूहि मे प्रभो ॥ २१२ ॥

श्रीमहादेव उवाच ।

राम रामेति रामेति रामरामो मनोरमे ।
 सहस्रनामभिस्तुत्यं रामनाम वरानने ॥ २१३ ॥
 अतः सब्वाणि तीर्थानि जलच्छैव प्रयागजं ।
 विष्णोर्नामसहस्रस्य कलां नार्हन्ति पोडशर्णि ॥ २१४ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानाभृतसारे चतुर्थरात्रे पार्वतीश्विवसंवादे
 श्रीविष्णोर्नामसहस्रं लतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

चतुर्थोऽध्यायः ॥

—४४—

श्रीमहादेव उवाच ॥

शृणु देवि प्रवच्यामि स्तोत्रं परमदुर्लभं ।
 यज्ञात्वा न पुनर्गच्छेन्नरो निरययातनां ॥ १ ॥

कवचच्च महेशानि चैलोक्यमङ्गलादिकं ।
नारदाय च यत्प्रोक्तं ब्रह्मपुर्वेण धीमता ॥
सनक्लुमारेण पुरा योगीन्द्रगुरुवर्त्मना ॥ २ ॥

श्रीनारद उवाच ।

प्रसीद भगवन् मह्यमज्ञानात् कुरिष्ठतात्मने ।
तवाङ्गिपङ्कजरजोरागिणीं भक्तिमुक्तमां ॥ ३ ॥
अज प्रसीद भगवन्नमितद्युतिपञ्चर ।
अप्रमेय प्रसीदास्महुःखहन् पुरुषोक्तम ॥ ४ ॥
स्वसंवेद्य प्रसीदास्मदानन्दात्मन्ननामय ।
अचिन्त्यसार विश्वात्मन् प्रसीद परमेश्वर ॥ ५ ॥
प्रसीद तुङ्ग तुङ्गानां प्रसीद शिव शोभन ।
प्रसीद गुणगम्भीर गम्भीराणां महाद्युते ॥ ६ ॥
प्रसीद व्यक्त विस्तीर्ण विस्तीर्णनामगोचर ।
प्रसीदाद्र्द्रुजातीनां प्रसीदान्तान्तदायिनां ॥ ७ ॥
गुरोर्गरीयः सर्वेश प्रसीदानन्त देहिनां ।
जय माधव मायात्मन् जय शश्वत शङ्खभृत् ॥ ८ ॥
जय शङ्खधर श्रीमन् जय नन्दकनन्दन ।
जय चक्रगदापाणे जय देव जनार्दन ॥ ९ ॥
जय रत्नवराबद्धकिरीटाक्रान्तमस्तक ।
जय पश्चिपतिच्छायानिरुद्धार्ककरारुण ॥ १० ॥
नमस्ते नरकाराते नमस्ते मधुसूदन ।
नमस्ते ललितापाङ्ग नमस्ते नरकान्तक ॥ ११ ॥

नमः पापहरेशान् नमः सर्वभयापह ।
 नमः समूतसर्वात्मन् नमः समूतकौस्तुभ ॥ १२ ॥
 नमस्ते नयनातीत नमस्ते भयहारक ।
 नमो विभिन्नवेशाय नमः श्रुतिपथातिग ॥ १३ ॥
 नमस्त्रिमूर्तिभेदेन स्वर्गस्थित्यन्तहेतवे ।
 विष्णवे चिदशारातिजिष्णावे परमात्मने ॥ १४ ॥
 चक्रभिन्नारिचक्राय चक्रिणे चक्रबस्तुभे ।
 विश्वाय विश्ववन्द्याय विश्वभूतानुवर्त्तिने ॥ १५ ॥
 नमोऽस्तु योगिध्येयात्मन्मोऽस्त्वध्यात्मरूपिणे ।
 भक्तिप्रदाय भक्तानां नमस्ते भक्तिदायिने ॥ १६ ॥
 पूजनं हवनं चेज्या ध्यानं पश्चान्नमस्त्रिया ।
 देवेश कर्म सर्वं मे भवेदाराधनं तव ॥ १७ ॥
 इति हवनजपाञ्चभेदतो विष्णुपूजा
 नियतहृदयकर्मा यस्तु मन्त्री चिराय ।
 स खलु सकलकामान् प्राप्य कृष्णान्तरात्मा
 जननमृतिविमुक्तामुक्तमां भक्तिमेति ॥ १८ ॥
 गोगोपगोपिकावीतं गोपालं गोषु गोप्रदं ।
 गोपैरीच्यं गोसहस्रैन्नैमि गोकुलनायकं ॥ १९ ॥
 ग्रीणयेदनया स्तुत्या जगन्नाथं जगन्मयं ।
 धर्मार्थकाममोक्षाणामासये पुरुषोक्तमं ॥ २० ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानामृतसारे चतुर्थरात्रे श्रीकृष्णास्तोत्रं
 चतुर्थोऽध्यायः ॥ १ ॥

पञ्चमोऽध्यायः ॥

—१०१—

श्रीनारद उवाच ॥

भगवन् सर्वधर्मज्ञ कवचं यत्प्रकाशितं ।
चैलोक्यमङ्गलं नाम कृपया कथय प्रभो ॥ १ ॥

सनत्कुमार उवाच ॥

शृणु वच्यामि विप्रेन्द्र कवचं परमाङ्गुतं ।
नारायणेन कथितं कृपया ब्रह्मणे पुरा ॥ २ ॥
ब्रह्मणा कथितं महुं परं स्नेहाङ्गदामि ते ।
अतिगुह्यतरं तत्त्वं ब्रह्ममन्त्रौघवियहं ॥ ३ ॥
यद्वृत्वा पठनाङ्गत्वा खटिं वितनुते भ्रुवं ।
यद्वृत्वा पठनात्पाति महालक्ष्मीर्जगच्चयं ॥ ४ ॥
पठनाङ्गारणात् शम्भुः संहर्ता सर्वमन्त्रवित् ।
चैलोक्यजननी दुर्गा महिषादिमहासुरान् ॥ ५ ॥
वरदस्तान् जघानैव पठनाङ्गारणाद्यतः ।
एवमिन्द्रादयः सर्वे सर्वेष्वर्थमवाम्नुयुः ॥ ६ ॥
इदं कवचमत्यन्तगुप्तं कुचापि नो वदेत् ।
शिष्याय भक्तियुक्ताय साधकाय प्रकाशयेत् ॥ ७ ॥
शठाय परशिष्याय दत्त्वा मृत्युमवाम्नुयात् ।
चैलोक्यमङ्गलस्यास्य कवचस्य प्रजापतिः ॥ ८ ॥

कृषिश्छन्दश्च गायत्री देवो नारायणः स्वयं ।
 धर्मार्थकाममोक्षेषु विनियोगः प्रकीर्तिः ॥ ८ ॥
 प्रणवो मे शिरः पातु नमो नारायणाय च ।
 भालं मे नेचयुगलमष्टार्णो भक्तिमुक्तिदः ॥ ९ ॥
 क्लीं पायाच्छ्रोच्चयुग्मच्चैकाच्चरः सर्वमोहनः ।
 क्लींकृष्णाय सदा ब्राणं गोविन्दायेति जिह्विकां ॥ १० ॥
 गोपीजनपदं बल्लभाय स्वाहाननं मम ।
 अष्टादशाक्षरो मन्त्रः करण्ठं पातु दशाक्षरः ॥ ११ ॥
 गोपीजनपदं बल्लभाय स्वाहा भुजद्वयं ।
 क्लीं ग्लौं क्लीं श्यामलाङ्गाय नमः स्वन्धौ दशाक्षरः ॥ १३ ॥
 क्लीं कृष्ण क्लीं करौ पायात् क्लीं कृष्णायाङ्गतोऽवतु ।
 हृदयं भुवनेशानी क्लींकृष्णाय क्लीं स्तनौ मम ॥ १४ ॥
 गोपालायाग्निजायान्तं कुक्षियुग्मं सदावतु ।
 क्लींकृष्णाय सदा पातु पार्श्वयुग्ममनुत्तमः ॥ १५ ॥
 कृष्णगोविन्दकौ पातु सराद्यौ डेयुतौ मनुः ।
 अष्टाक्षरः पातु नाभिं कृष्णेति द्वाक्षरोऽवतु ॥ १६ ॥
 पृष्ठं क्लींकृष्ण कङ्कालं क्लींकृष्णाय द्विठान्तकः ।
 शक्थिनी सततं पातु श्रीं ह्रीं क्लीं कृष्णठद्वयं ॥ १७ ॥
 उरु सप्ताक्षरः पायात् चयोदशाक्षरोऽवतु ।
 श्रीं ह्रीं कीं पदतो गोपीजनबल्लभदन्ततः ॥ १८ ॥
 भाय स्वाहेति पायूं वै क्लीं ह्रीं श्रीं सदशार्णकः ।
 जानुनी च सदा पातु ह्रीं श्रीं कींच दशाक्षरः ॥ १९ ॥

चयोदशाक्षरः पातु जहूं चक्राद्युदायुधः ।
 अष्टादशाक्षरो हीं श्रीं पूर्वको विंशदर्णकः ॥ २० ॥
 सर्वाङ्गं मे सदा पातु द्वारकानायको बली ।
 नमो भगवते पश्चाद्वासुदेवाय तत्परं ॥ २१ ॥
 ताराद्यो द्वादशार्णोऽयं प्राच्यां मां सर्वदावतु ।
 श्रीं हीं कुं च दशार्णस्तु कुं हीं श्रीं षोडशार्णकः ॥ २२ ॥
 गदाद्युदायुधो विष्णुर्मामग्रेदिशि रक्षतु ।
 हीं श्रीं दशाक्षरो मन्त्रो दक्षिणे मां सदावतु ॥ २३ ॥
 तारो नमो भगवते रुक्मिणीबल्लभाय च ।
 स्वाहेति षोडशार्णोऽयं नैकृत्यां दिशि रक्षतु ॥ २४ ॥
 कुं हृषीकेपदं शाय नमो मां वारुणेऽवतु ।
 अष्टादशार्णः कामान्तो वायव्ये मां सदावतु ॥ २५ ॥
 श्रीं माया काम कृष्णाय गोविन्दाय द्विठो मनुः ।
 द्वादशार्णत्मको विष्णुरुक्तरे मां सदावतु ॥ २६ ॥
 वाग्मवं काम कृष्णाय हीं गोविन्दाय तत्परं ।
 श्रीं गोपीजनबल्लभान्ते भाय स्वाहा ^१हसौस्ततः ॥ २७ ॥
 द्वाविंशत्यक्षरो मन्त्रो मामैशान्ये सदावतु ।
 कालीयस्य फणामध्ये दिव्यं नृत्यं करोति तं ॥ २८ ॥
 नमामि देवकीपुञ्चं नृत्यराजानमच्युतं ।
 द्वाचिंशदक्षरो मन्त्रोऽप्यधो मां सर्वदावतु ॥ २९ ॥

^१ चसौः इति तत्त्वसारः चेसौः इति P. S.

कामदेवाय विद्धि हे पुण्यबाणाय धीमहि ।
 तन्मोऽनङ्गः प्रचोदयादेषा मां पात् चोर्छतः ॥ ३० ॥
 इति ते कथितं विप्र ब्रह्ममन्त्रौघविग्रहं ।
 चैत्योक्त्यमङ्गलं नाम कवचं ब्रह्मरूपकं ॥ ३१ ॥
 ब्रह्मणा कथितं पूर्वं नारायणमुखाच्छ्रुतं ।
 तव स्तेहान्मयाऽस्त्वातं प्रवक्तव्यं न कस्यचित् ॥ ३२ ॥
 गुरुं प्रणम्य विधिवत् कवचं प्रपठेत्ततः ।
 सकृत्स्त्रियर्थाज्ञानं सोऽपि सर्वतपोमयः ॥ ३३ ॥
 मन्त्रेषु सकलेष्वेव देशिको नाच संशयः ।
 शतमष्टोत्तरस्त्रास्य पुरश्चर्याविधिः स्मृतः ॥ ३४ ॥
 हवनादीन्दशांशेन कृत्वा तत्साधयेत् भ्रुवं ।
 यदि स्यात् सिद्धिकवचो विष्णुरेव भवेत् स्वयं ॥ ३५ ॥
 मन्त्रसिद्धिर्भवेत् तस्य पुरश्चर्याविधानतः ।
 स्पर्ड्मुहूर्य सततं लक्ष्मीर्बाणी वसेत्ततः ॥ ३६ ॥
 पुण्याज्ञल्यष्टकं दत्त्वा मूलेनैव पठेत्सक्तत् ।
 दशवर्षसहस्राणां पूजायाः फलमाप्नुयात् ॥ ३७ ॥
 भूर्जे विलिख्य गुलिकां सर्णस्यां धारयेद्यदि ।
 करुणे वा दक्षिणे बाहौ सोऽपि विष्णुर्न संशयः ॥ ३८ ॥
 अश्वमेधसहस्राणि वाजपेयशतानि च ।
 महादानानि यान्येव प्रादक्षिण्यं भुवस्तथा ॥ ३९ ॥
 कलां नार्हन्ति तान्येव सकृदुच्चारणात्ततः ।
 कवचस्य प्रसादेन जीवन्मुक्तो भवेन्नरः ॥ ४० ॥

चैलोक्यं क्षीभयत्येव चैलोक्यविजयी भवेत् ।
इदं कवचमज्जात्वा यजेद्यः प्रह्लण्डोत्तमं ॥
शतलक्ष्मप्रजनोऽपि न मन्त्रस्तस्य सिद्धिति ॥ ४१ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे चतुर्थरात्रे चैलोक्यमङ्गलं नाम
कवचं पञ्चमोऽध्यायः समाप्तः ॥ ५ ॥

षष्ठोऽध्यायः ॥

श्रीनारद उवाच ।

नवीननीरदश्यामं नीलेन्दीवरलोचनं ।
बस्त्रबीनन्दनं वन्दे कृष्णं गोपालरूपिणं ॥ १ ॥
स्फुरद्द्वंदलोद्भवनीलकुच्छितमूर्ढं ।
कटन्बकुसुमोद्भवनमालाविभूषितं ॥ २ ॥
गण्डमण्डलसंसर्गचलत्कुच्छितकुन्तलं ।
स्थूलमुक्ताफलोदारहारोद्योतितवक्षसं ॥ ३ ॥
हेमाङ्गदतुलाकोटिकिरीटोच्चलविग्रहं ।
मन्दमारुतसंक्षीभचलितान्वरसच्चयं ॥ ४ ॥
रुचिरौष्ठपुटन्यस्तवंशीमधुरनिस्वनैः ।
लसज्जोपालिकाचेतो मोहयन्तं पुनः पुनः ॥ ५ ॥
बल्वबीवदनामोजमधुपानमधुव्रतं ।
क्षीभयन्तं मनस्तासां सस्मेरापाङ्गवीक्षणैः ॥ ६ ॥

यौवनोऽग्निनदे हाभिः संसक्ताभिः परस्परं ।
 विचित्राम्बरभूषाभिर्गोपनारीभिरादतं ॥ ७ ॥
 प्रभिन्नाज्ञनकालिन्दीजलकेलिकलोत्सुकं ।
 योधयन्तं क्वचिन्नोपान् व्याहरन्तं गवाङ्गणं ॥ ८ ॥
 कालिन्दीजलसंसर्गशीतलानिलसेविते ।
 कदम्बपादपच्छाये स्थितं दृन्दावने क्वचित् ॥ ९ ॥
 रत्नभूधरसंलग्नरत्नासनपरिग्रहं ।
 कल्पपादपमध्यस्थेममण्डपिकागतं ॥ १० ॥
 वसन्तकुसुमामोदसुरभीकृतदिङ्गुखे ।
 गोवर्षनगिरौ रम्ये स्थितं रासरसोत्सुकं ॥ ११ ॥
 सव्यहस्ततलन्यस्तगिरिवर्यातपचकं ।
 खण्डिताखण्डलोन्मुक्तमुक्तासारघनाघनं ॥ १२ ॥
 बेणुवाद्यमहोस्तासक्तद्वङ्गारनिखनैः ।
 सरसैरुन्मुखैःशश्वर्णोकुलैरभिवीक्षितं ॥ १३ ॥
 कृष्णमेवानुगायङ्गिस्तच्छेष्टावशवर्त्तिभिः ।
 दण्डपाशोद्यतकरैर्गोपालैरुपशोभितं ॥ १४ ॥
 नारदाद्यैर्मुनिश्रेष्ठैर्बैद्येदवेदाङ्गपारगैः ।
 ग्रीतिसुक्षिग्धया वाचा स्तूयमानं परात्परं ॥ १५ ॥
 य एवं ^१चिन्तयेद्देवं भक्त्या संस्तौति मानवः ।
 चिसन्ध्यं तस्य तुष्टोऽसौ ददाति वरमीक्षितं ॥ १६ ॥

^१ चिन्तयन्निवि समीचीनः पाठः ॥

राजवस्त्रभतामेति भवेत् सर्वजनप्रियः ।
 अचलां श्रियमाप्नोति स वाग्मी जायते ध्रुवं ॥ १७ ॥
 इति गोपालस्तोत्रं समाप्तं । इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानार्थतसारे
 चतुर्थरात्रे गोपालस्तोत्रं षष्ठोऽध्यायः ॥

सप्तमोऽध्यायः ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

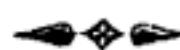
अथ वक्ष्यामि कवचं गोपालस्य जगद्गुरोः ।
 यस्य स्मरणमाचेण जीवन्मुक्तो भवेन्नरः ॥ १ ॥
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि सावधानाऽवधारय ।
 नारदोऽस्य कृषिदेवि कृन्दोऽनुष्टुबुदाहतं ॥ २ ॥
 देवता बालकषणश्च चतुर्वर्गप्रदायकः ।
 शिरो मे बालकषणश्च पातु नित्यं मम श्रुती ॥ ३ ॥
 नारायणः पातु कण्ठं गोपीवन्द्यः कपोलकं ।
 नासिके मधुहा पातु चक्षुषी नन्दनन्दनः ॥ ४ ॥
 जनार्दनः पातु दन्तानधरे माधवस्तथा ।
 ऊङ्खौषिं पातु वाराहश्चिवुकं केशिसूदनः ॥ ५ ॥
 हृदयं गोपिकानाथो नाभिं सेतुप्रदः सदा ।
 हस्तौ गोवर्धनधरः पादौ पीताम्बरोऽवतु ॥ ६ ॥
 कराङ्गुलीन् श्रीधरो मे पादाङ्गुल्यः कृपामयः ।
 लिङ्गं पातु गदापाणिर्बालकीडामनोरमः ॥ ७ ॥

जगन्नाथः पातु पूर्वं श्रीरामोऽवतु पश्चिमं ।
 उत्तरं कैटभारिश्च दक्षिणं हनुमत् प्रभुः ॥ ८ ॥
 आमेयां पातु गोविन्दो नैऋतिं पातु केशवः ।
 वायव्यां पातु दैत्यारिश्चान्यां गोपनन्दनः ॥ ९ ॥
 ऊर्ध्वं पातु प्रलभ्वारिरधः कैटभर्हनः ।
 शयानं पातु पूतात्मा गतौ पातु श्रियः पतिः ॥ १० ॥
 शेषः पातु निरालम्बे जाग्रद्धावे ह्यपां पतिः ।
 भोजने केशिहा पातु कृष्णः सर्वाङ्गसन्धिषु ॥ ११ ॥
 गणनासु निशानाथो दिवानाथो दिनक्षये ।
 इति ते कथितं दिव्यं कवचं परमाङ्गुतं ॥ १२ ॥
 यः पठेन्नित्यमेवेदं कवचं प्रयतो नरः ।
 तस्याशु विपदो देवि नश्यन्ति रिपुसङ्घृतः ॥ १३ ॥
 अन्ते गोपालचरणं प्राप्नोति परमेष्वरि ।
 चिसन्ध्यमेकसन्ध्यं वा यः पठेत् शृणुयादपि ॥ १४ ॥
 तत्सर्वदो रमानाथः परिपाति चतुर्मूर्जः ।
 अङ्गात्वा कवचं देवि गोपालं पूजयेद्यदि ॥ १५ ॥
 सर्वं तस्य वृथा देवि जपहोमाञ्चनादिकं ।
 स शस्त्रघातं सम्प्राप्य मृत्युमेति न संशयः ॥ १६ ॥

इति श्रीगोपालकवचं समाप्तं ।

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानाङ्गतसारे चतुर्थरात्रे सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

अष्टमोध्यायः ॥

श्रीपार्वत्युवाच ॥

भगवन् सर्वदेवेश देवदेव जगद्गुरो ।
 कथितं कवचं दिव्यं बालगोपालरूपिणं ॥ १ ॥
 श्रुतं मया तव सुखात् परं कौतूहलं मम ।
 इदानीं श्रोतुमिच्छामि गोपालस्य परात्मनः ॥ २ ॥
 सहस्रं नाम दिव्यानामशेषेणानुकीर्तय ।
 तमेव शरणं नाथ चाहि मां भक्तवत्सल ॥ ३ ॥] ✓
 यदि स्त्रेहोऽस्ति देवेश मां प्रति प्राणबङ्गभ ।
 येन प्रकाशितं पूर्वं कुचं किंवा कदा क्वनु ॥
 पिवतोऽच्युतपीयूषं नमेऽचास्ति विरामता ॥ ४ ॥

श्रीमहादेव उवाच ।

श्रीबालकृष्णस्य सहस्रनामः

स्तोत्रस्य कल्पाख्यसुरद्रुमस्य ।
 व्यासो वदत्यखिलशास्त्रनिदेशकर्ता
 शृगवन् शुकं मुनिगणेषु सुरर्घिवर्यः ॥ ५ ॥
 पुरा महर्षयः सर्वं नारदं दण्डके वने ।
 जिज्ञासन्ति स्म भक्तया च गोपालस्य परात्मनः ॥ ६ ॥

¹ जिज्ञासन्ति सुभक्ष्येति S. P.

नामः सहस्रं परमं शृणु देवि समासतः ।
 अत्त्वा श्रीबालकृष्णस्य नामः साहस्रकं प्रिये ॥ ७ ॥
 व्यपैति सर्वपापानि ब्रह्महत्यादिकानि च ।
 कलौ बालेश्वरो देवः कलौ दृन्दावनं वनं ॥ ८ ॥
 कलौ गङ्गा मुक्तिदाची कलौ गीता परागतिः ।
 नास्ति यज्ञादिकार्याणि हरेन्नामैव केवलं ॥
 कलौ विमुक्तये नृणां नास्त्वेव गतिरन्यथा ॥ ९ ॥

अस्य श्रीबालकृष्णस्य सहस्रनामस्त्रोतस्य नारद ऋषिः श्रीबालकृष्णो
 देवता पुरुषार्थसिद्धये विनियोगः ॥

बालकृष्णः सुराधीशो भूतावासो ब्रजेश्वरः ।
 ब्रजेन्द्रनन्दनो नन्दी ब्रजाङ्गनविहारणः ॥ १० ॥
 गोगोपगोपिकानन्दकारको भक्तिवर्द्धनः ।
 गोवत्सपुच्छसंकर्षजातानन्दभरोऽजयः ॥ ११ ॥
 रिङ्गमाणगतिः श्रीमान्तिभक्तिप्रकाशनः ।
 धूलिधूषरसर्वाङ्गो धटीपीतपरिच्छदः ॥ १२ ॥
 परठाभरणः श्रीशो गतिर्गतिमतां सदा ।
 योगीशो योगवन्द्यश्च योगाधीशो यशःप्रदः ॥ १३ ॥
 यशोदानन्दनः कृष्णो गोवत्सपरिचारकः ।
 गवेन्द्रश्च गवाक्षश्च ^२गवाध्यक्षो गवां पतिः ॥ १४ ॥

^१ परेति s.

गवेशश्च गवीशश्च गोचारणपरायणः ।
 गोधूलिधामप्रियको गोधूलिक्षतभूषणः ॥ १५ ॥
 गोरास्यो गोरसाशोगो गोरसाञ्चितधामकः ।
 गोरसास्वादको वैद्यो वेदातीतो वसुप्रदः ॥ १६ ॥
 विपुलांशो रिपुहरो विक्षरो जयदो जयः ।
 जगद्वन्द्यो जगन्नाथो जगदाराध्यपादकः ॥ १७ ॥
 जगदीशो जगत्कर्ता जगत्पूज्यो ^३जयारिहा ।
 जयतां जयशीलश्च जयातीतो जगद्वलः ॥ १८ ॥
 जगर्वत्ता पालयिता पाता धाता महेश्वरः ।
 राधिकानन्दनो राधाप्राणनाथो रसप्रदः ॥ १९ ॥
 राधाभक्तिकरः शुद्धो राधाराध्यो रमाप्रियः ।
 गोकुलानन्ददाता च गोकुलानन्दरूपधृक् ॥ २० ॥
 गोकुलेश्वरकल्याणो गोकुलेश्वरनन्दनः ।
 गोलोकाभिरतिः स्वन्वी गोलोकेश्वरनायकः ॥ २१ ॥
 नित्यं गोलोकवस्तिनित्यं गोगोपनन्दनः ।
 गणेश्वरो गणाध्यक्षो गणानां परिपूरकः ॥ २२ ॥
 गुणी गुणोकरो गणयो गुणातीतो गुणाकरः ।
 गुणप्रियो गुणाधारो गुणाराध्यो गणाग्रणीः ॥ २३ ॥
 गणनायको विम्बहरो हेरम्बः पार्वतीसुतः ।
 पर्वताधिनिवासी च गोवर्धनधरो गुरुः ॥ २४ ॥

^३ जयारिहेति P. S. R.

गोवर्षनपतिः शान्तो गोवर्षनविहारकः ।
 गोवर्षनो गीतगतिर्गवाक्षो गोदृष्टेक्षणः ॥ २५ ॥
 गभस्त्विनेमिगर्भितात्मा गीतगम्यो गतिप्रदः ।
 गवामयो यज्ञनेमिर्यज्ञाङ्गे यज्ञरूपधृक् ॥ २६ ॥
 यज्ञप्रियो यज्ञहर्ता यज्ञगम्यो यजुर्गतिः ।
 यज्ञाङ्गे यज्ञगम्यश्च यज्ञप्राप्यो विमत्सरः ॥ २७ ॥
 यज्ञान्तकृत् यज्ञगुह्यो यज्ञातीतो यजुःप्रियः ।
 मनुर्मन्वादिरूपी च मन्वन्तरविहारकः ॥ २८ ॥
 मनुप्रियो मनोवैशधारी *माधवमापतिः ।
 मायाप्रियो महामायो मायातीतो मयान्तकः ॥ २९ ॥
 मायाभिगामी मायाख्यो महामायावरप्रदः ।
 महामायाप्रदो मायानन्दो मायेश्वरः कविः ॥ ३० ॥
 करणं कारणं कर्त्ता कार्थं कर्म क्रिया मतिः ।
 कार्यातीतो गवां नाथो जगन्नाथो गुणाकरः ॥ ३१ ॥
 विश्वरूपो विरूपाख्यो विद्यानन्दो वसुप्रदः ।
 वासुदेवो वशिष्ठेशो वाणीशो वाक्पतिर्महः ॥ ३२ ॥
 वसुदेवो वसुश्रेष्ठो देवकीनन्दनोऽरिहा ।
 वसुपाता वसुपतिर्वसुधापरिपालकः ॥ ३३ ॥
 कंसारिः कंसहन्ता च कंसाराध्यो गतिर्गवां ।
 गोविन्दो गोमतां पालो गोपनारीजनाधिपः ॥ ३४ ॥

* मायारमापतिरिति समीचीनः पाठः ॥

गोपीरतो रुदनखधारी हारी जगज्ञरुः ।
 जानुजङ्घान्तरालश्च पीताम्बरधरो हरिः ॥ ३५ ॥
 हैयङ्गवीनसम्भेक्ता पायसाश्चो गवां गुरुः ।
 ब्रह्मण्यो ब्रह्मणाऽराध्यो नित्यं गोविप्रपालकः ॥ ३६ ॥
 भक्तप्रियो भक्तलभ्यो ^३भक्त्यातीतो भुवाङ्गन्तिः ।
 भूलोकपाता हर्ता च भूगोलपरिचिन्तकः ॥ ३७ ॥
 नित्यं भूलोकवासी च जनलोकनिवासकः ।
 तपोलोकनिवासी च वैकुण्ठो विष्टरस्त्रवाः ॥ ३८ ॥
 विकुण्ठवासी वैकुण्ठवासी हासी रसप्रदः ।
 रसिकागोपिकानन्ददायको बालधृग्वपुः ॥ ३९ ॥
 यशस्वी यमुनातीरपुलिनेऽतीवमोहनः ।
 वस्त्रहर्ता गोपिकानां मनोहारी वरप्रदः ॥ ४० ॥
 दधिभक्तो दयाधारो दाता पाता हृताहृतः ।
 मण्डपो मण्डलाधीशो राजराजेश्वरो विभुः ॥ ४१ ॥
 विश्वधृक् विश्वभुक् विश्वपालको विश्वमोहनः ।
 विद्वित्प्रियो वीतहव्यो हव्यगव्यकृताश्चनः ॥ ४२ ॥
 कव्यभुक् पितृवत्ती च कव्यात्मा कव्यभोजनः ।
 रामो विरामो रतिदो रतिभर्ता रतिप्रियः ॥ ४३ ॥
 प्रद्युम्नोऽक्रूरदम्यश्च क्रूरात्मा क्रूरमर्हनः ।
 कृपालुश्च दयालुश्च शयालुः सरितां पतिः ॥ ४४ ॥

^३ भक्त्या नीत इति समीचीनः पाठः ॥

नदीनदविधाता च नदीनदविहारकः ।
 सिन्धुः सिन्धुप्रियो दान्तः शान्तः कान्तः कलानिधिः ॥ ४५ ॥
 संन्यासकृत्सतां भर्ता साधूच्छिष्टकृताशनः ।
 साधुप्रियः साधुगम्यो साध्वाचारनिषेवकः ॥ ४६ ॥
 जन्मकर्मफलत्यागी योगी भोगी मृगीपतिः ।
 मार्गतीतो योगमार्गे मार्गमाणे महोरविः ॥ ४७ ॥
 रविलोचनो रवेरशभागी द्वादशरूपधृक् ।
 गोपालो बालगोपालो बालकानन्ददायकः ॥ ४८ ॥
 बालकानां पतिः श्रीशो विरतिः सर्वपापिनां ।
 श्रीलः श्रीमान् श्रीयुतश्च श्रीनिवासः श्रियः पतिः ॥ ४९ ॥
 श्रीदः श्रीशः श्रियः कान्तो रमाकान्तो रमेश्वरः ।
 श्रीकान्तो धरणीकान्त उमाकान्तप्रियः प्रभुः ॥ ५० ॥
 इष्टोऽभिलाषी वरदो वेदगम्यो दुराशयः ।
 दुःखहर्ता दुःखनाशो भवदुःखनिवारकः ॥ ५१ ॥
 यथेच्छाचारनिरतो यथेच्छाचारसुप्रियः ।
 यथेच्छालाभसन्तुष्टो यथेच्छस्य मनोऽन्तरः ॥ ५२ ॥
 नवीननीरदाभासो नीलाञ्जनचयग्रभः ।
 नवदुर्दिनमेघाभो नवमेघच्छविः क्वचित् ॥ ५३ ॥
 स्वर्णवर्णे न्यासधारी द्विभुजो बहुबाहुकः ।
 किरीटधारी मुकुटी मूर्त्तिपञ्चरसुन्दरः ॥ ५४ ॥
 मनोरथपथातीतकारको भक्तवत्सलः ।
 कन्वान्नभोक्ता कपिलो कपिशो गरुडात्मकः ॥ ५५ ॥

सुवर्णपणीं हेमाभः पूतनान्तक इत्यपि ।
 पूतनास्तनपाता च प्राणान्तकरणो रिषीः ॥ ५६ ॥
 वत्सनाशो वत्सपालो वत्सेश्वरवसूत्तमः ।
 हेमाभो हेमकरुञ्ज्ञ श्रीवत्सः श्रीमतां पतिः ॥ ५७ ॥
 सनन्दनपथाराध्यो धातुर्धातुमतां पतिः ।
 सनल्कुमारयोगात्मा सनकेश्वररूपधृक् ॥ ५८ ॥
 सनातनपदो दाता नित्यच्छैव सनातनः ।
 भारद्वीरवनवासी च श्रीदृन्दावननायकः ॥ ५९ ॥
 दृन्दावनेश्वरीपूज्यो दृन्दारग्रयविहारकः ।
 यमुनातीरगोधेनपालको मेघमन्मथः ॥ ६० ॥
 कन्दर्पदर्पहरणो मनोनयननन्दनः ।
 बालकेलिप्रियः कान्तो बालकीडापरिच्छदः ॥ ६१ ॥
 बालानां रक्षको बालः क्रीडाकौतुककारकः ।
 बाल्यरूपधरो धन्वी धानुष्की शूलधृक् विभुः ॥ ६२ ॥
 अमृतांशोऽमृतवपः पीयूषपरिपालकः ।
 पीयूषपायी पौरव्यानन्दनो नन्दिवर्द्धनः ॥ ६३ ॥
 श्रीदामांशुकपाता च श्रीदामपरिभूषणः ।
 दृन्दारग्रयप्रियः कृष्णः किशोरः कान्तरूपधृक् ॥ ६४ ॥
 कामराजः कलातीतो योगिनां परिचिन्तकः ।
 दृष्टेश्वरः कृपापालो गायत्रीगतिबस्तुभः ॥ ६५ ॥
 निर्बाणदायको मोक्षदायी वेदविभागकः ।
 वेदव्यासप्रियो वैद्यो वैद्यानन्दप्रियः शुभः ॥ ६६ ॥

शुकदेवो गयानाथो गयासुरगतिप्रदः ।
 विष्णुर्जिष्णुर्गरिष्ठश्च स्यविष्ठश्च स्यवीयसां ॥ ६७ ॥
 वरिष्ठश्च यविष्ठश्च भूयिष्ठश्च भुवः पतिः ।
 दुर्गतेनाशको दुर्गपालको दुष्टनाशकः ॥ ६८ ॥
 कालीयसर्पदमनो यमुनानिर्मलोदकः ।
 यमुनापुलिने रम्ये निर्मले पावनोदके ॥ ६९ ॥
 वसन्तं बालगोपालरूपधारी गिरां पतिः ।
 वाग्दाता वाक्‌प्रदो बाणीनाथो ब्रह्मणरक्षकः ॥ ७० ॥
 ब्रह्मण्यो ब्रह्मकृद्भूम्य ब्रह्मकर्मप्रदायकः ।
 ब्रह्मण्यदेवो ब्रह्मण्यदायको ब्राह्मणप्रियः ॥ ७१ ॥
 स्वस्तिप्रियोऽस्वस्थधरोऽस्वस्थनाशो धियां पतिः ।
 कण्नन्दूपरधृतिवश्वरूपी विश्वेश्वरः शिवः ॥ ७२ ॥
 शिवात्मको बाल्यवपुः शिवात्मा शिवरूपधृक् ।
 सदाशिवप्रियो देवः शिववन्दो जगत्‌शिवः ॥ ७३ ॥
 गोमध्यवासी गोवासी गोपगोपीमनोऽन्तरः ।
 धर्मो धर्मधुरीणश्च धर्मरूपो धराधरः ॥ ७४ ॥
 स्वोपार्जितयशः कीर्त्तिवर्झनो नन्दिरूपकः ।
 देवहृतिज्ञानदाता योगसाङ्घनिवर्त्तकः ॥ ७५ ॥
 तृणावर्त्तप्राणहारी शकटासुरभज्जनः ।
 प्रलभ्वहारी रिपुहा तथा धेनुकमर्द्दनः ॥ ७६ ॥
 अरिष्ठनाशनोऽचिन्त्यः केशिहा केशिनाशनः ।
 कङ्कहा कंसहा कंसनाशनो रिपुनाशनः ॥ ७७ ॥

यमुनाजलकस्त्रोलदशीं हर्षीं प्रियंवदः ।
 स्वच्छन्दहारी यमुनाजलहारी सुरप्रियः ॥ ७८ ॥
 लीलाधृतवपुः केलिकारको धरणीधरः ।
 गोप्ता गरिष्ठो गतिदो गतिकारी गयेश्वरः ॥ ७९ ॥
 शोभाप्रियः शुभकरो विपुलश्रीप्रतापनः ।
 केशिदैत्यहरो दानी दाता धर्मार्थसाधनः ॥ ८० ॥
 चिसामा चिककृत्सामः सर्वात्मा सर्वदोपनः ।
 सर्वज्ञः सुगतो बुद्धो बौद्धरूपी जनार्दनः ॥ ८१ ॥
 दैत्यारिः पुण्डरीकाशः पद्मनाभोऽच्युतोऽसितः ।
 पद्माशः पद्मजाकान्तो गरुडासनविग्रहः ॥ ८२ ॥
 गारुत्मतधरो धेनुपालकः सुसविग्रहः ।
 आर्त्तिहा पापहानेहा भूतिहा भूतिवर्द्धनः ॥ ८३ ॥
 वाञ्छाकल्पद्रुमः साक्षान्मेधावी गरुडध्वजः ।
 नीलःश्वेतः सितः कृष्णो गौरः पीतान्बरछदः ॥ ८४ ॥
 भक्तार्त्तिनाशनो गीर्णः श्रीर्णो जोर्णतनुछदः ।
 बलिप्रियो बलिहरो बलिबन्धनतत्परः ॥ ८५ ॥
 वामनो वामदेवश्च दैत्यारिः कञ्जलोचनः ।
 उदीर्णः सर्वतो गोप्ता योगगम्यः पुरातनः ॥ ८६ ॥
 नारायणो नरवपुः कृष्णार्जुनवपुर्धरः ।
 चिनाभिस्त्रृतां सेव्यो युगातीतो युगात्मकः ॥ ८७ ॥
 हंसो हंसी हंसवपुर्हंसरूपी कृपामयः ।
 हरात्मको हरवपुर्हरभावनतत्परः ॥ ८८ ॥

धर्मरागो यमवपुस्त्रिपुरान्तकविग्रहः ।
 युधिष्ठिरप्रियो राज्यदाता राजेन्द्रविग्रहः ॥ ८६ ॥
 इन्द्रयज्ञहरो गोवर्द्धनधारी गिरां पतिः ।
 यज्ञभुग्यज्ञकारी च हितकारी हितान्तकः ॥ ८० ॥
 अकूरवन्द्यो विश्वध्रुगश्वहारी हयास्यकः ।
 हयग्रीवः स्मितमुखो गोपीकान्तोऽरुणाश्वजः ॥ ८१ ॥
 निरस्तसाम्यातिशयः सर्वात्मा सर्वखण्डनः ।
 गोपीप्रीतिकरो गोपीमनोहारी हरिहरिः ॥ ८२ ॥
 लक्ष्मणो भरतो रामः शत्रुघ्नो नीलरूपकः ।
 हनूमज्ञानदाता च जानकीबस्तुभो गिरिः ॥ ८३ ॥
 गिरिरूपी गिरिमुखो गिरियज्ञप्रवर्त्तकः ।
 गिरेरङ्गघरो गोपगोपीगोतापनाशनः ॥ ८४ ॥
 भवाभ्यिपोतः शुभक्षुभुक् शुभवर्द्धनः ।
 वरारोहो हरिमुखो मण्डूकगतिलालसः ॥ ८५ ॥
 नेचबद्धक्रियो गोपबालको बालको गुणः ।
 गुणार्णवप्रियो भूतनाथो भूतात्मकश्च सः ॥ ८६ ॥
 इन्द्रजिङ्गयदाता च यजूषां पतिरप्पतिः ।
 गीर्वाणवन्द्यो गीर्वाणगतिरिष्टोगुरुर्गतिः ॥ ८७ ॥
 चतुर्मुखस्तुतिमुखो ब्रह्मनारदसेवितः ।
 उमाकान्तधियाऽराध्यो गणनागुणसीमकः ॥ ८८ ॥
 सीमान्तमार्गो गणिकागणमण्डलसेवितः ।
 गोपीटकपद्ममधुपो गोपीटङ्गण्डलेश्वरः ॥ ८९ ॥

गोप्यालिङ्गनक्षेपीहृदयानन्दकारकः ।
 मयूरपुच्छशिखरः कङ्कणाङ्गदभूषणः ॥ १०० ॥
 स्वर्णचम्पकसन्दोलः स्वर्णनूपुरभूषणः ।
 स्वर्णताटङ्ककर्णश्च स्वर्णचम्पकभूषितः ॥ १०१ ॥
 चूडाग्रार्पितरत्नेन्द्रसारः स्वर्णान्वरच्छदः ।
 आजानुबाहुः सुमुखो जगज्जननतत्परः ॥ १०२ ॥
 बालकीडाऽतिचपलो भाण्डीरवननन्दनः ।
 महाशालः श्रुतिमुखो गङ्गाचरणसेवनः ॥ १०३ ॥
 गङ्गान्वपादः करजाकरतोयाजलेश्वरः ।
 गण्डकीतीरसमूतो गण्डकीजलमर्दनः ॥ १०४ ॥
 शालग्रामः शालरूपी शशिभूषणभूषणः ।
 शशिपादः शशिनखो वराहो युवतीप्रियः ॥ १०५ ॥
 प्रेमप्रदः प्रेमलभ्यो भक्त्यातीतो भवप्रदः ।
 अनन्तशायी शवक्षच्छयनो योगिनीश्वरः ॥ १०६ ॥
 पूतनाशकुनिप्राणहारको भवपालकः ।
 सर्वलक्षणलक्षणो लक्ष्मीमान् लक्ष्मणाग्रजः ॥ १०७ ॥
 सर्वान्तकृत् सर्वगुह्यः सर्वातीतोऽसुरान्तकः ।
 प्रातराशनसम्पूर्णो धरणीरेणुगुणितः ॥ १०८ ॥
 इज्यो महेज्यः सर्वेज्य इज्यरूपीज्यभोजनः ।
 ब्रह्मार्पणपरो नित्यं ब्रह्माग्निप्रीतिलालसः ॥ १०९ ॥
 मदनो मदनाराधो मनोमथनरूपकः ।
 नीलाञ्चिताकुञ्चितको बालदृन्दविभूषितः ॥ ११० ॥

स्तोकक्रीडापरो नित्यं स्तोकभोजनतत्परः ।
 ललिताविशखाश्यामलतावन्दितपादकः ॥ १११ ॥
 श्रीमतीप्रियकारी च श्रीमत्या पादपूजितः ।
 श्रीसंसेवितपादोऽजो बेणुवाद्यविशारदः ॥ ११२ ॥
 शृङ्गवेचकरो नित्यं शृङ्गवाद्यप्रियः सदा ।
 बलरामानुजः श्रीमान् गजेन्द्रस्तुतपादकः ॥ ११३ ॥
 हलायुधः पीतवासा नीलाम्बरपरिछदः ।
 गजेन्द्रवक्त्रो हेरम्बो ललनाकुलपालकः ॥ ११४ ॥
 रासक्रीडाविनोदश्च गोपीनयनहारकः ।
 बलप्रदो वीतभयो भक्तार्त्तिपरिनाशनः ॥ ११५ ॥
 ✓ भक्तप्रियो भक्तिदाता दामोदर ^४इभस्यतिः ।
 इन्द्रदर्पहरोऽनन्तो नित्यानन्दश्चिदात्मकः ॥ ११६ ॥
 चैतन्यरूपश्चैतन्यश्चेतनागुणवर्जितः ।
 अद्वैताचारनिपुनोऽद्वैतः परमनायकः ॥ ११७ ॥
 शिवभक्तिप्रदो भक्तो भक्तानामलराशयः ।
 विद्वत्तमो दुर्गतिहा पुण्यात्मा पुण्यपालकः ॥ ११८ ॥
 ज्येष्ठः श्रेष्ठः कनिष्ठश्च निष्ठोऽतिष्ठ उमापतिः ।
 सुरेन्द्रवन्द्यचरणो गोचहा गोचवर्जितः ॥ ११९ ॥
 नारायणप्रियो नारशायी नारदसेवितः ।
 गोपालबालसंसेव्यः सदानिर्मलमानसः ॥ १२० ॥

⁴ इडस्यतिरिति P.

मनुमन्त्रो मन्त्रपतिर्धाता धामविवर्जितः ।
 धराप्रदो धृतिगुणो योगीन्द्रः कल्पपादपः ॥ १२१ ॥
 अचिन्त्यातिशयानन्दरूपी पाण्डवपूजितः ।
 शिशुपालप्राणहारी दन्तवक्रनिसूहनः ॥ १२२ ॥
 अनादिरादिपुरुषो गोची गाचविवर्जितः ।
 सर्वापत्तारकोदुर्गो दुष्टदैत्यकुलान्तकः ॥ १२३ ॥
 निरन्तरःशुचिमुखो निकुम्भकुलदीपनः ।
^५भानुर्हनूर्हनुःस्थाणुः क्षेत्रानुः क्षेत्रनुर्धनुः ॥ १२४ ॥
 जनुर्जन्मादिरहितो जातिगोचविवर्जितः ।
 दावानलनिहन्ता च दनुजारिवकापहा ॥ १२५ ॥
 प्रद्वादभक्तो भक्तेष्टदाता दानवगोचहा ।
 सुरभिर्दृग्धपो दुग्धहारी शौरिः शुचां हरिः ॥ १२६ ॥
 यथेष्टदोऽतिसुलभः सर्वज्ञः सर्वतोमुखः ।
 दैत्यारिः कैटभारिश्च कंसारिः सर्वतापनः ॥ १२७ ॥
 द्विभुजः षड्भुजो छन्तभुजो मातलिसारथिः ।
 शेषः शेषाधिनाथश्च शेषी शेषान्तविग्रहः ॥ १२८ ॥
 केतुर्धरिचीचारिचश्चतुर्मूर्च्छतुर्गतिः ।
 चतुर्बा चतुरात्मा च चतुर्वर्गप्रदायकः ॥ १२९ ॥
 कन्दपदपहारी च नित्यः सर्वाङ्गसुन्दरः ।
 शचीपतिपतिर्नेता दाता मोक्षगुरुर्हिंजः ॥ १३० ॥

^६ अपरिस्फुटमेतदुच्चार्थः ।

हृतस्वनाथोऽनाथस्य नाथः श्रीगुडासनः ।
 श्रीघरः श्रीकरः श्रेयः पतिर्गतिरपां पतिः ॥ १३१ ॥
 अशेषवन्द्यो गीतात्मा गीतागानपरायणः ।
 गायचीधामशुभदो वेलामोदपरायणः ॥ १३२ ॥
 धनाधिपः कुलपतिर्वसुदेवात्मजोऽरिहा ।
 अजैकपात् सहस्राक्षो नित्यात्मा नित्यविग्रहः ॥ १३३ ॥
 नित्यः सर्वगतः स्थाणुरजोऽमिर्गिरिनायकः ।
 गोनायकः शेकहन्ता कामारिः कामदीपनः ॥ १३४ ॥
 विजितात्मा विधेयात्मा सोमात्मा सोमविग्रहः ।
 ग्रहरूपी ग्रहाध्यक्षो ग्रहमर्हनकारकः ॥ १३५ ॥
 वखानसः पुण्यजनो जगदादिर्जगत्पतिः ।
 नीलेन्द्रीवरभो नीलवपुः कामाङ्गनाशनः ॥ १३६ ॥
 कामवीजान्वितः स्थूलः कृशः कृशतनुर्निंजः ।
 नैगमेयोऽमिपुचश्च घाणमातुर उमापतिः ॥ १३७ ॥
 मण्डुकवेशाध्यश्च तथा नकुलनाशनः ।
 सिंहो हरीन्द्रः केशीन्द्रहन्ता तापनिवारणः ॥ १३८ ॥
 गिरीन्द्रजापादसेव्यः सदा निर्मलमानसः ।
 सदाशिवप्रियो देवः शिवः सर्वं उमापतिः ॥ १३९ ॥
 शिवभक्तो गिरामादिः शिवाराध्यो जगद्गुरुः ।
 शिवप्रियो नीलकण्ठः शितिकण्ठ ऊषापतिः ॥ १४० ॥
 प्रद्युम्नपुचो निश्ठः शठः शठधनापहा ।
 धूपप्रियो धूपदाता गुग्गूलवगुरुधूपितः ॥ १४१ ॥

नीलाम्बरः पीतवासा रक्तश्वेतपरिच्छदः ।
 निशापतिर्दिवानाथो देवब्राह्मणपालकः ॥ १४२ ॥
 उमाप्रियो योगिमनोहारी हारविभूषितः ।
 खगेन्द्रवन्द्यपादाङ्गः सेवातपपराज्ञुखः ॥ १४३ ॥
 परार्थदोऽपरपतिः परात्परतरो गुरुः ।
 सेवाप्रियो निर्गुणश्च सगुणः श्रुतिसुन्दरः ॥ १४४ ॥
 देवाधिदेवो देवेशो देवपूज्यो दिवापतिः ।
 दिवः पतिर्द्वज्ञानुः सेवितेष्ठितदायकः ॥ १४५ ॥
 गोतमाश्रमवासी च गोतमश्रीनिषेवितः ।
 रक्ताम्बरधरो दिव्यो देवीपादाङ्गपूजितः ॥ १४६ ॥
 सेवितार्थप्रदाता च सेवासेव्यगिरीन्द्रजः ।
 धातुर्मनोविहारी च विधाता धातुरुत्तमः ॥ १४७ ॥
 अज्ञानहन्ता ज्ञानेन्द्रवन्द्यो वन्द्यधनाधिपः ।
 अपां पतिर्जलनिधिर्धरापतिरशेषकः ॥ १४८ ॥
 देवेन्द्रवन्द्यो लोकात्मा चिलोकात्मा चिलोकपात् ।
 गोपालदायको गन्धप्रदो गुह्यकसेवितः ॥ १४९ ॥
 निर्गुणः पुरुषातीतः प्रकृतेः पर उच्चलः ।
 कार्त्तिकेयोऽमृताहर्ता नागारिनार्गहारकः ॥ १५० ॥
 नागेन्द्रशायी धरणीपतिरादित्यरूपकः ।
 यशस्वी विगताश्री च कुरुक्षेचाधिपः शशी ॥ १५१ ॥
 शशकारिःशुभाचारो गीर्वाणगणसेवितः ।
 गतिप्रदो नरसखःश्रीतलात्मा यशःपतिः ॥ १५२ ॥

विजितारिगणाथको योगात्मा योगपालकः ।
 देवेन्द्रसेव्यो देवेन्द्रपापहारी यशोधनः ॥ १५३ ॥
 अकिञ्चनधनः श्रीमानमेयात्मा महाद्रिधृक् ।
 महाप्रलयकारी च शचीसुतजयप्रदः ॥ १५४ ॥
 जनेश्वरः सर्वविधिरूपी ब्राह्मणपालकः ।
 सिंहासननिवासी च चेतनारहितः शिवः ॥ १५५ ॥
 शिवप्रदो दक्षयज्ञहन्ता भृगुनिवारकः ।
 वीरभद्रभयावर्त्तः कालः परमनिर्ब्रणः ॥ १५६ ॥
 उदूखलनिबद्धश्च शोकात्मा शोकनाशनः ।
 आत्मयोनिः स्वयंजातो वैखानःपापहारकः ॥ १५७ ॥
 कीर्तिंप्रदः कीर्तिंदाता गजेन्द्रभुजपूजितः ।
 सर्वान्तरात्मा सर्वात्मा मोक्षरूपी निरायुधः ॥ १५८ ॥
 उद्भवज्ञानदाता च यमलाञ्जुनभञ्जनः ।
 इत्येतत् कथितं देवि सहस्रं नाम चोत्तमं ॥ १५९ ॥
 आदिदेवस्य वै विष्णोर्बालकत्वमुपेयुषः ।
 यः पठेत् पाठ्येद्वापि शृणुयात् श्रावयीत वा ॥ १६० ॥
 किम्फलं लभते देवि वक्तुं नास्ति मम प्रिये ।
 शक्तिर्गोपालनाम्नश्च सहस्रस्य महेश्वरि ॥ १६१ ॥
 ब्रह्महत्यादिकानीह पापानि च महान्ति च ।
 विलयं यान्ति देवेशि गोपालस्य प्रसादतः ॥ १६२ ॥
 द्वादश्यां पौर्णमास्यां वा सप्तम्यां रविवासरे ।
 पश्चद्दये च सम्माप्य हरिवासरमेव च ॥ १६३ ॥

यः पठेच्छुण्याद्वापि न जनुस्तस्य विद्यते ।
 सत्यं सत्यं महेशानि सत्यं सत्यं न संशयः ॥ १६४ ॥
 एकादश्यां शुचिभूत्वा सेव्या भक्तिर्हरेः शुभा ।
 श्रुत्वा नामसहस्राणि नरो मुच्येत पातकात् ॥ १६५ ॥
 न शठाय प्रदातव्यं न धर्मध्वजिने पुनः ।
 निन्दकाय च विग्राणां देवानां वैष्णवस्य च ॥ १६६ ॥
 गुरुभक्तिविहीनाय शिवद्वेषरताय च ।
 राधादुर्गाभेदमतौ सत्यं सत्यं न संशयः ॥ १६७ ॥
 यदि निन्देन्महेशानि गुरुह्वा स भवेद्वृवं ।
 वैष्णवेषु च शान्तेषु नित्यं वैराग्यरागिषु ॥ १६८ ॥
 ब्राह्मणाय विशुद्धाय सन्ध्याच्चनरताय च ।
 अद्वैताचारनिरते शिवभक्तिरताय च ॥ १६९ ॥
 गुरुवाक्यरतायैव नित्यं देयं महेश्वरि ।
 गोपितं सर्वतन्त्रेषु तव स्तेहात् प्रकीर्तिं ॥ १७० ॥
 नातःपरतरं स्तोत्रं नातःपरतरो मनुः ।
 नातःपरतरो देवो युगेष्वपि चतुर्ष्वपि ॥ १७१ ॥
 हरिभक्तेःपरा नास्ति मोक्षश्रेणी नगेन्द्रजे ।
 वैष्णवेभ्यः परं नास्ति प्राणेभ्योऽपि प्रिया मम ॥ १७२ ॥
 वैष्णवेषु च सङ्गेषु मे सदा भवतु सुन्दरि ।
 यस्य वंशे क्वचिद्वात् वैष्णवो रागवर्जितः ॥ १७३ ॥
 भवेत्तद्वंशके ये ये पूर्वे स्युः पितरस्तथा ।
 भवन्ति निर्मलास्ते हि यान्ति निर्बाणतां हरेः ॥ १७४ ॥

बहुना किमिहोत्तेन वैष्णवानान्तु दर्शनात् ।
 निर्मलाः पापरहिताः पापिनः स्युर्न संशयः ॥ १७५ ॥
 कलौ बालेश्वरो देवः कलौ गङ्गैव केवला ।
 कलौ नास्त्र्येव नास्त्र्येव नास्त्र्येव गतिरन्यथा ॥ १७६ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्तसारे चतुर्थरात्रे गोपालसहस्रनामलोक-
 भवमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

नवमोऽध्यायः ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

परिभाषामयो वस्ये उपचारविधौ हरेः ।
 द्रव्याणां यावती संख्या पाचाणां द्रव्यसंज्ञतिः ॥ १ ॥
 हाटकं राजतं ताम्रं मारकूटमृगादिना ।
 उपचारविधावेतत् द्रव्यमाहुर्मनोषिणः ॥ २ ॥
 आसने पञ्च पुष्पाणि स्वागते षट् चतुष्पलं ।
 जलं श्यामाकटूर्बाङ्गविष्णुक्रान्ताभिरीरितं ॥ ३ ॥
 पादे चार्घ्ये जलं तावङ्गन्धपुष्पाक्षतान्वितं ।
 दूर्बास्तिलाक्षतञ्चैव कुशाग्रञ्चेतसर्षपाः ॥ ४ ॥
 जातीफलं लवङ्गञ्च कक्षोलं तोयषट्पलं ।
 प्रोक्तमाचमनं कांस्ये मधुपर्कं घृतं मधु ॥ ५ ॥
 दध्ना सह पलैकन्तु शुद्धं वारि तथाचमे ।
 परिमाणन्तु पञ्चाशत् पलं वा शुद्धमभसः ॥ ६ ॥

निर्मलेनोदकेनाथ सर्वच परिपूर्णता ।
 सखिलं गर्हितं सर्वं त्यजेत् पूजाविधौ हरेः ॥ ७ ॥
 वितस्त्रिमाचादधिकं मूलं^१ ।
 स्वर्णाद्याभरणान्येव मुक्तारत्नयुतानि च ॥ ८ ॥
 चन्दनागुरुकर्पूरपद्मगन्धपलावधि ।
 जानाविधानि पुष्पाणि पञ्चाशदधिकानि च ॥ ९ ॥
 कांस्यादिनिर्मिते पात्रे धूपगुण्डुकर्मभाक् ।
 यावद्वश्यं भवेत् पुंसस्तावहद्याज्जनार्दने ॥ १० ॥
 नैवेद्यं यत्तु भक्ष्यच्च तदादिकचतुर्विधं ।
 कर्पूरादिघृतादृत्तिः सा च कार्पासनिर्मिता ॥ ११ ॥
 सप्तादत्या सुसंजप्तो दीपः स्याद्वद्वद्वलः ।
 शिलापिष्टं वन्दनायां सप्तधा वर्णयेन्नरः ॥ १२ ॥
 कार्या ताम्बादिपात्रे तत् प्रीतये हरिमेधसः ।
 दूर्बाक्षतप्रमाणन्तु विज्ञेयन्तु शताधिकं ॥ १३ ॥
 तत्त्वतोऽयं विधिः प्रोक्तो विभवे सति सर्वदा ।
 एषामभावे सर्वेषां यथा शक्त्याभिपूजयेत् ॥
 सर्वभोगान्वितो भूत्वा व्रजेदन्ते हरेः पुरं ॥ १४ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे चतुर्थरात्रे पूजाद्रव्यविधानं नवमोऽध्यायः ॥ १ ॥

^१ सर्वत्रैवं पाठः प्रमादपरम्परापतितः परन्तु मूलमर्थस्य पञ्चकमिति भवितुमर्हति ॥

दशमोऽध्यायः ॥

—०—

श्रीमहादेव उवाच ॥

यस्य दर्शनमिच्छन्ति देवा ब्रह्माहरादयः ।
 कृपया देवदेवेश मदग्रे सन्निधीभव ॥ १ ॥
 तस्य ते परमेशान स्वागतं स्वागतं प्रभो ।
 कृतार्थैऽनुगृहीतोऽस्मि सफलं जीवितं मम ॥ २ ॥
 यदागतोऽसि देवेश चिदानन्दमयाव्यय ।
 अज्ञानादा प्रमादादा वैकल्यात् साधनस्य च ॥
 यद्यपूर्णं भवेत् कृत्यं तथाप्यभिमुखो भव ॥ ३ ॥
 इत्यावाहनं ।

यद्गतिलेशसम्पर्कात् परमानन्दसम्भव ।
 तस्मै ते परमेशाय पादं शुद्धाय कल्पये ॥ ४ ॥
 इति पादं ।

देवानामपि देवाय देवानां देवतात्मने ।
 आचामं कल्पयामीश चात्मनां शुद्धिहेतवे ॥ ५ ॥
 इत्याचमनीयं ।

तापचयहरं दिव्यं परमानन्दसम्भवं ।
 तापचयविमोक्षाय तवाद्यं कल्पयामयहं ॥ ६ ॥
 इत्यच्चं ।

सर्वकल्पहीनाय परिपूर्णसुखात्मने ।
मधुपर्कमिदं देव कल्पयामि प्रसीद मे ॥ ७ ॥

इति मधुपर्कः ।

उच्छिष्टोऽप्यशुचिर्वापि यस्य स्वरणमाचतः ।
शुद्धिमाप्नोति तस्मै ते पुनराचमनीयकं ॥ ८ ॥

इति पुनराचमनीयं ।

परमानन्दबोधाय निमग्ननिजमूर्तये ।
साङ्गोपाङ्गमिदं स्थानं कल्पयाम्यहमीश ते ॥ ९ ॥

इति स्थानीयं ।

मायाचिच्चपटाच्छन्ननिजगुह्योरुतेजसे ।
निरावरणविज्ञाय वासस्ते कल्पयाम्यहं ॥ १० ॥

इति वस्त्रं ।

यमाश्रित्य महामाया जगत्संमोहनी सदा ।
तस्मै ते परमेशाय कल्पयाम्युत्तरीयकं ॥ ११ ॥

इत्युत्तरीयं ।

यस्य शक्तिचयेणेदं सम्प्रोतमखिलं जगत् ।
यज्ञसूचाय तस्मै ते यज्ञसूचं प्रकल्पये ॥ १२ ॥

इति यज्ञोपवीतं ।

स्वभावसुन्दराङ्गाय नानाशक्त्याश्रयाय ते ।
भूषणानि विचित्राणि कल्पयामि सुरार्चित ॥ १३ ॥

इति भूषणानि ॥

समस्तदेवदेवेश सर्वत्रस्तिकरं परं ।
अखण्डानन्दसम्पूर्णं यृहाण जलमुक्तमं ॥ १४ ॥
इति जसं ।

परमानन्दसौरभ्यपरिपूर्णदिग्न्तरं ।
यृहाण परमं गन्धं कृपया परमेष्वर ॥ १५ ॥
इति गन्धः ।

तुरीयवनसमूतं नानागुणमनोहरं ।
सुमन्दसौरभं पुष्पं यृह्यतामिदमुक्तमं ॥ १६ ॥
इति पुष्पं ।

वनस्पतिरसो दिव्यो गन्धाद्वः सुमनोहरः ।
आग्रेयः सर्वदेवानां धूपोऽयं प्रतियृह्यतां ॥ १७ ॥
इति धूपः ।

सुप्रकाशो महादीपः सर्वतस्तिमिरापहः ।
सवाह्याभ्यन्तरं ज्योतिर्दीपोऽयं प्रतियृह्यतां ॥ १८ ॥
इति दीपः ।

सत्पाचसिङ्गं सुभगं विविधानेकभक्षणं ।
निवेदयामि देवेश सानुगाय यृहाण तत् ॥ १९ ॥
इति नैवेद्यं ।

ततो जलं ‘समस्तदेवदेवेश’ इत्यादिना ॥

पूजा च पञ्चधा प्रोक्ता तासां भेदान् शृणुष्व मे ।
अभिगमनमुपादानं योगः स्वाध्याय एव च ।
इज्या पञ्चप्रकाराञ्चो क्रमेण कथयामि ते ॥ २० ॥

ततोऽभिगमनं नाम देवतास्थानमार्जनं ।
 उपलेपननिर्माल्यदूरीकरणमेव च ॥ २१ ॥
 उपादानं नाम गन्धपुष्पादिचयनन्तथा ।
 योगो नाम स्वदेहस्य स्वात्मत्वेनैव भावना ॥ २२ ॥
 स्वाध्यायो नाम मन्त्रार्थसन्धानपूर्वको जपः ।
 सूक्तस्तोचादिपाठस्तु हरिसंकीर्तनन्तथा ॥ २३ ॥
 तत्त्वादिशास्त्राद्यभ्यासः स्वाध्यायःपरिकीर्तिः ।
 इज्या नाम स्वदेवस्य पूजनन्तु यथार्थतः ॥ २४ ॥
 इति पञ्चप्रकारार्चो कथिता तव सुब्रते ।
 सार्षिंसामीप्यसालोक्यसायुज्यसारूप्यदा क्रमात् ॥ २५ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे चतुर्थरात्रे पञ्चप्रकारार्चोविधिःश्चमोऽध्यायः ॥ १० ॥

एकादशोऽध्यायः ॥

श्रीशिव उवाच ।

अथ द्वादशसंशुद्धिवैष्णवानामिहोच्यते ।
 गृहोपसर्पणच्चैव तथानुगमनं हरेः ॥ १ ॥
 भक्तिप्रदक्षिणच्चैव पादयोः शोधनं पुनः ।
 पूजार्थं पञ्चपुष्पाणां भक्तैवोक्तोलनं हरेः ॥ २ ॥
 करयोः सर्वशुद्धीनामियं शुद्धिविशिष्यते ।
 तन्नामकीर्तनच्चैव गुणानामपि कीर्तनं ॥ ३ ॥

भक्त्या श्रीकृष्णदेवस्य वचसः शुद्धिरिष्यते ।
 तत्काथाश्रवणच्चैव तस्योत्सवनिरीक्षणं ॥ ४ ॥
 श्रोचयोर्नेचयोश्चैव शुद्धिः सम्यगिहोच्यते ।
 पादोदकस्य निर्माल्यमालानामपि धारणं ॥ ५ ॥
 उच्यते शिरसः शुद्धिः प्रणतस्य हरेः पुनः ।
 आप्राणं गन्धपुष्पादेनिर्माल्यस्य तपोधनं ॥ ६ ॥
 विशुद्धिः स्यादनन्तस्य ब्राणस्यापि विधीयते ।
 पञ्चं पुष्पादिकं यज्ञ कृष्णपादयुगार्पितं ॥ ७ ॥
 तदेकं पावनं लोके तद्वि सर्वं विशोधयेत् ।
 ललाटे च गदा कार्या मूर्ध्नि चापं शरांस्तथा ॥ ८ ॥
 नन्दकच्चैव हृन्मध्ये शहुं चक्रं भुजद्वये ।
 शहुं चक्रान्वितो विप्रः श्मशाने मियते यदि ॥ ९ ॥
 प्रयागे या गतिः प्रोक्ता सा गतिस्तस्य गोतम ।
 यानैव्वा पादुकाभिव्वा यानं भगवतो गृहे ॥ १० ॥
 देवोत्सवेष्वासवी च अप्रणामो मद्यतः ।
 उच्छिष्टे चैव वाऽशौचे भगवद्वन्दनादिकं ॥ ११ ॥
 एकहस्तप्रणामश्च तत्पुरस्तात् प्रदक्षिणं ।
 पादप्रसारणच्चैव तथा पर्यङ्कबन्धनं ॥ १२ ॥
 शयनं भक्षणच्चापि मिथ्याभाषणमेव च ।
 उच्चैर्भाषो मिथो वैरं रोदनानि च विश्रहः ॥ १३ ॥
 निग्रहानुग्रहश्चैव स्त्रीषु च कूरभाषणं ।
 कन्चलावरणच्चैव परनिन्दा परस्तुतिः ॥ १४ ॥

अस्मीलभाषणच्चैव अधोवायुविमोक्षणं ।
 शक्तौ गौणोपचारश्च अनिवेदितभक्षणं ॥ १५ ॥
 तत्तत्कालभवानाच्च फलादीनामनर्पणं ।
 विनियुक्तावशिष्टस्य प्रदानं व्यञ्जनस्य च ॥ १६ ॥
 स्पष्टीकृत्वासनच्चैव परनिन्दा परस्तुतिः ।
 गुरौ मौनं निजस्तोत्रं हेवतानिन्दनतथा ॥
 अपराधस्तथा विष्णोद्दीर्चिंशत् परिकीर्तिः ॥ १७ ॥
 सालग्रामशिलातोयं न पीत्वा यस्तु मस्तके ।
 प्रक्षेपणं प्रकुर्वीत ब्रह्महा स निगद्यते ॥ १८ ॥
 विष्णोः पादोदकं पीतं कोटिजन्माघनाशनं ।
 तदेवाष्टगुणं पापं भूमौ विन्दुनिपातनात् ॥ १९ ॥

धारणमब्द्धु ।

अकालसृत्युहरणं सर्वव्याधिविनाशनं ।
 विष्णोः पादोदकं पुण्यं शिरसा धारयाम्यहं ॥ २० ॥
 हत्यां हन्ति तदङ्गजापि तुलसी स्तेयच्च तोयं पदे ।
 नैवेद्यं बहु अन्नपानजनितं गुर्वङ्गनासङ्गजं ॥ २१ ॥
 श्रीशाधीनमतिःस्थितिर्हरिजनैस्तत्सङ्गजं किञ्चिषं ।
 सालग्रामशिलार्चनस्य महिमा कोऽप्येष लोकोत्तरः ॥ २२ ॥
 केशवाये नृत्यगीतं यःकरोति कलौ नरः ।
 पदे पदेऽश्वमेधस्य फलमाप्नोति नित्यशः ॥ २३ ॥

वाशिष्ठे ।

केशवाग्रे नृत्यगीतं न करोति हरेदिने ।
वह्निना किं न दग्धोऽसौ गतः किं न रसातलं ॥ २४ ॥

नारदीये ।

✓ स्मरणं कीर्तनं विष्णोः कलौ मन्त्रजपादिषु ।
दानन्तु प्रीतये तस्य नान्यथा गतिरिष्यते ॥ २५ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे चतुर्थरात्रे द्वादशशुद्धिरेका-
दशोऽध्यायः समाप्तस्यायं चतुर्थरात्रः ॥ ११ ॥

५ राचं ॥

प्रथमोऽध्यायः ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

अथोचन्ते पुनर्मन्त्राः शृणुष्वैकमनाः प्रिये ।
 येषां विज्ञानमाचेण नरो भक्तत्वमात्रजेत् ॥ १ ॥
 येषां तन्त्रादिशास्त्राणां विचारो नैव हि क्वचित् ।
 करोम्यशेषतो देवि भक्तिमुक्तिप्रदो नृणां ॥ २ ॥
 उपदेशविधिं वच्ये श्रीकृष्णस्य कलौ यथा ।
 दद्यान्मन्त्रं गुरुः स्वच्छः शिष्यं भक्तिसमन्वितं ॥ ३ ॥
 उपोष्ट्यैकदिनं पूर्वं यद्वा भुक्ता हविष्यकं ।
 स्त्रात्वा तु निर्मले तोये पूर्वास्यः सुख्यमानसः ॥ ४ ॥
 शिष्यच्छोदन्मुखस्थच्च हरेन्नाम्नस्तु षोडश ।
 स आव्यैव ततो दद्यान्मन्त्रं चैलोक्यमङ्गलं ॥ ५ ॥
 ततो गृहः स्वयं देवं सम्पूज्य विधिवद्वुनेत् ।
 वैष्णवोक्तविधानेन स्थण्डिले संखृतेऽपि च ॥ ६ ॥
 ततस्तु दक्षिणा देया शिष्येण गुरवे यथा ।
 सामर्थ्येन स्वशक्त्या तु विज्ञानविवर्जितः ॥ ७ ॥

अथोच्यन्ते महामन्त्राः कृष्णस्य बालरूपिणः ।
नाम्नः सहस्रं शतकं कवचच्च सुरेश्वरि ॥ ८ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ॥

अष्टादशार्णो मारान्तो मनुः सुतधनप्रदः ।
कृष्णादशार्णोक्तं माररूढस्वरैः क्रमात् ।
अङ्गान्यस्य मनोरङ्गदिक्पालास्त्रैः समर्चना ॥ ९ ॥
पाणौ पायसपङ्गमाहितरसं विभ्रन्मुदा दक्षिणे ।
सब्ये शारदचन्द्रमण्डलनिभं हैयङ्गवीनं दधत् ॥ १० ॥
करणे कल्पितपुण्डरीकनखवहाम प्रदीप्तं वहन् ।
देवो दिव्यदिग्म्बरो दिशतु नः सौख्यं यशोदासुतः ॥ ११ ॥
दिनशोऽभ्यर्थं गोविन्दं इच्छिंश्चक्षमानतः ।
जस्मा दशांशं जुहुयात् सितान्नेन पयोन्धसा^१ ॥ १२ ॥
पद्मस्थं देवमभ्यर्थं तर्पयेत्तन्मुखाम्बुजे ।
क्षीरेण कदलीपङ्गैर्द्भा हैयङ्गवेन च ॥ १३ ॥
सुतार्थीं तर्पयेहेवं वत्सरास्त्रभते सुतं ।
यद्यदिच्छति तत्सर्वं तर्पणादेव सिद्ध्यति ॥ १४ ॥
तारं हङ्गगवान् डेऽन्तो नन्दपुच्चपदं तथा ।
नन्दान्ते वपुषे हस्ताम्बिमयोऽन्ते दशार्णकः ॥ १५ ॥
अष्टाविंशत्यक्षरोऽयं ब्रुवेह्नाचिंशदक्षरं ।
नन्दपुच्चपदं डेऽन्तं श्यामलाङ्गपदन्तथा ॥ १६ ॥

^१ सिद्धान्नेन पयोऽमसेति युक्ततरः प्राठः ॥

तथा बालवपुः कृष्णो गोविन्दो दशवर्णकः ।
 अनयोन्नीरद कृष्णश्चन्दस्तुष्टीगनुष्टभौ ॥ १७ ॥
 आचक्राद्यैरङ्गसंख्येदिक्पालास्त्रैः प्रपूजनं ।
 दक्षिणे रत्नचक्रं वामे सौवर्णवेचकं ॥ १८ ॥
 करे दधानं देवीभ्यामास्त्रिष्ठं चिन्तयेष्वरिं ।
 जपेष्वचं मनुवरो पायसैरयुतं हुनेत् ॥ १९ ॥
 एवं सिद्धमनुर्मन्त्री चैलोक्येष्वर्यभाग्मवेत् ।
 तारादिर्भगवान् छेऽन्तो रुक्मिणीबह्मभस्तथा ॥ २० ॥
 शिरोऽन्तः षोडशार्णोऽयं रुक्मिणीबह्मभाह्वयः ।
 सर्वसाक्षात्मदो मन्त्रो नारदोऽस्य मुनिः स्मृतः ॥ २१ ॥
 छन्दोऽनुष्टुब्देवता च रुक्मिणीबह्मभो हरिः ।
 एकद्वयेदमुनिद्वयर्णरस्याङ्गकल्पना ॥ २२ ॥
 तापिञ्चच्चविरङ्गां प्रियतमां स्वर्णप्रभामम्बुज-
 प्रोद्धामभुजां स्वबाहुलतयाऽस्त्रिष्ठन् स चिन्ताश्यया ।
 स्त्रिष्ठन्तीं सयमानहस्तविलसत्सौवर्णवेच्चिरं
 पायाद्वः शणसूनपीतवसनो नानाविभूषो हरिः ॥ २३ ॥
 ध्यात्वैवं रुक्मिणीनाथं जप्यास्त्रमिमं मनुं ।
 अयुतं जुहुयात् पद्मैररुणैर्मधुराम्बुतैः ॥ २४ ॥
 अर्चयेन्नित्यमङ्गस्तं नारदाद्यैर्हिंशोऽधिपैः ।
 वज्जाद्यैरपि धर्मार्थकाममोक्षासये नरः ॥ २५ ॥
 लीलादण्डधरो गोपीजनसंसक्तदोःपदं ।
 दण्डान्ते बालरूपेति मेषश्यामपदन्ततः ॥ २६ ॥

भगवन् विष्णुरित्युक्तो वग्निजायान्तको मनुः ।
 एकोनचिंशदन्तोऽस्य मुनिर्नारद ईरितः ॥ २७ ॥
 छन्दोऽनुष्टुप्ब्लेवता च लीलादण्डहरिमतः ।
 मुन्यविकरणाङ्गाविवर्णरङ्गनिया मता ॥ २८ ॥

सम्मोहयन्निजकरा मकरस्थलीला
 दण्डेन गोपयुवतीः सुरसुन्दरीश्च ।
 दिश्यान्निजप्रियतमासुगदक्षहस्तो
 हेवः श्रियं निहतकांस उरुकमो वः ॥ २९ ॥

ध्यात्वैवं प्रजपेत्सूक्ष्मं अयुतं सिततण्डुलैः ।
 चिमध्वक्तैर्हुनेदङ्ग दिक्पालास्तैः समर्चयेत् ॥ ३० ॥
 लीलादण्डहरिं यो वै भजते नित्यमादरात् ।
 स पूज्यते सर्वलोकैस्तं भजेदिन्दिरा सदा ॥ ३१ ॥

चयोदशस्वरयुतः शाङ्गीं मोदः स केशवः ।
 तथा मां सयुगस्तारः शिवः सप्ताच्चरोऽपरः ॥ ३२ ॥
 आचक्राद्यैरङ्गकृत्स्तिर्नारदोऽस्य मुनिः सृतः ।
 छन्द उष्णिगदेवता च गोबृषभ उदाहृतः ॥ ३३ ॥

ध्येयोऽच्युतः स कपिलागणमध्यसंस्थो
 य आह्नयन् दधि दक्षिणदोष्णि वेणुं ।
 पाशं सयष्ठि सपचपयोदनीलः
 पीताम्बरोऽहिरिपुष्पिच्छकृतावतंसः ॥ ३४ ॥

मनुं लक्षं जपेदेतं हुनेत् सप्तसहस्रकं ।
 गोक्षीरैरङ्गदिक्पालमध्येऽर्चं गोगणान्तकं ॥ ३५ ॥

अष्टोत्तरसहस्रं यः पयोभिर्द्वनशो हुनेत् ।
 पतञ्जलीगणैराष्ट्रो दशाणीनैव वा विधिः ॥ ३६ ॥
 स नरो वासुदेवो हन् उल्लेख भगवत्पदं ।
 श्रीगोविन्दपदं तद्वादशाणीयमीरितः ॥ ३७ ॥
 मनुर्नारदगायचीकृष्णार्थादिरथाङ्गकं ।
 एकाच्चिवेदभूताण्येः समस्तैरपि कल्पयेत् ॥ ३८ ॥
 वन्दे कल्पद्रुममूलाश्रितमणिमयसिंहासने सम्भिष्ठं
 नीलाभं पीतवस्त्रं करकमस्तुतसच्चकुबेणुं मुरारिं ।
 गोभिः सप्रसवाभिर्द्वतममरपतिप्रौढहस्तस्थकुम्भ-
 ग्रच्योतत्सौधधाराराहपितमभिनवामोजपचाभनेचं ॥ ३९ ॥
 ध्यात्वैवमच्युतं जप्ता रविलक्षं हुनेत्ततः ।
 दुग्धैर्द्वादशसाहस्रं दिनशोऽमुं समर्चयेत् ॥ ४० ॥
 गोष्ठे प्रतिष्ठितं वापि गेहे वा प्रतिमादिषु ।
 समस्तपरिवाराच्छास्त्राः पुनर्बिष्णुपार्वदाः ॥ ४१ ॥
 द्वाराग्रेऽवनिपीठेऽर्चाः पचीन्द्रज्ञ तदग्रतः ।
 चण्डप्रचण्डौ प्रामदोहविधातारौ च दक्षिणे ॥ ४२ ॥
 जयः सविजयः पश्चाद्वलप्रबल उत्तरे ।
 ऊर्ज्ज्वर्ण द्वारि श्रियं श्रेष्ठान् द्वार्यतान् युग्मशोऽर्चयेत् ॥ ४३ ॥
 पूज्यो वास्तुपुमांस्तत्र तत्र द्वाः पीठमध्यतः ।
 द्वारान्तपार्श्वयोरर्चां गङ्गा च यमुना नदी ॥ ४४ ॥
 कोणेषु विश्रं दुर्गाच्च बाणीं चेचेशमर्चयेत् ।
 अर्चयेद्वास्तुपुरुषं वेशमध्ये समाहितः ॥ ४५ ॥

तारं शार्ङ्गपदं डेऽन्तं सपव्वच्च शरासनं ।
 ह्यं फट् नम उळाऽखमुद्रयाऽग्ने स्थितो हरेः ॥ ४६ ॥
 पुण्याच्छतं क्षिपेद्विह्वु समासीतासने ततः ।
 विधेयमेतत्सर्वच स्थापिते तु विशेषतः ॥ ४७ ॥
 आत्माच्चनान्तं क्षत्वाथ गुरुपंक्तिं पुरोक्तवत् ।
 श्रीगुरुं परमाद्यांश्च महासत्सर्वपूर्वकान् ॥ ४८ ॥
 तत्पादुकान्नारदादीन् पूर्वसिद्धाननन्तरं ।
 ततो भगवतश्चेष्टा विम्बम्बान् दक्षिणोऽर्चयेत् ॥ ४९ ॥
 पूर्ववत् पीठमभ्यर्च्यं श्रीगोविन्दमयार्चयेत् ।
 रुक्मिणीं सत्यभामाच्च पाख्योरिन्द्रमग्रतः ॥ ५० ॥
 पृष्ठतः सुरभिष्ठेष्टा केशरेष्वज्ञदेवताः ।
 अर्च्या हृदादिवर्मान्तं दिक्खस्त्रं कोणकेषु च ॥ ५१ ॥
 कालिन्दी रोहिणी नामजित्याद्याः षट्कशक्तयः ।
 दलेषु पीठकोणेषु बह्वाच्चर्चाय किञ्चिणी ॥ ५२ ॥
 दामानि यष्टयो वेशम् पुरः श्रीवत्सकौस्तुभौ ।
 अग्रतो वनमालाच्च दिक्खष्टासु ततोऽर्चयेत् ॥ ५३ ॥
 पाच्चजन्यं गदाच्चक्रं वसुदेवच्च हेवकीं ।
 नन्दगोपं यशोदाच्च सगोगोपालगोपिकाः ॥ ५४ ॥
 इन्द्राद्या देवताः सर्वा विश्वकर्मेनन्तथोत्तरे ।
 कुमुदः कुमुदाक्षच्च पुण्डरीकोऽय वामनः ॥ ५५ ॥
 शङ्कुकर्णः सर्वनेत्रः सुमुखः सुप्रतिष्ठितः ।
 एककालं द्विकालं वा चिकालं वेति गोष्ठिकां ॥ ५६ ॥

श्रीगोविन्दं यजेन्नित्यं गोभ्यश्च यवसः प्रदं ।
 दीर्घजीवी निरातङ्को धेनुधान्यधनादिभिः ॥ ५७ ॥
 पुच्छैर्मिच्छैर्धनाक्षोऽन्ते प्रयाति परमां गतिं ।
 ऊङ्क्षदन्तयुतः शाङ्कर्णी चक्री दक्षिणकर्णयुक् ॥ ५८ ॥
 मां सनाथाय नत्यन्तो मूलमन्त्रोऽष्टवर्णकः ।
 ऋषिब्रह्मास्य गायत्री छन्दः कृष्णस्तु देवता ॥
 वर्णयुग्मैः समस्तेन प्रीक्रं स्यादङ्गपञ्चकं ॥ ५९ ॥

पञ्चवर्षमतिष्ठसमङ्गने

धावमानमतिचञ्चलेक्षणं ।

किङ्कीणीबलयहारनूपूरै-

रञ्जितं नमत गोपबालकं ॥ ६० ॥

ध्यात्वैवं प्रजपेदष्टलक्षं तावत् सहस्रकं ।

जुहुयाइह्न्यष्टोत्यसमिङ्गिः पायसेन वा ॥ ६१ ॥

ग्रासादस्यापितं कृष्णममुना नित्यमर्चयेत् ।

द्वारपूजादि पीठान्तं कुर्यात् पूर्वोक्तमार्गतः ॥ ६२ ॥

मध्येऽर्चयेहरिं दिश्मु विदिश्वज्ञानि च क्रमात् ।

वासुदेवः सङ्कर्षणः प्रद्युम्नश्चानिरहस्यकः ॥ ६३ ॥

कृक्षिणी सत्यभामा च लक्षणा जान्वत्यपि ।

दिग्मिदिश्वर्चयेदेता इन्द्रबज्ञादिकान् वहिः ॥ ६४ ॥

योऽमुं मनुं जपेन्नित्यं विधिनाभ्यर्चयन् हरिं ।

सर्वसम्पदसुसम्पूर्णो नित्यं शुद्धं पदं ब्रजेत् ॥ ६५ ॥

तारश्रीशक्तिमारान्ते श्रीकृष्णाय पदं वदेत् ।

श्रीगोविन्दाय तस्योऽहं श्रीगोपीजन इत्यपि ॥ ६६ ॥
 बहुभाय ततस्त्रिः श्रीःसिंहगोपालको मनुः ।
 माधवीमण्डपासीनो गणेनातिपालितौ ॥ ६७ ॥
 दिव्यक्रीडासु निरतौ रामकृष्णौ स्मरन् जपेत् ।
 चक्री वस्त्रक्षरयुतः स ह्येकाण्डे मनुर्मतः ॥ ६८ ॥
 कृष्णेति द्वाक्षरः कामपूर्वस्मरणः स एव तु ।
 स एव चतुरण्डः स्यान् डेन्तोऽन्यश्चतुरक्षरः ॥ ६९ ॥
 रक्ष्यते पञ्चवर्णः स्यात् कृष्णाय नम इत्यपि ।
 कृष्णायेति स्मरइन्द्रमध्ये पञ्चाक्षरोऽपरः ॥ ७० ॥
 गोपालायामिजायान्तः षडक्षर उदाहृतः ।
 कृष्णाय वायुबीजाद्यो वह्निजायान्तकोऽपरः ॥ ७१ ॥
 कृष्णाय स्मरबीजाद्यो वह्निजायान्तकोऽपरः ।
 षडक्षरः प्रागुदितः कृष्णगोविन्दकौ पुनः ॥ ७२ ॥
 श्रीशक्तिमारकृष्णाय मारः सप्ताक्षरोऽपरः ।
 कृष्णगोविन्दकौ डेन्तौ स्मराद्यौ वसुवर्णकः ॥ ७३ ॥
 दधिभक्षण डेवह्निजयाभिरपरोऽष्टकः ।
 सुप्रसन्नात्मने प्रोच्य नम इत्यपरोऽष्टकः ॥ ७४ ॥
 क्लीं ग्लौं क्लीं श्यामलाङ्गाय नमस्तु स्यादशार्णकः ।
 शिरोऽन्तो बालवपुषे कृष्णायान्यो मनुर्मतः ॥ ७५ ॥
 शिरोऽन्तो बालवपुषे क्लीं कृष्णाय सूतो बुधैः ।
 एकादशाक्षरो मन्त्र एतेषां नारदो मुनिः ॥ ७६ ॥
 उतां छन्दस्तु गायत्री देवस्तु कृष्ण ईरितः ।

कलषड्दीर्घकैरङ्गमयामुं चिन्तयेहरिं ॥ ७७ ॥
 अव्याहाराकोषनीलान्वुजरुचिररुणामोजनेचोऽन्वजस्यो
 बालो जङ्गाकटीरस्यलक्षितरणत्विक्षिणीको मुकुन्दः ।
 दोभ्यां हैयङ्गवीनं दधदतिविमलं पायसं विश्ववन्द्यो
 गोगोपीगोपवीतो रुहनखविलसत्करुठभूषश्चिरं वः ॥ ७८ ॥
 ध्यात्वैवमेकमेतेषां लक्ष्मं जप्यान्मनुं ततः ।
 सर्पिः सितोपलोपेतैः पायसैरयुतं हुनेत् ॥ ७९ ॥
 तर्पयेत्तावदेतेषां मनूनां हुतसंख्या ।
 तर्पयं विहितं नित्यमर्चयेत् सुसमाहितः ॥ ८० ॥
 वङ्गादीशान्तमङ्गानि हृदादिकवचान्तिकां ।
 अर्चयेत् पुरतो नेचमस्त्रं दिक्षु वह्निः क्रमात् ॥ ८१ ॥
 इन्द्रवज्ञादिकाः पूज्याः सप्त्येषां समीरिता ।
 इत्येकमेषां मन्त्राणां यजेद्यो मनुजोत्तमः ॥ ८२ ॥
 करप्रचेयाः सर्वार्थास्तस्यासौ पूज्यतेऽमरैः ।
 सद्यः फलप्रदं मन्त्रं वश्येऽन्यं चतुरक्षरं ॥ ८३ ॥
 सम्प्रोक्तो मारयुग्मान्तरस्यकृष्णपदेन तु ।
 चक्षुष्याद्यमङ्गषट्कच्च प्रागुक्तं प्रोक्तमस्य तु ॥ ८४ ॥
 श्रीमत्कल्पद्रुमलोद्यतकमलसत्कर्णिकासंस्थितोऽयं
 तच्छाखालम्बिपद्मोदरविषवदसंख्यातरनाभिषिक्तः ।
 हेमाभः स्वप्रभाभिस्त्रिभुवनमखिलं भासयन् वासुदेवः
 पायाहः पायसादोऽनवतनुवनितामृगशिरसि सः ॥ ८५ ॥
 *—अमरतनुर्दनिश्चं रुग्यमानो मुनीन्द्रै रित्येताहृशः पाठः कस्त्रित्वास्यनीयः ॥

ध्यात्वैवं प्रजपेक्षचतुष्कं जुहुयात्तः ।
 चिमध्वक्तैर्विल्वफलैश्चत्वारिंशत्सहस्रकं ॥ ८६ ॥
 अङ्गैर्कृषिभिरन्द्रादैर्वज्ञादैर्चनोदिता ।
 तर्पयेद्दिनशः क्षणं स्वादुचयधिया जनैः ॥ ८७ ॥
 मारयोरस्य मां साधो रक्तच्छेदपरो मनुः ।
 षडङ्गान्यस्य कलवदीघैर्मन्त्रशिखा मनोः ॥ ८८ ॥
 आरक्तोद्यानकल्पद्रुमशिखरलसत्त्वर्णदोलाधिरूढं
 गोपीभ्यां प्रेहृगमानं विकसितनवबन्धकसिन्दूरभासं ।
 बालं नीलालकान्तं कटितटविलसत्क्षुद्रघण्टाघटाद्यं
 वन्दे शार्दूलकामाङ्गश्लसितगलाकल्पदीपसं मुकुन्दं ॥ ८९ ॥
 ध्यात्वैवं पूर्वकृतेन जप्त्वा रक्तोत्पत्तैर्नवैः ।
 मधुचययुते हुत्वाभ्यर्चयेत् पूर्ववद्वर्ति ॥ ९० ॥
 मधुरचयसंयुक्तामारक्तां शालिमञ्जरीं ।
 जुहुयान्नित्यशोऽष्टोऽर्षशतमेकेन मन्त्रयोः ॥ ९१ ॥
 तस्य मण्डलतः पृथ्वी पृथ्वी शस्यकुलाकुला ।
 स्याच्छालिपुच्चपूर्णच्च तदेश्माशु प्रजायते ॥ ९२ ॥
 यश्वैतयोर्नियतमन्यतरं भजेत
 मन्वोर्जपार्चनहुतादिभिरात्मभक्तिः ।
 श्रीमान् स मन्मथ इव प्रमदासु राज्ञी
 भूयात्तनोर्विपदि तच्च महाच्युताख्यं ॥ ९३ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे पञ्चमरात्रे प्रथमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

द्वितीयोऽध्यायः ॥

—
—
—

श्रीमहादेव उवाच ॥

अथोच्यते वश्यविधिः पुरोक्त-
दशर्णतोऽष्टादशर्णतश्च ।
स्मृत्यैतयोः सर्वजगत्प्रियत्वं
मनुर्मनुज्ञस्य सदा विधत्ते ॥ १ ॥

फुल्लैर्वन्यप्रसूनैरमुमरणतरैरञ्चयित्वा दिनादौ
नित्यं नित्यक्रियायां रतमथ दिनमध्योक्तक्षत्या मुकुन्दं ।
अष्टोपेतं सहस्रं दशलिपिमनुवर्यं जपेद्यः स मन्त्री
कुर्यादश्यान्यवश्यं स्वसुखसुखभुवां मन्त्रवन्मण्डलानि ॥
२ ॥

जातिग्रसूनैर्वरगोपवेशं
क्रीडारतं रक्तहयारिपुष्पैः ।
नीत्योत्पलैर्गीतरतं पुरोऽव-
द्वष्टा नृपादीन् वशयेत् क्रमेण ॥ ३ ॥
सितकुसुमसमेतैस्तण्डूलैराज्यसिक्तै-
दशशतमथ हुत्वा नित्यशः सप्तवारं ।
कच्चभुवि च ललाटे भस्म तद्वारयन्ना
वशयति युवतीं स्त्रीं तत्पतिं सा तदैव ॥ ४ ॥
ताम्बूलवस्त्रकुसुमाञ्जनचन्दनाद्यं
जप्त्वा सहस्रमयमन्यतरेण मन्त्रोः ।

२ च

यस्मै ददाति मनुवित् स जनोऽस्य साक्षात्
 स्यात् किङ्करो न खलु तच्च विचारणीयं ॥ ५ ॥
 राजद्वारे व्यवहारे सभायां
 द्यूते वादे चाष्टयुक्तं शतच्च ।
 जप्ता वाचं प्रमथामीरयेद्यो
 वर्त्तेतासौ तच्च तच्चोपरिष्ठात् ॥ ६ ॥
 आसीनं सुरमथनं कदम्बमूले
 गायन्तं मधुरतरं ब्रजाङ्गनाभिः ।
 सृत्वामौ मधुमिलितैर्मयूरकेष्मै-
 हुंत्वासौ वशयति मन्त्रवित् चिलोकीं ॥ ७ ॥
 रासमध्यगतमच्युतं स्मरन्
 यो जपेहशशतं दशाक्षरं ।
 नित्यशो भट्टिति मासतो नरो
 वाञ्छितामतिवहेत् स कन्यकां ॥ ८ ॥
 दुङ्गकुञ्जमधिरूढमच्युतं
 या विचिन्त्य दिनशः सहस्रकं ।
 साष्टकं जपति सा हि मण्डलात्
 वाञ्छितं वरमुपैति कन्यका ॥ ९ ॥
 नृत्यन्तं ब्रजसुन्दरीजनकराम्भोजालिसंग्राहितं
 ध्यात्वाष्टादशवर्णकं मनुवरं लक्षं जपेन्मन्त्रवित् ।
 लाजानामथवा मधुद्रुततरैर्हुंत्वायुतं चूर्णकै-
 रुद्दोढं प्रजपेत्ता वद्विरादाकाङ्क्षितां कन्यकां ॥ १० ॥

अष्टादशाक्षरेण द्विजतरुजैस्त्रिमध्वक्तैरयुतं ।
 कुशैस्त्रिलैव्वा सिततरुद्गुलैरश्यितुं द्विजान् जुहुयात् ।
 जुहुयात् कृतमानभरैर्बश्येन्नपतीन् कुलैः कुरुगृकजैः ।
 विषईच्चुरसैरपि पाटलजैरितरानपि तद्वदथो वश्येत् ॥

११ ॥

अभिनवैः कमलैररुणोत्पलैः
 समधुरैरपि चम्पकपाटलैः ।
 प्रतिहुनेदयुतं क्रमशोऽचिरा-
 द्वश्यितुं सुखजादिवराङ्गनाः ॥ १२ ॥
 हयारिकुसुमैर्नवैस्त्रिमधुराम्भुतैर्नित्यशः
 सहस्रमुषिरासवं प्रतिहुनेन्निशीथे बुधः ।
 सुगर्वितधियं हठात् भट्टिति वारयोषामसौ
 करोति निजकिङ्करीं सरशिलीमुखैरहिंतां ॥ १३ ॥
 पटुसंयुतैस्त्रिमधुराद्र्भवै-
 रपि सर्षपैर्हशशतचितयं ।
 निशि जुह्वतोऽस्य शची दधिता-
 इप्यवशो वशीभवति किन्त्वपरे ॥ १४ ॥
 अखण्डविल्वजैः फलसमित्-
 ग्रसवच्छदनैर्मधुद्रुततरैर्हवनात् ।
 कमलैः सिताक्षतयुतैश्च पृथक्
 कमलां चिराय वश्येदचिरात् ॥ १५ ॥

अपहत्य गोपवनिताम्बरजातं
हृदयैः कदम्बमधिरूढमच्युतं ।
ग्रजपन् महानिशि सहस्रमानयेत्
द्रुतमुर्वशीमपि हठात् दशाहतः ॥ १६ ॥

बहुना किमच कथितेन मन्त्रयो-
रनयोः सहड् न हि परो वशीकृतौ ।

अपि त्रस्तिकर्मणि विद्ययोषितां
कुसुमायधास्त्रमयवर्षिणोरिह ॥ १७ ॥

वन्दे कुन्देन्दुगौरं तरुणमरुणपाथोजपचाभनेचं
शङ्खं चक्रं गदाजे निजभुजपरिघैरायतैरादधानं ।
दिव्यैर्भूषाङ्गरागैर्नवनलिनलसन्मालया च प्रदीप्तं
चोतत्पीताम्बराद्यं मुनिभिरभिटतं पङ्कजस्थं मुकुन्दं ॥ १८ ॥

एवं ध्यात्वा पुमांसं स्फुटहृदयसरोजासनासीनमाद्यं
सान्द्राम्भोजच्छविं वा द्रुतकनकनिभं वा यो जपेदक्लक्षं ।
मन्वोरेकं हि सम्यग्वशमपि च हुनेदक्लसाहस्रमिध्मैः
चीरिद्रुत्यैः पयोभिः समधुघृतसितेनाथ वा पायसेन ॥ १९ ॥

ततो लोकाध्यक्षं ब्रुवचितिसदानन्दवपुषं

हृदा पाथोजाविर्भवतिमिरसंहारमिहिरं ।
निजैक्येन ध्यायन्मनुममलचेताः प्रतिदिनं
चिसाहस्रं जप्येत् प्रयजतु च सायाह्विधिना ॥ २० ॥

विधिं योऽमुं भक्त्या भजति नियतं सुस्थिरमति-
र्भवाम्भोधिं भीमं विषमविषयग्राहनिकरैः ।

तरङ्गैरुत्तरङ्गैर्जनिस्तिसमाख्यैः प्रविततं
 समुक्तीर्थानल्पं ब्रजति परमं धाम स हरेः ॥ २१ ॥
 वृणंस्तस्य नामानि शृग्रहंस्तदीयाः
 कथाः संसारंस्तस्य रूपाणि नित्यं ।
 समर्ज्जं तत्पदामोरुहं भक्तिनम्ब्रः
 स पूज्यो बुधैर्नित्ययुक्तः स एव ॥ २२ ॥
 वच्ये मनुद्यमथातिरहस्यमन्यत्
 संक्षेपतो भुवनमोहननामधेयं ।
 ब्रह्मेन्द्रवामनयनेन्दुभिरादिमोऽन्य-
 स्तत्पूर्वको विषहृषीकयुतश्च डेऽन्तः ॥ २३ ॥
 नमोऽस्तु सम्मोहननारदो मनि-
 श्छन्दस्तु गायत्रमुदीरितं बुधैः ।
 चैलोक्यसम्मोहनविषणुरेतयोः
 स्याहेवता वच्यधुना षडङ्गं ॥ २४ ॥
 अह्लाकीवकलादीघैः
 सलवैस्तदपि च कलासमारुढैः ।
 उक्तं पूर्ववदासन-
 विन्यासान्तं समाचरेदथ तु ॥ २५ ॥
 करयोः शाखासु तले
 विन्यस्य षडङ्गानि चाङ्गुलीषु शरान् ।
 मनुपुटितमातृका-
 वण्ँविन्यस्याङ्गानि विन्यसेच्च शरान् ॥ २६ ॥

विषहृषीकायुतेशान् ऊहृत्-
 करशाखाभिन्नमोऽन्तिकान् ।
 शोषण मोहन सन्दी-
 पनतापनमादनकादिकान् क्रमशः ॥ २७ ॥
 पञ्चैते सम्मोक्ता ह्रांह्रीं-
 कींचुसञ्चादिकरणः ।
 सम्मोहनमय जगतां
 थायेत् पुरुषोत्तमं समाहितधीः ॥ २८ ॥
 दिव्यतरूपानोद्यद्-
 रुचिरमहाकल्पपादपाधस्तात् ।
 मणिमयभूतलविलस-
 ङ्गद्रपयोजन्मपीठनिष्ठस्य ॥ २९ ॥
 विश्वप्राणिप्रोद्यत्-
 प्रद्योतेन सद्युतेः सुपर्णस्य ।
 आसीनमुन्नतांशे
 विद्रुमभङ्गाङ्गमङ्गजोन्मथितं ॥ ३० ॥
 चक्रगदाङ्गुशपाशान्
 सुमनोबाणेष्टचापकमलगदाः ।
 दधतं स्वदोर्भिररुणा-
 यतविशालघूर्णिताक्षियुगललोलं ॥ ३१ ॥
 मणिमयकुण्डलकिरी-
 टहाराङ्गदकङ्गणोर्मिरसनाद्यैः ।

अरुणैर्माल्यविलेपै-

शोहीसं पीतवस्त्रपरिधानं ॥ ३२ ॥

निजवामोरुनिषसां

श्लिष्यन्तीं वामहस्तधृतनलिनीं ।

किञ्चिद्योनिं कमला-

मोदमदनव्याकुलाङ्गलातां ॥ ३३ ॥

सुरुचिरभूषणमाल्या-

उनुलेपनां सुसितवसनपरिवीतां ।

निजसुखकमलव्यापृत-

चटुलायितनयनमधुकरां तरुणीं ॥ ३४ ॥

श्लिष्यन्तं वामभुजा-

दण्डेन हृढं धृतेक्षचापेन ।

तज्जनितपरमनिर्दिति-

निर्भरहृदयच्चराचरैकगुरुं ॥ ३५ ॥

सुरदितिजभुजगग-

ह्यकगन्धव्याद्यङ्गनाजनसहस्रैः ।

मदमन्मथालसाङ्गै-

रभिवीतं दिव्यभूषोऽस्त्रसितैः ॥ ३६ ॥

आत्माभेदतयेत्यं

ध्यात्वैकाक्षरमथाष्टादशर्णं ।

प्रजपेहिनकरलक्षं

चिमधुरसितैश्च किंशुकप्रसवैः ॥ ३७ ॥

जुहुयादक्षसहस्रं

विमलैः सखिसैश्च तर्पयेत्तावत् ।

विंशत्यर्णं प्रोक्तं

मन्त्रे दिनशोऽमुमर्चयेऽन्नत्या ॥ ३८ ॥

^१पोठावन्दोवच्छान्तरा-

जय सिरोसुनाभिः पूजावपुं ।

हरिमावाह्य स्कन्धे

तस्याधार्द्यैः समभ्यर्च्य भूषान्तैः ॥ ३९ ॥

अङ्गानि प्राणांश्च न्यसेत्

क्रमतः किरीटमपि शिरसि अवसोश्च ।

कुण्डले हरिप्रमुखानि

प्रहरणानि पाणिषु च ॥ ४० ॥

श्रीवत्सकौस्तुभौ च

स्तनयोर्मूर्धिं गले च वनमालां ।

पीतवसनं नितम्बे

वामांशे श्रियमपि स्वबीजेन ॥ ४१ ॥

इष्टायकर्णिकाया-

मङ्गानि विदिशासु दिक्षु शरान् ।

कोणेषु पञ्चमं वै

पुनरग्नादिदलेषु शक्तयः पूज्याः ॥ ४२ ॥

^१ नितान्तमस्तुटमस्याद्यपादद्वयं ॥

लक्ष्मीः सरस्वती च
 स्वर्णावदातनिभे अतिप्रीतै ।
 कीर्तिः कान्तिश्च सिते
 तुष्टिः पुष्टिरकतप्रतिमे ॥ ४३ ॥
 दिव्याङ्गरागभूषण-
 माल्यदुकूलैरजङ्गृताङ्गलताः ।
 स्मेराननाः स्मरात्ता
 धृतचामरचारुकरतला एताः ॥ ४४ ॥
 लोकेश बहिरच्चाः
 कथिताच्चां मनुष्योङ्गृताः ।
 प्रायः पुरुषोत्तमविधि-
 २र्यसैरसनोच्यते बहुमत्त्वात् ॥ ४५ ॥
 चैलोक्यमोहनाये-
 त्युक्ता विद्मह इति स्मरायेति ततः ।
 धीमहि तन्मो चान्ते
 विष्णुस्तदनु प्रचोदयाङ्गायची ॥ ४६ ॥
 जप्यैषा तु जपादौ
 हरितहली श्रीकरी च जपहरणैः ।
 प्रोक्षयितृशुद्धिविधये-
 चर्चान्यात्मयागभूद्रव्यानि ॥ ४७ ॥

^२ एतत्वादमस्तुटं ॥

मन्वोरेकेन शतं
 प्रतर्पयेन्मोहनीप्रसूनदुतेर्यः ।
 तोयैर्द्दिनशः प्रातः
 स तु लभते वाञ्छितान् पक्षान् कामान् ॥ ४८ ॥
 हुत्वाऽयुतं हुतशेषं
 पाताऽऽज्येन तावदतिजस्तेन ।
 भोजयेत् स्वसभिकं
 रमणीं मनोऽपितां स्ववशतां नेतुं ॥ ४९ ॥
 अष्टादशार्णविहिता
 विधयः कार्यं वश्यकृतास्ताम्यां ।
 मन्वोरनयोः सदृशो
 न हि जातस्त्रिलोकवश्यकर्मणि कश्चित् ॥ ५० ॥
 अचैकस्तु जपादा-
 वथवा कृष्णः सबेणुगीतिर्थ्येयः ।
 अरुणनूपुराङ्गवेशः
 कन्दपौ वा प्रसूनचापेषुधारी च ॥ ५१ ॥
 यस्त्रिकतरं मनुमेतयो-
 विमलधीः सदा भजति मन्त्री ।
 स द्राढ्मुद्रान्विततया
 तथा सिद्धिं विप्राणामतितरामेति ॥ ५२ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानावृतसारे पञ्चमरात्रे मुद्रानिरूपणे
 द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

तृतीयोऽधायः ॥

—♦—♦—♦—♦—

श्रीमहादेव उवाच ॥

अथ सत्यसौ द्वितीयतूर्थकाः
शिखिवामनेचशशिखण्डमण्डिताः ।
जय कृष्ण युगनिरन्तरात्मभूमि-
शिखिशक्तिस्यद्यतिशक्तिवर्णकाः ॥ १ ॥
प्रणि मध्यतो मुदितचेतसे ततोऽन्त्या-
ऽनुपरक्तहङ्गमत्तगुरुमारुताच्चराः ।
स चतुर्थकृष्णपदमिक्षुकार्मुको
दशवर्णकश्च मनुवर्यकस्त्वसौ ॥ २ ॥
सलवाधराचलसुतारमाच्चरैः
पुष्टिः क्रमात् क्रमागतैः समुद्भरेत् ।
इति दन्तसूर्यवसुवर्णं उद्भृतः
कवितानुरच्छनरमाकरोद्यष्टत् ॥ ३ ॥
मुखदृत्तनन्दयुतनारदो मुनि-
स्त्वह छन्द उक्तममृतो विराङ्गपि ।
चिजगद्विमोहनसमाह्वयो हरिः
खलु देवतास्य मुनिभिः समीरिता ॥ ४ ॥

^१ अथेत्यादि स्तोकन्यमपरिस्फुटम् ॥

वसुमिच्चभूधरगजात्मदिष्ट्यै-
 मनुरग्णकैस्त्रिपुटीकृतः पृथक् ।
 निजजातिमुड्निगदितं षड्ङ्गकं
 क्रिययैव तत् खलु जनानुरञ्जनं ॥ ५ ॥
 अथ संविशोध्य तनुयुक्तमनिन्दतः
 प्ररचय पीठमपि चारुचर्मणा ।
 करयोर्दशाक्षरविधिं क्रमात् न्यसेत्
 षड्ङ्गसायकमनङ्गपञ्चकं च ॥ ६ ॥
^२मनुभीष्टशं न्यसतु सर्वतस्तनौ
 स्वरसम्पुटैस्तदनु मातृकाक्षरैः ।
 दशतत्त्वादि दशार्णकीर्तिं
 त्वय मूर्त्तिपञ्चरविधानमाचरेत् ॥ ७ ॥
 हृजतिस्थितिदशषड्ङ्गसायकान्
 न्यसतात्तोऽन्यदखिलं पुरोक्तवत् ।
 प्रविधाय सकलभुवनैकसाक्षिणं
 सरतान्मुकुन्दमनवद्धीरधीः ॥ ८ ॥
 अथ भूधरोदधिपरिष्कृते महो-
 न्नतशालगोपरविशालवीथिके ।
 मूलछङ्गसितसौधसङ्कुले
 मणिहर्म्यविस्तृतकबाटवेदिके ॥ ९ ॥

^२ मनुना चिशो न्यसतिं वर्ष० पु० ॥

हिजभूपविट्चरणजन्मनां यहै-
 विविधैश्च शिल्पजनवेशमिस्तथा ।
 इभवाज्युरभ्रखरधेनुसौरभ-
 च्छगलालयैश्च लसिते सहस्रशः ॥ १० ॥
 विविधापणाश्रितमहाजनाकुले
 क्रयविक्रयद्विणसच्चयाच्चिते ।
 जनमानसाकृतिविद्यसुन्दरी-
 जनमन्दिरैः सुरचिरैश्च मणिडते ॥ ११ ॥
 पृथुदीर्घिकाविमलपाथसि स्फुर-
 हिकचारविन्दमकारन्दलम्पटैः ।
 कलहंससारसरथाङ्गनामभि-
 विहगैर्विधुष्टककुभैः स्वके पुरे ॥ १२ ॥
 स्मरपादपैः सुरभिपुष्पलोलुप-
 भमराकुलैर्विविधकामदैर्वणां ।
 शिवमन्दमारुतचलच्छिखैर्दते
 मणिमण्डपे रविसहस्रसमग्रभे ॥ १३ ॥
 मणिदीपितान्तरे तनुचिच्चविस्तृतवितान-
 शालिनि विलसिते विकस्वरविच्चिदामभिः ।
 सुगन्धिगन्धसलिलोक्षितस्थले प्रमदाशतै-
 र्मदनालसैः कवरिभारलोक्लचारुचामरैः ॥ १४ ॥
 अभिसेविते स्वलितमञ्जुभाषिभिः
 स्तनभारभञ्जुरक्षशावलम्पकैः ।

^३ अधिवासधारमनिवार्यवर्षिणः
 सुमहानदामृतरसस्तुतेरधः ॥ १५ ॥
 सुरपादपस्य मणिभूतलोक्षसत्-
 पृथुसिंहवक्त्रचरणाम्बुजासने ।
 अभिचिन्तयेत् सुखनिविष्टमच्युतं
 नवनीलनीरहहकोमलछविं ॥ १६ ॥
 कुटिलाग्रकुन्तललसत्किरीटकं
 स्थितरत्नपुष्परचितावतंसकं ।
 सुखलाटमुदच्छितभ्रुवं मनोज्ञं
 विपुलायतविलोकचारलोचनं ॥ १७ ॥
 मणिमण्डलोक्षपरिदीप्तगण्डकं
 नवबन्धुजीवकुसुमारणाधरं ।
 स्थितचन्द्रिकोच्चलितदिव्यमुखं स्फुरत्
 पुलकश्रमान्वुकणमण्डिताननं ॥ १८ ॥
 स्फुरदंशुरत्नगणदीप्तभूषणो-
 त्तमहारदामभिरुरस्थलीयकं ।
 घनसारकुङ्कुमविलिप्तविश्राहं
 पृथुदीप्तषड्द्वयमुजाविराजितं ॥
 अरुणाङ्गनेचमङ्गजोन्मथिताङ्ग-
 मङ्गगसुशोभनकराम्बुजङ्गयं ॥ १९ ॥

^३ अधिवासधारमणिवार्यवर्षिणः । इति वर्ध० यु० ॥

स्वाङ्गस्थभीष्मकसुतोर्हयुगान्तरस्यं
तां तप्तहेमरुचिमात्मकराम्बुजाभ्यां ।

स्त्रिघ्न्यन्तमार्द्धजघनामुपगृहमाना-
मात्मानमायतस्तकरपह्नवाभ्यां ॥ २० ॥

आनन्दोद्रेकनिष्ठां मुकुलितनयनेन्द्रीवरां चारुहासां
प्रोद्यद्रोमाञ्चलमश्रमजलकणिकामौक्तिकालंकृताङ्गीं ।
आत्मन्यालीनबाह्यान्तरकरणगणामङ्गकैर्निर्जरज्जे-
मज्जन्तं लोलनानामतिमतुलमहानन्दसन्दोहसिन्धौ ॥
२१ ॥

स द्वाभ्यां युवतीभ्यां

दिव्यदुकूलानुलेपननिर्मलाभ्यां ।

मन्मथशरणयुताभ्यां

मुखकमललोललोचनभ्रमराभ्यां ॥ २२ ॥

भुजयुगलास्त्रिष्टाभ्यां

श्यामारुणललितकोमलाङ्गलताभ्यां ।

आस्त्रिष्टमात्मदक्षिण-

वामगताभ्यां करोऽस्तकमस्ताभ्यां ॥ २३ ॥

पृष्ठगतया कलिन्दसुतया करकमलयुजा

सम्परिरव्यमञ्जनरुचा च मदनमथितया ।

पद्मगदारथाङ्गजलजभृद्गुजयुगयुगलं

दोर्ध्यसंसक्तवंशविलसन्मुखसरसीरुहं ॥ २४ ॥

दिक्षु बहिः सुरर्षियतिभिः भक्तिभारावनम्ब्रतनुभिः ।

स्तुतिमुखरमुखैः सन्ततं सेव्यमानं कमललोचनं ॥
 ज्ञानविषयमर्थं चतुष्टयप्रदं चिभुवनजनकं ॥ २५ ॥
 सान्द्रानन्दसुधाब्धिमममले धान्ति^{*} स्वकेऽवस्थितं
 ध्यात्वैवं परमं पुमांसमनघात् सम्प्रेक्ष्य दीक्षागुरोः ।
 लब्ध्वा मुं मनुमादरेण शितधीर्लक्षं जपेद्वोषितां
 वात्ताकर्णनदर्शनादिरहितो मन्त्री गुरुणामपि ॥ २६ ॥
 जहुयात्तहशांशं, सशर्करातिलक्षौ द्रघृतेन पायसेन ।
 प्रथमोक्तपीठवर्यकेऽमुं प्रयजेदनित्यताविमुक्त्यै ॥ २७ ॥
 आरभ्य विभूतिमय न्यसेत् क्रमतः शरान्तमभ्यर्ज्य ।
 आद्येऽन्तरात्मानं विंशत्यणोदिते यन्त्रवरे ॥ २८ ॥
 मध्ये वीजं परितो वरुणेश्यमेन्द्रदिक्षु संलिख्य ।
 पूर्वं वीजचतुष्कं तदपि च चत्वारिंशद्विरक्षरैर्द्वयधिकैः ॥

२९ ॥

शिष्टैश्च प्रवेशे शिवहरिवह्नाशास्त्रियुक्तांश्च विलिखेत् ।
 वाञ्छायाश्रीभन्दास्तद्वृगोऽनुपालिता लिखिताः ॥ ३० ॥
 शेषं पूर्वोदितवत् विधाय पीठमधस्तादभ्यर्ज्य ।
 संकल्प्य मूर्त्तिमाच्चमावाह्याभ्यर्च्य मध्यवीजे तत् ॥ ३१ ॥
 सुखदक्षसव्यपृष्ठगवीजेष्वर्ज्यास्तु शक्तयः क्रमशः ।
 रुक्मिण्याद्याद्याश्च षट्सु कोणेष्वद्वानि केसरेषु शरान् ॥

३२ ॥

* प्रवौधेऽवेति वर्ध० ॥

लक्ष्म्याद्या दलमध्येष्वभादिषु तद्वहिर्वज्प्रमुखान् ।
 अग्रे केतुं श्यामं पृष्ठे विग्रमरुणममलरक्तरुचं ॥ ३३ ॥
 पार्वत्येष्वन्धये निधीशानलौ तद्वदभिपूजयेत् क्रमशः ।
 हेरम्बशास्त्रद्विष्वकसेनानधिदिक्षु वहनाद्यं ॥ ३४ ॥
 विद्रुममरकतदूर्बास्वर्णभान् वहिरथेन्द्रवज्ञाद्यान् ।
 यजनविधानमितीरितमावृत्तिसप्तयुतं मुकुन्दस्य ॥ ३५ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानावृत्तसारे पञ्चमरात्रे तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

चतुर्थोऽध्यायः ॥

◆◆◆
 श्रीमहादेव उवाच ॥

इत्यर्च्छ्यन्नच्युतमादरेण
 योऽमुं जपेन्मन्त्रवरं यतात्मा ।
 सोऽभ्यच्यंते दिव्यजनैर्जनानां
 हन्तेचपञ्चेष्वहतिगमभानुः ॥ १ ॥
 सितशर्करोत्तरपयः प्रतिपत्त्या
 वितर्पयेहिनमुखे दिनशस्तं ।
 सलिलैः शतं शतमखश्रियमेष
 स्वविभूत्युदन्ति करोत्युदविन्दुं ॥ २ ॥
 विदलहलैः सुमनसः
 सुमनोभिर्घनद्रवमग्नैः ।
 मनुना ऽमुना हवनतोऽयुतसंख्यं
 चिजगतश्रेयः स मन्त्रवित् कविराट् स्यात् ॥ ३ ॥

२ ज

ध्यानादेवास्य सद्यस्त्रिदशमृगटशो वश्यतां यान्त्यवश्यं ।
कन्दपर्त्तीं जपाद्यैः किमथ न सुखभं मन्त्रतोऽस्यान्तरथं।
स्पर्षामुहूय चित्तं महदिदमपि नैसर्गिकीं शश्वदेनं
सेवतेमं चिलक्षं सरसिजनिलयाधीश्वरीं वापि वाचां ॥

४ ॥

आधिव्याधिजरापमृत्युदुरितैर्भूतैः समस्तैर्विधि-
ज्ञो भाग्येन दरिद्रतादिभिरसौ दूरं विमुक्तैश्चिरं ।
सत्पुच्चैः सहितैश्च मिच्चनिवहैर्जुषोऽखिलाभिः सदा
सम्यज्ञः परिपुष्टभूरियशसा जीवेदनेकाः समाः ॥ ५ ॥

अखिलमनुषु मन्त्रा वैष्णवा वीर्यवन्तो
महिततरफलाद्यास्तेषु गोपालमन्त्राः ।

प्रबलतर इहैषोऽशिष्टसम्मोहनाख्यो
मनुरनुपमसम्पल्लयनाकल्पशाखी ॥ ६ ॥

मनुमिममतिहृद्यं यो भजेऽन्नक्तिनम्नो
जपहुतयजनाद्यैर्धानवन्मन्त्रिमुख्यः ।

चुटितसकलकर्मग्रन्थिरुद्धुचेता

व्रजति स तु पदं तन्नित्यशुद्धं मुरारेः ॥ ७ ॥

अङ्गीकृत्यैकमेषां मनुमथ जपहोमार्चनाद्यैर्मनूना-
मष्टाङ्गोत्सारितारिः प्रमुदितपरिशुद्धोपसन्नान्तरात्मा ।
योगो युज्जीत योगान् समुचितविकृतिः सपुरोधाकृतिः सन्
आत्मन्याधाय चित्तं विषयसमसुखोन्मीलिताक्षो निविष्टः

॥ ८ ॥

विश्वस्मूतेन्द्रियान्तः करणमयमिवेन्द्रस्वरूपं समस्तं
वर्णात्मैतत्प्रधाने कलनलयमये बीजरूपे भ्रुवेण ।
नीत्वा तत् पुंसि विश्वात्मनि तमपि परालम्बने कालतत्त्वे
तं वै शक्तौ चिदामून्यपि नयतु चन्द्रांशके वा निशान्ते
॥ ९ ॥

निर्द्वन्द्वे निर्विशेषे निरतिशयमहानन्दसान्द्रे वसानो
नापार्थे कृष्णपूर्वामलसहितपरे शाश्वतेऽभ्यासनीयं ।
सूक्ष्मं संकृष्ट्य बीजोत्तममय शनकैर्नीतनिश्वासचेताः
प्रक्षीणापुरायपुरायो निरूपमसुखसंवित्स्वरूपः स भूयात् ॥
१० ॥

मूलाधारे चिकोणे तरुणतरणिभे भास्वरे विभ्रमन्तं
बालाकार्लोकलोलं जरठतरकुरङ्गाङ्कोटिप्रभाभिः ।
विद्युन्मालासहस्रद्युतिरुचिरहसद्व्युजीवाभिरामं
चैगुण्याक्रान्तविन्दुं जगदुदयलयावैकहेतुं विचिन्त्य ॥
११ ॥

तस्योऽर्द्धे विस्फुरन्तीं स्फुटरुचिरतडित्पुञ्जभां भास्वरन्त-
मुङ्गछन्तीं सुषुम्णासरणिमनुशिखामाललाटेन्दुविन्द्वं ।
चिन्माचां सूक्ष्मरूपां कलितसकलविश्वां कलानादगम्यां
मूलं या सर्वधान्नां स्मरत् निरूपमां हुंकृतीदाच्चिरं वः ॥
१२ ॥

नीत्वा तां शनकैरधोमुखसहस्राकारूणामोदधे
चौतत्पूर्णशशाङ्कविन्द्वमनुतः पीयूषधारासुतिं ।

वक्ता मन्त्रमयीं निपीय च सुधानिःस्यन्दरूपां विश्वे-
ङ्ग्योऽप्यान्मनिकेतनं पुनरपि व्युत्थाय पीत्वा विशेत् ॥

१३ ॥

योऽभ्यस्यत्यनुदिनमेवमात्मनामुं
वीजोत्थान्दुरितजरापमृत्युरोगान् ।
जित्वाऽसौ स्वयमिव मूर्त्तिमाननङ्गः
संजीवेच्चिरमलिनीलकेशजालः ॥ १४ ॥
स्फुटमधुरपदार्णश्चेणिरत्यदङ्गतार्था
भट्टिति वदनपद्मान्निःसरत्यस्य बाणी ।
अपिच सकलमन्त्रास्तस्य सिङ्गान्ति संचु-
ब्धपरमघनसौख्यैकासपदं वर्तते सः ॥ १५ ॥
भ्राम्यन्मूर्त्तिं मूलचक्रादनङ्गं
श्रीभिर्भीरक्तपीयूषयुङ्गिः ।
विश्वाकाशं पूर्यन्तं विचिन्त्य
प्रत्यावेश्यास्तच वश्यायसाध्याः ॥ १६ ॥
नार्थो नरा वा नगरी सभा वा
प्रवेशितास्तच निषक्तचेतसः ।
स्युः किङ्गरास्तस्य भट्टित्यनारतं
चिराय तन्निम्बधियो न संशयः ॥ १७ ॥
तरणिदलसनाथे शक्रगोपारुणे यो
रविशशिशिखिविम्बप्रस्फुरहारुमध्ये ।

हृदयसरसिजेऽमुं श्यामलाङ्गं सुवेशं

ससुखमुपनिषसां संस्मरेद्वासुदेवं ॥ १८ ॥

पादाभ्नोजद्वयेऽङ्गुल्यमलकिशलये स्वावनौ सन्नखानां
सङ्घर्मोदारकान्तौ प्रपद्युजि लसज्जङ्गिकादण्डयोश्च ।
जान्वोरूब्बोः प्रसङ्गे नववसनवरे मेखलादान्नि नाभौ
रोमावल्यामुदारोदरभुवि विपुले वक्षसि प्रौढहारे ॥ १९ ॥
श्रीवत्सकौस्तुभावस्फुटकमलसङ्घसङ्घान्नि बाह्वो
मूले केयूरदीप्ते जगद्वनपटोर्दीर्घ्ये कङ्कनाश्चे ।
पाणिद्वन्द्वाङ्गुलिषु मधुरालीनविश्वे च बेणौ
कण्ठे सल्कुण्डलोग्ये स्फुटरुचिरमणौ दीप्तगण्डस्थले च

॥ २० ॥

किन्तु द्वन्द्वे च शोणे नयननलिनयोर्भूविलासे ललाटे
केशेष्वालोलवर्हेष्वतिसुरभिमनोज्ञप्रसूनोत्पलेषु ।
शोणे विन्यस्तबेणावधरकिशलये दन्तपंत्यां स्तितास्य-
ज्योत्स्नामायादिपुंसः क्रमत इति शनैः स्वं मनः सन्निधत्तां

• ॥ २१ ॥

यावन्मनो विलयमेति हरेरुदारे

मन्दस्मिते जपतु तावदनङ्गवीजं ।

अष्टादशार्णमयवापि दशार्णकं वा

मन्त्रं शनैरथ जपेत्समयेस्वनिष्ठः ॥ २२ ॥

आरोप्यारोप्य मनः

पदारविन्दादि मन्दहसितान्तं ।

तत्र विलाप्यं क्षीणे

चेत् सुखचित् सदात्मको भवति ॥ २३ ॥

न्यासजपहोमपूजा

तर्पणमन्त्राभिषेकविनियोगानां ।

दीपिकाकारमयो

झावित क्रमः कृष्णमन्त्रगणकथितानां ॥ २४ ॥

संशयतिभिरछिदुरा-

शेषाऽकमदीपिका करेण महङ्गः ।

करदीपिकेव धार्या

सखे हमहं निर्णयं समस्तसुखास्यै ॥ २५ ॥

यश्चक्रं निजकेलिसाधनमधिष्ठानस्थितोऽपि प्रभ-

र्हं चं मन्मथशच्चुणाऽवनकृते व्याकृतलोकोत्तरं ।

धत्ते दीप्तनवेन्दुभानुनयनोपेताङ्गमायं भ्रुवं

वन्दे कायविमर्हं वधकृतां भक्तिप्रदं यादवं ॥ २० ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे पञ्चमरात्रे चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

पञ्चमोऽध्यायः ॥

श्रीपार्वत्युवाच ।

देवदेव जगन्नाथ भक्तानुग्रहकारक ।

यद्यस्ति मयि कारुण्यं मयि यद्यस्ति ते दया ॥ १ ॥

यद्यत् त्वया प्रगदितं तत् सर्वं मे श्रुतं प्रभो ।
 गुह्याङ्गुह्यतरं यत्तु यत्ते मनसि काशते ॥ २ ॥
 त्वया न गदितं यत्तु यस्मै कस्मै कदाचन ।
 तन्मां कथय देवेश सहस्रं नाम चोक्तमं ॥ ३ ॥
 श्रीराधाया महादेव्या गोप्या भक्तिप्रसाधनं ।
 ब्रह्माण्डकर्त्ती हर्ती सा कथं गोपीत्वमागता ॥ ४ ॥

श्रीमहादेव उवाच ।

शृणु देवि विचिच्चार्थां कथां पापहरां शुभां ।
 नास्ति जन्मानि कर्मणि तस्या नूनं महेश्वरि ॥ ५ ॥
 यदा हरिश्चरिचाणि कुरुते कार्यगौरवात् ।
 तदा विधातृरूपाणि हरिसान्निध्यसाधिनी ॥ ६ ॥
 तस्या गोपीत्वभावस्य कारणं गदितं पुरा ।
 इदानीं शृणु देवेशि नामाञ्चैव सहस्रं ॥ ७ ॥
 यन्मया कथितं नैव तन्मेष्वपि कदापि न ।
 तव स्तेहात् प्रवक्ष्यामि भक्त्या धार्यं मुमुक्षुभिः ॥ ८ ॥
 मम प्राणसमा विद्या भाव्यते मे त्वहर्निश्च ।
 शृणुष्व गिरिजे नित्यं पठस्व च यथामति ॥ ९ ॥
 यस्याः प्रसादात् कृष्णस्तु गोलोकेशः परःप्रभुः ।
 अस्या नामसहस्रस्य चृषिनारद एव च ॥ १० ॥
 देवी राधा परा प्रोक्ता चतुर्वर्गप्रसाधिनी ।

ओं

श्रीराधा राधिका कृष्णबल्लभा कृष्णसंयुता ॥ ११ ॥

दृन्दावनेश्वरी कृष्णप्रिया मदनमोहनी ।
 श्रीमती कृष्णकान्ता च कृष्णानन्दप्रदायिनी ॥ १२ ॥
 यशस्विनी यशोगम्या यशोदानन्दबल्लभा ।
 दामोदरप्रिया गोपी गोपानन्दकरी तथा ॥ १३ ॥
 कृष्णाङ्गासिनी हृद्या हरिकान्ता हरिप्रिया ।
 प्रधानगोपिका गोपकन्या चैलोक्यसुन्दरी ॥ १४ ॥
 दृन्दावनविहारी च ^१विकाशितमुखान्तुजा ।
 गोकुलानन्दकर्ती च गोकुलानन्ददायिनी ॥ १५ ॥
 गतिप्रदा गीतगम्या गमनागमनप्रिया ।
 विष्णुप्रिया विष्णुकान्ता विष्णोरङ्गनिवासिनी ॥ १६ ॥
 यशोदानन्दपत्नी च यशोदानन्दगेहिनी ।
 कामारिकान्ता कामेशी कामलालसविग्रहा ॥ १७ ॥
 जयप्रदा जया जीवा जीवानन्दप्रदायिनी ।
 नन्दनन्दनपत्नी च दृषभानुसुता शिवा ॥ १८ ॥
 गणाध्यक्षा गवाध्यक्षा गवां गतिरनुत्तमा ।
 काञ्चनाभा हेमगान्ता काञ्चनाङ्गदधारिणी ॥ १९ ॥
 अशोका शोकरहिता विशोका शोकनाशिनी ।
 गायत्री वेदमाता च वेदातीता विदुत्तमा ॥ २० ॥
 नीतिशास्त्रप्रिया नीतिगतिर्मतिरभीष्टदा ।
 वेदप्रिया वेदगर्भा वेदमार्गप्रवर्द्धिनी ॥ २१ ॥

^१ विस्फूजिंतेति वर्ध० ॥

वेदगम्या वेदपरा विचित्रकनकोच्चला ।
 तथोच्चलप्रदा नित्या तथैवोच्चलगाचिका ॥ २२ ॥
 नन्दप्रिया नन्दसुताराध्याऽनन्दप्रदा शुभा ।
 शुभाङ्गी विमलाङ्गी च विलासिन्यपराजिता ॥ २३ ॥
 जननी जन्मशून्या च जन्ममृत्युजरापहा ।
 गतिर्गतिमतां धाची धाचानन्दप्रदायिनी ॥ २४ ।
 जगन्नाथप्रिया शैलवासिनी हेमसुन्दरी ।
 किशोरी कमला पद्मा पद्महस्ता पयोददा ॥ २५ ॥
 पयस्तिनी पयोदाची पवित्रा सर्वमङ्गला ।
 महाजीवप्रदा कृष्णकान्ता कमलसुन्दरी ॥ २६ ॥
 विचित्रवासिनी चित्रवासिनी चित्ररूपिणी ।
 निर्गुणा सुकुलीना च निष्कुलीना निराकुला ॥ २७ ॥
 गोकुलान्तरगेहा च योगानन्दकरी तथा ।
 बेणुवाद्या बेणुरतिर्बेणुवाद्यपरायणा ॥ २८ ॥
 गोपालस्य प्रिया सौम्यरूपा सोम्यकुलोद्धहा ।
 मोहाऽमोहा विमोहा च गतिनिष्ठा गतिप्रदा ॥ २९ ॥
 गीर्वाणवन्द्या गीर्वाणा गीर्वाणगणसेविता ।
 ललिता च विशेषका च विशाखा चित्रमालिनी ॥ ३० ॥
 जितेन्द्रिया शुद्धसत्त्वा कुलीना कुलदीपिका ।
 दीपप्रिया दीपदाची विमला विमलोदका ॥ ३१ ॥
 कान्तारवासिनी कृष्णा कृष्णचन्द्रप्रिया मतिः ।
 अनुत्तरा दुःखहन्त्री दुःखकर्ती कुलोद्धहा ॥ ३२ ॥

मतिर्लक्ष्मीधृतिर्लक्ष्मा कान्तिः पुष्टिः स्मृतिः क्षमा ।
 क्षीरोदशायिनी देवी देवारिकुलमहिंनी ॥ ३३ ॥
 वैष्णवी च महालक्ष्मीः कुलपूज्या कुलप्रिया ।
 संहर्चीं सर्वदैत्यानां साविची वेदगामिनी ॥ ३४ ॥
 वेदातीता निरालम्बा निरालम्बगणप्रिया ।
 निरालम्बजनैः पूज्या निरालोका निराश्रया ॥ ३५ ॥
 एकाङ्गा सर्वगा सेव्या ^२ब्रह्मपत्नी सरस्वती ।
 रासप्रिया रासगम्या रासाधिष्ठातृदेवता ॥ ३६ ॥
 रसिका रसिकानन्दा स्वयं रासेष्वरी परा ।
 रासमण्डलमध्यस्था रासमण्डलशोभिता ॥ ३७ ॥
 रासमण्डलसेव्या च रासक्रीडामनोहरा ।
 पुण्डरीकाक्षनिलया पुण्डरीकाक्षगेहिनी ॥ ३८ ॥
 पुण्डरीकाक्षसेव्या च पुण्डरीकाक्षबक्षभा ।
 सर्वजीवेष्वरी सर्वजीववन्द्या परात्यरा ॥ ३९ ॥
 प्रकृतिः शम्भुकान्ता च सदाशिवमनोहरा ।
 क्षुत्पिपासा दया निद्रा भान्तिः आन्तिः क्षमाकुला ॥ ४० ॥
 बधूरूपा गोपपत्नी भारती सिद्धयोगिनी ।
 सत्यरूपा नित्यरूपा नित्याङ्गी नित्यगेहिनी ॥ ४१ ॥
 स्थानदाची तथा धाची महालक्ष्मीः स्वयंप्रभा ।
 सिन्धुकन्या स्थानदाची द्वारकावासिनी तथा ॥ ४२ ॥

^२ विष्णोःपत्नीति सं० ॥

बुद्धिः स्थितिः स्थानरूपा सर्वकारणकारणा ।
 भक्तिप्रिया भक्तगम्या भक्तानन्दप्रदायिनी ॥ ४३ ॥
 भक्तकल्पद्रुमातीता तथातीतगुणा तथा ।
 मनोऽधिष्ठातृदेवी च कृष्णप्रेमपरायणा ॥ ४४ ॥
 निरामया सौम्यदाची तथा मदनमोहनी ।
 एकाऽनंशा शिवा क्षेमा दुर्गा दुर्गतिनाशिनी ॥ ४५ ॥
 ईश्वरी सर्ववन्द्या च गोपनीया शुभङ्करी ।
 पालिनी सर्वभूतानां तथा कामाङ्गाहारिणी ॥ ४६ ॥
 सद्यो मुक्तिप्रदा देवी वेदसारा परात्परा ।
 हिमालयसुता सर्वा पार्वती गिरिजा सती ॥ ४७ ॥
 दक्षकन्या देवमाता मन्दसज्जा हरेस्तनुः ।
 दृन्दारण्यप्रिया दृन्दा दृन्दावनविलासिनी ॥ ४८ ॥
 विलासिनी वैष्णवी च ब्रह्मलोकप्रतिष्ठिता ।
 रुक्मिणी रेवती सत्यभामा जान्मवती तथा ॥ ४९ ॥
 सुलक्षणा मिच्चिन्दा कालिन्दी जहूकन्यका ।
 परिपूर्णा पूर्णतरा तथा हैमवती गतिः ॥ ५० ॥
 अपूर्वा ब्रह्मरूपा च ब्रह्माण्डपरिपालिनी ।
 ब्रह्माण्डभाण्डमध्यस्था ब्रह्माण्डभाण्डरूपिणी ॥ ५१ ॥
 अण्डरूपाण्डमध्यस्था तथाण्डपरिपालिनी ।
 अण्डबाह्याण्डसंहर्ची शिवब्रह्महरिप्रिया ॥ ५२ ॥
 महाविष्णुप्रिया कल्पदक्षरूपा निरन्तरा ।
 सारभूता स्थिरा गौरी गौराङ्गी शशिशेखरा ॥ ५३ ॥

श्रेतचम्पकवण्ठभा शशिकोटिसमग्रभा ।
 मालतीमाल्यभूषाच्चा मालतीमाल्यधारिणी ॥ ५४ ॥
 कृष्णस्तुता कृष्णकान्ता दृन्दावनविलासिनी ।
 दुलस्यधिष्ठातृदेवी संसारार्णवपारदा ॥ ५५ ॥
 सारदाऽहारदाऽम्बोदा यशोदा गोपनन्दिनी ।
 अतीतगमना गौरी परानुग्रहकारिणी ॥ ५६ ॥
 करुणार्णवसम्पूर्णा करुणार्णवधारिणी ।
 माधवी माधवमनोहारिणी श्यामबलभा ॥ ५७ ॥
 अन्धकारभयध्वस्ता मङ्गल्या मङ्गलप्रदा ।
 श्रीगर्भा श्रीप्रदा श्रीशा श्रीनिवासाऽच्युतप्रिया ॥ ५८ ॥
 श्रीरूपा श्रीहरा श्रीदा श्रीकामा श्रीस्वरूपिणी ।
 श्रीदामानन्ददाची च श्रीदामेश्वरबलभा ॥ ५९ ॥
 श्रीनितन्वा श्रीगणेशा श्रीस्वरूपाञ्चिता श्रुतिः ।
 श्रीक्रियारूपिणी श्रीला श्रीकृष्णभजनान्विता ॥ ६० ॥
 श्रीराधा श्रीमती श्रेष्ठा श्रेष्ठरूपा श्रुतिप्रिया ।
 योगेशा योगमाता च योगातीता युगप्रिया ॥ ६१ ॥
 योगप्रिया योगगम्या योगिनीगणवन्दिता ।
 जवरकुसुमसङ्खाशा दाढ़िमीकुसुमोपमा ॥ ६२ ॥
 नीलान्वरधरा धीरा धैर्यरूपधरा धृतिः ।
 रत्नसिंहासनस्या च रत्नकुण्डलभूषिता ॥ ६३ ॥
 रत्नालङ्घारसंयुक्ता रत्नमाल्यधरा परा ।
 रन्तेन्द्रसारहाराच्चा रत्नमालाविभूषिता ॥ ६४ ॥

इन्द्रनीलमणिन्यस्तपादपञ्चशुभा शुचिः ।
 कार्त्तिको पौर्णमासी च अमावस्या भयापहा ॥ ६५ ॥
 गोविन्दराजगृहिणी गोविन्दगणपूजिता ।
 वैकुण्ठनाथगृहिणी वैकुण्ठपरमालया ॥ ६६ ॥
 वैकुण्ठदेवदेवाक्षां तथा वैकुण्ठसुन्दरी ।
 मदालसा वेदवती सीता साध्वीं पतिव्रता ॥ ६७ ॥
 अन्नपूर्णा सदानन्दरूपा कैवल्यसुन्दरी ।
 कैवल्यदायिनी श्रेष्ठा गोपीनाथमनोहरा ॥ ६८ ॥
 गोपीनाथेश्वरी चरणी नायिकानयनान्विता ।
 नायिका नायकप्रीता नायकानन्दरूपिणी ॥ ६९ ॥
 शेषा शेषवती शेषरूपिणी जगदन्विका ।
 गोपालपालिका माया जायाऽनन्दप्रदा तथा ॥ ७० ॥
 कुमारी यौवनानन्दा युवती गोपसुन्दरी ।
 गोपमाता जानकी च जनकानन्दकारिणी ॥ ७१ ॥
 कैलासवासिनी रमा वैराग्यकुलदीपिका ।
 कमलाकान्तगृहिणी कमला कमलालया ॥ ७२ ॥
 चैलोक्यमाता जगतामधिष्ठात्री प्रियाऽम्बिका ।
 हरकान्ता हररता हरानन्दप्रदायिनी ॥ ७३ ॥
 हरपत्री हरप्रीता हरतोषणतत्परा ।
 हरेश्वरी रामरता रामा रामेश्वरी रमा ॥ ७४ ॥
 श्यामला चिच्छेखा च तथा भुवनमोहिनी ।
 सुगोपी गीपवनिता गोपराज्यप्रदा शुभा ॥ ७५ ॥

अङ्गावपर्णा माहेयी मत्यराजसुता सती ।
 कौमारी नारसिंही च वाराही नवदुर्गिका ॥ ७६ ॥
 चच्चला चच्चलामोदा नारी भुवनसुन्दरी ।
 दक्षयज्ञहरा दाक्षी दक्षकन्या सुलोचना ॥ ७७ ॥
 रतिरूपा रतिप्रीता रतिश्रेष्ठा रतिप्रदा ।
 रतिरूपांशुगेहस्था विरजा भुवनेश्वरी ॥ ७८ ॥
 शङ्खास्पदा हरेजया जामाटकुलवन्धिता ।
 वकुला वकुलामोदधारिणी यमुना जया ॥ ७९ ॥
 विजया जयपत्री च जमलाच्छुनभञ्जिनी ।
 वक्रेश्वरी वक्ररूपा वक्रवीक्षणवीक्षिता ॥ ८० ॥
 अपराजिता जगन्नाथा जगन्नाथेश्वरी यतिः ।
 खेचरी खेचरसुता खेचरत्वप्रदायिनी ॥ ८१ ॥
 विष्णुवक्षःस्थलस्था च विष्णुभावनतत्परा ।
 चन्द्रकोटिसुगाची च चन्द्राननमनोहरा ॥ ८२ ॥
 सेवा सेव्या शिवा क्षेमा तथा क्षेमकरी बधूः ।
 यादवेन्द्रबधूः सेव्या शिवभक्ता शिवान्विता ॥ ८३ ॥
 केवला निष्कला सूक्ष्मा महाभीमाऽभयप्रदा ।
 जीमूतरूपा जैमूती जितामित्रप्रमोदिनी ॥ ८४ ॥
 गोपालवनिता नन्दा कुलजेन्द्रनिवासिनी ।
 यजन्ती यमुनाङ्गी च यमुनातोषकारिणी ॥ ८५ ॥
 कलिकल्मषभङ्गा च कलिकल्मषनाशिनी ।
 कलिकल्मषरूपा च नित्यानन्दकरी कृपा ॥ ८६ ॥

कृपावती कुलवती कैलासाचलवासिनी ।
 वामदेवी वामभागा गोविन्दप्रियकारिणी ॥ ८७ ॥
 नरेन्द्रकन्या योगेशी योगिनी योगरूपिणी ।
 योगसिद्धा सिद्धरूपा सिद्धिक्षेचनिवासिनी ॥ ८८ ॥
 क्षेचाधिष्ठातृरूपा च क्षेचातीता कुलप्रदा ।
 केशवानन्ददात्री च केशवानन्ददायिनी ॥ ८९ ॥
 केशवा केशवप्रीता केशवी केशवप्रिया ।
 रासक्रीडाकरी रासवासिनी राससुन्दरी ॥ ९० ॥
 गोकुलान्वितदेहा च गोकुलत्वप्रदायिनी ।
 लवझनामी नारझी नारझकुलमण्डना ॥ ९१ ॥
 एलालवझकर्पूरमुखवासमुखान्विता ।
 मुख्या मुख्यप्रदा मुख्यरूपा मुख्यनिवासिनी ॥ ९२ ॥
 नारायणी कृपातीता करुणामयकारिणी ।
 कारुण्या करुणा कर्णा गोकर्णा नागकर्णिका ॥ ९३ ॥
 सर्पिणी कौलिनी क्षेचवासिनी जगदन्वया ।
 जटिला कुटिला नीला नीलान्वरधरा शुभा ॥ ९४ ॥
 नीलान्वरविधात्री च नीलकण्ठप्रिया तथा ।
 भगिनी भागिनी भोग्या कृष्णभोग्या भगेश्वरी ॥ ९५ ॥
 बलेश्वरी बलाराध्या कान्ता कान्तनितन्विनी ।
 नितन्विनी रूपवती युवती कृष्णपीवरी ॥ ९६ ॥
 विभावरी वेचवती सङ्कटा कुटिलालका ।
 नारायणप्रिया शैला खड़कणीपरिमोहिता ॥ ९७ ॥

द्विपातमोहिता प्रातराशिनी नवनीतिका ।
 नवीना नवनारी च नारङ्गफलशोभिता ॥ ६८ ॥
 हैमी हेममुखी चन्द्रमुखी शशिसुशोभना ।
 अर्घचन्द्रधरा चन्द्रबस्तुभा रोहिणी तमिः ॥ ६९ ॥
 तिमिङ्गिलकुलामोदमत्यरूपाऽङ्गहारिणी ।
 कारणी सर्वभूतानां कार्यातीता किशोरिणी ॥ १०० ॥
 किशोरवस्तुभा केशकारिका कामकारिका ।
 कामेश्वरी कामकला कालिन्दीकुलदीपिका ॥ १०१ ॥
 कलिन्दतनयातीरवासिनी तीरगेहिनी ।
 कादन्बरीपानपरा कुसुमामोदधारिणी ॥ १०२ ॥
 कुमुदा कुमुदानन्दा कृष्णेशी कामवस्तुभा ।
 तर्कालीवैजयन्ती च निन्बद्वाढिन्बरूपिणी ॥ १०३ ॥
 विष्णुदक्षप्रिया कृष्णान्बरा विष्णुपमस्तनी ।
 विष्णात्मिका विष्णवपुर्विष्णुदक्षनिवासिनी ॥ १०४ ॥
 तुलसीतोषिका तैतिलानन्दपरितोषिका ।
 गजमुक्ता महामुक्ता महामुक्तिफलप्रदा ॥ १०५ ॥
 अनङ्गमोहिनी शक्तिरूपा शक्तिस्वरूपिणी ।
 पञ्चशक्तिस्वरूपा च शैशवानन्दकारिणी ॥ १०६ ॥
 गजेन्द्रगामिनी श्यामलताऽनङ्गलता तथा ।
 योषितशक्तिस्वरूपा च योषिदानन्दकारिणी ॥ १०७ ॥
 प्रेमप्रिया प्रेमरूपा प्रेमानन्दतरङ्गिनी ।
 प्रेमहारा प्रेमदाची प्रेमशक्तिमयी तथा ॥ १०८ ॥

कृष्णप्रेमवती धन्या कृष्णप्रेमतरङ्गिणी ।
 प्रेमभक्तिप्रदा प्रेमा प्रेमानन्दतरङ्गिणी ॥ १०६ ॥
 प्रेमक्रीडापरीताङ्गी प्रेमभक्तिरङ्गिणी ।
 प्रेमार्थदायिनी सर्वश्वेता नित्यतरङ्गिणी ॥ ११० ॥
 हावभावान्विता रौद्रा रुद्रानन्दप्रकाशिनी ।
 कपिला शृङ्खला केशपाशसम्बन्धिनी धटी ॥ १११ ॥
 कुटीरवासिनी धूम्रा धूम्रकेशा जलोदरी ।
 ब्रह्मारण्डगोचरा ब्रह्मरूपिणी भवभाविनी ॥ ११२ ॥
 संसारनाशिनी शैवा शैवलानन्ददायिनी ।
 शिशिरा हेमरागाढा मेषरूपाऽतिसुन्दरी ॥ ११३ ॥
 मनोरमा वेगवती वेगाढा वेदवादिनी ।
 दयान्विता दयाधारा दयारूपा सुसेविनी ॥ ११४ ॥
 किशोरसङ्गसंसर्गा गौरचन्द्रानना कला ।
 कलाधिनाथवद्ना कलानाथाधिरोहिणी ॥ ११५ ॥
 विरागकुशला हेमपिङ्गला हेममण्डना ।
 भारण्डीरतालवनगा कौवर्ती पीवरी शुकी ॥ ११६ ॥
 शुकदेवगुणातीता शुकदेवप्रिया सखी ।
 विकलोक्पर्णिणी कोषा कौषियान्वरधारिणी ॥ ११७ ॥
 कौषावरी कोषरूपा जगदुत्पत्तिकारिका ।
 सृष्टिस्थितिकरी संहारिणी संहारकारिणी ॥ ११८ ॥
 केशशैवलधात्री च चन्द्रगात्रा सुकोमला ।
 पद्माङ्गरागसंरागा विन्ध्याद्रिपरिवासिनी ॥ ११९ ॥

विन्ध्यालया श्यामसखी सखी संसाररागिणी ।
 भूता भविष्या भव्या च भव्यगाचा भवातिगा ॥ १२० ॥
 भवनाशालकारिग्राकाशरूपा सुवेशिनी ।
 रतिरज्ञपरित्यागा रतिवेगा रतिप्रदा ॥ १२१ ॥
 तेजस्विनी तेजरूपा कैवल्यपथदा शुभा ।
 मुक्तिहेतुमुक्तिहेतुलङ्घिनी लङ्घनक्षमा ॥ १२२ ॥
 विशालनेचा वैशाली विशालकुलसम्भवा ।
 विशालगृहवासा च विशालवद्री रतिः ॥ १२३ ॥
 भक्त्यतीता भक्तिर्भक्तिका शिवभक्तिदा ।
 शिवशक्तिस्वरूपा च शिवार्द्धाङ्गविहारिणी ॥ १२४ ॥
 शिरीषकुसुमामोदा शिरीषकुसुमोच्चला ।
 शिरीषमृद्गो शैरीषी शिरीषकुसुमाळतिः ॥ १२५ ॥
 वामाङ्गहारिणी विष्णोः शिवभक्तिसुखान्विता ।
 विजिता विजितामोदा गगणा गणतोषिता ॥ १२६ ॥
 हयास्या हेरम्बसुता गणमाता सुखेश्वरी ।
 दुःखहन्त्री दुःखहरा सेवितेस्मितसर्वदा ॥ १२७ ॥
 सर्वज्ञत्वविधाची च कुलक्षेचनिवासिनी ।
 लवज्ञा पाण्डवसखी सखीमध्यनिवासिनी ॥ १२८ ॥
 ग्राम्या गीता गया गम्या गमनातीतनिर्भरा ।
 सर्वाङ्गसुन्दरी गज्ञा गज्ञाजलमयी तथा ॥ १२९ ॥
 गङ्गेरिता पूतगाचा पवित्रकुलदीपिका ।
 पवित्रगुणशीलाद्या पवित्रानन्ददायिनी ॥ १३० ॥

पवित्रगुणसीमाव्या पवित्रकुलदीपनी ।
 कम्यमाना कंसहरा विन्ध्याचलनिवासिनी ॥ १३१ ॥
 गोवर्षनेश्वरी गोवर्षनहास्या हयाकृतिः ।
 मीनावतारा मीनेशी गगणेशी हया गजी ॥ १३२ ॥
 हरिणी हारिणी हारधारिणी कनकाकृतिः ।
 विद्युत्यभा विप्रमाता गोपमाता गयेश्वरी ॥ १३३ ॥
 गवेश्वरी गवेशी च गवीशी गवि वासिनी ।
 गतिज्ञा गीतकुशला दनुजेन्द्रनिवारिणी ॥ १३४ ॥
 निर्बाणधाची नैर्बाणी हेतुयुक्ता गयोत्तरा ।
 पर्वताधिनिवासा च निवासकुशला तथा ॥ १३५ ॥
 संन्यासधर्मकुशला संन्यासेशी शरन्मुखी ।
 शरञ्चन्द्रमुखी श्यामहारा क्षेत्रनिवासिनी ॥ १३६ ॥
 वसन्तरागसंरागा वसन्तवसनाकृतिः ।
 चर्तुभुजा षड्भुजा च द्विभुजा गौरविग्रहा ॥ १३७ ॥
 सहस्रास्या विहास्या च मुद्रास्या मुददायिनी ।
 ग्राणप्रिया ग्राणरूपा ग्राणरूपिण्यपाटता ॥ १३८ ॥
 कृष्णप्रीता कृष्णरता कृष्णतोषणत्यरा ।
 कृष्णप्रेमरता कृष्णभक्ता भक्तफलप्रदा ॥ १३९ ॥
 कृष्णप्रेमा प्रेमभक्ता हरिभक्तिप्रदायिनी ।
 चैतन्यरूपा चैतन्यप्रिया चैतन्यरूपिणी ॥ १४० ॥
 उग्ररूपा शिवकोडा कृष्णकोडा जलोदरी ।
 महोदरी महादुर्गकालारसुखवासिनी ॥ १४१ ॥

चन्द्रावली चन्द्रकेशी चन्द्रप्रेमतरङ्गिणी ।
 समुद्रमथनोङ्गुता समुद्रजलवासिनी ॥ १४२ ॥
 समुद्रासृतरूपा च समुद्रजलवासिका ।
 केशपाशरता निद्रा चुधा प्रेमतरङ्गिका ॥ १४३ ॥
 दूर्बादलश्यामतनुर्दूर्बादलतनुच्छविः ।
 नागरा नागरीरागा नागरानन्दकारिणी ॥ १४४ ॥
 नागरालिङ्गनपरा नागराङ्गनमङ्गला ।
 उच्चनीचा हैमवतीप्रिया कृष्णतरङ्गदा ॥ १४५ ॥
 प्रेमालिङ्गनसिङ्गाङ्गी सिङ्गसाध्यविलासिका ।
 मङ्गलामोदजननी मेखलामोदधारिणी ॥ १४६ ॥
 रत्नमञ्जीरभूषणाङ्गी रत्नभूषणभूषणा ।
 जन्मालमालिका कृष्णप्राणा प्राणविमोचना ॥ १४७ ॥
 सत्यप्रदा सत्यवती सेवकानन्ददायिका ।
 जगद्योनिर्जंगद्वीजा विचिच्चमणिभूषणा ॥ १४८ ॥
 राधारमणकान्ता च राधा राधनरूपिणी ।
 कैलासवासिनी कृष्णप्राणसर्वस्वदायिनी ॥ १४९ ॥
 कृष्णावतारनिरता कृष्णभक्तफलार्थिनी ।
 याचकायाचकानन्दकारिणी याचकोच्चना ॥ १५० ॥
 हरिभूषणभूषाञ्चाऽनन्दयुक्ताऽङ्गपादगा ।
 है है—तालधरा थै थैशब्दशक्तिप्रकाशिनी ॥ १५१ ॥
 हे हे—शब्दस्वरूपा च हीही—वाक्यविशारदा ।
 जगदानन्दकर्ती च सान्द्रानन्दविशारदा ॥ १५२ ॥

परिष्ठिता परिष्ठितगुणा परिष्ठितानन्दकारिणी ।
 परिपालनकर्त्तीं च तथा स्थितिविनोदिनी ॥ १५३ ॥
 तथा संहारशब्दाद्या विद्वज्जनमनोहरा ।
 विदुषां प्रीतिजननी विद्वत्मेमविवर्णिनी ॥ १५४ ॥
 नादेशी नादरूपा च नादविन्दुविधारिणी ।
 शून्यस्थानस्थिता शून्यरूपपादपवासिनी ॥ १५५ ॥
 कार्त्तिकप्रतकर्त्तीं च वसनाहारिणी तथा ।
 जलाशया जलतला शिलातलनिवासिनी ॥ १५६ ॥
 कुट्रीटाङ्गसंसर्गा सङ्गदोषविनाशिनी ।
 कोटिकन्दर्पलावण्या कन्दर्पकोटिसुन्दरी ॥ १५७ ॥
 कन्दर्पकोटिजननी कामवीजप्रदायिनी ।
 कामशास्त्रविनोदा च कामशास्त्रप्रकाशिनी ॥ १५८ ॥
 कामप्रकाशिका कामिन्यणिमाद्यसिद्धिदा ।
 यामिनी यामिनीनाथवदना यामिनीश्वरी ॥ १५९ ॥
 यागयोगहरा भुक्तिमुक्तिदाची हिरण्यदा ।
 कपालमालिनी देवी धामरूपिण्यपूर्वदा ॥ १६० ॥
 कृपान्विता गुणा गौण्या गुणातीतफलप्रदा ।
 कुष्माण्डभूतवेतालनाशिनी शरदाऽन्विता ॥ १६१ ॥
 श्रीतला शवला हेला लीला लावण्यमङ्गला ।
 विद्यार्थिनी विद्यमाना विद्या विद्यास्वरूपिणी ॥ १६२ ॥
 आन्वीक्षिकी शास्त्ररूपा शास्त्रसिद्धान्तकारिणी ।
 नागेन्द्रा नागमाता च क्रीडाकौतुकरूपिणी ॥ १६३ ॥

हरिभावनशीला च हरितोघणतत्परा ।
 हरिग्राणा हरग्राणा शिवग्राणा शिवान्विता ॥ १६४ ॥
 नरकार्णवसंहन्त्री नरकार्णवनाशिनी ।
 नरेष्वरी नरातीता नरसेव्या नराङ्गना ॥ १६५ ॥
 यशोदानन्दनप्राणवस्तुभा हरिवस्तुभा ।
 यशोदानन्दना रम्या यशोदानन्दनेष्वरी ॥ १६६ ॥
 यशोदानन्दना क्रीड़ा यशोदाक्रोड़वासिनी ।
 यशोदानन्दनप्राणा यशोदानन्दनार्थदा ॥ १६७ ॥
 वत्सला कोशला काला करुणार्णवरूपिणी ।
 स्वर्गलक्ष्मीर्भूमिलक्ष्मीद्रौपदी पाण्डवप्रिया ॥ १६८ ॥
 तथाज्ञुनसखी भौमी भैमी भीमकुलोद्धाहा ।
 भुवना मोहना क्षीणा पानासक्ततरा तथा ॥ १६९ ॥
 पानार्थिनी पानपाचा पानपानन्ददायिनी ।
 दुग्धमन्यनकर्मच्छा दधिमन्यनतत्परा ॥ १७० ॥
 दधिभाण्डार्थिनी कृष्णक्रोधिनी नन्दनाङ्गना ।
 घृतलिप्ता तक्रयुक्ता यमुनापारकौतुका ॥ १७१ ॥
 विचित्रकथका कृष्णहास्यभाषणतत्परा ।
 गोपाङ्गनावेष्टिता च कृष्णसङ्गार्थिनी तथा ॥ १७२ ॥
 रासासक्ता रासरतिरासवासक्तवासना ।
 हरिद्रा हरिता हारीण्यनन्दार्पितचेतना ॥ १७३ ॥
 निश्चेतन्या च निश्चेता तथा दारुहरिद्रिका ।
 सुबलस्य स्वसा कृष्णभार्या भाषातिवेगिनी ॥ १७४ ॥

श्रीदामस्य सखी दाम दामिनी दामधारिणी ।
 कैलासिनी केशिनी च हरिदन्वरधारिणी ॥ १७५ ॥
 हरिसान्निधदाची च हरिकौतुकमङ्गला ।
 हरिप्रदा हरिदारा यमुनाजलवासिनी ॥ १७६ ॥
 जैचप्रदा जितार्थी च चतुरा चातुरी तमी ।
 तमिस्त्रात्तपरूपा च रौद्ररूपा यशोर्थिनी ॥ १७७ ॥
 कृष्णार्थिनी कृष्णकला कृष्णानन्दविधायिनी ।
 कृष्णार्थवासना कृष्णरागिणी भवभाविनी ॥ १७८ ॥
 कृष्णार्थरहिता भक्ता भक्तभक्तिशुभप्रदा ।
 श्रीकृष्णरहिता दीना तथा विरहिणी हरे ॥ १७९ ॥
 मधुरा मधुराराजगेहभावनभावना ।
 श्रीकृष्णभावनामोदा तथोन्मादविधायिनी ॥ १८० ॥
 कृष्णार्थव्याकुला कृष्णसारचर्मधरा शुभा ।
 अलकेश्वरपूज्या च कुवेरेश्वरबल्लभा ॥ १८१ ॥
 धनधान्यविधाची च जाया काया हया हयी ।
 प्रणवा प्रणवेशी च प्रणवार्थस्वरूपिणी ॥ १८२ ॥
 ब्रह्मविष्णुशिवार्धाङ्गहारिणी शैवशिंसपा ।
 राक्षसीनाशिनी भूतप्रेतप्राणविनाशिनी ॥ १८३ ॥
 सकलेस्तिदाची च शची साध्वी अरुन्धती ।
 पतिव्रता पतिप्राणा पतिवाक्यविनोदिनी ॥
 अशेषसाधनी कल्पवासिनी कल्परूपिणी ॥ १८४ ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे पञ्चमरात्रे श्रीराधिकानामसहस्रं
 पञ्चमोऽथायः ॥ ५ ॥

षष्ठोऽध्यायः ॥

—•—

श्रीमहादेव उवाच ।

इत्येतत् कथितं देवि राधानामसहस्रकं ।
 यः पठेत् पाठयेद्वापि तस्य तुष्टिं माधवः ॥ १ ॥
 किन्तस्य यमुनाभिर्बा नदीभिः सर्वतः प्रिये ।
 कुरुक्षेचादितीर्थैश्च यस्य तुष्टो जनार्हनः ॥ २ ॥
 स्तोचस्यास्य प्रसादेन किं न सिद्धति भूतले ।
 ब्राह्मणो ब्रह्मवर्च्छस्वी क्षचियो जगतीपतिः ॥ ३ ॥
 वैश्यो निधिपतिर्भूयात् शूद्रो मुच्येत जन्मतः ।
 ब्रह्महत्यासुरापानस्तेयादेरतिपातकात् ॥ ४ ॥
 सद्यो मुच्येत देवेशि सत्यं सत्यं न संशयः ।
 राधानामसहस्रस्य समानं नास्ति भूतले ॥ ५ ॥
 स्वर्गे वाप्यथ पाताले गिरौ वा जलतोऽपि वा ।
 नातःपरं शुभं स्तोचं तीर्थं नातःपरं परं ॥ ६ ॥
 एकादश्यां शुचिर्भूत्वा यः पठेत् सुसमाहितः ।
 तस्य सर्वार्थसिद्धिः स्याच्छृणुयाद्वा सुशोभने ॥ ७ ॥
 द्वादश्यां पौर्णमास्यां वा तुलसीसन्निधौ शिवे ।
 यः पठेत् शृणुयाद्वापि तस्य तत्तत् फलं शृणु ॥ ८ ॥
 अश्वमेधं राजसूयं वार्हस्यत्यं तथा चिकं ।
 अतिराचं वाजपैयमग्निष्ठोमं तथा शुभं ॥ ९ ॥

कृत्वा यत् फलमाप्नोति श्रुत्वा तत्फलमाप्नुयात् ।
 कार्त्तिके चाष्टमीं प्राप्य पठेद्वा शृणुयादपि ॥ १० ॥
 सहस्रयुगकल्पान्तं वैकुण्ठवसतिं स्वभेत् ।
 ततश्च ब्रह्मभवने शिवस्य भवने पुनः ॥ ११ ॥
 सुराधिनाथभवने पुनर्याति सत्त्वोकतां ।
 गङ्गातीरं समासाद्य यः पठेत् शृणुयादपि ॥ १२ ॥
 विष्णोः सारूप्यमायाति सत्यं सत्यं सुरेश्वरि ।
 मम वक्त्रगिरेर्जाता पार्वतीवदनाश्रिता ॥ १३ ॥
 राधानामसहस्राख्या नदी चैलोक्यपावनी ।
 पव्यते हि मया नित्यं भक्त्या शक्त्या यथोचितं ॥ १४ ॥
 मम प्राणसमं ह्येतत् तव प्रीत्या प्रकाशितं ।
 नाभक्ताय प्रदातव्यं पाषणडाय कदाचन ॥
 नास्त्विकायाविरागाय रागयुक्ताय सुन्दरि ॥ १५ ॥
 तथा देयं महास्तोचं हरिभक्ताय शङ्करि ।
 वैष्णवेषु यथाशक्ति दाचे पुण्यार्थशालिने ॥ १६ ॥
 राधा नाम सुधावारि मम वक्त्रसुधाम्बुधेः ।
 उद्भृताऽसौ त्वया यत्नात् यतः स्वं वैष्णवाग्रणीः ॥ १७ ॥
 विशुद्धसत्त्वाय यथार्थवादिने
 द्विजस्य सेवानिरताय मन्त्रिणे ।
 दाचे यथाशक्ति सुभक्तमानसे
 राधापद्ध्यानपराय शोभने ॥ १८ ॥
 हरिपादाञ्जमधुपमनोभूताय मानसे ।

राधापादसुधास्वादशालिने वैष्णवाय च ॥ १९ ॥
 दद्यात् स्तोत्रं महापुण्यं हरिभक्तिप्रसाधनं ।
 जन्मान्तरं न तस्यास्ति राधाकृष्णपदार्थिनः ॥ २० ॥
 मम प्राणा वैष्णवा हि तेषां रक्षार्थमेव हि ।
 शूलं मया धार्थते हि नान्यथा मैचकारणं ॥ २१ ॥
 हरिभक्तिद्विषामर्थे शूलं संधार्थते मया ।
 शृणु देवि यथार्थं मे गदितं त्वयि सुब्रते ॥ २२ ॥
 भक्तासि मे प्रियासि त्वमदः स्तेहात् प्रकाशितं ।
 कदापि नोच्यते देवि मया नामसहस्रकं ॥ २३ ॥
 किं परं त्वां प्रवश्यामि प्राणदुर्लयं मम प्रिये ।
 स्तोत्रं मन्त्रं राधिकाया यन्त्रं कवचमेव हि ॥ २४ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे पञ्चमरात्रे षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

सप्तमोऽध्यायः ॥

◀▶

श्रीपार्वत्युवाच ।

कैलासवासिन् भगवन् भक्तानुग्रहकारक ।
 राधिकाकवचं पुण्यं कथयस्व मम प्रभो ॥ १ ॥
 यद्यस्ति करुणा नाथ चाहि मां दुःखतो भयात् ।
 त्वमेव शरणं नाथ शूलपाणे पिनाकधृक् ॥ २ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

श्रृणुष्व गिरिजे तुभ्यं कवचं पूर्वसूचितं ।
 सर्वरक्षाकरं पुण्यं सर्वहत्याहरं परं ॥ ३ ॥
 हरिभक्तिप्रदं साक्षात् भक्तिमुक्तिप्रसाधनं ।
 चैलोक्याकर्षणं देवि हरिसान्निध्यकारकं ॥ ४ ॥
 सर्वच जयदं देवि सर्वशब्दभयावहं ।
 सर्वेषाच्चैव भूतानां मनोदृष्टिकरं परं ॥ ५ ॥
 चतुर्बाहुमुक्तिजनकं सदानन्दकरं परं ।
 राजसूयाश्वसेधानां यज्ञानां फलदायकं ॥ ६ ॥
 इदं कवचमन्त्रात्वा राधामन्त्रच्च यो जपेत् ।
 स नाप्रोति फलन्तस्य विग्रहस्य पदे पदे ॥ ७ ॥
 कृष्णरस्य महादेवोऽनुष्टुप्छन्दश्च कीर्तिः ।
 राधाऽस्य देवता प्रोक्ता रां—वीजं कीलकं सूतं ॥ ८ ॥
 धर्मार्थकाममोक्षेषु विनियोगः प्रकर्त्तिः ।
 श्रीराधा मे शिरः पातु ललाटं राधिका तथा ॥ ९ ॥
 श्रीमती नेत्रयुगलं कर्णौ गोपेन्द्रनन्दिनी ।
 हरिप्रिया नासिकाच्च भूयुगं शशिशोभना ॥ १० ॥
 ओष्ठं पातु कृपा देवी अधरं गोपिका तथा ।
 दृष्टभानुसुता दन्तान् चिबुकं गोपनन्दिनी ॥ ११ ॥
 चन्द्रावली पातु गरुडं जिह्वां कृष्णप्रिया तथा ।
 करुणं पातु हरिप्राणा हृदयं विजया तथा ॥ १२ ॥
 बाहू द्वौ चन्द्रवदना उदरं सुबलस्वसा ।

कोटियोगान्विता पातु पादौ सौभद्रिका तथा ॥ १३ ॥
 नखान् चन्द्रमुखी पातु गुल्फौ गोपालबस्त्रभा ।
 नखान् विधुमुखी हेवी गोपी पादतलं तथा ॥ १४ ॥
 शुभप्रदा पातु पृष्ठं कक्षौ श्रीकान्तबस्त्रभा ।
 जानुदेशं जया पातु हरिणी पातु सर्वतः ॥ १५ ॥
 वाक्यं बाणी सदा पातु धनागारं धनेश्वरी ।
 पूर्वान्दिशं कृष्णरता कृष्णप्राणा च पश्चिमां ॥ १६ ॥
 उत्तरां हरिता पातु दक्षिणां दृष्टभानुजा ।
 चन्द्रावली नैशमेव दिवा छ्वेडितमेखला ॥ १७ ॥
 सौभाग्यदा मध्यदिने सायाह्ने कामरूपिणी ।
 रौद्री प्रातः पातु मां हि गोपिनी रजनीक्षये ॥ १८ ॥
 हेतुदा सङ्गवे पातु केतुमाला दिवार्द्धके ।
 शेषाऽपराह्नसमये शमिता सर्वसन्धिषु ॥ १९ ॥
 योगिनी भोगसमये रतौ रतिप्रदा सदा ।
 कामेशी कौतुके नित्यं योगे रत्नावली मम ॥ २० ॥
 सर्वदा सर्वकार्येषु राधिका कृष्णमानसा ।
 इत्येतत् कथितं देवि कवचं परमाङ्गुतं ॥ २१ ॥
 सर्वरक्षाकरं नाम महारक्षाकरं परं ।
 प्रातर्मध्याह्नसमये सायाह्ने प्रपठेद्यदि ॥ २२ ॥
 सर्वार्थसिद्धिस्तस्य स्यात् यद्यन्मनसि वर्तते ।
 राजदारे सभायाच्च संग्रामे शचुसङ्कटे ॥ २३ ॥
 प्राणार्थनाशसमये यः पठेत् प्रयतो नरः ।

तस्य सिद्धिर्भवेहेवि न भयं विद्यते क्वचित् ॥ २५ ॥
 आराधिता राधिका च तेन सत्यं न संशयः ।
 गङ्गास्नानात् हरेन्मिश्रहणाद्यत् फलं लभेत् ॥ २६ ॥
 तत् फलं तस्य भवति यः पठेत् प्रयतः शुचिः ।
 हरिद्रारोचनाचन्द्रमणिडतं हरिचन्दनं ॥ २७ ॥
 कृत्वा लिखित्वा भूज्ज्ञं च धारयेत् मस्तके भुजे ।
 करणे वा देवदेवेशि स हरिनार्चि संशयः ॥ २८ ॥
 कवचस्य प्रसादेन ब्रह्मा रुद्धिं स्थितिं हरिः ।
 संहारच्चाहं नियतं करोमि कुरुते तथा ॥ २९ ॥
 वैष्णवाय विशुद्धाय विरागगुणशालिने ।
 दद्यात् कवचमव्यग्रमन्यथा नाशमाप्नुयात् ॥ ३० ॥
 इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे पञ्चमरात्रे सर्वंरक्षाकारं राधाकवचं
 समाप्तं सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

अष्टमोऽध्यायः ॥

श्रीनारद उवाच ।

महादेव महादेव देवदेव जगत् पते ।
 मन्त्रार्थं कृष्णमन्त्रानां गूढं राधामनुं प्रभो ॥
 वक्तुमर्हसि देवेश भक्तं मां शशिखण्डधृक् ॥ १ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

कृष्णमन्त्रार्थमेवाशु वक्ष्यामि शृणु नारद ।
 ककारात् स्तृष्टिरूपोऽसौ लकारात् स्थितिरेव च ॥ २ ॥
 संहारात् ई भवेन्नित्यं निर्बाणाद्विन्दुरेव च ।
 ककाराङ्गीतिमापन्ना यमदूता भवन्ति हि ॥ ३ ॥
 ऋकारात् पातकानि स्युः पलायनपराणि च ।
 घकारोऽच्चारणात् सर्वे भूता राक्षसपन्नगाः ॥ ४ ॥
 विद्रवन्ति भयात्ता वै णकाराङ्गोगराशयः ।
 अकारात् सर्वतः शनितिरेष कल्पद्रुमो मनुः ॥ ५ ॥
 ककारो मुखचन्द्रोऽस्य ऋकारो नेत्रमण्डलं ।
 घकारो बाहुयुगलं णकारः पादमेव च ॥ ६ ॥
 अकारः सर्वगाचाणि शृणुष्व हिजसत्तम ।
 पुनरन्यत् प्रवक्ष्यामि शृणुष्व हिजसत्तम ॥ ७ ॥
 ककाराङ्गुरूपत्वात् स्तृष्टिकर्त्ता जनार्दनः ।
 ऋकारात् स्तृष्टिकर्त्ताऽसौ वेदवेद्यो हरिः स्वयं ॥ ८ ॥
 घकारात् शिवरूपत्वात् स्तृष्टिस्थित्यन्तकारकः ।
 णकारात् श्वेतरूपत्वात् निर्बाणफलदायकः ॥ ९ ॥
 जगद्वीजसर्वमायाविसर्गः परिकीर्तितः ।
 कृष्णनामार्थं एवोक्तः परं शृणु महामते ॥ १० ॥
 मा लक्ष्मीः प्रोच्यते वेदे धवस्तस्याः पतिर्हरिः ।
 अतो माधवनामाऽसौ प्रोच्यते पुरुषोक्तमः ॥ ११ ॥
 मा शोभा तेजसो मूर्त्तिर्निराकारस्य तेजसः ।

धवस्तस्य हरिः साक्षान्माधवोऽसौ प्रकीर्तिः ॥ १२ ॥
 विष्णुर्विभवनत्वाच्च व्यापकत्वाच्च नारद ।
 भावनत्वाच्च वर्णानां विष्णुरेव ततः स्मृतः ॥ १३ ॥
 काशो दीप्तिमतो यस्मात् प्रकाशः सर्वजन्मनां ।
 प्रभुः प्रभवनत्वाच्च ततः काशः प्रभुः स्मृतः ॥ १४ ॥
 चैतन्यभूतो जीवानां यतश्चैतन्यवर्जिताः ।
 जडीभूता भवन्तीह चैतन्यस्तु ततः स्मृतः ॥ १५ ॥
 सेवते एष वा भूत्वा यस्मिन् कृष्णशरीरतः ।
 अतः केशवनामाऽसौ सेव्यते पुरुषः परः ॥ १६ ॥
 हृषीकाणामिन्द्रियाणामीशः संप्रोच्यते यतः ।
 अतो नारद लोऽकेस्मिन् हृषीकेश इति स्मृतः ॥ १७ ॥
 जनानर्हयते यस्मात् प्रलये महति द्विज ।
 अतः स प्रोच्यते विदे जनार्हन इति प्रभुः ॥ १८ ॥
 नारा जलमिति प्रोक्ता अयनं तस्य ता यतः ।
 अतो नारायणो नाम गीयते पुरुषोत्तमः ॥ १९ ॥
 नारं नरसमूहे च अयनं ते यतः प्रभो ।
 अयनं स साक्षिभूतो यतो नारायणः परः ॥ २० ॥
 गां पृथ्वीं स्वर्गमेवाथ वाचं वा पश्वोऽपिवा ।
 तेजसो वा पालकोऽसौ गोपालस्तु ततः स्मृतः ॥ २१ ॥
 बालकत्वाच्च बालोऽसौ कृष्णवर्णगतो यतः ।
 बालकृष्ण इति प्रोक्तो यतोऽसौ पुरुषोत्तमः ॥ २२ ॥
 वाशब्दबोधे वायुश्च लादान—ग्रहणेन च ।

ककारो ब्रह्मणो रूपमतो बालक उच्यते ॥ २३ ॥
 कर्ता हर्ता पालयिता दाता भोक्ता कृपामयः ।
 नाथोऽयं जगतां यस्मात् जगन्नाथस्तः सृतः ॥ २४ ॥
 हरिहरणशीलत्वात् पापानां दुःखयोनिनां ।
 नरसिंहवपुर्यस्मादतो ब्रह्मन् हरिः सृतः ॥ २५ ॥
 न च्यवन्ति यतो भक्ता महति प्रलये सति ।
 अतोऽच्यतः स विश्वात्मा गीयते पुरुषोत्तमः ॥ २६ ॥
 चुतिहीनोऽव्ययो यस्मादथवाच्युत इष्यते ।
 जंगतामादिभूतश्च मध्यश्वान्तश्च यः सृतः ॥ २७ ॥
 अतो वेदे पुराणे च अनादिः परिकीर्तितः ।
 गवामिन्द्रः सृतो यस्माद्वाचामिन्द्रस्तःपरं ॥ २८ ॥
 अतो गोविन्द इति च कीर्त्यते वेदवादिभिः ।
 इति नामरहस्यं ते गदिनं परमाङ्गतं ॥ २९ ॥
 नास्त्वयन्तं नामतस्तस्य याथार्थं मुनिपुङ्गव ।
 यदि पृथिव्या धूस्त्वादेगणनाकरणमृश्मः ॥ ३० ॥
 भविष्यति तथापीशो नाम्नां नैव तु शक्यते ।
 जन्मान्तरसहस्रेषु नैव नैव हिंजत्तम ॥ ३१ ॥

इति श्रीनारदपञ्चरात्रे ज्ञानान्वतसारे पञ्चमरात्रे मन्त्रनामरहस्यं
 अष्टमोऽथायः ॥ ८ ॥

नवमोऽध्यायः ॥

नारद उवाच ॥

अधुना श्रोतुमिद्धामि रहस्यं परमाङ्गुतं ।
ये ये मन्त्राश्च श्रीमत्या राधिकायाः सुगोपिताः ।
तन्मे ब्रूहि महादेव यद्यनुग्राह्यतां मयि ॥ १ ॥

महादेव उवाच ॥

शृणु नारद वक्ष्यामि पार्वत्यै यत् प्रकाशितं ।
नैव तत्त्वां प्रवक्ष्यामि शृणुच्च गदतो मम ॥ २ ॥
वह्निवीजं क्रोशयुक्तं तथा विन्दुविभूषितं ।
एतद्वीजं मुनिश्रेष्ठ वीजं चैलोक्यपूजितं ॥ ३ ॥
एकाक्षरोऽयं विप्रेन्द्र मनुः सर्वफलप्रदः ।
पुरञ्चरणकन्मची जपेत्सूक्ष्मद्वयं सुधीः ॥ ४ ॥
अथान्यं मन्त्रराजन्तु शृणु कल्पद्रुमं महत् ।
निजवीजं ततो माया कामवीजमतः परं ॥ ५ ॥
राधायै वह्निजायान्तो मन्त्रोऽयं कल्पपादपः ।
प्रातःकृत्यादिकं सर्वं पूर्ववत् परिकल्पयेत् ॥ ६ ॥
यागस्थानं ततो गत्वा स्थानासनपरिग्रहं ।
भूतशुद्ध्यादिकं कृत्वा प्राणायामन्तु मूलतः ॥ ७ ॥
कृष्णरस्य महादेवो गायत्री क्वन्द एव च ।
देवता राधिका प्रोक्ता सर्वशास्त्रेषु गोपिता ॥ ८ ॥

एवं कृष्णादिकं कृत्वा रां-वीजेनाङ्गकल्पना ।
 ततो ध्यायेत् परां देवीं काञ्चनाभां वरप्रदां ॥ ८ ॥
 किशोरीं कृष्णसहितां नीलाम्बरधरां शुभां ।
 दक्षिणे धृतताम्बूलां पाणौ वामे समुज्जकं ॥ ९ ॥
 धारयन्तीं स्वर्णभूषां सदा कृष्णानुरागिणीं ।
 कृष्णास्यनयनासक्तां हारनूपुरभूषितां ॥ १० ॥
 एवं ध्यात्वा मानसैस्तामुपचारैः समर्चयेत् ।
 ततो ध्यात्वा पुनर्देवीं संख्याप्य स्वपुरःस्थले ॥ १२ ॥
 ग्राणप्रतिष्ठामन्त्रेण ग्राणान् ग्राणेषु योजयेत् ।
 ततः पादादिकं दक्ष्वा मूलमन्त्रेण मन्त्रवित् ॥ १३ ॥
 यथाविधि धूपदीपनैवेद्यैः परिपूजयेत् ।
 पुण्याङ्गलिं पञ्चधा च दक्ष्वा मन्त्रेण वैष्णवः ॥ १४ ॥
 शुक्लपुण्यैः सदा पूज्या तुलसीपञ्चसंयुता ।
 करवीरं तथा पञ्चं वकं काञ्चनमेव च ॥ १५ ॥
 शुक्लैरक्तैस्तथा पूज्या अन्यथा न समाचरेत् ।
 वैष्णवे सङ्गतिः कार्या वैष्णवे च सदा रतिः ॥ १६ ॥
 जन्माष्टमीं समासाद्य रोहिणीसंयुता यदि ।
 लभ्यते चोपवासो हि कर्त्तव्यः सर्वथा तदा ॥ १७ ॥
 नालाभे रोहिणीभे च सप्तमीं परिवर्जयेत् ।
 एवम्प्रकारतो ब्रह्मन् तथा गोष्ठाष्टमीं तिथिं ॥ १८ ॥
 उपवासः सदा कार्यो नान्यथा सिद्धिहानिहत् ।
 वैष्णवो यदि भुज्जीत एकादश्यां प्रमादतः ॥ १९ ॥

विष्णुवर्चनं वृथा तस्य नरकं घोरमामुयात् ।
वरं पितृबधं ब्रह्मन् मातृणां गमनं वरं ॥ २० ॥
एकादश्यां वैष्णवस्तु न भुज्जीत कदाचन ।
इत्येतत् कथितं सर्वं यत् पृष्ठोऽहमि ह द्विज ॥
हरेराश्र्वर्यभूतस्य किमन्यत् श्रोतुमिच्छसि ॥ २१ ॥

इति नारदपञ्चरात्रे ज्ञानाकृतसारे पञ्चमरात्रे राधामन्त्रकथनं
नवमोऽध्यायः ॥ ६ ॥

दशमोऽध्यायः ॥

नारद उवाच ॥

अधुना श्रोतुमिच्छामि शरीरस्य यथाक्रमं ।
का नाड्यः कतिधास्तच गतयो वायुसम्म्रमाः ॥ १ ॥
विशेषेण महादेव वक्तुमर्हसि माम्प्रति ।
त्वदन्यः संशयस्यास्योच्छेत्ता नैवोपलभ्यते ॥ २ ॥

महादेव उवाच ॥

शृणु नारद वच्यामि योगधारणमुत्तमं ।
तिस्त्रिकोश्यस्तदेह्न शरीरे नाडयो मताः ॥ ३ ॥
तासु मुख्या दश प्रोक्तास्तासु तिस्त्रोऽभ्यवस्थिताः ।
प्रधानो मेरुदण्डोऽत्र चन्द्रसूर्यांगिरूपिणी ॥ ४ ॥
शक्तिरूपा च सा नाडी साक्षादसृतविग्रहा ।
दक्षिणे पिङ्गलाख्या तु पुंरूपा सूर्यविग्रहा ॥ ५ ॥

हादिमीकुसुमप्रख्या विषाख्या मुनिभिः सृता ।
 मेरुमध्ये स्थिता या तु मूलदा ब्रह्मविग्रहा ॥ ६ ॥
 सर्वतेजोमयी सा तु सुषम्ना बहुरूपिणी ।
 तस्या मध्ये विचिच्चाख्या अमृतपूर्वाविनी शुभा ॥ ७ ॥
 सर्वदेवमयी सा तु योगिनां हृदयज्ञमा ।
 विसर्गाद्विन्दुपर्यन्तं व्याप्य तिष्ठति तत्त्वतः ॥ ८ ॥
 मूलाधारे चिकोणाख्ये इच्छाजालक्रियात्मके ।
 मध्ये स्वयम्भुलिङ्गन्तु कोटिसूर्यसमप्रभं ॥ ९ ॥
 तदूङ्के कामवीजन्तु फलशान्तीन्दुनादकं ।
 तदूङ्के तु शिखाकारा कुण्डली ब्रह्मविग्रहा ॥ १० ॥
 तद्वाह्ये हेमवर्णाभं रसवर्णं चतुर्दलं ।
 द्रुतहेमसमप्रख्यं पद्मं तत्र विभावयेत् ॥ ११ ॥
 तदूङ्केऽग्निसमप्रख्यं षड्दलं हीरकप्रभं ।
 कादिचान्तषड्वर्णेन युक्ताधिष्ठानसंज्ञकं ॥ १२ ॥
 मूलमाधाय षट्कोणं मूलाधारं ततो विदुः ।
 स्वशब्देन परं लिङ्गं स्वाधिष्ठानं ततो विदुः ॥ १३ ॥
 तदूङ्के नाभिदेशे तु मणिपूरं महत्प्रभं ।
 मेघाभं विद्युताभच्च बहुतेजोमयं ततः ॥ १४ ॥
 मणिवद्विन्नतत्पद्मं मणिपूरं तथोच्यते ।
 दशभिश्वन्दनैर्युक्तं डादिफान्ताक्षरान्वितं ॥ १५ ॥
 शिखेनाधिष्ठितं पद्मं विश्वलोकैककारणं ।
 तदूङ्केन हितं पद्ममुद्यदादित्यसन्निभं ॥ १६ ॥

कादिठान्ताक्षरैर्कंपचैश्चाज्यमधिष्ठितं ।
 तन्मध्ये बाणलिङ्गन्तु सूर्यायुतसमग्रम् ॥ १७ ॥
 शब्दब्रह्मयं शब्देनाहतं तच दृश्यते ।
 तेनाहताख्यं पद्मन्तु मुनिभिः परिकीर्त्यते ॥ १८ ॥
 आनन्दसदनं तत्तु पुरुषावेष्टितं परं ।
 तदूर्ध्वं न्तु विशुद्धाख्यं दलषोडशपङ्कजं ॥ १९ ॥
 रवेः षोडशकैर्युक्तं धूम्बवणं महतग्रभं ।
 विशुद्धं तनुते यस्माच्छीवस्याहं सलोकनात् ॥ २० ॥
 विशुद्धं पद्ममाख्यातं आकाशाख्यं महत् परं ।
 आज्ञाचक्रं तदूर्ध्वं तु आत्मनाधिष्ठितं परं ॥ २१ ॥
 आज्ञासंक्रमणं तच गुरोराज्ञेति कीर्तितं ।
 कैलासाख्ये तदूर्ध्वं तु बोधनी तु तदूर्ध्वतः ॥ २२ ॥
 एवच्च सर्वचक्राणि प्रोक्ताणि तव सुव्रत ।
 सहस्राराम्बुजं विन्दुस्यानं तदूर्ध्वमीरितं ॥ २३ ॥
 इत्येतत् कथितं सर्वं योगमार्गमनुक्तम् ।
 आदौ पूरकयोगेन आधारे योजयेन्मनः ॥ २४ ॥
 गुदमेढान्तरे शक्तिं तामर्द्धच्च प्रबोधयेत् ।
 लिङ्गमेदक्रमेणैव विन्दुचक्रन्तु प्रापयेत् ॥ २५ ॥
 शम्भुना तां परां शक्तिं एकीभावं विचिन्तयेत् ।
 तचोत्थितामृतरसं द्रुतलाक्षारसोपमं ॥ २६ ॥
 पाययित्वा च तां शक्तिं कृष्णाख्यां योगसिद्धिदां ।
 षट्चक्रदेवतास्तत्र सन्तर्प्यमृतधारया ॥ २७ ॥

अनेन ज्ञानमार्गेण मूलाधारं ततः सुधीः ।
 एवमभ्यस्य चायस्य अहन्यहनि मारुतं ॥ २८ ॥
 जरामरणदुःखाद्यैर्मुच्यते भवबन्धनात् ।
 पूर्वोक्तदूषिता मन्त्राः सर्वे सिद्धान्ति नान्यथा ॥ २९ ॥
 ये गुणाः सन्ति देवस्य पञ्चकृत्वो विधायिनः ।
 ते गुणाः साधकवरे भवन्त्येव न चान्यथा ॥ ३० ॥
 इत्येतत् कथितं सर्वं योगमार्गमनुत्तमं ।
 इदन्तु धारणाध्यानं शृणुष्वावहितो मम ॥ ३१ ॥
 दिक्कालाद्यनवच्छिन्ने कृष्णे चेतो विधाय च ।
 तन्मयो भवति क्षिप्रं जीवो ब्रह्मणि योजनात् ॥ ३२ ॥
 अथवा समलं चित्तं यदा क्षिप्रं न सिद्धति ।
 तदावयवसंयोगाद्योगी योगान् समभ्यसेत् ॥ ३३ ॥
 पदास्मोजे मनो दद्यात् नखकिञ्चलकचिचिते ।
 जङ्घायुग्मे तथा रामकदलीकाण्डशोभिते ॥ ३४ ॥
 ऊरुदये मत्तहस्तिकरदण्डसमप्रभे ।
 गङ्गावर्त्तगभीरे तु नाभौ सिद्धविलो ततः ॥ ३५ ॥
 उदरे वक्षसि तथा हरेः श्रीवत्सकौस्तुभे ।
 पूर्णचन्द्रायुतप्रख्ये ललाटे चारुमण्डले ॥ ३६ ॥
 शङ्खचक्रगदामोजदोर्दण्डपरिमण्डिते ।
 सहस्रादित्यसंकाशे किरीटकुण्डलदद्ये ॥ ३७ ॥

कृष्ण इत्युपलक्षणं ॥

स्थाने स्थाने यजेन्मन्त्री विशुद्धशुद्धचेतसा ।

मनो निवेश्य कृष्णे वै तन्मयो भवति भ्रुवं ॥
 यावन्मनो लयं याति कृष्णे स्वात्मनि चिन्तयेत् ॥ ३८ ॥
 तारादिष्टमनुं मन्त्री जपहोमं समभ्यसेत् ।
 अतः परं न किञ्चिच्च छत्यमास्ते मनोहरे ॥ ३९ ॥
 विदिते परतच्चे तु समस्तैर्नियमैरलं ।
 तालदृन्तेन किं कार्यं लभ्ये मलयमारुते ॥ ४० ॥
 मन्त्राभ्यासेन योगेन ज्ञानं ज्ञानाय कल्पते ।
 न योगेन विना मन्त्रो न मन्त्रेण विना हरिः ॥ ४१ ॥
 द्वयोरभ्यासयोगो हि ब्रह्मसंसिद्धिकारणं ।
 तमः परिदृते गेहे घटो दीपेन दृश्यते ॥ ४२ ॥
 एवं मायादृतो ह्यात्मा मनुना गोचरीकृतः ।
 एवं ते कथितं ब्रह्मन्मन्त्रयोगमनुत्तमं ॥
 दुर्लभं विषयासक्तैः सुलभं ताहशामपि ॥ ४३ ॥

इति श्रीनारदपञ्चराजे ज्ञानान्वसारे पञ्चमराजे योगकथने
 दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

एकादशोऽध्यायः ॥

—००६—

श्रीमहादेव उवाच ॥

अथ प्रकारान्तरं, तत्र शारदायां ॥

घम्मवत्यज्ञुलायामं शरीरमुभयात्मकं ।
 गजध्वजान्तरे कन्दमुत्सेधादुद्वग्नुलं विदुः ॥ १ ॥

तस्य द्विगुणविस्तारं दृक्तरूपेण शोभितं ।
 नाभ्यस्तत्र समुद्भूताः मुख्यास्तिस्तः प्रकीर्तिताः ॥ २ ॥
 इडा वामे स्थिता नाडी पिङ्गला दक्षिणे मता ।
 तयोर्मध्यगता नाडी सुषुम्ना तत्समाश्रिता ॥ ३ ॥
 पादाङ्गुष्ठद्वयं याता शिवाख्या शिरसा पुनः ।
 ब्रह्मस्थानं समापन्ना सोमसूर्याग्निरूपिणी ॥ ४ ॥
 तस्य मध्यगता नाडी विचिच्चा योगिदुर्लभा ।
 ब्रह्मरन्त्रं विदुस्तस्याः पद्मसूचनिभं परं ॥ ५ ॥
 आधारास्तु गतास्तत्र मतभेदादनेकधा ।
 दिव्यमार्गमिमं प्राहुरमृतानन्दकारकं ॥ ६ ॥
 इडायां सच्चलेच्चेन्द्रः पिङ्गलायां दिवाकरः ।
 जातौ तु योगनिद्रायां सुषुम्नायाच्च तावुभौ ॥ ७ ॥
 आधारकन्दमध्यस्थं चिकोणमतिसुन्दरं ।
 ज्योतिषां निलयं दिव्यं प्राहुरागमवेदिनं ॥ ८ ॥
 तत्र विद्युत्ताकारा कुण्डली परदेवता ।
 परिस्फुरति सर्वात्मा सुप्ताहि सदृशाकृतिः ॥ ९ ॥
 विभर्ति कुण्डली शक्तिरात्मानं हंसमाश्रिता ।
 हंसः प्राणाश्रयो नित्यं प्राणा नाडीपथाश्रयाः ॥ १० ॥
 आधारादूर्ध्वतो वायुर्यथावत् सर्वदेहिनां ।
 देहं प्राप्य स्वनाडीभिः प्रयाणं कुरुते वह्निः ॥ ११ ॥
 द्वादशाङ्गुलमानेन तस्मात् प्राण इति स्मृतः ।
 रम्ये मृद्वासने शुद्धे पटाजिनकुशोत्तरे ॥ १२ ॥

यद्वैकमासनं योगी योगमार्गपरो भवेत् ।
ज्ञात्वा भूतो यच देहे यथावत् प्राणवायुना ॥
तच्च भूतो यजेहेहे हठत्वावासये सुधीः ॥ १३ ॥

ज्ञासनभूतोदये प्रागुक्ते ॥

अङ्गुष्ठाभ्यामुभे श्रोचे तर्जनीभ्यां विलोचने ॥ १४ ॥

नासारन्धे च मध्याभ्यामन्याभिर्वदनं दृढं ।

बङ्काऽऽत्मप्राणमनसामेकत्वं समनुस्मरन् ॥ १५ ॥

धारयेन्मारुतं सम्यग्योगोऽयं योगिदुर्लभः ।

नादः सज्जायते तस्य क्रमादभ्यस्यतः शनैः ॥ १६ ॥

स तु भृङ्गाङ्गनागीतसदृशः प्रथमो ध्वनिः ।

वंशिकांस्यानिलापूर्णं वंशभावानिलोपमं ॥ १७ ॥

घटारवसमं पञ्चात् घनमेघस्वनोऽपरः ।

एवमभ्यस्यतः पुंसः संसारध्वान्तनाशनः ॥ १८ ॥

ज्ञानमुत्पद्यते सर्वं हंसक्षेपणमव्ययं ।

पुंग्रकृत्यात्मकौ प्रोक्तौ विन्दुसर्गौ मनीषिभिः ॥ १९ ॥

ताभ्यां क्रमात् समुद्भूतौ विन्दुसर्गावसानकौ ।

हंसौ हंसप्रकृत्याख्यौ हंसवान् प्रकृतिस्तु सः ॥ २० ॥

अजपा कथिता ताभ्यां जीवो यामुपतिष्ठते ।

पुरुषत्वाश्रयं मत्वा प्रकृतिर्नित्यमात्मनः ॥

यदा तङ्गावमाप्नोति तदा सोऽहमिदं भवेत् ॥ २१ ॥

साकारार्णं लोपयित्वा प्रयत्नश्च ततः परं ।

सन्ध्यां कुर्यात् पूर्वरूपां तदासौ प्रणवो भवेत् ॥ २२ ॥

परानन्दमयं नित्यं चैतन्यैकगुणात्मकं ।

आत्माभेदस्थितं योगी प्रणवं भावयेत् सदा ॥ २३ ॥

आस्थाय वाचामतिदूरमाद्यं

वेदां स्वसंवेदगुणेन सन्तः ।

आत्मानमानन्दरसैकसिन्धुं

पश्यन्ति ते तारकमात्मनिष्ठाः ॥ २४ ॥

सत्यं हेतुविवर्जितं श्रुतिगिरामाद्यं जगल्कारणं

व्यासं स्थावरजड्डमं निरूपमं चैतन्यमन्तर्गतं ।

आत्मानं रविचन्द्रवह्निवपुषं तारात्मकं सन्ततं

नित्यानन्दगुणालयं सुकृतिनः पश्यन्ति रुद्देन्द्रियाः ॥ २५ ॥

अङ्गुष्ठमाचं पुरुषं भजन्ते

चैतन्यमाचं रविमण्डलस्थं ।

ध्यायन्ति दुग्धाब्धिभुजङ्गभोगे

शयानमाद्यं कमलासहायं ॥

प्रफुल्लनेचोत्पलमञ्जनाभं

चतुर्मुखेनाश्रितपादपद्मं ॥ २६ ॥

आस्त्रायगन्तुचरणं घननीलमुद्यत-

श्रीवत्सकौस्तुभगदाम्बुजशङ्खचक्रां ।

हत्युण्डरीकनिलयं जगदेकमूल-

मालोकयन्ति कृतिनः पुरुषं पुराणं ॥ २७ ॥

नारद उवाच ॥

इति मे योगशास्त्रस्य ज्ञातं माहात्म्यमुक्तम् ।
 प्रकाशितच्च यत्नेन ज्ञानामृतमिदं भुवि ॥ २८ ॥
 बुधाः पिवत यत्नेन परं ब्रह्म रसायनं ।
 पीत्वेदममृतं भूयो मृतं जन्म न विद्यते ॥ २९ ॥
 येऽम्यस्यन्ति त्विदं शास्त्रं पठन्ति पाठयन्ति वा ।
 सिङ्गयोऽष्टौ करे तस्य धनधान्यादिसम्पदः ॥ ३० ॥
 आटताः सर्वशास्त्रेषु भोगिनः क्षोभकारकाः ।
 आप्नुवन्ति परं ब्रह्म सर्वशास्त्रविशारदाः ॥ ३१ ॥

इति श्रीनारदपञ्चराचे ज्ञानामृतसारे पञ्चमराचे योगप्रकरणं नाम
 एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

समाप्तच्छेदं पञ्चमराचं ॥

BISHOP'S COLLEGE PRESS.

